JOANNIS HARPPRECHTI, ... COMMENTARIUS , IN TIT. 9. 10...

Johann Harprecht, Giovanni Battista Coccini

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
5 A
4

JOANNIS HARPPRECHTI,

U. J. D. ET PROFESSORIS
IN ALMA TVBINGENSI ACAD.
ORDINARII,

Commentarius,

IN TIT. IX. X. XI. ET XII.
Lib. I. Institutionum D. Iustiniani Imperat.

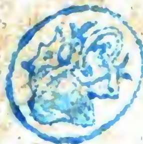
FREQVENTISSIMARVM & difficilimarum quæstionum, ad causas maximè matrimoniales pertinentium, decisionem & explicationem accuratam continens:

Omnibus tum Iuris Studiosis, tum publicis ejusdem Interpretibus, Advocatis & Iudicibus apprimè utilis, propeq; necessarius.

ADIECTVS EST INDEX AVCTORVM & rerum memorabilium satis locuples.

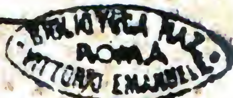

TUBINGÆ:
Typis & Impensis Cellianis.

M. DC. VII.

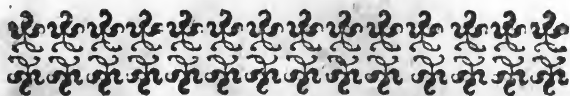

Ex Legato Illustriss: Foccini.

IMAGO
IOHANNIS HARPPRECHTI, V. I. D.
& inclyta in Tubingensi Acad. Antecessoris.
Anno Ætat. 47.

Nobilis HARPPRECHTI *facies est illa* JOHANNIS:
Dona sed ingenii publica Scripta notant. L. F.

MAGNIFICO

DOMINO RECTORI: DIGNISSIMO DOMINO CANCELLARIO: & amplissimo inclytæ Academiæ Tubingensis Senatui: Viris admodùm reverendis, nobilissimis, consultissimis, spectatissimis & præstantissimis: Dominis Patronis, Fautoribus, Collegis, Affinibus, & Amicis suis plurimùm honorandis & amandis,

S. P.

EX quo, Rector Magnifice, Cancellarie dignissime, Senatus amplissime: Viri reverendi, nobilissimi, consultissimi, experientissimi, spectatissimi & præstantissimi, Domini reverenter observandi & amandi: Ex quo,

inquam, tempore (vertitur autem annus jam vigesimus quintus) celebri Argentoratensium Gymnasio relicto, in hanc illustrißimam Tubingensem Academiam, uberioris eruditionis percipiendæ gratiâ, conceßi: mirificam M^{a}, R^{da} Dig. Amplit. & DD. vestrarum erga me, & beneficentiam & benevolentiam abundè sum expertus. Etenim (ut è sexcentis pauca duntaxat beneficiorum genera paucis attingam) M^{a}. R^{a} D. A. & DD. VV. non solùm Anno 1589. die 22. Septemb. summos mihi Jure in utroque honores solenni renunciatione contulerunt: verùm

rùm etiam poſtea, Anno nimirum 1592. die 19. Martij, divinâ ita diſponente providentiâ, Ordinarium Juris Profeſſorem me gratioſè conſtituerunt; & in ampliſsimum Ordinem ſuum Senatorium benignè cooptârunt: quin etiam ſupremum Scholæ Magiſtratum, honorificentiſsimum Rectoratus munus, mihi, quantumvis indigno, ſemel atque iterum benevolè commendârunt: ſicq́; hactenus nullo non beneficij, amoris, & favoris genere me, meoſq́; affecerunt: imò ceu cumulo quodam prorſus obruerunt. Unde ingratitudinis vitio (cui nihil non

ineſſe mali, apud omnes integri judicij homines indubitatum est) turpiter laborare forſitan cuipiam videri poſſem: quòd nihil hactenus, totis quindecim annis (quibus hìc non vivâ tantùm voce, ſed aliquot etiam Scriptis & Commentarijs ſanctiſsimam Juriſprudentiam, quantum quidem in me fuit, illuſtravi) ſub Mæ. Rdæ Dignit. Amplit. & DD. VV. inclyto nomine in lucem emiſerim: adeoqúe pro maximis illis, alijsqúe plurimis mihi, & meis præſtitis beneficijs, nullam gratæ mentis dederim ſignificationem. Verumenimverò quavis causâ

potiùs

potiùs, quàm ingrato animo hactenus me isthoc officij genus intermisisse, Mª, Rda Dig. Ampl. & DD. Vestræ sibi persuasissimum ut habeant, majorem in modum rogo, & contendo. Hoc namq; apertè atque sincerè profiteri ausim: nihil toto illo tempore, quo in alma hac Universitate versor, magis curæ mihi cordiq; fuisse, quàm ut ei, cujus liberali stipendio (post Deum ter Optimum *Maximum) vitam ac spiritum duco, gratum me omnibus, quibus possem, modis & conatibus declararem.*

Quòd autem superioribus annis sæpiusculè sub augusto, tum

Epiſtola

Illuſtriſsimorum Principum, tum aliorum Magnatum & excellentiſsimorum Virorum nomine, Commentationes meas qualeſcunque in publicum prodire paſſus ſum: non eo à me factum eſt animo, quaſi aut quiſquam mihi eſſet charior, aut ulli plus, quàm Magnificentiæ, Reverendæ Dignitati, Amplit. & Dominationibus veſtris debebrem: ſed quòd vix ullam huc uſque pertractauerim materiam, cujus cognitionem omnibus Facultatibus, & earum Studioſis, adeóq; omnibus hominibus tam gratam, utilem, & apprimè neceſſariam eſſe judicarem; ac ea

eſt,

est, quam hoc libello, post alios complures, eosque insignes Interpretes, largiori stylo explicui, de causis maximè matrimonialibus materia; utpote quæ in usu quotidiano posita, suâ origine prorsus divina, amplitudine, præstantiâ, jucunditate, & utilitate maxima, omnibus omninò mortalibus meritissimò accepta est, conveniens, & accommodata. Nam (ut ipse laudatissimus Imp. Justinianus attestatur, Novell. 22.) reliquæ Juris partes non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium verò nuptiarum (quibus immortali-

tas humano generi artificiosè introduci videtur) totius eſt humanæ ſobolis, atque ita ampliori ſolicitudine dignum. Cum quo bellè congruit egregium illud Apoſtoli pronunciatum: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Hebr. 13. In omnibus, ſcribit Apoſtolus, & inter omnes; ut Sacroſancta illa Ordinatio & ſtatus à Creatore ipſo ſemper honoratus, ab hominibus quoque, nec iis paucis, ſed omnibus & inter omnes merito loco & honore habeatur. Quamuis enim & reliqui genere in humano ſtatus et ordines ſuis à cultoribus ſummis laudi-

laudibus evehantur: præ cæteris tamen conjugium auctoritate divinum, antiquitate primum, utilitate maximum, imò tanquam Ecclesiæ, politiæ, & totius generis humani seminarium, jure optimo omnibus debet esse mortalibus commendatissimum.

Quamobrem, Magnifice Domine Rector, Cancellarie dignissime, Senatores amplissimi, Domini colendissimi, hosce præsentes Commentariolos, arduas, controversas, & quotidianas, de Patria potestate, de Matrimonio, & de cæteris adjunctis materiis quæstiones ac deci-

decisiones lectu uti jucundas, ita & scitu omnibus omnium Facultatum Studiosis pernecessarias complectentes, Mæ. Rdæ Dignitati, & DD. VV. in perpetuum grati animi signum, observantiæqúe debitæ monumentum, officiosissimè offero, dico, consecro. Quos ut animis benevolis, candidis, & æquis suscipere; ac patrocinio suo tutelaqúe dignari; me denique & meos inposterum quoque sibi commendatos habere velint, enixè atque observanter oro, & obsecro. Ego vicissim, quod forsan vires, multis laboribus ac occupationibus debilitatæ, opere com-

plere negabunt, precibus meis piè compensabo: Deumqúe Omnipotentem, Patrem Domini nostri Jesu Christi, flagrantibus rogabo votis; ut Magnificentiæ, Reverendæ Dignitati, Amplitudini, & Dominationibus Vestris gubernationem felicem, & longævam vitam, & quæque ex animi voto fluentia clementissimè concedat; Easqúe cum tota sua inclyta Academiâ, multis jam annis florentissimâ, in pristino suo flore & vigore porrò etiam benignissimè conservet: adeóque omni exoptatissima benedictione cumulatissimè perfundat & locupletet is,

qui

qui solus æternùm Benedictus, imò Benedictio ipsa est, DEUS Pater, per Filium Dominum nostrum Jesum Christum, in Spiritu sancto, DEVS TRIVNVS in secula Benedictus. Tubingæ, postridie Trinitatis Cal. Jun. Anno 1607.

V. Magnificentiam, Dignit. Ampl.
& Dominationes devotè colens & amans,

JOHANNES HARPPRECHTUS, D.

Epi-

Epigramma
In Tractatum de Nuptiis, &c.

VIRI NOBILIS
ET CONSULTISSIMI, DN. JOHANNIS HARPPRECHTI, JC. & in Academia Tubingensi Professoris primarii, &c.

SCRIPTUM

à

Samuele Bansovio, V. J. D. et supremi Ducalis VVirtembergici Judicii Assessore.

MAGNE Vir, eximios multo sudore libellos
Edis: & inde tuum Nomen in orbe volat.
Cæsarei veneranda sacri sacraria Iuris
Pandis: & inde tuum Nomen in orbe volat.
Pontificum scripta & veterum monumenta Virorum
Volvis: & inde tuum Nomen in orbe volat.
Implicitos nodos & Gordia vincula Legum
Solvis: & inde tuum Nomen in orbe volat.
Tu Sphingi Oedipodem te offers, tu pervia semper
Reddis: & inde tuum Nomen in orbe volat.
Tu sacra Conjugii sic tractas Iura sacrati;
Conjugii præsens ceu Liber iste docet:
Tuque potestatis sic tractas Iura paternæ:
Nobile ut inde tuum Nomen in orbe volet.
Quæ salebris spinisque scatent, tu reddere plana
Percupis; inde tuum Nomen in orbe volat.

Et meritò

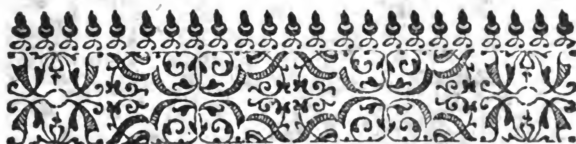
Epigramma.

Et meritò: quid enim toto præstantius orbe,
Quàm scriptis Nomen perpetuare suum?
Magnum opus, & dignum, cui grata rependat honores
Posteritas; dignum, ut Nomen ad astra vehat.

Vulgus in argutum miratur sæpius; Arteis
Tam vigili nobis strenuitate coli:
Quas tamen in pretio nusquam putat esse, nec ad rem
Cultori pretium conciliare suo.
Nos quoque miramur, tantâ sub mole cerebri
Ne micam sapidi vulgus habere salis.
Omnia decedunt, facilè & rapiuntur in auras:
Scripta sed, æternùm non moritura, manent.

Ergò perge tuos nobis donare libellos,
HARPPRECHTE, ô nostræ sidus honosq; (Scholæ:
Perge, tui nec te vincat tortura laboris;
Hic (mihi crede) tuæ buccina laudis erit.
Nec metuas, ulli tua displicitura legenti:
Quin quamvis scribas plurima, plura petet.
Perge modò exemplis: reliqui tua signa sequentur:
Strenuus in studiis te Duce miles erit.
Te Duce, profecit multùm studiosa Iuventus,
Ingenuas artes, & sacra Iura colens.
Te Duce, proficiet multùm studiosa Iuventus:
Ac patriis reddet commoda multa focis.
Vnde tuum Nomen vivet post fata superstes:
Vivitur ingenio: cætera mortis erunt.

Com-

Commentaria IOHANNIS HARPPRECHTI, U.J.D. ET PROFESSORIS IN INclyta Tubingensi Academia Ordinarii,

In aliquot Titulos Libri I. Institutionum D. Imp. Justiniani.

DE PATRIA POTESTATE,

TITVLVS IX.

Principium Tituli.

In potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex justis nuptiis procreavimus.

SUMMARIA.

1. COntinuatio, sive ratio ordinis.
2. Patria potestas quid, & unde dicatur.
3. Eadem reverentia utrique parenti debita.
4. Fœminæ olim in perpetua tutela fuerunt.
5. Patriæ potestatis appellationes variæ.
6. Sacra olim eadem filii & patris.
7. Quæ capita hôc in titulo explicentur.
8. Qui sint in patria potestate.
9. Argumentum à contrario sensu quando valeat.
10. Appellatione parentum & liberorũ qui contineantur.

A Di-

1 DIctum est suprà in principio tituli proximi: personarum, quæ alieno juri sunt subjectæ, quasdam esse in potestate dominorum, quasdam in potestate parentum. Quare cùm de potestate dominicâ hactenus explicatum sit: reliquum est, ut & de patria potestate tractatio subjiciatur.
2 † Patria potestas est jus, quod pater habet in liberos, *auctore Vulteio hîc n.1. & Giphanio lib.1.disp.3.in pr.& ibid.Olemanno num.1.* Vel est jus, per quod filii & filiæ, cæterique descendentes per lineam masculinam, ratione personæ & bonorum suorum, subjiciuntur patri & avo paterno, quoad certos effectus: *ut latiùs definit Schneidevvinus hîc nu.2. & Thadæus Piso n.2.* Atque de istis effectibus videbimus *infr.§.2.h.t.* Paulò aliter eam describit Azo *in summa C. de patria potest.nu.1.* quem refert & sequitur Ascanius Clementinus Amerinus *in tract.de patr.pot.cap.2.num.1.* & aliter quoq; noviter Jacobus Schegk. *in delibat.iur.disp.2.th.8.* Sed nobis prior illa Vulteii Giphaniiq; definitio, quæ brevis

vis est & perspicua, sufficiat. Dicitur autem potestas patria, à patre: quia soli patri, non etiam matri, illa competit. §. *fœminæ. 10. infr. de adoptionib.* §. *cæteri. 3. infr. de hered. qualit. & differ. l. nulla. 13. ff. de suis & legit. hered.* † Etsi enim 3
idem obsequium, eademque reverentia utrique parenti debetur. *l. 1. & t. tit. ff. de obseq. parentib. & patr. præstand. l. furiosæ. 4. ff. de curat. furioso, & aliis, &c.* cujus imago quædam censetur patria potestas: hæc tamen postea multò illustrior lege civili effecta est, quàm quæ imbecilli fœminarum sexui concedi debuerit. † Has siquidem ipsas o- 4
lim non solùm sub potestate maritorum, sed etiam propter sexus sui infirmitatem, & rerum forensium ignorantiam in perpetua tutela fuisse, auctor est Ulpianus *in fragment. tit. 11.* Incivile igitur & absurdum fuerit; eis potestatem ac imperium in liberos concedi, quæ ipsæ alieno auxilio egere, & quasi sub potestate esse noscuntur. *argum.* §. *item maior. 13. in fin. infr. de excusat. tutor. & l. si eveniet. 21. ff. ad l. Iul. de adulter.*

*Anton. Matthæus hîc in ſuis notis circa fi-
nem. & Heigius n.12. eam ad rem allegans
Sigon. de antiq. iure civ. Rom. lib.1.c.9. &*
5 *Ariſt. lib.1. Polit. c.8.* † Eandem poteſta-
tem Juris conditores appellant etiam
nexum paternum. *l. cùm oportet. 6. §.
cùm autem. 3. C. de bonis, quæ liberis, &c.*
& vinculum poteſtatis patriȩ. *l. pactum.
4. C. de pact. convent.* & familiæ vincu-
lum. *l. cum bonis. 87. ff. de adq. vel omitt.
heredit.* & ſimpliciter vinculum pote-
ſtatis. *l. ſive emancipatis. 17. C. de donatio-
nib.* item ſacra paterna, ſive patris, vel
parentum. *l. ult. §. ult. C. de inoff. teſtam.
l. ult. in princ. C. de curatore furioſi. l. fi. §.
fin. C. ad SC. Tertyllian. d. l. cùm oportet. 6.
circa princip. C. de bon. quæ liber. l. penult.
§. 1. C. de adoptionib. l. quidam. 31. C. de fi-
deicommiſſis l. de emancipatis. 13. §. 1. in fi.
C. de legitimis hered. l. 1. §. ne autem. C. de
annali except.* & abſolutè ſacra. *l. in con-
iunctione. 20. C. de nupt. l. filiæ. 12. C. de col-
lationib. l. ſi viva. 3. circa princ. C. de bonis
mater. l. 1. §. fin. C. commun. de manumiſ-
ſionib. l. 2. C. de bonis, quæ liberis, &c.* Quæ
Ovidius jura ſacrata vocat, *libr. 10.
Meta-*

Metamorphos. Fabul. 9. dum ita canit:

Dii precor, & pietas, sacrataque jura parentum,
Hoc prohibete nefas, scelerique resistite nostro.

Quæ formula loquendi ex l. XII. Tab. promanasse videtur, cujus verba hæc erant: *Sacra privata perpetua manento:* hoc est, *ut Cicero lib. 2. de legib. interpretatur*; pater filiusque eadem sacra colunto; omnesque, ad quos patrisfamiliâs pecunia, id est, hereditas pervenerit, ejus sacra ritè recteque; peragunto. † Ne- 6
que enim filio, quamdiu patri subditus esse, tlicebat alia, quàm patris, sacra colere: nec suus heres, à cultu sacrorum eorum, quæ paterfamiliâs pro sacris observârat, sese eximere poterat: à quibus tamen divino cultu prosequendis heres extraneus immunis erat. *Ita tradiderunt Alciat. lib. 1. prætermissor. in verb. sacra. & lib. 5. parerg. c. 25. Sylvest. Aldobrand. in §. ius autem nu. 33. infr. hoc tit. Borcholt. in hoc nostro princ. Barnab. Brisson. in Lexic. verb sacra. Simon Schard. in Lexic. Iurid. verb. sacra privata. Iohannes Rosinus antiquit. Romanar. lib. 8. c. 6. post princip. Ascan. Cle-*

ment.d.tract de patria potestat.effect.7.n. 1.Frider. Pruckman.in tract.de regalib. §. soluta potestas. cap. 1. num. 18. 24. & seq. Quamvis sacra paterna, non à sacris illis privatis seu gentilitiis dicta, sed quòd persona patris filio debeat esse sancta, opinetur Connanus *lib. 2. Commentar.iur.civil.c.13.ad fin.* & Forcatulus *in sua Necyomant. dialog.15.nu.1.*

7 Porrò de potestate patria sub hoc titulo (*cui respondet titulus C.de patr.potest.47.lib.8.& tit.Pand.de his,qui sui vel alien. iur.sunt*) tria breviter exponuntur. Primùm, qui sint in ea. Deinde causa, sive modus ejus potestatis inducendæ, vel constituendæ. Tertiò ejusdem origo. Quò etiam pertinet præcipuorum effectuum, quos jus patriæ potestatis parit, consideratio: quam Justinianus Imperator hoc loco omi-
8 sit. † Ad primum quod attinet: ait Imperator, in potestate parentũ esse liberos, ex justis nuptiis procreatos. *l. 3. ff.*
9 *de his,qui sui vel alien.iur.sunt.* † Quare argumento à contrario sensu sumpto (quod in jure validum est, quando inde

e absurdus intellectus, vel jurium orrectio non resultat. *gl. & Dd. in l. cō-'enticula. 15. C. de Episcop. & Cler. Ever-rd. in suis loc. legalib. loc. à contrario sen-ι, n. 4. Schneidevvin. hic n. 10.)* ex inju-:is conjunctionibus, sive illegitimo oncubitu nati liberi, parentum in po-estate non sunt. §. *si adversus. infr. tit. rox. l. lex naturæ. 24. ff. de statu. homin.*
Quemadmodum autem parentis ap- 10
›ellatione complectimur non eum luntaxat, ex quo quis immediatè est ›rogenitus, sed etiam avum paternũ, ›mnesque ex linea paterna ascenden-es. *l. appellatione. 51. & l. iusta. 201. ff. de verb. signif.* ita liberorum nomine non antùm filium & filiam, sed nepotes :tiam & neptes, cæterosque ex filio, ıon item ex filia, descendentes intelli-gimus. §. *ult. infr. h. t. l. liberorum. 220. ff. le verbor. signif.* Etenim liberi utriusq; exus, qui ex filia nostra nascuntur, in ıostra potestate non sunt, sed in pote-tate sui patris, qui eos genuit, aut certè n potestate avi sui paterni. *Qua de re n d. §. ult. infr. hoc tit.*

§. Nuptiæ autem. 1.

Nuptiæ autem sive matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens.

SUMMARIA.

1. Causæ sive modi patriæ potestatis constituendæ.
2. Nuptiæ unde sic dictæ.
3. Matrimonium unde.
4. Mater semper est certa: pater autem incertus.
5. Conjugium unde derivetur.
6. Connubium unde.
7. Vir quando uxori nubere videatur.
8. Nuptiarum sive conjugii definitiones.
9. Conjunctio hic intelligenda legitima.
10. Verba in potiori significatu accipienda.
11. Sponsalia spes conjunctionis.
12. Solus consensus facit nuptias.
13. Corporum conjunctio in nuptiis consummandis necessaria.
14. Sensus l. penult. ff. quando dies legatorum, &c.
15. Intellectus l. in liberæ. 24. ff. de rit. nupt.
16. Sententia l. mulierem. 5. ff. de rit. nupt.
17. Mens l. cui fuerit 15. ff. de condit. & demonstrat.
18. Explicatio l. sancimus. 24. C. de nupt.
19. Expositio l. cùm in te, 6. C. de donationib.
20. Donationes inter conjuges prohibitæ.
21. Statutum de lucro dotis, etiam in desponsata locum habet.
22. Matrimonium hodie in Ecclesiis publicè proponendum: hujusque rei ratio.
23. Polygamia prohibita.
24. Plures uxores ducentis pœna.
25. Exempla varia sanctorum Patrum, qui plures uno tempore habuerunt uxores.
26. Polygamiam in Patribus Deus magis toleravit, & hac in parte dispensavit, quàm approbavit.
27. Non exemplis, sed legibus judicandum. Item dispensationis illius causæ.
28. Soluto ritè matrimonio, aliam uxorem ducere licet.

29. So-

Sodomiæ detestatio, & pœna.
Conjuges iisdem fortunæ flatibus expositi.
Vita quid significet.
Matrimonium qualis consuetudo.
Divortium quo animo fiat.
Concubinatus licèt jure civili cœlibi sit permissus: jure tamen divino & canonico est prohibitus.
Declaratio can. is, qui non habet. & seq. 34. distinct.
Concubinatus Patriarcharum verum fuit conjugium.
Concubinatus hodie nihil aliud, quàm scortatio vel adulterium.
Matrimonium an contractibus annumerandum.
Conjuges ad quæ sibi invicem obligentur.
Societas unius socii voluntate dissolvitur.
Causa matrimonii num civilis, an Ecclesiastica.
Matrimonium est juris privati.
Quibus capitibus religio Christiana contineatur.
Matrimonium ad artem œconomicam pertinet.
Matrimonium tam inter Turcas & Iudæos, quàm Christianos, verum consistit.
5. Moribus nostris matrimonium juris sacri esse videtur.
Enarratio l. 1. ff. de ritu nupt.
3. Sacra apud Romanos duplicia: publica & privata.
Sacra privata & sacella in privatis ædibus vetita.
Vxor forum & domicilium mariti sequitur, omnemq; dignitatem ab eo accipit.
Interpretatio quorundam locorum sacræ scripturæ.
An matrimonium Sacramentis accensendum.
Sacramenti substantialia quæ.
Causa matrimonii Magistratui seculari adempta, & ad judicium Sacerdotum translata.
Vsurarum causa an censeatur Ecclesiastica.
Quo sensu & respectu causa matrimonialis, ad Ecclesiasticas reduci possit.

MOdus patriæ potestatis consti- 1
tuendæ, sive causa ejus, est matrimonium, seu justæ nuptiæ. Ibi obiter notandum: non tantùm matrimoniũ esse patriæ potestatis cau-

ſam: ſed legitimationem etiam, *de qua § ult. infr. t. prox.* & adoptionem, *de qua infr. t. de adoptionib.* Nam & his modis patriæ poteſtati ſubjiciuntur ii, qui ſtatim, ut nati ſunt, in poteſtate parentum non fuerunt, *ut allegatis iam locis, Deo annuente, dicetur copioſius.* Ceterùm priores duo modi naturam cum lege conjunctam habent: poſterior verò ſolâ lege nititur. *l. 1. ff. de adoptionib.* Iſta porrò vocabula; nuptiæ, matrimonium, conjugium, & connubium, ſynonyma ſunt, & pro eodem ferè uſurpātur.
2 † Nuptiæ proculdubio à nuptu, hoc eſt, velamine, ſive à nubendo ſic ſunt dictæ; quòd veteres ſponſam, quā adducebant ſponſo, in ſignum caſti pudoris & liberalis ſubjectionis, obnubere, hoc eſt, obvelare ſeu obtegere ſolebant; ut oſtendit hiſtoria Rebeccæ, quæ deſignatum maritum Iſaac aperto capite non putavit aſpiciēdum: ſed, cùm is meditandi & orandi cauſâ in agro deambulans, extra dubium ſingulari Dei conſilio & diſpoſitione, ei obvius factus fuiſſet, ſublato pallio ſive

ve peplo sese operuit: ut scilic. hac ra-
one tum ingenium, tum pudorem ac
erecundiam, tum subjectionem suam
rga maritum testaretur. *Genes. c. 24. v.
4. & 65. ibiq; D. Andreas Osiander, Vni-
ersitatis huius Tubingensis Cancellarius
ignißimus, in suis Notis. can. nec illud. 30.
. 5. can. hæc imago. 33. q. 5. Tertullian. in
ib. de Virginib. Veland. Plin. lib. 28. cap. 9.
'arro lib. 4. de Ling. Latin. Isidor. lib. 9. E-
ymol. c. de coniugiis. Eberhard. Speckhan.
ent. 2. quæstion. iur. claß. 2. q. 4. Schardius
n Lexico Iurid. in verbo*, nuptam, &c.
Quanquam novissimè Paulus Cypręus
*n tract. de Connubior. iure, part. 2. de ma-
trimon. c. 1. §. 1. nu. 3.* censeat: nuptiarum
veram Etymologiam ex Hebræo fonte
rectiùs petendam esse, nimirum à vo-
cabulo נוב vel ניב nob vel potiùs noß
sive nuß, quod vigere, germinare, semi-
nare, procreare, propagare & fructifi-
care notat: siquidem nubendo, vel per
nuptias, liberorum & familiæ propa-
gatio quæratur. Verùm negari vix po-
terit: radicē נוב (*si modò præstantißimis
Lexicographis, ut Marco Marino Brixia-
no,*

no, in sua Arca Nohæ, Davidi de Pomis, Medico Hebræo & Philosopho de tribu Iuda, &c. in suo צמח דוד, *D. Iohanni Avenario Egrano, & M. Ioh. Buxtorffio credere velimus*) propriè de proventibus arborum, agrorum, herbarum, &c. accipiendam esse. Nec etiam Sacer Codex Biblicus ullo in loco de liberorum procreatione & semine hanc vocem usurpat: nisi fortassis placeat, Esaiæ 27. vers. 6. voculam תְּנוּבָה tenuβâh, tanquam nomen inde descendens, non de proventu & fructu, qui solet vegetare homines, sed de liberorum & seminis propagatione acceptare: *quemadmodum D. D. Beringerum, Hebraicæ Linguæ Professorem hîc Tubingæ non incelebrem, sentire cognovimus.*

3 † Matrimonium à matris nomine deducitur: quòd fœmina ob id potissimùm nubere debeat, ut mater fiat, *Augustin. lib. 19. contra Manichæos, c. 26. Gell. lib. 18. c. 6.* atq; hoc modo civitatem legitimâ & honestâ sobole repleat, humanumque genus conservet. *l. 1. ff. solut. matrimon. Nov. 22. de nupt. in princip.* Vel quòd mater

ater in pariendis, fovendis, curan-
s, & educandis prolibus, præcipuos
oores sustineat: cùm infans ante par-
m matri sit onerosus, in partu dolo-
sus, post partum verò laboriosus, *ut*
quitur Gregorius Pontifex in c. ult. de
n versione infidelium. Vnde illud Vir-
lii, *Eclog. 4.*

Incipe parve puer risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerint fastidia menses.

el quòd mater semper sit certa, etsi 4
ılgò conceperit. *l. quia semper. 5. ff. de*
ius vocando. pater autem incertus sit,
juris præsumptione, non verâ, indu-
tatâ, & certâ probatione ostendatur.
filium. 6. ff. de his, qui sui vel alien. iur.
nt. l. Lucius Titius. 83. ff. de condic. & de-
onst. Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 1.
ıs. 89. nu. 3. & seq. Hinc Telemachus
oud Homerum Palladi sive Minervæ
iterroganti, an Ulyssis filius esset? re-
ondit:

Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ οἶδ', οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.

Hoc est:

c illo genitum mater me dicit; at ipse
Nescio. Namque suũ valet haud quis nosse parentẽ.

Con-

Conjugium à jugo ſive conjungendo
5 denomiātur. † Sicut enim jugo boves junguntur, & tam arctè tenentur, ut illud excutere nequeant, niſi eo aliunde ſolvantur: ita vir & uxor conſuetudine matrimonii tanquā ſtabili pariq; jugo inter ſe vinciuntur & copulantur: ut inſtituta conjunctio ſolvi pro arbitrio non poſſit. *Donell. lib. 13. Comment. de iur. civ. c. 18. pag. 195. in princip.*

6 Connubium ex eo appellatur, quòd vir & mulier ſimul nubant. Quamvis etenim propriè mulieres nubere, viri uxores ducere dicantur. *l. mulierem. 5. & l. ſi filius. 11. ff. de rit. nupt. & iuxta illud Martialis lib. 9. Epigrammat.*

Nubere vis Priſco, non miror, Paula, ſapiſti:
Ducere te non vult Priſcus, & ille ſapit.

Veteres tamen tam viros, quàm fœminas nubere dixerunt: & mulier, quæ viro tradebatur, nupta: Vir, cui illa tradebatur, nuptus dici ſolebat: *ut ex Nonio Marcell. in lib. de proprietat. ſermon. & Sipontino in Epigrammate 39. refert Ioh. Borcholt. infr. in pr. tit. proximo, & in tr. de gradib. c. quid ſit matrimonium. pag.*

mihi

ibi 24. Unde & nuptiarum & connu-
i nomen, etiamnum hodie pro ma-
s atque fœminæ conjunctione sumi
alàm est. † Sanè tunc vir uxori nubere 7
detur, cùm uxori se subjicit, eaq; illi
ominatur. Hinc illud Martialis *lib. 8.*
pigrammat.

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Uxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito:
Non aliter fiunt fœmina virq; pares.

t de istis, aliisq; appellationibus, quibus
opula significatur coniugalis, videri quo-
ue poterunt Mynsinger. h. nu. 5. & seqq.
'eigius n. 14. & seqq. Nicol. Hemmingius
i libell. de coniugio, &c. in princ. & Ioa-
himus à Beust. in tract. de iure connubior.
art. 2. de matrimon. c. 1. Ioh. VVigand. de
'oniug. in pr. Nicol. Reusn. disputation. le-
alium libro singul. disp. ult. de matrimo-
io sive nupt. th. 6. 8. & 10. Eberh. Speckh.
:nt. 2. q. iur. cl. 2. q. 4. & Thad. Piso in tr. de
onsalib. part. 2. c. quot nomina matrimo-
ium habeat.

Nuptiæ autem (definitore hîc Justi- 8
iano) sunt viri & mulieris conjunctio,
ndividuam vitæ consuetudinem con-
tinens.

tinens. Ita ferè & Modeſtinus nuptias definit, *in l. 1. ff. de ritu nupt.* Nuptiæ, *inquit*, ſunt conjunctio maris & fœminæ, conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio. Alias conjugii ſive nuptiarum definitiones, & quidem pleniores ex ſacræ Scripturæ fontibus hauſtas tradunt Theologi: *D. Luther. Gen. c. 24. Philip. Melanth. in loc. communib. Theol. loco, de coniugio. D. Heerbrand. compendio Theolog. loco, de coniug. Hemming. in d. libello de coniug. &c. D. Sigvvart. in ſuis diſputationib. Theologicis. diſp. 22. th. 43. & noviſſimè D. Hafenrefferus in locis Theologic. lib. 3. ſtat. 3. reſtaur. loc. 10. de coniugio: ubi hanc ponit definitionem: Coniugium eſt unius maris & unius fœminæ legitima & indiſſolubilis coniunctio, ad omnis vitæ conſortium & propagationem generis humani divinitùs inſtituta.* Verùm cùm Juſtiniani noſtri definitio paſsim approbata & recepta, ſuiſque partibus, dextrè explicatis & intellectis, ſatis abſoluta ſit: eam, cæteris omnibus prætermiſsis, accuratiùs paulò evolvemus & explicabimus.

Ita-

Itaque generis loco poſita eſt, *con-ιctio*; per quam non quamcunque, l juſtam duntaxat ſeu legitimam in-ligi conjunctionem perſpicuum eſt.
Ium quia Imperat. Juſtiinan. de ju- 9
; tantùm ac legitimis nuptiis expreſ-:ractat & loquitur, *ut patet ex princ. ius tit. ibi, ex iuſtis nuptiis, &c. & ex ncipio tituli proximè ſubſequentis, ibi, tas autem nuptias, &c.* Tum quia 10
rba in nobiliori & potiori ſignifica-accipi oportet. *l. 1. §. fin. ff. ſi ager ve-gal. &c. l. ſi duo. 13. §. 1. ff. de iureiur. Ti-juell. de retract. convent. §. 2. gl. 1. nu. 8. ırader. in tract. feud. part. 9. c. 7. nu. 99.* .m etiam, quia perſonæ, quæ matri-ɔnio jungi queunt, certis legibus & ıdibus diſtinctæ ſunt, intra quos co-lari conjugio eſt prohibitum. Leges uidem definiunt, non ſolùm, quæ ntrahentium ætas eſſe, quorum-e conſenſus intervenire debeat: ſed am, cum quibus hęc conjunctio fie-'aleat: *ut infr. tit. proxim. explicabitur.* d & idem verbum, *coniunctio*, nu-as à ſponſalibus differre oſtendit:

11 quibus † nulla conjunctio, sed spes solummodo conjunctionis inducitur. *l. 1. l. si puellæ. 6. ff. de sponsalib. l. si uxor. 13. §. divi. 3. ff. ad leg. Iul. de adult. Duarenus ad tit. ff. soluto matrim. c. de nuptiis.* Prætere a per conjunctionem, non tam corporum commixtionem, quàm voluntatum & animorum copulationem, adeoque maritalem affectionem, sive mutuum maris & fœminę consensum, qui solus † conjugiū constituit, intel-
12 ligimus. *l. cùm hic status. 32. §. si mulier. 13. l. penul. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. cui fuerit. 15. in fin. ff. de condic. & demonstrat. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. Nov. 22. c. 3. & Nov. 117. c. 3. vers. cùm etiam ex solo affectu, &c.* Quò pertinet ille Ovidii versiculus *lib. 4. trist. Eleg. 4.*

Qui duo corporibus, mentibus unus erant.

13 Tametsi in perficiendis & consummandis nuptiis, corporum conjunctionem & commixtionem necessariò desiderari, frequentiùs placuerit, *can. statutum. cum seqq. 27. q. 2. c. debitum. 5. de bigamis non ordinand. Covarruv. in Epitom. in quart. lib. decretal. part. 2. c. 1. nu. 2. & 3.*

r 3. Heigius hîc num. 18. Kling. in tract. atr. causar. c. de matrimonio initiato. r cap. seq. Petr. Nicol. Mozz. in tract. de upt. in princ. nu. 5. Ioan. à Reberteria lib. disput. Iur. propos. 1. & Vulteius infr. init. t. de nupt. nu. 22.

Nec ei, quod de consensu modò in- 14
icatum est, matrimonium scilicet so- consensu contrahi, adversatur *l. pen. quando dies legator. vel fideicom. cedat.* i cùm nuptiæ in persona ejus puellæ, uę virum pati nequit, non procedant: icendum videtur, solum aut nudum onsensum non constituere matrimo- ium, sed concubitum quoque neces- rium esse. Nam solus quidem con- nsus nuptias facit, dummodo is juri ongruat, cæteraque adsint, quæ ad ju- as & legitimas nuptias lex requirit. iter cætera autem requirit partes ge- itales, & ætatem nuptiis idoneam, *ut icetur infr. initio tituli proximi.* Et pro- terea rectè à Labeone *in d. l. penu.* tra- itur: non posse videri nuptam, quæ vi- im pati non potest. *Arumæus disput. 2. xerc. Iustinian. th. 7. Speckh. d. cent. 2. cl. q. 5. n. 3.*

15 Rursus non obstat *l. in liberæ. 24. ff. de ritu nupt.* ubi sola consuetudo vel concubitus matrimonium constituere putatur. Etenim in liberæ mulieris consuetudine matrimonium ideo intelligitur: quia lex, consensum ante consuetudinem sive concubitum intervenisse, præsupponit. Licèt hodie non præsumantur nuptiæ, nisi mulier probet, se à viro eâ mente acceptam, ut illi esset uxor. *Nov. 74. cap. 5. & notat Gothofred. ad d. l. 24.*

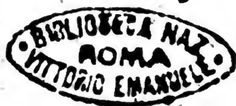
16 Similiter nihil movet *l. mulierem. 5. ff. de ritu nuptiarum.* Ubi etiam deductio in domum exigitur. Quandoquidem hoc tantùm ibi tractat Pomponius: Si quis absentem mulierem per solennem deductionem in domũ, uxorem ducere velit, epistolæ seu nuntio id non rectè committi; quòd absens in mariti domum, rerum naturâ refragante, duci nequeat. Interim tamen haud negat, quin solo nudoque consensu, si quis velit, uxorem ducere
17 possit. † Cui nihil contrarium scribit Ulpianus *in præalleg. l. cui fuerit. 15. ff. de*

cond.

ondit. & demonstrat. Imò assentitur otiùs, cùm conditionem nuptiarum mpletam ait, postquam ducta sit uxor.)uctam intelligit, quæ solo consensu xor facta est, quamvis nondum in cuiculum mariti venerit, sed solo con-ensu in uxorem adoptata, sicque nec n domum adhuc deducta fuerit. Nu-tias enim, *inquit IC.* non concubitus, ed consensus facit.

Minùs urget *l. sancimus. 24. C. de nupt.* 18 ibi sola nuptiarum festivitate, conditionem impleri Imperator affirmat. Quia ut plurimùm nuptiæ tum temoris, isthâc pompâ & festivitate adhiitâ contrahebantur. Ideoque non d id, quod jure fieri oportet, sed quod eri solebat, respexit Imperator: neq; oluit, alios etiam nuptiarum contraendarum modos, consensum scilicet et verba de præsenti expressum excluere; sed hoc tantummodo indicare, olâ ætatis legitimæ impletione, nutiarum contractarum conditionem on existere: quod manifestum est ex lis textus verbis: *Et, non esse tempus inictendum, &c.*

 Ni-

19 Nihil præterea obest *l. cùm in te. 6. C.*
de donationib. ante nupt. ubi itidem de-
ductio mulieris in domum mariti cõ-
stituit matrimonium. Aurelianus e-
nim Imperator illic disertè eo de casu
loquitur, quo ambiguum est, utrùm
quippiam à sponso, an à marito dona-
tum sit. Hac sanè specie distinguen-
dum & inspiciendum est: num ante,
vel post deductionem mulieris in do-
mum viri, facta sit donatio. Si ante de-
ductionem donatio facta est, ea subsi-
stit: sin post, non valet: quia hoc casu
jam constat, eam, quæ in domum de-
20 ducta est, uxorem fuisse. † Donationes
autem inter maritum & uxorem pro-
hibentur. *t. tit. ff. de donat. inter vir. &*
uxor. Cæterùm, cùm non est ambi-
guum: utrùm à sponso, an verò à ma-
rito donatum sit: tunc distinctione istâ
non est opus: sed si sponsus dedit, va-
let donatio: si maritus, non valet. *l.*
penult. ff. de donat. inter vir. & uxor. ubi
in eadem quæstione Scævola respon-
dit: *Non attinuisse, tempus, an, ante-*
quam domum deduceretur, donatio facta
esset,

esset, exprimi; sed, nisi ante matrimonium contractum, quod consensu intelligitur, donatio facta esset, non valere. Quibus profectò verbis apertissimè ICtus significat, matrimonium contractum consensu intelligi, etiam ante deductionem mulieris in domum mariti. *Sed hac de re fusiùs agunt Duaren. ad tit. ff. soluto matrim. cap. de nupt. q. 2. Borcholt. in tract. de gradib. cap. in quib. differant matrimon. & sponsal. pag. 80. & seqq. Donell. lib. 13. Commentar. de iure civil. cap. 20. pag. 202. Pac. cent. 5.* ἐναντιοφ. *quæst. 47. Fach. lib. 3. controvers. iur. c. 31. Speckhan. d. cent. 2 clas. 2. q. 5. Olemannus ad lib. 1. disput. iur. civ. Giphan. disp. 3. nu. 28. cum seqq. & Albericus Gentilis lib. 2. disputation. de nuptiis. c. 5. ubi nominatim reprehendit & refutat dissentientem Hotomanum lib. quæst. illustrium. q. 25. & lib. 5. obs. cap. 6.* Huic nostræ sententiæ, tanquam divino & humano in iure fundatæ, accedit etiam magni nominis Theologorum auctoritas. Præter reliquos, D.D. Chemnicius *in 3. part. loc. Theol. loco, de coniugio. pag. mihi 239.*

Conjugium à jugo ſive conjungendo
5 denomiãtur. † Sicut enim jugo boves junguntur, & tam arctè tenentur, ut illud excutere nequeant, niſi eo aliunde ſolvantur: ita vir & uxor conſuetudine matrimonii tanquã ſtabili pariq; jugo inter ſe vinciuntur & copulantur: ut inſtituta conjunctio ſolvi pro arbitrio non poſſit. *Donell. lib. 13. Comment. de iur. civ. c. 18. pag. 195. in princip.*

6 Connubium ex eo appellatur, quòd vir & mulier ſimul nubant. Quamvis etenim propriè mulieres nubere, viri uxores ducere dicantur. *l. mulierem. 5. & l. ſi filius. 11. ff. de rit. nupt. & iuxta illud Martialis lib. 9. Epigrammat.*

Nubere vis Priſco, non miror, Paula, ſapiſti:
Ducere te non vult Priſcus, & ille ſapit.

Veteres tamen tam viros, quàm fœminas nubere dixerunt: & mulier, quæ viro tradebatur, nupta: Vir, cui illa tradebatur, nuptus dici ſolebat: *ut ex Nonio Marcell. in lib. de proprietat. ſermon. & Sipontino in Epigrammate 39. refert Ioh. Borcholt. infr. in pr. tit. proximo, & in tr. de gradib. c. quid ſit matrimonium. pag.*

nihi 24. Unde & nuptiarum & connubii nomen, etiamnum hodie pro maris atque fœminæ conjunctione sumi palàm est. † Sanè tunc vir uxori nubere 7
videtur, cùm uxori se subjicit, eaq; illi dominatur. Hinc illud Martialis *lib. 8. Epigrammat.*

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? Uxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito:
Non aliter fiunt fœmina virq; pares.

Et de istis, aliisq; appellationibus, quibus copula significatur coniugalis, videri quoque poterunt Mynsinger. h. nu. 5. & seqq. Heigius n. 14. & seqq. Nicol. Hemmingius in libell. de coniugio, &c. in princ. & Ioachimus à Beust. in tract. de iure connubior. part. 2. de matrimon. c. 1. Ioh. VVigand. de Coniug. in pr. Nicol. Reusn. disputation. legalium libro singul. disp. ult. de matrimonio sive nupt. th. 6. 8. & 10. Eberh. Speckh. cent. 2. q. iur. cl. 2. q. 4. & Thad. Piso in tr. de sponsalib. part. 2. c. quot nomina matrimonium habeat.

Nuptiæ autem (definitore hîc Justiniano) sunt viri & mulieris conjunctio, 8
individuam vitæ consuetudinem continens.

tinens. Ita ferè & Modeſtinus nuptias definit, *in l. 1. ff. de ritu nupt.* Nuptiæ, *inquit*, ſunt conjunctio maris & fœminæ, conſortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio. Alias conjugii ſive nuptiarum definitiones, & quidem pleniores ex ſacræ Scripturæ fontibus hauſtas tradunt Theologi: *D. Luther. Gen. c. 24. Philip. Melanth. in loc. communib. Theol. loco, de coniugio. D. Heerbrand. compendio Theolog. loco, de coniug. Hemming. in d. libello de coniug. &c. D. Sigvvart. in ſuis diſputationib. Theologicis. diſp. 22. th. 43. & noviſſimè D. Hafenrefferus in locis Theologic. lib. 3. ſtat. 3. reſtaur. loc. 10. de coniugio: ubi hanc ponit definitionem: Coniugium eſt unius maris & unius fœminæ legitima & indiſſolubilis coniunctio, ad omnis vitæ conſortium & propagationem generis humani divinitùs inſtituta.* Verùm cùm Juſtiniani noſtri definitio paſsim approbata & recepta, ſuiſque partibus, dextrè explicatis & intellectis, ſatis abſoluta ſit: eam, cæteris omnibus prætermiſsis, accuratiùs paulò evolvemus & explicabimus.

Ita-

Itaque generis loco posita est, *con-nctio*; per quam non quamcunque, d justam duntaxat seu legitimam in-lligi conjunctionem perspicuum est. Tum quia Imperat. Justiinan. de ju- 9
s tantùm ac legitimis nuptiis expres-tractat & loquitur, *ut patet ex princ. tius tit. ibi, ex iustis nuptiis, &c. & ex incipio tituli proximè subsequentis, ibi, stas autem nuptias, &c.* Tum quia 10
:rba in nobiliori & potiori significa-accipi oportet. *l. 1. §. fin. ff. si ager ve-gal. &c. l. si duo. 13. §. 1. ff. de iureiur. Ti-quell. de retract. convent. §. 2. gl. 1. nu. 8. hrader. in tract. feud. part. 9. c. 7. nu. 99.* ım etiam, quia personæ, quæ matri-onio jungi queunt, certis legibus & adibus distinctæ sunt, intra quos co-ılari conjugio est prohibitum. Leges uidem definiunt, non solùm, quæ ntrahentium ætas esse, quorum-ıe consensus intervenire debeat: sed am, cum quibus hęc conjunctio fie-valeat: *ut infr. tit. proxim. explicabitur.* d & idem verbum, *coniunctio*, nu-as à sponsalibus differre ostendit:

11 quibus † nulla conjunctio, sed spes solummodo conjunctionis inducitur. *l. 1. l. si puellæ. 6. ff. de sponsalib. l. si uxor. 13. §. divi. 3. ff. ad leg. Iul. de adult. Duarenus ad tit. ff. soluto matrim. c. de nuptiis.* Præterea per conjunctionem, non tam corporum commixtionem, quàm voluntatum & animorum copulationem, adeoque maritalem affectionem, sive mutuum maris & fœminę consensum, qui solus † conjugiũ constituit, intel-
12 ligimus. *l. cùm hic status. 32. §. si mulier. 13. l. penul. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. cui fuerit. 15. in fin. ff. de condic. & demonstrat. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. Nov. 22. c. 3. & Nov. 117. c. 3. vers. cùm etiam ex solo affectu, &c.* Quò pertinet ille Ovidii versiculus *lib. 4. trist. Eleg. 4.*

Qui duo corporibus, mentibus unus erant.

13 Tametsi in perficiendis & consummandis nuptiis, corporum conjunctionem & commixtionem necessariò desiderari, frequentiùs placuerit, *can. statutum. cum seqq. 27. q. 2. c. debitum. 5. de bigamis non ordinand. Covarruv. in Epitom. in quart. lib. decretal. part. 2. c. 1. nu. 2. & 3.*

& 3. Heigius hîc num. 18. Kling. in tract. matr. causar. c. de matrimonio initiato. & cap. seq. Petr. Nicol. Mozz. in tract. de nupt. in princ. nu. 5. Ioan. à Reberteria lib. disput. Iur. propos. 1. & Vulteius infr. init. t. de nupt. nu. 22.

Nec ei, quod de consensu modò in-dicatum est, matrimonium scilicet so-lo consensu contrahi, adversatur *l. pen. quando dies legator. vel fideicom. cedat.* ubi cùm nuptiæ in persona ejus puellæ, quæ virum pati nequit, non procedant: dicendum videtur, solum aut nudum consensum non constituere matrimonium, sed concubitum quoque necessarium esse. Nam solus quidem consensus nuptias facit, dummodo is juri congruat, cæteraque adsint, quæ ad justas & legitimas nuptias lex requirit. Inter cætera autem requirit partes genitales, & ætatem nuptiis idoneam, *ut dicetur infr. initio tituli proximi.* Et propterea rectè à Labeone *in d. l. penu.* traditur: non posse videri nuptam, quæ virum pati non potest. *Arumæus disput. 2. exerc. Iustinian. th. 7. Speckh. d. cent. 2. cl. q. 5. n. 3.* 14

 Rur-

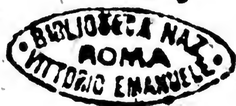
15 Rurſus non obſtat *l. in liberæ. 24. ff. de ritu nupt.* ubi ſola conſuetudo vel concubitus matrimonium conſtituere putatur. Etenim in liberæ mulieris conſuetudine matrimonium ideo intelligitur: quia lex, conſenſum ante conſuetudinem ſive concubitum interveniſſe, præſupponit. Licèt hodie non præſumantur nuptiæ, niſi mulier probet, ſe à viro eâ mente acceptam, ut illi eſſet uxor. *Nov. 74. cap. 5. & notat Gothofred. ad d. l. 24.*

16 Similiter nihil movet *l. mulierem. 5. ff. de ritu nuptiarum.* Ubi etiam deductio in domum exigitur. Quandoquidem hoc tantùm ibi tractat Pomponius: Si quis abſentem mulierem per ſolennem deductionem in domũ, uxorem ducere velit, epiſtolæ ſeu nuntio id non rectè committi; quòd abſens in mariti domum, rerum naturâ refragante, duci nequeat. Interim tamen haud negat, quin ſolo nudoque conſenſu, ſi quis velit, uxorem ducere
17 poſſit. † Cui nihil contrarium ſcribit Ulpianus *in præalleg. l. cui fuerit. 15. ff. de*

cond.

ondit. & demonstrat. Imò assentitur
otiùs, cùm conditionem nuptiarum
mpletam ait, postquam ducta sit uxor.
Ductam intelligit, quæ solo consensu
ıxor facta est, quamvis nondum in cu-
iculum mariti venerit, sed solo con-
ensu in uxorem adoptata, sicque nec
n domum adhuc deducta fuerit. Nu-
tias enim, *inquit IC.* non concubitus,
ed consensus facit.

Minùs urget *l. sancimus. 24. C. de nupt.* 18
ıbi sola nuptiarum festivitate, condi-
ionem impleri Imperator affirmat.
Quia ut plurimùm nuptiæ tum tem-
oris, isthâc pompâ & festivitate adhi-
itâ contrahebantur. Ideoque non
d id, quod jure fieri oportet, sed quod
ieri solebat, respexit Imperator: neq;
oluit, alios etiam nuptiarum contra-
ıendarum modos, consensum scilicet
er verba de præsenti expressum exclu-
lere; sed hoc tantummodo indicare,
olâ ætatis legitimæ impletione, nu-
tiarum contractarum conditionem
ıon existere: quod manifestum est ex
llis textus verbis: *Et, non esse tempus in-
iciendum, &c.* B 3 Ni-

19 Nihil præterea obeſt *l. cùm in te. 6. C. de donationib. ante nupt.* ubi itidem deductio mulieris in domum mariti cõſtituit matrimonium. Aurelianus enim Imperator illic diſertè eo de caſu loquitur, quo ambiguum eſt, utrùm quippiam à ſponſo, an à marito donatum ſit. Hac ſanè ſpecie diſtinguendum & inſpiciendum eſt: num ante, vel poſt deductionem mulieris in domum viri, facta ſit donatio. Si ante deductionem donatio facta eſt, ea ſubſiſtit: ſin poſt, non valet: quia hoc caſu jam conſtat, eam, quæ in domum de-
20 ducta eſt, uxorem fuiſſe. † Donationes autem inter maritum & uxorem prohibentur. *t. tit. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Cæterùm, cùm non eſt ambiguum: utrùm à ſponſo, an verò à marito donatum ſit: tunc diſtinctione iſtâ non eſt opus: ſed ſi ſponſus dedit, valet donatio: ſi maritus, non valet. *l. penult. ff. de donat. inter vir. & uxor.* ubi in eadem quæſtione Scævola reſpondit: *Non attinuiſſe, tempus, an, antequam domum deduceretur, donatio facta eſſet,*

ſſet, exprimi; ſed, niſi ante matrimo- nium contractum, quod conſenſu intelli- itur, donatio facta eſſet, non valere. Quibus profectò verbis apertiſſimè Ctus ſignificat, matrimonium contractum conſenſu intelligi, etiam ante leductionem mulieris in domum mariti. *Sed hac de re fuſiùs agunt Duaren. ad tit. ff. ſoluto matrim. cap. de nupt. q. 2. Borcholt. in tract. de gradib. cap. in quib. differant matrimon. & ſponſal. pag. 80. & ſeqq. Donell. lib. 13. Commentar. de iure civil. cap. 20. pag. 202. Pac. cent. 5.* ἐναντιοφ. *quæſt. 47. Fach. lib. 3. controverſ. iur. c. 31. Speckhan. d. cent. 2 claſ. 2. q. 5. Olemannus ad lib. 1. diſput. iur. civ. Giphan. diſp. 3. nu. 28. cum ſeqq. & Albericus Gentilis lib. 2. diſputation. de nuptiis. c. 5. ubi nominatim reprehendit & refutat diſſentientem Hotomanum lib. quæſt. illuſtrium. q. 25. & lib. 5. obſ. cap. 6.* Huic noſtræ ſententiæ, tanquam divino & humano in jure fundatæ, accedit etiam magni nominis Theologorum auctoritas. Præter reliquos, D.D. Chemnicius *in 3. part. loc. Theol. loco, de coniugio. pag. mihi 239.*

Consensus, scribit, legitimus, seu pactio conjugalis est efficiens causa conjugii: nascens verò inde obligatio, nexus seu vinculum, est ipsa forma conjugii: cohabitatio verò & concubitus, est usus conjugii. *De quo infr. alio loco, per occasionem plura, maximè ad princip.*
21 *tit. de nupt. nu. 12. 23. & seqq.* † Cùm igitur solo consensu matrimonium contrahi, certo sit certius: inde rectissimè sentire eos deprehenditur, qui statutum de lucro dotis, etiam in desponsatâ per verba de præsenti, quantumvis nondum cognitâ, neque ad domum traductâ, locum habere scribunt. *Bart. in l. nihil interest. 15. n. 1. ff. de act. rer. amot. Paul. Castr. l. si marito. 31. §. si pater. nu. 2. ff. solut. matr. Roland. à Vall. de luc. dot. q. 106. nu. 1. 18. & 36. cum seqq. Bald. Novell. de dote. p. 6. privileg. 37. in fi. Gail. lib. 2. obs. 80. nu. 3. Bronchorst. cent. 3. ἐναντιοφ. assert. 7. & alii, quos refert D. Magir. disput. de iure connub. de anno 1600. thes. 11.*

22 Planè jure Canonico exigitur, usuque hodierno & optimâ consuetudine ubi-

bique ferè locorum obſervatur: ut
ı Eccleſiis matrimonia per Miniſtrũ
erbi divini publicè per vices & inter-
alla aliquot dierum proponantur, ſi-
e denuncientur: cùm alias forſitan
lures, tum maximè hanc ob cauſam;
ıt medio temporis intervallo, num a-
iquid fortaſſis eſſet, quod matrimonii
onſummationem impediret, tempe-
tivè diſpiceretur: quia videlicet con-
ummato matrimonio, res in integrũ
oſtea reſtitui in virgine nullo modo
oteſt: in vidua, ſine infamia turpique
naculâ non poteſt. Addo & alteram,
:ujus vel maxima habita fuit ratio in
Chriſtianâ Eccleſiâ: nempe ut hone-
tas in hac ſanctâ corporum conjun-
ctione ſervetur: quod non fieret, ſi ſta-
:im ut facta eſt ſtipulatio, ad concubi-
:um effreni libidinis impetu conjuges
proruerent. Quamvis autem certum
llius intercedentis temporis ſpacium
ſub lege, vel in prima Eccleſia fuiſſe,
non legatur: rectè tamen videtur po-
ſtea illud definiiſſe Eccleſia, veluti tri-
nundinâ promulgatione, in ſolenni
B 5 cœtu

cœtu faciẽdâ, ut in Domo Dei πάντα εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν (*ex Apostoli doctrina, 1. Corinth. 14. v. 40.*) peragantur: *ut prolixè declarat Th. Beza in tr. de rep. pag. 4.* Requiritur item, ut vir & uxor accedẽtib. Ecclesiæ precibus & benedictione adhibitâ, per eũdem verbi Ministrum jungantur & copulẽtur. Proinde matrimoniũ, quod sine hac necessaria solennitate initum est, vix justum & legitimum erit pronunciandum. *can. 1. 2. & seqq. 30. q. 5. can. nulli. 35. q. 2. can. ult. distinct. 23. c. cùm inhibitio. 4. ubi Canonistæ communiter. de clandestina desponsat. Novell. Leonis 89. Blarer. in tract. super l. diffamari. C. de ingen. manumiss. c. 2. num. 23. pag. mihi 60. & seq. Cuiac. ad rubr. tit. de sponsalib. & matrim. Stephanus de Malescot, in tract. de nupt. cap. 1. pag. 7. & c. 2. pag. 26. Bocer. class. 1. disp. 19. thes. 84. lit. C. & D. & class. 4. disp. 15. in appendice ad lit. E. prope finem. Menoch. cons. 69. lib. 1. Ceph. consil. 422. lib. 3. Ioan. Vincentius Hondedeus consult. 87. volum. 1. part. 6. nu. 14. & seqq. prolixissimè Cypræus in tract. de connub. iur. part. 1. de sponsal. c. 11. §. 14. 15. 19. & seqq.*

Nec

Nec nostram hanc evertit sententiam, quod suprà de solo consensu matrimonium constituente pronunciatum est. Quamvis enim sola illa partium contrahētium legitima consensio, sit conjugii causa efficiens & constituens: hæc tamen pervetusta, & justis de causis sancita solennis nuptiarū in Ecclesia benedictio, requisitum seu adjunctum quoddam est, matrimonium constitutum quidem consequēs, sed adeò necessarium; ut, si verum, si justum, si legitimum illud esse debeat, omitti hæc nec debeat, nec possit. Introduct9 etenim est ille benedictionis sacerdotalis ritus, non modò ut Deo, sicuti par est, consecretur individuæ consuetudinis vitæ initium: verùm etiam ut innumeris alioqui fraudib. occurratur. Unde sufficiam, inquit Tertullianus, (*ad uxorem lib. 2. pag. mihi 183.*) ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat? Et B. Ambrosius, (*lib. 9. Epist. 70. pag. mihi 75. fac. 2.*) conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari opor-

oportet. Christianis certè admodum turpe fuerit, non consciâ Ecclesiâ matrimonium inire, unde nascantur futuræ Ecclesiæ membra: cùm ipsas profanas gentes constet ritibus penè infinitis sua conjugia iis, quos falsò Deos arbitrabantur, consecrâsse. Sed & prima illa conjugii à Deo ipso, Evam Adamo tradente, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis cõjugibus regulam omnino videtur præscripsisse; ut, qui conjugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, uxorem non tam ex parentum, quàm ex Dei ipsius, per os Ministri sui loquentis, manu traditam accipiat: *quemadmodum id explanat Theod. Beza dicto tr. de repudiis & divortiis. p. 5.*

23 Dicitur in definitione, Viri & Mulieris. Quibus verb. Polygamia manifestè removetur, adeoque significatur, in uno matrimonio nõ debere esse vel unũ marem & plures fœminas, vel unam fœminã & plures mares. Siquidem primæ conjugii institutionis vox est: *Et homo adhærebit uxori suæ:* (non uxo-

oribus suis) *& erunt duo* (non plures) *carne una. Gen. 2. v. 24.* Hanc institu-
›nem primævam, pravâ quadam
nsuetudine neglectam, ipse Christus,
lius Dei, revocat, ad eamque omnes
›sthac sub conscientiæ ratione revo-
tum iri subindicat. *Matth. 19. v. 4.* Iti-
:m Paulus Apostolus disertè scribit:
*ıusquisque suam uxorem, & unaquæque su-
n virum habeat. 1. Corinth. 7. v. 2.* Qui-
ıs verbis utrique unum tantùm vice
utuâ conjugem apertè assignat. Ac-
:dit & hoc; quòd, cùm idem Paulus
legato jam loco dicat: *Vir sui corporis
testatem non habet, sed mulier:* haud
›scurè indicat, quòd qui unam duxit
xorem, non possit, eâ vivente, alteri
lem conjugii dare: cùm non ampliùs
i sit juris. Quò pertinet etiam textus
c. gaudemus. 8. §. quia verò. de divortiis.
›i habetur, quòd affectus conjugalis
plures fœminas dividi non debeat:
ım ab initio una costa in unam fœ-
inam, non in plures, sit conversa.
inc quoque Romani Imperatores,
iocletianus & Maximianus, non im-
meri-

meritò his verbis rescripserunt: *Neminem, qui sub ditione Romani nominis, binas uxores habere posse, vulgò patet: cùm*
24 *etiã † in edicto prætoris huiusmodi viri infamiâ notati sint. Quam rem competens iudex inultam esse non patietur. l. 2. C. de incest. nupt.* Imò non solùm ei, qui binas nuptias; sed & ei, qui bina sponsalia eodem tempore constituta habuerit, infamia irrogatur. *l. 1. in fi. l. quid ergo. 13 §. 1. & 2. ff. de his, qui not. infam. l. nemo. 7. ubi eleganter Gothofred. C. de Iudæis. l. eum, qui duas. 18. C. ad l. Iul. de adul.* ubi Impp. Valerianus & Gallienus pronunciarunt: eum, qui plures uxores duxit, stupri etiam pœnâ coercendum esse; *de qua in §. item lex Iulia de adulteriis. 4. infr. de public. iudic.* Hodiè verò novâ Caroli V. Imp. Constitutione, *art. 121. de publ. iud. crimin.* quæ cõmuni omniũ Ordinum Imperii consilio lata est, bigamus, sive digamus, h. e. is, qui duas eodem tempore habet uxores, adulterii, sicque capitis sive gladii, pœnâ plectitur. *per l. quamvis. 30. in fi. C. ad l. Iul. de adult. & d. §. item lex Iulia. 4. infr.*
de

pub.iud.Schneid.infr. tit.prox.de nupt. cit.part.2.n.5.Borch.in tr.de gradib.cap. uid sit matrimonium.pag. mihi 28. Val. uil.Forster.disp.3.th.9.Speckhan. cent.1. .70.nu.5.Nicol.Vigelius de publ. iudic.in becie. c.6.tit.9.de bigamia.pag.mihi.233.

Nec moverit quempiam, quòd Lamech, ex maledicta Caini posteritate oriundus, primus duas uxores (ex quibus uni nomen Ada, alteri nomen Sella fuit) duxerit. *Gen.4.v.19.* Abraham ad Sarai ancillam nomine Agar ingressus, sicq; polygamus factus fuerit. *Gen. c.16.v.4.* Esau pariter uxores duas, nēpe Judith, filiam Beeri Hethæi, & Basemath, filiam Elon, acceperit. *Gen.26.v. 34.* & iis viventibus adjunxerit tertiam Maheler, filiā Ismaëlis filii Abrahami, *Gen.28.vers.9.* Jacob item duas uno tempore uxores, Liam & Rachel habuerit. *Genes. 29.* cumque earum famulabus, sibi in conjugium traditis concubuerit. *Genes. 30.* David quoque sex uxores, *Reg.2.cap.3.* & concubinas decem. *Reg. 2. cap. 20. v. 3.* Salomon uxores septingentas, & concubi- 25

cubinas trecentas. *Reg.3.cap.11.vers.3.*
Roboam uxores decem & octo, con-
cubinas autem sexaginta. *Paralip. 2. c.*
11. v. 21. Abia uxores quatuordecim.
Paralip.2.c.13.v.21. Joas denique simul
uxores duas in conjugalem complexũ
admiserit. *Paralip.2.c.24.v.3.* horumq;
(quorundam opinione) exemplum,
Indi, Thraces, Persæ, Syri, Pæones,
Numidæ, Mauri, Siculi, Athenienses
& aliæ gentes secutæ videantur: *Bar-*
desanes Syrus in lib. de fato. Strabo lib. 15.
Pomponius Mela lib. 2. Ammianus Mar-
cellinus lib.23. Herodotus in Terpsichore,
Salustius in Iugurtha, Plutarch. in vita
Dionis. nec non Cæsares, Julius & Va-
lentinianus, plures uxores simul, libe-
rorum quærendorũ causa, ducere per-
miserint, *ut tradit Suetonius in Vita Iulii,*
cap.52. Caßiodorus in Tripartita Historia
lib.8.c.11. Paulus Diaconus lib.2. & hos re-
ferens Tiraquel. in 7. lege connubial. n.20.
26 *21.22.23. & seq.* Ista, inquam, exempla
omnia neminem moverint: tum quia
etiam sancti illi Patres suos nævos ha-
buerunt; & in illis polygamiam DEUS,
ad

id Christi adventum usque, magis to-
eravit, & hac in parte dispensavit, quã
ıpprobavit. *Ioh.Brent. & Lucas Osiand.*
n explicat. cap. 2. Gen. D. Heerbrand. in
Compend. Theolog. loc. de Coniug. quæst.
Quid igitur de digamia. &c. D. Sigvvart.
rædictâ disput. 22. th. 68. † Tum quia 27
ion tam spectandum est, quid factum
t, quàm quid fieri debeat. *l. sed licèt.*
2. ff. de offic. præsid. Et vulgò notum est:
on exemplis, sed legibus judican-
um esse. *l. nemo. 13. C. de sentent. & in-*
erlocut. om. iud. Comprimis porrò no-
ındæ sunt causæ illius dispensationis:
uas accuratè enucleat D. D. Hunnius
Commentar. super Matthæum cap. 19.
ıg. mihi 1171. & seq. Nam dispensavit
ominus hac in re cum Sanctis suis su-
rà commemoratis: tum quia con-
ıetudo hæc πολυγαμίας subserviebat
omplemento divinæ promissionis de
ultiplicanda posteritate Abrahami
star arenæ maris & stellarum cœli:
m etiam quia tam firmas radices e-
rat, ut difficulter mutari aut extir-
ri, in populo Israëlitico præsertim,
C pos-

posset. Interim verò certum est, quòd sancti illi Patres conscientiam suam polygamiæ usu non polluerint. Sciverunt quidem Abraham, Jacob & David, tanquam donis Propheticis illustres, mentem primæ institutionis. Sciverunt autem & hoc: quòd Dominus certis de caussis in ista lege conjugii iis temporibus dispensaret. Quamobrem etiam per nullum unquam Prophetam legitur reprehensa polygamia, licèt abusus ejus redargueretur in Sacerdotibus populi. *Malachiæ 2. v. 14. & seq.* Imò de Propheta Nathane testatur historia sacra, quòd in nomine Domini dicat Regi Davidi: *Dedi tibi domum Domini tui & uxores Domini tui in sinu tuo. Samuel. lib. 2. c. 12. v. 8.* Ubi verba hæc, IN SINU TUO, non significant dominium illud Davidis, quod ad universos patebat subditos (*quemadmodum Beza in tractat. de polygam. p. 12. hunc locum interpretatur*) sed sunt periphrastica notatio conjugii; quod ex loco simili apparet. *Genes. 16. v. 5.* ubi Sara inquit: se dedisse ancillam Agar Abrahamo

lamo in sinum ejus, id est, ut esset ipsius legitima conjunx. *Pluribus hæc tractat D. Hunnius loco supr. laudato.* Quanquam autem temporibus illis à DEO, dictas ob causas, fuit dispensatum: nihilominus tamen certâ & expressâ lege ejusdem DEI cautum est jam inde ab initio creaturarum; ut unus tantùm mas, & una fœmina matrimonio jungantur. *Gen. 2. v. 24.* quam legem filius DEI repetiit, *Matth. d. c. 19. v. 4.* idemque etiam jure civili sancitum esse superiùs ostensum est. *d. l. 2. C. de incestis nupt. & similibus. Atq; hanc rem prolixè utramq; in partem persequitur Ioh. VVigand. de Coniug. loco, de polygamia. Ioh. Brentius in libello, de causis matrimonialib. c. 4. Petr. Martyr. in 1. lib. Samuel. cap. 25. fol. 145. Theodorus Beza in d. tractat. de polygamia. Hemming. præallegato libell. de Coniugio. c. de secundo polygamiæ genere. pag. mihi 39. & seqq. Basilius Monnerus in tract. de matrim. c. 4. 5. & 6.* † Cæ- 28
terùm longè aliter se res habet, quando quis soluto ritè matrimonio, aliam uxorem ducit, adeoque ad secundas,

tertias, pluresúe nuptias progreditur. Hoc enim vetitum aut vitiosum non est. *Roman.7.v.2.& 1. Corinth.7. v.39. & 1. Timoth.5. v. 14. Ezech.44.v.22. Divus Augustin.de bono viduitat.c.12. D.D. Andreas Osiand. in Enchirid. Papa non Papa. loc.21. de matrimon. pag. 178. D.D. Hafenreffer. in s. citato loco de Conjugio, pag. 728. edit.3. Latè Beza d. tract. cap. de altera polygamiæ specie. pag. mihi 32. & multis seqq. Et dicetur etiam in §. sunt & aliæ. 11. infr. hoc tit. nu. 19.*

29 Præterea ex illis definitionis verbis, *Viri & Mulieris*, colligitur: omnem aliam conjunctionem vel in una specie (*de qua loquitur Paulus ad Rom.c.1.v.26. & 27.*) vel in diversâ (*de qua agit textus in Levit. cap. 20. v. 15. & 16.*) detestandam esse, & sub pœna gladii, seu capitis prohibitam. *l. cùm vir nubit. 31. C. ad legem Iul. de adult. l.1. §. qui puero. ff. de extraord. criminib. Novell. 77. c. 1. & 141. c. 1. ubi Gothofred. in verb. acerbiora &c. d. §. item Lex Iulia de adult. 4. infr. de public. iudic. can. adulterii. c. offerebat. c. flagitia. c. usus. 32. q. 7. c. clerici 4. ibiq́ gloss. in verb.*

verb. subdantur. de excessibus prælator. Enimverò hodie ex constitutione criminali Caroli V. *art. 116.* tale contra naturam facinus (quod peccatum Sodomiticum vulgò indigitant) perpetrantes igne cremantur. *Et de isto execrando crimine plura videãtur apud Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. Sodomia. & §. fornicatio. Franciscus Viv. lib. 1. com. opin. in verbo, Sodomæ: & lib. 2. com. opin. in verbo, Mulieres, & in verbo, Sodomita. Item Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 3. cas. 286. per tot.*

Additur in definitione: *Individuam* 30
vitæ consuetudinem continens. His verbis (quibus illa Modestini consonant; *Consortium omnis vitæ, præallegat. l. 1. ff. de ritu nuptiar.*) indicare voluisse Justinianus videtur; conjuges quamdiu cohabitant, iisdem fortunæ flatibus, prosperis & adversis esse expositos. Vita 31
namque non tantùm ζωὴν, id est, vitam morti contrariam, sed etiam facultates & alimenta, quibus vitam ipsam sustinemus, nec non fortunam, quæ viventibus accidit, denotat; *ut testis est*

Donatus in Phormionem Terentii. Tiraq. de nobilit. c. 31. nu. 367. Borcholt. infr. in pr. tit. de nupt. Hinc & perbellè Musonius *apud Stobæum sermone 67. circa finem,* inter cætera docet: omninò communem vitam in matrimonio requiri, & mutuam viri uxorisque curam, tum in secunda, tum adversa valetudine, adeoque omni tempore. Hinc quoque pia uxor in secundis rebus socia est, quæ congratulatur: in adversis socia est, ut auxilium consiliumque præstet. Quò facit illud Euripidis:

> Γυνὴ ἐν κακοῖσι καὶ νόσοις πόσει
> Ἥδιστόν ἐστι, δώματ' ἢν οἰκῇ καλῶς
> Ὀργήν τε πραΰνουσα, καὶ δυσθυμίας
> Ψυχὴν μεθιστᾶσα. Hoc est:

Uxor marito in malis & morbis suavissima est: domum si rectè inhabitet, iram mitigat, & à tristitia animum avertit, *sicuti interpretatur Benedictus Aretius in problemat. Theolog. part. 1. loco*
32 *19. de matrimonio. p. 219.* † Vel certè illis definitionis verbis ostenditur; matrimonium individuam vitæ consuetudinem esse, animo scilicet, & voto.
Con-

Contrahitur quippe matrimonium eâ mente & proposito, ut sit consortium omnis sive totius vitæ, perpetuaque conjunctio, hoc est, ut nunquam dirimatur. *l.1.ff.de iur.dot.l.liberorum.220.§. præter hæc.ff.de verb.signific.* † quemadmodum & contrà divortium propriè dicitur, quod eo fit animo, ut perpetua sit disiunctio seu separatio; non si iracundiâ quadam conjuges ad tempus separantur. *l.3.ff. de divort. & repud.l. quidquid.48.ff.de reg.iur.* Ideoque non posse ad tempus contrahi matrimonium, rectè à Pontifice Gregorio IX. decretum est. *c.ult. de conditionib. appostt.* Tametsi certæ & arduæ possint incidere causæ, propter quas fiat divortium, *l.1.ff.de divort. l. consensu. 8. C. de repudiis. De quibus explicabitur commodiùs in §.sunt & aliæ.11.infr. tit. proximo.* Sed hoc malum ex peccato, & perversa hominum cōcupiscentia natum est. Prima siquidem conjugii institutio has ærumnas nesciebat, & verè individuam vitæ consuetudinem, arctissimamq; societatem continebat, 33

propter quam etiam liberi domum & cohabitationem parentum relinquerent, cum conjugibus proprios suos quasi nidulos, & suavissima domicilia perpetuæ consuetudinis habituri: *ut eleganter tradit hîc Balduinus, & huius nomine suppresso Stephan. de Malescot. in tract. de nupt. c, 1. pag. 15.*

34 Eadem insuper verba, *individuam vitæ consuetudinem continens*, concubinatum (jure civili cœlibi permissum, *tot. tit. ff. de concubinis. l. un. C. eod. Novell.* 12. *Novell.* 18. *c, 5. Nov. 74. & Nov. 117. c. 2.* Neque huic quidquam derogant *Nov. 6. c. 1. §. 3. & 7. & Novell.* 123. *c. 1. &* 12. *cum similibus.* Quia concubinatum duntaxat clericis interdicunt: ac proinde ad Laicos id pertrahi nequit. *arg. l. quod verè. 14. ff. de leg. Gœddæus ad l. libro memoralium Massurius. 144. nu. 9. ff. de verb. signif.*) à matrimonio manifestè discernunt ac separant. Etenim eo animo (*velut paulò antè dictum*) initur matrimonium, ut habeat consuetudinem vitæ individuam, id est, quæ non dividatur aut dirimatur. At concubinatus

is conjunctio, neque hoc proposito onjunctorum instituitur, neque etm eam vim obtinet, ut non liceat al:ri, cùm velit, ab altero invito discecre. *l. 1. ff. de concubinis.* Etsi verò jure viliJustinianéo concubinatus sit periissus, ut modò probatum: jure taien divino, itemque Canonico planè t prohibitus. *1. Cor. 7. can. Concubinæ. c. seq. 32. q. 2. c. nemo. c. dicat aliquis. c. eretrices. & c. seq. 32. q. 4.* Itaque Imerator Leo Jus Justinianéum hâc inarte meritò abrogavit *Novella suâ 91.* iam multi quoque Christiani Magiatus in Ditiones suas piè introduxeint.

Nec obstat *can. is, qui non habet cum 7. 34. distinct.* ubi Pontificio jure conibinatus videtur esse licitus. Nam *n. omnibus. eâdem distinct.* qui proxiè præcedit, & Gratiani mentem exicat, satis ostendit, *in vers. concubina item. &c.* in objectis canonibus non i de ea, de qua hîc nos disserimus; d quæ cessantibus dotalibus instruentis, unita est, & conjugali affectu 35

ſciſcitur. Hanc (*inquit*) affectus facit conjugem: concubinam verò lex (*ſcilicet Canonica*) nominat. Siquidẽ ut omnẽ peccati, ſcandali, fornicationiſq; ſuſpicionem vitemus: canones in dubio, ubi benedictio ſacerdotalis non interceſſit, & omnia ſolẽniter acta non ſunt, potiùs concubinatum, quàm matrimonium præſumunt; tametſi revera matrimonium adſit. *Et ita docet Gæddæus in dict. l. 144. ad fin. ff. de verbor. ſignificat. quamvis in contrarium diſputet Valentin. Forſter. lib. 6. de ſucceſſionib. ab inteſt. cap. 5.*

Multò minus refragatur, quod ſuprà audivimus; Patriarchas & Reges Veteris Teſtamenti non ſolùm uxores, ſed & concubinas plures habuiſſe. Quandoquidem dicendum: concubinatum
36 illorum † verum conjugium fuiſſe. *Gen. c. 16. v. 3.* atq; inter primarias conjuges & concubinas, hoc tantùm fuiſſe diſcriminis; quòd hæ inferiori gradu & loco erant; harumque liberi, cum liberis ex herili conjuge, non pariter ſuccedebant. *Geneſ. 25. verſ. 5. Auguſtin.*

ustin. lib.16.de Civitate Dei.c.34. Heer-rand.in Compend.Theolog.loc.de Coniu-io.pag.mihi 895. Cæterùm hodiè, cùm Christi mandato ad primã † conjugii 37 nstitutionẽ revocati ſimus, *ex Matth. 9.c.ſup.citato:* manifeſtum eſt, concu-binatũ nihil eſſe aliud, quàm vel ſcor-tationẽ, vel adulterium; quorum utriq; graviſſimas, & corporales & æternas pœnas, Deus eſt comminatus. *1.Cor. 6.v 9.Gal 5.v.19.Eph.5.v.5. Hebr.13.v.4. Eccl.19.v.2, D.Hafenreff.loco ſ. deſignato, de Coniugio pag.726.& ſeq.ed.3. Alberic. Gentil.lib.1.diſput.de nupt.c.4.& ſeq.*

Non erit alienum ab hoc loco, ſi cu- 38 juſdam non parvæ controverſiæ mentionem faciamus. Nam quidam nuptias ſeu matrimonium contractibus annumerari poſſe negant. *Cuiac. in paratit.ff. de ſponſalibus & ritu nuptiar. Hackelman. illuſtr. diſputat. 14. poſit. 1. ad liter. H. Giphan.in præfat.in lib.5.Cod.* Alii actum legitimum eſſe contendũt. *Didac. Covarruv. in Epit. in 4. lib. decret.c.3.nu.3.part.2. Alciat.lib.3.παρέργων. cap.4.Petr.Faber in l. actus legitimi.77.ff.* de

de regul.iur.pag.313.in fin.Bocer. cl.1.disp. 19.th.80.ad lit. B. Plerique contractum esse existimant. *VVesenbec.post Iason. & Fabr.in §. fuerat.infr.de actionib. Althus. lib.1.Iuris Rom. c.36. Borcholt.in tract. de gradib.cap.quomodo contrah.matrim.fol. 56.& in part.1.disput. de matrim.proposit. 8 fol.321. Mozzius in tract. de nupt.in pr. Donell.lib.2.Commentar.de iur.civ. c.20. & lib.13.c.15.18.& 21. Forster.disp.3.th.8.* Atque horum sententia probabilior videtur. Cùm enim nuptiæ contrahi dicantur. *in pr. infr. de nupt. l. si patre. 22.ff. de rit.nupt.* inde colligere proclive est, eas esse contractum, & quidem contractum, qui consensu fiat. *l. nuptias.30.ff.de reg.iur.l.cui fuerit. 15.ff. de condit. & demonstrat.* & ad societatis speciem commodè referatur. *l.1.ff.de action. rerum amot. l.1.ff.de rit.nupt.l.adversus.4.ibi, quæ sociari humanæ, &c. C. de crimin. expil. hered.* Sed & nuptias Imp. Justinianus disertè contractum vocat *in Nov. 22. cap.19.vers. sed sicut in contractu nuptiarum, &c.& Nov.74.c.4. in pr.vers. sed falsatis contractib. &c.*

Nec

Nec adversatur, quòd Imp. Justinia-
ıs matrimoniū inter contractus non
ımeraverit. *infr. tit. de obligat. & seqq.*
uoniam in hisce Institutionibus non
mnes contractus enumerari, vel ex
ɔ manifestè constat; quòd licèt omni-
us in confesso sit, dotis dationem esse
ontractum. *l. contractus. 23. ff. de regul.*
ır. item arrarum dationem. *l. contra-*
ctus. 17. C. de fide instrument. & donatio-
ıem propter nuptias. *Novell. 119.* ho-
um tamen contractuum Imperator
ıon meminerit. *infr. post dict. tit. de*
obligationib.

Nihil quoque obest, quod objicitur, 39
matrimonium neque rem continere, neque factum, quorum alterum in omni contractu & obligatione requiritur. *init. d. tit. infr. de oblig. §. ult. infr. de verbor. obligat. l. obligationum. 3. ff. de obligat. & act.* Etenim conjuges invicem sibi obligantur, ad communicationẽ corporum, & omnium rerum atque officiorum, adeoque (*ut loquitur Modestinus*) juris omnis, tum divini, tum humani. *d. l. 1. ff. de rit. nupt. d. l. advers. 4.*

in

in pr. C. de crim. expil. hereditat. Ac ſanè omnium rerum cõmunicatio per nuptias inter conjuges inſtituitur: verùm hac conditione, ut tamdiu maneat, quamdiu utrique in illa manere videbitur. Voluntate autem mutatâ, liceat unicuique eorum, non à communione corporum, (hanc enim individuam & perpetuam eſſe, ex ſuprà dictis liquet) ſed à communione rerum diſcedere: ita ut quod cujuſque ante nuptias fuerat, id cuique liceat ſibi habere, ſibique vindicare; & ab ejus uſu
40 alterum prohibere. † Quod & in ſocietate rerum accidit; quæ vel unius ſocij voluntate, à ſocietate diſcedere cupientis, diſſolvitur. §. *manet. 4. inſt. de ſocietate.* Utcunque verò aliis temporibus libera ſit conjugibus bonorũ, quæ cujuſque propria fuerunt, inter ſe communicatio: tunc certè non eſt libera, cùm alteruter ex his non habet, unde ſe alat. Hoc caſu inter eos ejuſmodi obligatio nuptiis contracta intelligitur: ut, cui facultates ſuppetunt, alteri egenti præſtet alimenta: quod

quod nisi fecerit; per Magistratum cogi possit præstare: non dissimiliter atque cogi potest parens præstare egentibus liberis: quia hæc illis naturæ jure debeat; aut liberi parentibus pietatis jure. *l si quis à liberis. 5. ff. de agnoscend. & alend. liber. l ult. §. ipsum autem. 5. Cod. de bonis, quæ liberis, &c. scitè & copiosè Donell. lib. 12. Commentar. de iure civ. cap. 4. & dict. lib. 13. cap. 21. per totum.*

Lubrica quoque & perplexa hæc explicanda hoc loci quæstio est: sitné causa matrimonii civilis, an Ecclesiastica? Atque civilem esse, & non Ecclesiasticam, haud contemnendis rationibus docuit Giphan. *in s. d. præfat. in lib. 5. C. quem refert, & sequi videtur D. Coll. Boc. cl. 5. disp. 12. th. 33. Idipsum ante eos tradidit Div. Luth. in lib.* Von Ehesachen. *circ. pr & Monner. in tr. de matr. part 3. c. 1. n. 6. & c 9. n. 3.* † Tum quia matrimonium est juris privati. Causæ autem Ecclesiasticæ spectant ad jus publicum. *l. 1. §. huius. versic. publicum. ff. de iustit. & iur.* Esse verò privati juris matri- 41 42

matri-

matrimonium, efflorescit partim ex his quatuor Institutionum libris, quibus jus tantùm privatum exponitur. §. *ult. versic. dicendum. ∫. de iustit. & iure.* & tamen in iisdem de matrimonio tractatur: partim ex Pandect. & Cod. in quibus de matrimonio eo explicatur loco, quo de jure privato. † Tum quia
43 matrimonium nihil cōplectitur, quod vel ad salutem & fidem pertineat, vel ad disciplinam & administrationem Ecclesiasticam. His enim duobus capitibus tota ferme religio nostra Christiana continetur. Nam ad doctrinam seu capita fidei quod attinet, nullum esse de cōjugio sive matrimonio, extra omnem controversiam est. Quod autem attinet disciplinam Ecclesiæ; ut sunt preces, sacramenta, benedictiones, &c. in his quoque matrimonium non numerari, verissimum est; *uti infr. in refutatione contrariorum demonstrabitur latiùs.* † Tum quia matrimonium
44 est res œconomica, & ad artem œconomicam pertinet. At ea, quæ ad jus (ut ita dicam) œconomicum sive dome-

domesticum pertinent, à jure sacro & publico plurimùm differunt: adeò, ut Aristoteles putet, jura œconomica non posse propriè dici jura. *lib. 5. Ethicor. c. 6.* Matrimonium autem esse partem principem, & caput œconomiæ perspicuum est *ex eodem Aristot. in lib. œconom.* † Tum etiam, quia matrimonium non solũ inter Christianos, quorum propria est Ecclesia; sed & inter non Christianos, atque infideles, ut olim Paganos, & hodie Turcas & Saracenos sive Judęos verum consistere solet. *Vide Paul. Cypræum in tract. de connubior. iur. part. 1. de sponsalib. c. 13. §. 77. n. 2. 6. & seqq. & Gothofred. ad l. ne quis Christianam. 6. C. de Iudæis.* Atqui ea, quæ sunt juris sacri aut Ecclesiastici, non communicantur, nisi cum Christianis: siquidem alios eorum participes non esse, liquidò constat. 45

Tum denique quia matrimonium tam à Græcis, quàm Latinis Scriptoribus, tam profanis, quàm Christianis, nunquam fuisse numeratum inter res Ecclesiasticas, sed civiles, argum. sunt

libri Cicer. de legib. quorum in secundo disseritur de jure sacro: in tertio de jure publico: & tamen in his nulla fit matrimonii mentio. Idem videre licet apud Platon. *in libb. de Republ. & de legib.* & Aristotelem *lib. 5. Politic.* Sic & in libris receptarum sententiarum Julii Pauli de matrimonio agitur *lib. 2. t. 19.* cùm tamen iis libris duntaxat jus privatum explicetur. Itemque in libro regularum Ulpiani tractatur de jure privato: & tamen in illo tres extāt tituli ad matrimoniū pertinentes. Ad eundem modum videre est *in C. Theod.* cujus licèt sedecim sint libri, & in ultimo jus sacrum sive Ecclesiasticum proponatur; tamen de matrimonio seu nuptiis agitur *lib. 3.* Ex quib. certè omnibus intelligere promptū est: matrimonium esse rem & causam planè politicā sive civilem, non verò Ecclesiasticam. Quanquam minimè negetur, jure Veteri Rom. adhibita fuisse quædam solennia sacra sive ritus, ut aquæ & ignis: & quoad ritus istos posse matrimonium dici habere aliquid cōmune cum jure

jure sacro. *l. pen. §. 1. ubi Gothofr. ff. de donat. int. vir. & ux. Lactant. lib. 2. div. Instit. c. 10. Vaconius à Vacuna lib. 1. declaration. c. 18. n. 7. & 8. & de iis ritib fusiùs Brisson. in lib. de spons. & nupt.* † Queadmodum & hodie moribus nostris, propter deductionem ad Ecclesiam, hujusque benedictionem necessariam (*de qua supr. nu. 22.*) sive potiùs precationem ac testationem publicam, matrimonium dici potest esse juris sacri: *ut verbosiùs explicabitur infr. n. 56.* Sed isthęc jure nostro ad essentiam matrimonii necessaria non esse, perspicuum est, *ex l. si donationum. 22. C. de nuptiis.* 46

Huic sententiæ non obloquitur *præallegata l. 1. ff. de rit. nupt.* ubi matrimonium definitur divini & humani juris communicatio. Nam his verbis nihil aliud declaratur, quàm consortium & societas omnis vitæ, omniumq; rerum & fortunarum. Sic enim eleganter Veteres Romani, quod nos dicimus omne, illi interdum dicebant divinum & humanum, *ut & in definitione iurisprudentiæ s. tit. 1.* Sed & illorum 47

verborum explicatio commodè peti poterit *ex d.l.adversus. 4. C. de crim. expil.heredit.* ubi Gordianus Imperator divinum & humanum jus, vocat divinam & humanam domum. Unde apparet, quòd divinum jus sit divina domus. Divini autem juris vel divinæ domus appellatione sacra privata in-
48 telliguntur. † Siquidem duplicia olim apud Romanos erant sacra: publica & privata. *l. sacrilegi. 9.§.1.ff.ad l.Iul. peculat.* Illa dicebantur, quæ in hoc consecrata erant, ut publicè ab omnibus colerentur: hæc verò erant sacra domestica. *Sextus Festus lib. 14. & 17. Cic.lib.2.de leg. Plinius in paneg. ad Traian.Valer.Maxim. lib.2.c.1.* Atque horum privatorum sacrorum uxor fiebat consors sive particeps: proindeq; matrimonium dicitur esse divini juris cō-
49 municatio. † Sed hodie sacra privata, & sacella in privatis ædibus, à Justiniano sunt prohibita, *Nov.58.& 131.cap. 8.*
50 † Cæterùm humanum jus est humana domus: & matrimonium est communicatio humani juris seu humanæ domus,

mus,

mus, hoc est, uxor domicilium & forum sui mariti sequitur, & omnem dignitatem ab eo accipit; eamque tamdiu, etiam vidua retinet, quamdiu ad secundas nuptias non transiverit. *l. ea, quæ. 32. ff. ad Municipal. l. mulieres. 13. C. de dignitatib. l. fœminæ. 8. ff. de senatorib. Borcholt. in princ. tit. proximè seq. Videatur quoque Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 18. & seqq. Et ea de re plura in §. 3. infr. hoc tit. nu. 8.*

Similiter nihil obsistit, quòd Christus *Matth. 5. v. 31. & c. 19. v. 4. cum seqq.* & Paulus *1. Corinth. 5. 6. & 7. & 2. Cor. 2.* itemque Petrus *priori Epist. c. 3* de matrimonio nonnulla constituant: cùm tamen rebus civilib. se admiscere noluerint. Etenim Christus loco citato de matrimonio meminit, ut Judæos & Pharisæos convinceret erroris: eos scilicet in omnibus ferè capitibus violasse legem Mosis. Nam scribuntur Pharisæi Christum adiisse, ut quæstione quadam tentarent eum, quæstione videlicet matrimoniali de divortio, quæ tota ad struendas ei insidias apposita & 51

compoſita fuerat. Chriſtus itaque à Phariſæis inſidiosè tentatus & interrogatus de jure matrimoniali reſpondet, illorumq; deteſtandos abuſus damnat & rejicit. Paulus verò & Petrus de conjugio propterea diſputant: quòd tum temporis dubitatio exorta fuiſſet: an liceret Chriſtiano uxorem habere paganam; vel an religio matrimonium non impediret aut diſſolveret? De hac inquam, quæſtione Apoſtoli à fidelib. rogati ſuam explicuerunt ſententiam. Quemadmodum & interdum de aliis quoque rebus conſultus Chriſtus reſpondit: ut de cenſu ſive tributo Cæſari perſolvendo, *Matth.22.v.17.*

52 Præterea minimè noſtræ aſſertioni reclamat Paulus Apoſtolus *ad Eph.c.5.v.31.* ubi matrimonium Sacramentis Novi Teſtamenti adnumerare videtur. Agit enim ibi, non de conjugio mariti & uxoris: ſed de conjunctione Chriſti & Eccleſiæ, eamque conjunctionem ſocietati conjugum comparat: & de hac Chriſti atq; fidelium conjunctione ait: eam eſſe magnum Sacramen-

tum

tum ſive myſterium. Sic namque ipſe; *Ego autem*, inquit, *dico in Chriſto*, *& in Eccleſia*. Quo in loco imprimis obſervatu digniſſimum eſt, quàm falſiſſimo fundamento eorum nitatur opinio, qui ex hoc Apoſtoli dicto evincere conantur, conjugium eſſe Novi Teſtamenti Sacramentum. Nam fundamenti vice præſupponitur verſio prava: in qua vocabulum μυςηρὶυ (quod in Græco expreſſum eſt) per voculam Sacramenti ab antiquo Interprete ſatis incommodè redditum eſt. *D.D. Hunnius in Commentar. ſuper hunc textum Epheſ. c. 5. pag. mihi 410.* Et miranda eſt inconſtantia & impudentia Canoniſtarum & Pontificiorum, quòd matrimonium inter cauſas Eccleſiaſticas, imò inter Sacramenta & Myſteria referre non dubitant: cùm aliâs miris id modis exagitent, & huc illud Pauli detorqueant. *Roman. 8. v. 8.* Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, id eſt, qui in conjugio ſunt, Deo placere non poſſunt. Quomodo ergo conjugium Sacramentum eſt, ſi Deo

placere non potest? Cur ab hoc Sacramento arcentur Sacerdotes missifici? O stupendam absurdorum farraginem! Et sanè conjugium propriè non esse Sacramētum, hoc est, non esse Sacramentum institutione peculiari, sed solùm naturali imagine indubitatum est. Est enim conjugium dulcissima quædam imago nuptiarum Christi, & ejus sponsæ Ecclesiæ, ratione & modo prorsus mystico. *D.D. Chēnicius in Examine Concilii Tridentini, part.2.de matrimon.can.1.pag. mihi 256.* Nam ut conjuges copulantur spiritualiter, fidè & amore conjugali, & corporaliter mixtione sexuum; ita Christus & Ecclesia spiritualiter quidem fide & charitate, corporaliter verò naturæ conformitate copulantur. Ex quo factum est, quòd Ecclesia dicatur caro de carne Christi, & os de ossibus ejus. *Nicol. Hemming. in libell. de coniug. &c. sub tit. de quinta parte definitionis coniugii, in fin.* Sed & matrimonium verè ac propriè Sacramentum non esse, (qualia sunt Baptismus & cœna Domini) evi-

evidens ſuadet ratio. † Quia Sacramenti duo ſunt ſubſtantialia: Elementum ſeu res externa, à Deo ordinata; & verbum, idque duplex: Tum verbum mandati, cum externo elemento conjunctum: tum verbum promiſſionis gratiæ & remiſſionis peccatorū. Hinc illud Auguſtini: *Accedat verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Atqui matrimonium tam externo ſeu viſibili elemento (aliud quippe eſſe Sacramenti externum elementum, aliud ceremonias & ritus al hominibus inſtitutos, luce meridianâ eſt clarius) quàm promiſſione gratiæ juſtificantis caret. Sed & efficax peculiariter ordinatum organon, quo Deus cœleſtia ſua dona nobis diſpenſaret, non eſt. 53
Ioan. c. 1, v. 13. & c. 3. v. 6. Latiùs D. Hafenreffer. in loc. Theologic. lib. 3. ſtat. 3. Reſtaur. loc. 7. de Sacrament. fol. 575. edit. 3. Nec hanc aſſertionē debilitat, ſi quiſpiam contendat obſtinatiùs: conjugium habere promiſſionem juſtificationis ſive ſalutis æternæ: eò quòd mulier per filiorum generationem ſalvari

dicatur. *1.Tim.2.v.15.* Paul. nāq; ibi meritum ſalutis partui liberorū vel matrimonio neutiquā tribuit: ſed ſimpliciter docet, eas cōjuges ſalvari in matrimonio, quæ pietatē, fidem, charitatem & pudicitiā retinent. Diſertè .n. addit: *Si permanſerint in fide, &c.* Ac certè ſi conjugiū ſalutem conferret: omnes omnino conjuges, etiā infideles, ſalvarētur. Hoc autem valde abſonū eſſe, nemo non intelligit. *Ad reliqua, quæ Adverſarii obiectare ſolent, eruditè & accuratè reſpondet. M. Lucas Oſiand. in Ench. controverſ. Auguſt. Confeſſ. Theolog. cum Pontificiis intercedentium. c.14. de matr. pag. 172. & ſeq. item Eraſmus Sarcerius in locis communib. Germanicis. artic. 22. de coniugio. pag. 315. & ſeq.*

Etſi verò ex hactenus adductis, matrimoniū eſſe cauſam civilē, manifeſtiſſimum evadat: nihilominus tamē Pontif. Rom. & horum aſſeclæ argumentis iſtis frivolis, paulò antè enervatis, ac di-
54 lutis effecerūt: † ut cauſa matrimonii, tanquam Eccleſiaſtica, Magiſtratui politico ſive ſeculari prorſus adēpta, & ad

Epi-

Episcopos, eorumque judicium & cognitionem translata fuerit. *c. ad abolendam. 9. de hæreticis. c. veniens ad Apostolicam. 13. & c. cùm in Apostolica. 18. de sponsalib. c. porrò. 3. de divortiis. c. accedentib. 12. de excessib. prælator. can. multorum. 35. q. 6. can. Euphemium. ad fi. 2. q. 3. & c. tuam 3. ubi Panormitan. de ord. cognition. Covarruv. de sponsal. part. 2. c. 1. §. unic. nu. 2. & c. 8. §. 12. Mozz. de matrimon. cap. de naturalib. matrimonii. nu. 18.* Pari ratione Canonistæ alias quoque causas fecerunt Ecclesiasticas, suique judicii, veluti causam usurarũ; de quibus ita scribit Carolus Molineus *in tract. commercior. & usur. nu. 155.* † Quòd autem Canonistæ dixerunt, usuras esse crimen merè Ecclesiasticum, & de foro suæ Ecclesiæ duntaxat, ita ut secularis nequeat cognoscere, nisi ubi sola facti quæstio vertitur: merum ludibrium est, in adulationem Pontificum & depressionem secularis potestatis, etiam præter jura Canonica, superstitiosê inventũ, &c. *Sed ea de re uberiùs & exquisitiùs differit Hub. Giph. in s. allegata præf. ad lib. 5. C. circ. fin.* 55

In-

56 Interim ego (ut ingenuè fateor, quod sentio) litem illis non movebo, qui causas matrimoniales non quidē, more Harpyiarum seu Canonistarum, ad forum suum impudenter rapiunt; nihilominus tamen easdem rebus Ecclesiasticis adnumerant: non quidem primò, propriè & directè, sed ἑπομένως & indirectè; quatenus Deus expressè in hoc contractu dicitur intervenire, & ipse per Ministrum Ecclesiæ conjuges copulare. Unde etiam hic mos est vetustissimus, & planè divinus atq; Ecclesiasticus, quo novi conjuges publicè in Ecclesia, sacerdotali ritu ac benedictione inaugurantur: & adeò solennis atque necessarius hodie, ut matrimonium sine hac ceremonia initū vix justum & legitimum sit pronunciandum: *de quo iam dictum suprà nu. 22.* Quid ergo mirum, si à quibusdam, cæteroquin non incommodè hoc de negocio sentientibus, talis causa, quæ in Ecclesia, coram Ecclesiæ facie, per Ecclesiasten, ritu Ecclesiastico peragitur, inter causas Ecclesiasticas (generaliter sic

sic dictas) suo sensu referatur? Accedit & huc, quòd tam in iis, quæ ad ipsũ conjugii vinculum attinent, quàm in illis, quæ ad conjugum officia, & recõciliationem, aut divortia spectant, ex uno Dei Verbo, cujus primaria est in hoc contractu auctoritas, pleræque decidendæ sunt controversiæ. Verbi autem divini interpretatio indubitatò ad Ministerium Ecclesiasticum pertinet. *Verùm hæc, & talia plura aliis ita sentientibus defendenda relinquo: è quorum numero, præter alios, non postremus est D.D. Martinus Chemnicius in Examine Concilii Tridentini, part. 2. de matrimonio. can. 12. & Theod. Beza in tract. de repud. & divortiis.* Cùm itaque ex modò delibatis appareat: hunc matrimonialem contractum suo respectu quasi mixtum esse (Quatenus enim ad societatem humanam spectat, civilis est; ut & reliqua hominum inter se commercia: quatenus verò Deus expressè dicitur intervenire, & conjuges copulare; quatenus item casus conscientiæ concernit; omnino divinus est, &

Eccle-

Ecclesiasticus, *ut paulò antè indicatum*) optimo sanè consilio in Rebuspublicis, præclarè constitutis, receptum sancitumq; arbitror: debere Consistoria, in quibus de causis matrimonialibus statuitur, constare partim ex personis Ecclesiasticis, partim politicis. Quemadmodum & in hoc inclyto Ducatu Würtembergico laudabiliter prudenterque cautum est: ut causis matrimonialibus dijudicandis ac decidendis duo Theologi, duo item Jureconsulti, & insuper tres alii Consiliarii politici adhibeantur. Quanquam, pro re natâ, & in gravioribus deliberationibus numerum istum augeri posse, non negetur.

§. Jus autem potestatis. 2.

Jus autem potestatis, quod in liberos habemus, proprium est civium Romanorum. Nulli enim alii sunt homines, qui talem in liberos habeant potestatem, qualem nos habemus.

Summaria.

1 ORigo patriæ potestatis.
2 Liberi naturæ lege parentum imperio sunt subjecti.
3 Differentia inter patriam & dominicam potestatem.
4 Qualis hodie patria potestas.

5. Rea

5 Res omnes clariùs non cognoſcuntur, quàm ſi ab effectu demonſtrentur.
6 Pater jus vitæ & necis olim in liberos habuit.
7 Patria poteſtas in pietate conſiſtere debet.
8 Patri & propinquis ſenioribus poteſtas corrigendi liberos relicta.
9 Pater poteſt filium inobedientem carceri & judici puniendum offerre.
10 Ionathas ſententiâ Patris Saulis ad mortem condemnatus.
11 Privatum carcerem habere nemini licet, ſub pœna capitis.
12 Filio non permittitur adverſus patrem ſe defendere.
13 Offenſio ubi licita: ibi defenſio prohibita.
14 Propter extremam paupertatem pater liberos vendere poteſt: ejusque ratio.
15. Fames miſerrimum mortis genus.
16 Dira parentum fames etiam liberos tandem opprimit.
17 Venditio liberorum juri divino videtur conſentanea.
18 Matri jus vendendi liberos non competit: & quare.
19 Nigrum juxta rubrum accipiendum.
20 Filiusfamilias quicquid acquirit, patri acquirit.
21 Inter bona caſtrenſia, profectitia, & adventitia diſtinguendum.
22 Filiofamilias patrem in jus vocare, etiam petita venia, regulariter non licitum.
23 Cur filius emancipatus ſine venia patrem in jus vocare nequeat.
24 Decurio aut Conſul alicujus civitatis torqueri non poteſt.
25 Filiusfam. ſine conſenſu patris contra alium in judicio regulariter ſtare nequit.
26 Neque ex mutuo, neque ex voto filiusfam. abſque conſenſu patris obligatur.
27 Sine conſenſu patris filiusf. uxorem ducere non debet.
28 Suus heres invito non agnaſcitur.
29 Filiusfam. mortis cauſa donare non poteſt, abſq; conſenſu patris.
30 Cur permittente patre, filiusfamilias mortis cauſa donare; teſtari autem eo etiam conſentiente, non valeat.
31 Pater filio impuberi teſtamento tutorem dare, eiq; pupillariter ſubſtituere poteſt.

32 Num

32 Num pupillari in substitutione duo versentur testamenta.
33 Codicilli censentur pars testamenti.
34 An & quatenus pater injuriam filiofamilias illatam, eo invito remittere queat.
35 Actio injuriarum ante litem contestatam in bonis esse non intelligitur.

1 ORigo patriæ potestatis hoc loco adfertur. Et ait Justinianus; eam esse ex jure civili. Idem indicat *l. Imperator. 18. in fin. ff. de statu hom. & l. 3. & 4. ff. de his, qui sui vel alien. iur. sunt.* Idem quoque inde confirmatur, quòd introducta sit lege Regiâ, *teste Papiniano in lib. sing. de adult. de quo in fragment. veterum ICtorum.* & ex ejus effectibus; ut quia non cadat in peregrinos. Sic enim inquit Ulpianus *in frag. tit. 10. §. si patri, &c.* Neque peregrinus Civem Romanum, neq; Civis Romanus peregrinum in potestate habere potest. Idipsum denique Dionysius Halicarnass. *lib. 2.* & Philo Judæus *in Apologia ad Imp. Caium,* planissimè demonstrat, *referente hîc Huberto Giphanio.* Nec movet, quòd Aristoteles *lib. 1. Polit. c. 8. & lib. 8. Eth. c. 2.* tradit: † Naturæ lege ac
2 præscripto liberos parentum imperio sub

ſubjectos eſſe. Nam id, quod hîc dicitur, non de paterno imperio, quod naturæ lege, atque ordine gentes omnes uſurpant; ſed de vi & poteſtate, quam cives Romani ſibi propriam ac peculiarem inſtituerunt, intelligendum eſt. Et ſanè jus patriæ poteſtatis in genere conſideratum, commune eſt civibus Romanis cum alijs populis: cùm nullus ferè ſit populus, qui patriam poteſtatem in liberos non concedat: ſed hanc poteſtatem gradibus differre certum eſt. Una namque gens majorem permittit poteſtatem, quàm alia: & poteſtas patria jure Romano conceſſa reſpectu patrię poteſtatis aliarum gentium, vel maior eſt, vel minor. Qua de cauſa rectè aſſeritur: patriam poteſtatem, quâ cives Romani utuntur, ipſis ſolis competere, nec alias gentes eandem uſurpare. Unde Juſtinianus hîc patriæ poteſtatis jus alijs gentibus non omninò denegat: verùm dicit duntaxat, nullos alios homines talem poteſtatem in liberos ſuos habere, qualem cives Romani habeant: eò quòd

in ea sint permulta alijs gentibus incognita, puta solennitates nuptiales, legitimationes, adoptiones, emancipationes, & si quæ sunt eiusmodi alia, à Romanis inventa. *Vult. hîc nu. 15. & lib. 1. Iurispr. Rom. c. 17. num. 42. Heigius nu. 2. Pinel. ad Rubr. C. de bon. mater. p. 2. nu. 9. & seq. Forcat. Necyomant. Dialog. 15. nu. 3. Ascan. Clementin. in tract. de patr. pot. cap. 3. num. 1. vbi plures allegat. Eadem de re diversimodè sentiunt Francisc. Connan. lib. 2. Commentar. Iur. Civ. cap. 13. nu. 2. Ioan. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 4. Carol. Sigon. lib. 1. de antiq. Iure Civium Rom. c. 10. Vaconius à Vacuna lib. 1. declarat. 8. & lib. 3. declarat. 50. num. 2. Menoch. remed. 15. recuper. possess. nu. 299. Pruckman. in tract. de Regalib. §. soluta potestas. c. 1. nu. 33. Alberic. Gentil. lib. 4. Disputation. de nupt. cap. 1. Iacob. Schegk. in delibat. iur. Disputat. 2. thes. 9. & seqq. Alexand. ab Alexand. lib. 6. dierum genial. c. 10. Guilielm. Forst. hîc disput. 3. thes. 13. & Dominic. Arumæus exercitat. Iustin. 2. thes. 1.*

3 Differentiam porrò inter patriam & he-

& herilem poteſtatem Hotomanus hîc *ex Valerio Maximo lib. 5. cap. 8. & Livio lib. 2. alijsq́; probatis Authoribus* hanc notat: quòd ſervi à dominis quovis tempore interfici poterant: liberi autem à patribus non niſi cauſâ, aut cum propinquorum conſilio, aut per ſe cognitâ. *l. in ſuis. 11. in fin. ff. de liber. & poſth. l. ult. C. h. t. l. 2. ff. ad l. Corn. de ſicar.* Patres ſiquidem ſine juſta cauſa liberos occidere non potuiſſe, haud obſcurè quoque conſtat *ex l. patri. 20. & aliquot ſeqq. ff. ad l. Iul. de adulter. Vult. h. nu. 11.*

Enimverò ſi mores noſtros ſpectemus: nulla ampliùs patria poteſtas civilis, quâ de hîc agitur, eſſe videtur: ſed naturalis ſolummodo obſervātia, pietas & reverentia, non patri tantùm, ſed matri etiam debita. *l. 2. ff. de iuſtit. & iur. l. quiq́; 4. l. parentes. 6. ff. de in ius vocand. l. furioſa. 4. ff. de curatorib. furioſo, & alijs, &c. & notat hoc loco D. Giphanius.* 4

Quanquam autem ex hactenus dictis & declaratis aliquatenus intelligi poſſit, quomodo & qualiter cum po-

testate, quæ patria dicitur, sit compa-
ratum : quia tamen aliâs ratione no-
5 stri, cùm † res omnes, tum verò maxi-
mè patria potestas, clariùs non cogno-
scuntur, quàm si ab effectu, hoc est, à
posteriori nobis innotescant & demõ-
strentur: latiùs paulò indicandum erit,
quodnam jus patribus in liberos, suæ
quos potestati subiectos habent, con-
cedatur: præter alias, hanc quoq; præ-
cipuè ob causam; quòd ea, quæ de
plerisque hujus potestatis effectibus
scitu & observatu necessaria sunt, pe-
culiaribus titulis non traduntur : sed
passim hinc inde dispersa reliquis juris
tractationibus commiscentur : cùm
tamen vix commodiùs in alio, quàm
hoc ipso loco, ceu nativâ & propriâ suâ
sede annotari, & quæ sparsim de hoc
6 materiæ genere diffusa sunt, in unum
quasi fasciculum colligi queant.

Primus itaque patriæ potestatis ef-
fectus est : quòd olim pater jus vitæ &
necis in liberos habuit, causâ cognitâ.
*præalleg. l. in suis. 11. in fin. ff. de liber. &
posth. d. l. ult. C. h. t. de patr. pot. d. l. 2. ff.*
ad l.

ad l. Corn. de Sicar. † Cæterùm cùm patria potestas in pietate, non in atrocitate consistere debeat. *l. divus. 5. ff. ad l. Pom. de parricid.* meritò jus istud, tanquam nimis rigidum & acerbum, sublatum est & abolitum. *l. unic. C. de emendat. propinquor. & l. unic. C. de his, qui parentes vel liberos occid.* † Tametsi hodie patri decens & honesta quædam emendatio ac potestas corrigendi liberos relicta sit: sicut & propinquis senioribus jure paterno minores castigare permissum est. *d. l. unic. C. de emendat. propinquor. l. si filius. 3. C. hoc tit.* Sed & † potest pater facere sive curare filiũ inobedientem incarcerari, & judici puniendum offerre, debetque judex illi imponere pœnam, quam pater dixerit. *d. l. si filius. 3. C. eod. Butr. in c. cùm contingat. 13. de foro compet. Alex. in l. morib. 2. nu. 24. ff. de vulg. & pupill. substit. & Lanfranc. decis. 209.* Qua tamen in re laudabile Divi Pii non negligendum erit exemplum, qui desertorem, qui à patre fuerat oblatus, in deteriorem militiam dari jussit; ne videretur pater

7

8

9

ad supplicium filium obtulisse. *l. milites agrum. 13. §. ult. ff. de re militari: cuius l. materiam exactissimè tractat Pinelus in 2. parte Rubr. C. de bon. matern. nu. 32. &
10 seqq.* † Sic quoque Jonathas, qui inscienter paternum iniquissimum mandatum transgressus erat, sententiâ Patris Saulis ad mortem condemnatus, à populo fuit liberatus, *Reg. 1. c. 14. v. 45.*

11 Licèt præterea nemo privatum carcerem habere debeat; ità, ut contrarium facientes, tanquam ipsius maiestatis violatores ultimo subjugandi sint supplicio. *l. 1. C. de privat. carcerib. inhibend.* si tamen pater filium in certo conclavi per aliquod tempus includat; in privati carceris pœnam non incurrit: cùm istud ob correctionem morum filii faciat, non ob custodiam, *teste Cyno in d. l. 1. C. de privat. carcerib. & Bartol. in l. ex facto. 19. in f. ff. de heredib. instit. quos refert Schneidevvin. hîc
12 nu. 27. ad finem.* † Planè filio non permittitur adversus patrem se defendere, nec patrem eum verberantem re-
13 percutere. † Ubi enim offensio est licita:

cita: ibi defensio est prohibita. *arg. l. si servus. 4. C. de his, qui ad Eccles. confug. Bartol. & Dec. in l. ut vim. 3. ff. de iustit. & iur. Ascan. Clement. in tract. de patr. pot. c. 6. effectu. 1. num. 15. Et ea de re latiùs in §. hæc actio. 12. inf. de iniur. n. 153. 159. & seqq. & in §. alia deinde lex. 6. infr. de publ. iud. nu. 6. & seqq.*

Secundus effectus est: quòd pater propter nimiam atque extremam egestatem liberos, quos in potestate habet, vendere potest. *l. 2. C. de patrib. qui filios suos distrax.* Cujus juris ratio non obscura est: quemadmodum enim inter arma silent leges: ita in tremenda hac egestate, qua bellum ventri, qui auribus caret, indicitur, eæ meritò cõquiescunt. *Dominic. Arumæus Exercitat. Iustinian. 2. Thes. 2.* † Unde teterrimum & miserrimum mortis genus famem esse, Homerus pronunciavit, *Odyss. μ.* 14

15

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν.

Id est:

Dura quidẽ miseris mors est mortalib. omnis.
At perijsse fame, res una miserrima longè est.

Et Iosephus *lib. 6. belli Iudaici, cap. 14.* scribit: famem rerum omnium clades sive acerbitates superare. Et idem *lib. 7. cap. 11.* tradit: omne pereundi genus fame levius videri. Ac Menander ait: *λιμὸς μέγιστον ἄλγος ἀνθρώποις ἔφυ:* *Fames maximus dolor hominibus est.*

16 Quin imò si isthæc venditio non permitteretur: jam consequenter liberis ipsis per summam egestatem pereundum foret: cùm non posset non dira parentum fames etiam ipsos liberos tandem opprimere. Id quod confirmat perfacetum apud Aristophanem in Acharne exemplum, de quodam Megarensi, qui optionem filiabus dabat: Vellentne vendi, an potiùs domi fame perire. Verba eius hæc sunt:

Με. Ἀλλ' ὦ πόνηρα κώρια γ' ἀθλίου πατρὸς,
Ἀμβᾶτε ποτ̓τὰν μάδδαν, αἴχ' εὕρητέ πω,
Ἀκούετον δή, ποτέχετ' ἐμὶν τὰν γαστέρα,
Πότερα πεπρᾶσθαι χρήδδετ', ἢ πεινῆν κακῶς.
κόρ. Πεπρᾶσθαι, πεπρᾶσθαι.

Id est ad verbum.

Meg. *Verùm ô improbæ puellæ miseri patris,*
Ascendite ad cibum, si quid inveneritis alicubi,

Audito

Audite sanè, convertite ad nos ventrem,
Utrùm vendi mavultis, an esurire malè.
Puel. *Vendi, vendi.*

Eiusdem venditionis exemplum proponit Ovidius *lib. 8. Metamorph. circ. fin.* ubi Erisichthon, cùm præ fame patrias attenuasset opes, tandem & filiam vendidit.

——Tandem demisso in viscera censu,
Filia restabat, non illo digna parente:
Hanc quoque vendit inops.——

Neque illud à jure divino alienum vi- 17
detur: quãdoquidem *Nehemiæ c. 5. v. 2.* populus fame oppressus in hæc verba prorupit: *Filij nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & vivamus.* Idque etiam aliquando factitatum tempore Maximini Imperatoris testatur Eusebius Cæsariensis, *libr. 9. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 8.* Verùm hanc rem diffusè & accuratè (ut ferè omnia) persequitur Tiraquellus *in tractat. de utroque retract. §. 26. Gl. 1. num. 17. cum multis subseqq.*

Cæterùm matri propter famis ne- 18

cessitatem jus hoc distrahendi liberos non competere, probabilius censeo: Tum quia jus illud est effectus patriæ potestatis, quam nullam habet mater. *§. fœminæ. 10. infr. de adoptionibus. l. nulla. 13. ff. de suis & legit. heredibus.* Tum quia transactione matris, filios eius non posse servos fieri, notissimi juris est. *l. transactione. 26. C. de transactionib.* Tum quia inscriptio tituli præallegatæ *l. 2.* De Patribus, *qui filios suos di-*
19 *straxerunt*, concepta est. † Constat autem leges juxta inscriptionem, vel (ut Doctores nostri loquuntur) nigrum juxta rubrum accipi debere. *l. Imperator. 16. ibiq; Bartol. ff. de in diem addict. Paul. de Castro in l. actione. 4. C. de transact. Panormitan. in c. inter alia. 6. prope finem. de immunitate Ecclesiar. Arumaeus d. exercitat. Iustin. 2. thes. 3. Nicol. Everhard. à Midelburg. in locis Legalib. loc. à Rubro. num. 6.* Atque de isthoc vendendi liberos juri plura cernere licet apud Pinel. *in d. part. 2. Rubr. n. 20. & seqq. nec non in §. est & inter. 10. infr. de publ. iudic. n. 4. & aliquot seqq.*

Ter-

Tertius effectus est: quòd filiusfamilias quicquid acquirit, hoc acquirit patri suo. *tot. titul. infr. per quas person. cuiq; acquiritur. l. 1. in princ. ff. si à parente quis manumissus sit. l. 2. C. hoc tit.* Hocque adeò verum est, ut ne momento quidem res acquisita apud filium resideat. *l. placet. 79. ff. de acquirend. vel omittend. hered.* † Quod tamen non indistinctè procedit. Etenim bona Castrensia vel quasi Castrensia filiusfamiliâs sibi ipsi in totum, tam quoad proprietatem, quàm usum fructum acquirit: ità ut de ijs ad libitum disponere ac testari possit. *l. fin. C. de inofficioso test. l. cùm oportet. 6. C. de bonis, quæ liberis, &c.* Profectitia autem bona pleno jure, & quo ad usumfructum, & quoad proprietatem; adventitia verò quoad usumfructum duntaxat, non quoad proprietatem, patri acquiruntur. *d. l. cùm oportet. 6. & §. 1. infr. per quas person. cuiq; acquirit. ubi hac de re explicabitur enucleatiùs.* 20 21

Quartus effectus est: quòd filiofamilias patrem in jus vocare, etiam veniâ 22

niâ petitâ & obtentâ non licet. *l. fin. C. de in ius vocand. Angel. Aretin. hîc post princ. & Balduinus num. 9. Petr. à Duen. in suis reg. lib. 1. reg. 351. limitat. 1.* nisi in quibusdam certis casibus, qui notantur ab Accursio *in l. lis nulla. 4. ff. de iudic. & Speculatore in t. de actore. §. 1. n. 20.* Cæterùm filium emancipatum, veniâ impetratâ, parentem suum in jus vocare posse, non dubium est. *l. quiq. 4. §. 1. l. parentes. 6. ff. de in ius vocand. d. l.*
23 *fin. C. eod.* † Cur autem filius emancipatus sine venia id non possit, ratio est perspicua: tum quia licèt emancipatione solvatur patria potestas: per illam tamen, reverentia patri debita nō tollitur. *d. l. parentes. 6. l. generaliter. 13. ff. de in ius vocand. l. 1. C. eod. t. ibiq. Barthol. Socin. n. 7.* Tum quia reliquiæ præcedentis potestatis supersunt; quæ & in alijs nonnullis casibus plurimùm
24 operari solent. † Hinc decurio qui fuit, seu prior, aut consul alicuius civitatis, ob reliquias pręcedentis dignitatis torqueri nequit, *vt tradit Grammat. voto 1. per tot. huncq. referens Ascan.*
Cle-

Clement. in d. tract. de patr. potest. cap. 6. effect. 3. nu. 5.

Quintus effectus est: quòd filius in potestate constitutus contra alium in judicio, sine consensu & licentia patris, stare non potest. *l. ult. in fin. princ. ubi Bartolus, Bald. Salicet. & Gothofred. C. de bonis, quæ liberis, &c. l. 1. §. fin. C. de annali except. c. fin. & ibi Gemin. post alios. de iudic. in 6. Speculator d. titul. de actore. §. 1. num. 22.* Quod quidem obtinet in causa civili, ubi patris interest; secus verò in criminali, ubi de publico interesse agitur. *l. inter liberas. 6. §. filiusfamilias. ff. ad leg. Iul. de adulter. Ioan. Baptista à Villal. in suis communib. opinionib. in verb. filiusfamilias. num. 133. Schneidevvin. hîc nu. 33. & Thadæus Piso num. 12.* Idem quoque haud procedit in negotio spirituali. Super eo siquidem filiofamilias etiam absque patris assensu, litigare permittitur. *c. fin. de iudic. in 6. Marant. in tract. de ordine iudic. distinct. 16. nu. 20.* Plures alias limitationes sive fallentias collegit Socinus *in tract. fallent. reg. 151.* Speculator *loc.* 25

loc. citat. & Ascan. Clement. *d. c. 6. effect. 4. nu. 13. cum multis seqq.*

26 Sextus effectus est: quòd filiusfamilias sine consensu patris, neque ex mutuo, neque ex voto obligatur. *l. 1. & t. tit. ff. ad Senatusconſ. Maced. l. 2. §. 1. ff. de pollicitationib.* Ratio utriusque fortè non inepta esse poterit: quòd cùm filiifamiliâs tum ad mutuum contrahẽdum, tum ad vovendum faciliùs & frequentiùs inducerẽtur, quàm ad alium contractum: ideò statuit lex, ne illi absque consensu patris alterutro istorum obligarentur: ut ita multa incommoda & absurda inde pullulantia evitarentur, delictaque coërcerentur. *argum. d. l. 1. ff. ad Senatusc. Maced. Ascan. Clement. d. c. 6. effect. 5. num. 6. & 18. ubi huius effectus multas notabiles limitationes commemorat. n. 8. 9. 12. 19. & aliquot subseqq.*

27 Septimus effectus est: quòd filius in sacris paternis positus, matrimonium contracturus patris consensum expectare debet. *per princip. tit. infr. de nupt. l. Paulus. 11. ff. de statu hom. l. 2. ff. de rit. nupt.*

nupt.l.si, ut proponis. 7. C.de nupt. l.unic. §.1. in fin. C.de raptu virgin.&c. Eiusq; hæc maximè solet reddi ratio: quia nepos ex filio nasciturus ipsi avo est suus futurus; & filio præmortuo illum avus instituere necesse habet. † Proindene 28
cui invito suus heres agnascatur, lex paternum consensum in nuptiis, à filiofamilias contrahendis, efflagitat. *§. sed si quis. 7. ibi, ne ei invito, &c. infr. de adoptionib. l. in bello. 12. §. medio tempore. ibiq; Bartol. ff. de captiv. & postlim. reverf. Idq; uberiùs declarabitur infrà tit. proxim. circ. pr. n. 23. & seqq.*

Octavus effectus est: quòd filiusfa- 29
milias mortis causa donare non potest absque consensu patris. *l. tam is. 25. §.1. iuncta gloss. ff. de mort. caus. donationib. Iul. Clarus lib. 4. sentent. §. donatio. q. 6. num. 3.* testamentum verò, ne quidem consentiente patre, facere potest: nisi de Castrensibus & quasi Castrensibus bonis, in quibus pro patrefamilias habetur. *infr. initio tit. quib. non est permiss. fac. test. l. qui in potestate. 6. ff. qui testamenta fac. poss. l. pen. & ult. C. iam d. tit.*

Ra-

30 Ratio, quare † filiusfamilias, permittente patre, donare possit causa mortis, testari autem, eo etiam consentiente non valeat, hæc mihi probabilis videtur: quia donatio est juris privati: testamenti verò factio juris publici censetur: adeoque à privatis nec datur, nec adimitur. *l. 3. ff. qui testament. fac. poss. l. quod bonis. 15. §. 1. ff. ad leg. Falcid.*

31 Nonus effectus est: quòd pater filio impuberi, quem in potestate habet, non solùm potest testamẽto tutorem dare. §. *permissum. infr. de tutelis. l. quò tutela. 73. §. 1. ff. de reg. iur.* sed etiam eidem pupillariter substituere. *infr. pr. t. de pupill. substitut. l. 2. ff. de vulg. & pupil.*
32 *substitut.* † Et quamvis in hac pupillari substitutione duo videantur versari testamenta, unum patris, alterum filij: eò quòd duo sint heredes, quorum alter patri, alter filio succedat: & quoq; hereditas patris ab hereditate filii separata sit. *l. Papinianus. 8. §. sed nec impuberis. ff. de inoffic. testament. l. in duplicibus. 79. ff. ad l. Falcid. l. 1. §. 1. ff. si cui plus, quàm*

quàm per l. Falcid. &c. d. l. 2. §. interdum. ibi, ex secundis tabulis. & l. si filius. 12. ff. de vulg. & pupill. substit. Verius tamen est, testamenta non ex numero hereditatum distingui; sed patris & filii testamentum unicum esse censeri. *§. igitur in pupillari. infr. de pupill. substitut. d. l. 2. §. prius autem. 4. ff. eod. l. paterfamilias. 28. versic. me illud. ff. de reb. auctorit. iud. poßid. l. 2. §. 2 ff. de heredit. vel act. vend.* Tum quia utrumque ab uno & eodem fit testatore; & una, eademque solennitas sufficit utrique, nempe septem testes, septemque sigilla, *l. patris & filij. 20. ff. de vulg. & pupill. substit.* Tum quia una eademque Falcidia ex utroq; decerpitur. *l. in ratione. 11. §. quod vulgò. l. si is, qui quadringenta. 80. ff. ad l. Falcid. præalleg. l. 1. §. 1. ff. si cui plus, quàm per l. Falcid. &c.* † Hinc rectè affirmatur; quòd sicuti codicilli pars intelliguntur testamenti: ita pupillaris substitutio, sive pupillare testamentum pars tantùm & sequela paterni testamenti reputetur. *§. liberis autem. 5. infr. de pupill. substitut. l. penultim. ff. quemad.* 33

testament. aperiant. l. quidam. 14. ff. de iure codicillor.

34 Decimus effectus, qui ex patria potestate resultat, est: quòd pater injuriam filiofamilias illatam, eo invito remittere potest: nisi patris persona vilis abjectaque sit; filij verò honesta, *per textum expressum in l. sed si unius. 17. §. filiofamilias. cum § seq. & ibi gloss. Bartol. & communiter DD. ff. de iniur. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. q. 58. num. 22. Capell. Tholoss. q. 261. Boër. decis. 120. n. 1. Gomez. variar. resolut. tom. 3. cap. 6. n. 6. Cravett. cons. 45. num. 8. & cons. 661. n. 9. Fachineus lib. 11. controvers. iur. cap. 42. ubi circ. fin. plures allegat.* Sed contrarium *post Azonem in summa C. de iniur. nu. 13. & Hostiensem in summa extr. eod. tit. num. 5.* defendere conatur Arius Pinelus *in l. 1. C. de bon. matern. part. 3. nu. ult.* per illam ipsam *l. 1. C. d. t. & l. cùm oportet. 6. C. de bonis, quæ liberis, &c.* ubi sancitum est: patrem non posse in bonis adventitiis jus filio quæsitum adimere vel remittere. Atqui actio injuriarum filio ex injuria, quâ affectus

est,

est, quæsita, bonis adventitiis annumeranda esse videtur. Verùm hoc argumentum haud difficulter refelli potest, hunc in modum: † Actio injuria- 35
rum in bonis filii esse non intelligitur ante litem contestatam. *l. iniuriarum. 28. ff. de iniur.* Quare pater hanc actionem filio competentem remittendo, aliquid de bonis adventitiis filii diminuere non censetur: & consequenter adductæ leges, quibus prohibetur diminutio bonorum adventitiorum in præjudicium filii, communi & veriori sententiæ nihil adversantur: *de ea latiùs in §. patitur. 2. infr. de iniur. nu. 17. & seqq.* Reliqui patriæ potestatis effectus non contemnendi referuntur hîc *ab Accursio, Angelo & Schneidevvino num. 24. & multis seqq. nec non Pinelo in 2. parte Rubricæ C. de bon. mater. In primis verò illos novissimè ex professo pertractat Ascanius Clement. Amerinus in s. citato tr. de patr. potest. c. 6. per totum.*

§. Qui igitur. 3.

Qui igitur ex te & uxore tua nascitur, in tua potestate est. Item qui ex filio tuo & uxore

ejus nascitur, id est, nepos tuus & neptis, æquè sunt in tua potestate: & pronepos & proneptis, & deinceps cæteri. Qui autem ex filia tua nascuntur, in potestate tua non sunt, sed in patris eorum.

SUMMARIA.

1 Liberorum appellatione qui veniant.
2 Differẽtia inter nepotẽ ex filio, & nepotem ex filia.
3 Filius matrem sequitur, in conjunctione legitima.
4 Nobilitas ex paterno, & non materno, genere deducitur.
5 Patria potestas matrimonio non extinguitur.
6 Mulier familiæ suæ & caput & finis.
7 Soror unde appellata.
8 Vxor sequitur forum & privilegium mariti.
9 Vidua honestè vivens gaudet privilegio honoris & fori, quod vivente marito habebat.
10 An sponsa aliunde oriunda, forum sponsi sui sequatur.
11 Sponsa de præsenti, appellatione uxoris comprehenditur.
12 Potentia actui propinqua, pro actu habetur.
13 Cingendus pro cincto reputatur.
14 Intellectus l. ea, quæ desponsa. 32. ff. ad municipal.

ISTIUS §. verba ad initium hujus tituli sunt accommodanda: † ubi di-
1 ctum est, liberos nostros, ex justis nuptiis progenitos, in nostra potestate esse. Nam ex eo rectè consequitur, quod hîc ait Justinianus; filios & filias, & eos, qui ex filio nascuntur, id est, nepotes & neptes, esse in nostra potestate. Hi enim omnes liberorum appellatio-

latione veniunt, *ut ſ. oſtenſum ex l. liberorum. 220. ff. de verborum ſignific.* Quapropter perſpicuum eſt; quòd in cujus poteſtate eſt filius, in eius poteſtate ſit & nepos. *l. nam civium. 4. ff. de his, qui ſui, vel al. iur. ſunt. l. ſi maritus. 7. C. hoc t. de patr. pot.* Ratio, cur nepos non ſit in ipſius filii, ſed potiùs avi poteſtate, hęc eſt: qa filius, cũ ipſe ſit in ſui patris poteſtate, aliũ in poteſtate habere nequit. *l. ſic even, 21. ff. ad l. Iul. de adul.* Unde aliquo modo poteſtate avi ſolutâ, nepos in pa..ris ſui poteſtatẽ recidit. *l. nepotes. 5. ff. de his, qui ſui, vel al. iur. ſunt. Franc. Connan. lib. 2. Comment. iur. civ. c. 13. huncq; referens Aſcan. Clement. in tr. de patr. poteſt. c. 5. n. 4. & audiemus infr. initio tit. quib. mod. ius patr. pot. ſolvitur.*

Differentia autem inter nepotem ex filio, & nepotem ex filia, hoc loco traditur iſta: quòd ille ſit in mea poteſtate, hic non ſit. Differentiæ ratio evidens eſt: primùm, quia ille à me procreatus cenſetur, hic non item. † Deinde, quia filius patrem ſequitur in cõjunctione legitima. *l. cùm legitima. 19.* 2 3

ff. de stat. homin. sive (*ut Caius scribit*) quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur. *l. familia. 196. ff. de verb. signific.* atq; adeò nomen & † nobilitas ex paterno, & non materno genere deducitur. *l. 1. §. 2. ff. ad municip. l. exemplo. 36. C. de decurionib. Coras. lib. 1. Miscel. iur. civ. c. 15. & Thadaus Piso hîc num. 6.*

4

5 Nec moverit, quòd filia citra emancipationem elocata, in patris sui potestate maneat. *l. 1. §. 1. ff. de agnoscend. & alend. lib. l. 2. §. 1. l. quotiens. 29. ff. solut. matrimon. l. filiæ, licèt. 12. C. de collationib.* jusque mariti, paternum jus extinguere nequeat. *l. 1. §. ult. & l. 2. ff. de liber. exhibend. l. patri. 20. ff. ad l. Iul. de adult. l. nec inter. 4. C. de donat. inter vir. & uxor. l. si uxorem. 5. C. de conditionib. insert. fusissimè Tiraquell. de LL. connubialib. gl. 1. part. 1. in princip.* ideoque dicendum videatur; natos ex filia in potestate patris sui existente matris suæ familiam sequi, atque in potestate avi materni esse. Etsi enim partus conditionem matris naturâ sequitur, si legiti-

gitimarum nuptiarum ratio nulla ſit, ut in vulgò quæſitis, & extra cauſam matrimonii conceptis accidit. *l. lex naturæ. 24. ff. de ſtat. homin. l. 4. in fin. & l. 5. ff. de in ius vocand.* ſi tamen de familia quæratur, & legitimæ nuptiæ demonſtrentur: partus ſive liberi nō matrem, ſed patrem, utpote principem familiæ, civili ratione ac naturali æquitate ſequuntur. *d. l. cùm legitimæ. 19. & d. l. lex naturæ. 24. ff. de ſtat. hom. l. 3. & trib. ſeqqq. ff. de his, qui ſui vel al. iur. ſunt. d. l. familiæ. 196. ibiq; D. Gœddæus. num. 3. ff. de verb. ſignific.* † Unde eleganter & argutè Ulpianus ait: mulierem familiæ 6
ſuæ & caput, & finem eſſe. *l. pronunciatio. 195. in fin. ff. eod. tit.* Caput quidem eſt, id eſt, principium (*ut ibidem Alciatus explicat*) quia unâ cum marito dominium in domo habet, eiuſque familiam ſobolis procreatione ac propagatione conſtituit: finis verò eſt; quia quam ſobolem enixa eſt, non in ſui patris, ſed mariti poteſtatem familiamque profert: ſicque liberos marito, non ſibi, vel patri ſuo gignere creditur.

ditur. *hoc §. nostro. & d. l. familiæ. 196. ff. de verb. signif.* & (ut multa paucis complectar) uxor de familia viri, non patris, esse intelligitur. *l. penult. §. Iulianus. ubi Albericus. ff. quod falso tutore auct. gest. esse dicat. l. quicunque. 10. ibiq́ Bartol. C. de re militari.*
7 † Eodemque pertinet, quòd lepidè satis autumat Labeo Jurisconsultus, *apud A. Gellium lib. 13. Noct. Attic. c. 10.* sororem appellatam esse, quòd quasi seorsum nascatur, separeturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam gentem familiamque transgrediatur. *de quo videatur Iacobus Curtius tom. 1. coniecturar. cap. 47.* Hinc filiam esse patri suo possessionem alienam, non inscitè Epictetus dicebat, *prout eum allegat Heigius hîc num. 3.*
8 Hinc & † uxorem sequi forum, domicilium, dignitatem, atque prvilegium viri, minimè dubitatur. *l. cùm quædam. 19. ff. de iurisdict. l. exigere. 65. ubi Bald. ff. de iud. l. filii. 22. §. 1. l. ult. §. 3. ibiq́ Bart. ff. ad municipal. l. fin. C. de incolis, &c. l. fœminæ. 8. ff. de senatorib. l. mulieres. 13. C. de dignitatib. lib. 12. Paul. Cypræus in tract.*

tract. de connubior. iur. part. 2. de matrimoniis. c. 8. num. 9. & seq. Et monuimus s. in §. 1. h. tit. n. 50. † Illudque procedit 9
etiam in vidua; ut videlicet gaudeat adhuc, & potiatur privilegio honoris, nobilitatis, & fori, quod vivēte marito habebat. *d. l. fœminæ. 8. in fin. ff. de senatorib. d. l. filij. 22. §. 1. ff. ad municipal.* dummodò honestè vivat. Aliâs siquidem omnia privilegia, honores & commoda pristini matrimonij perdit. *per text. in l. his solis. 7. ubi Bald. & Salic. C. de revocandis donat. Alexand. in d. l. cùm quædam. 19. ff. de iurisdict. Hippolyt. de Marsil. in l. unic. num. 55. C. de raptu virg. Pinel. in l. ult. num. 4. C. de bon. mater. Atque de his, similibusq; luculentissimè differit Tiraquell. in tract. de Nobilit. cap. 18. n. 13. & seq. & in legib. Connubial. d. gl. 1. p. 1. num. 28. cum aliquot seqq. & novissimè Georgius Acacius Enenkelius lib. 2. de privilegiis iuris civil. cap. 4. n. 76. & seqq.*

Sed quæstionis est non inelegantis: Nunquid sponsa aliunde oriunda, cum qua nuptiæ quidem contractæ sunt, sed traductio ad domum ma- 10

riti, nondum ſecuta eſt, forum ſponſi ſive mariti non ſecus, ac uxor in domum mariti deducta ſequatur? Et ſequi non immeritò quis dixerit. Cùm enim ex legibus ſ. allegatis pateat: uxorem ſequi forum & privilegium mariti: ex eo deducitur, de ſponſa, cum qua matrimonium per verba de præſenti contractum eſt, idem ferendum eſſe judicium: quòd nimirum, etiam ante traductionem in domum mariti, forum eiuſdem ſortiatur. Ratio conſequentiæ eſt perſpicua: quia ſponſa
11 de † præſenti, id eſt, cum qua per mutuum cõſenſum nuptiæ cõtractæ ſunt, etiam nõdum ad domicilium viri traducta, appellatione uxoris comprehenditur: adeoque verè & propriè nominatur uxor: etſi ex conſuetudine locorum adhuc ſponſa appellatur. *arg. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. l. cui fuerit. 15. ff. de condit. & demonſtrat. & ſimilium adductarum ſ. in §. 1. h. tit. nu. 5. Panormit. & Felin. in Rubric. de ſponſalib. Roman. in l. 1. nu. 12. C. unde vir & uxor. Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. cap. 23.* Præterea

terea certum est: sponsam, cum qua nuptiç sunt initç, esse in propinqua potentia eundi ad domicilium mariti: cùm jam jam ad illud deducenda veniat. † Atqui potentia actui propin- 12
qua, pro actu habetur. *l. qui pœna. 8. §. Divus. ff. de manumissionib.* & † proxi- 13
mè cingendus pro jam cincto reputatur. *l. penult. ibiq; Bart. & Bald. ff. de testament. milit.* item res destinata in locum aliquem, eo in loco esse intelligitur. *l. fundi. 17. §. fin. cum l. seq. ff. de actionib. empti.* Proindeque sponsa proximè traducenda in domum mariti, pro traducta habetur: atque adeò forum mariti sortitur. *Angelus in §. fuerat. nu. 24. inf. de actionib. Andr. Gail. lib. 2. observat. 80. nu. 9. & 10. Dn. Baro Enenkel. d. lib. 2. de privileg. c. 4. num. 77. Monner. in tract. de matrim. part. 1. c. 1. n. 12.*

Huic sententiæ non reclamat Mo- 14
destinus *in l. ea, quæ desponsa. 32. ff. ad municipalem,* ex qua evinci posse videtur, quòd sponsa domicilium viri non sequatur. Nam ibi non de ea agitur, cum qua nuptiæ fuerunt contractæ; sed

ſed cum qua ſponſalia tantùm, hoc eſt, repromiſſio futurarum nuptiarum, inita fuerunt, *per l. 1. ff. de ſponſalib.* Atque hic ſenſus ex verbis legis colligitur. Ait enim: *ea, quæ deſponſa eſt:* & ſic loquitur de ſponſalibus, non verò de nuptiis contractis. Quod clariùs liquet ex verbis ſequentibus illis: *ante contractas nuptias.* Itaque manifeſtum eſt: in ſpecie illius legis repromiſſionē quidem futurarum nuptiarum, nuptias autem cōtractas nondum fuiſſe. Quamobrem cùm in propoſita quæſtione de ea agatur, cum qua nuptiæ contractæ quidem, ſed per traductionem ad domum mariti non conſummatæ fuerunt: facile intellectu eſt, allegatam l. ea, quæ. 32. ad hanc noſtram ſpeciem nihil pertinere: ac conſequenter rectè concludi, quòd puella, ex aliena provincia oriunda, cum qua nuptiæ per conſenſum mutuum contractæ ſunt, etiam ante traductionem in domum mariti, forum eiuſdem ſequatur.

DE

DE NUPTIIS, TIT. X.

Ad Rubricam sive Inscriptionem Titul.

SUMMARIA.

1 RATIO ordinis, & dispositio tituli.
2 Sponsalia nuptias necessariò præcedunt: & quæ huius rei causa.
3 Sponsalia quid, & unde.
4 Differentia inter nuptias & sponsalia.
5 Sponsalia de præsenti, pro vero matrimonio habentur.
6 In dubio potiùs matrimonium seu sponsalia de præsenti, quàm de futuro, præsumuntur: & huius rei triplex ratio.
7 Qui sponsalia contrahere possint.
8 Impuberes an & quatenus sponsalia cōtrahere queant.
9 An in sponsalibus contrahendis malitia ætatem suppleat.
10 Iura de quibus casibus constituantur.
11 Quæ ætas ad sponsalia contrahenda requiratur.
12 Præsumptio Iuris & de Iure quæ dicatur.
13 Declaratur l. in sponsalibus. 14. ff. de sponsalib.
14 Cur malitia ætatem matrimonio contrahendo designatam suppleat.
15 Civitates multis hominibus repleri, Reipubl. interest.
16 Conditio viduitatem alicui indicens improbatur.
17 Quomodo sponsalia contrahantur.
18 Sponsalia quando tacitè contracta præsumantur.
19 Actus dubius & indifferens, à consuetudine loci, in quo geritur, interpretationem recipit.
20 Sponsalia tacitè etiam inita censentur, quando impuberes verbis, consensum coniugalem importantibus, contraxerunt.
21 An & quatenus actus tacitè inclusus sit validus, tametsi expressè gestus non subsistat.
22 Quando purè, vel in diem, vel sub conditione sponsalia contrahantur.
23 Conditio sponsalibus apposita, vel est necessaria, vel honesta, vel turpis, vel impossibilis.

24 Spon-

24 Sponsaliorum præcipuus effectus.
25 Sponsus & sponsa ad matrimonium contrahendum Iure Canonico obligantur.
26 Iuramentum promissioni priori, quam quis tenetur servare, directè contrarium, est temerarium, adeoque non servandum.
27 Sententia c. requisivit. 17. de sponsalib.
28 Sponsalia de futuro, propter copulam carnalem, transeunt in Conjugium.
29 Binis sponsalibus ab eodem contractis, priora prævalent: nisi posteriora concubitu fuerint consummata. At secus est, si quis duabus fidem Conjugii dederit.
30 Si sponsus ante concubitum, præsente & consentiente sponsâ, protestetur; se nolle per copulam subsecuturam contrahere matrimonium, an nihilominus matrimonium contractum præsumatur.
31 In claris non opus est conjecturis.
32 Num sponsalib. præcedentibus, ex carnali copula subsecuta matrimoniũ præsumatur, si sponsus & sponsa metu mortis illato, coire coacti sint.
33 Matrimonium debet esse liberum, & plena securitate gaudere.
34 Coacta voluntas, qualis sit voluntas.
35 Fornicatio non præsumenda.
36 Qualis metus matrimonium impediat.
37 Homo constans quis dicendus.
38 Matrimonium non censetur esse contractum, quando concubitus sponsalia antecessit.
39 Sensus c. tanta. 6. Qui filii sint legitimi.
40 An ex conatu sive nixu ad copulam, matrimonium præsumendum.
41 Mens c. ult. de sponsalib.
42 Subsequens carnalis copula, si ante eam sponsalia sint ritè soluta, matrimonii præsumptionem non inducit.
43 Ex solenni traductione sponsæ in domum sponsi, matrimonium præsumitur.
44 Vtrùm, si sponsalia per verba de præsenti præcesserint inter impuberes, & post tempus pubertatis sequantur actus conjugales, matrimonium inducatur.
45 Sponsalia quomodo dissolvantur.
46 Sponsalia etiam juramento firmata, per mutuum consensum dirimuntur.

47 Inter-

RATIO ordinis, cùr hoc loco de nuptiis Imperator disputet, ex principio tituli præcedentis manifestò constat. Patria namque potestas, cuius suprà interpretatio suscepta fuit, comprimis justis nuptiis, seu legitimo matrimonio acquiritur: atque ea ratione pleraque, & quidem præcipua capita matrimonialis contractus hîc attinguntur, quæ aliis in libris latissimè explicãtur, *ut in Pandect. lib. 23. & 24. in Cod. lib. 5. tit. 1. & 2. tit. sequentib. & in lib. Novellar. ut Novell. 2. 12. 19. 22. 39. 54.* 1

ff. de stat. homin. sive (*ut Caius scribit*) quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur. *l. familia. 196. ff. de*
4 *verb. signific.* atq; adeò nomen & † nobilitas ex paterno, & non materno genere deducitur. *l. 1. §. 2. ff. ad municip. l. exemplo. 36. C. de decurionib. Coras. lib. 1. Miscel. iur. civ. c. 15. & Thadaus Piso hîc num. 6.*

5 Nec moverit, quòd filia citra emancipationem elocata, in patris sui potestate maneat. *l. 1. §. 1. ff. de agnoscend. & alend. lib. l. 2. §. 1. l. quotiens. 29. ff. solut. matrimon. l. filiæ, licèt. 12. C. de collationib.* jusque mariti, paternum jus extinguere nequeat. *l. 1. §. ult. & l. 2. ff. de liber. exhibend. l. patri. 20. ff. ad l. Iul. de adult. l. nec inter. 4. C. de donat. inter vir. & uxor. l. si uxorem. 5. C. de conditionib. insert. fusissimè Tiraquell. de LL. connubialib. gl. 1. part. 1. in princip.* ideoque dicendum videatur; natos ex filia in potestate patris sui existente matris suæ familiam sequi, atque in potestate avi materni esse. Etsi enim partus conditionem matris naturâ sequitur, si legiti-

gitimarum nuptiarum ratio nulla ſit, ut in vulgò quæſitis, & extra cauſam matrimonii conceptis accidit. *l. lex naturæ. 24. ff. de ſtat. homin. l. 4. in fin. & l. 5. ff. de in ius vocand.* ſi tamen de familia quæratur, & legitimæ nuptiæ demonſtrentur: partus ſive liberi nō matrem, ſed patrem, utpote principem familiæ, civili ratione ac naturali æquitate ſequuntur. *d. l. cùm legitimæ. 19. & d. l. lex naturæ. 24. ff. de ſtat. hom. l. 3. & trib. ſeqqq. ff. de his, qui ſui vel al. iur. ſunt. d. l. familiæ. 196. ibiq; D. Gœddæus. num. 3. ff. de verb. ſignific.* † Unde eleganter & ar- 6
gutè Ulpianus ait: mulierem familiæ ſuæ & caput, & finem eſſe. *l. pronunciatio. 195. in fin. ff. eod. tit.* Caput quidem eſt, id eſt, principium (*ut ibidem Alciatus explicat*) quia unà cum marito dominium in domo habet, eiuſque familiam ſobolis procreatione ac propagatione conſtituit: finis verò eſt; quia quam ſobolem enixa eſt, non in ſui patris, ſed mariti poteſtatem familiamque profert: ſicque liberos marito, non ſibi, vel patri ſuo gignere creditur.

ditur, *hoc §. nostro. & d. l. familiæ. 196. ff. de verb. signif.* & (ut multa paucis complectar) uxor de familia viri, non patris, esse intelligitur. *l. penult. §. Iulianus. ubi Albericus. ff. quod falso tutore auct. gest. esse dicat. l. quicunque. 10. ibiq́. Bartol. C. de re militari.*
7 † Eodemque pertinet, quòd lepidè satis autumat Labeo Jurisconsultus, *apud A. Gellium lib. 13. Noct. Attic. c. 10.* sororem appellatam esse, quòd quasi seorsum nascatur, separeturque ab ea domo, in qua nata est, & in aliam gentem familiamque transgrediatur. *de quo videatur Iacobus Curtius tom. 1. coniecturar. cap. 47.* Hinc filiam esse patri suo possessionem alienam, non inscitè Epictetus dicebat, *prout eum allegat Heigius hîc num. 3.*
8 Hinc & † uxorem sequi forum, domicilium, dignitatem, atque prvilegium viri, minimè dubitatur. *l. cùm quædam. 19. ff. de iurisdict. l. exigere. 65. ubi Bald. ff. de iud. l. filii. 22. §. 1. l. ult. §. 3. ibiq́. Bart. ff. ad municipal. l. fin. C. de incolis, &c. l. fœminæ. 8. ff. de senatorib. l. mulieres. 13. C. de dignitatib. lib. 12. Paul. Cypræus in tract.*

tract. de connubior. iur. part. 2. de matrimoniis. c. 8. num. 9. & seq. Et monuimus s. in §. 1. h. tit. n. 50. † Illudque procedit 9
etiam in vidua; ut videlicet gaudeat adhuc, & potiatur privilegio honoris, nobilitatis, & fori, quod vivēte marito habebat. *d. l. fœminæ. 8. in fin. ff. de senatorib. d. l. filij. 22. § 1. ff. ad municipal.* dummodò honestè vivat. Aliâs siquidem omnia privilegia, honores & commoda pristini matrimonij perdit. *per text. in l. his solis. 7. ubi Bald. & Salic. C. de revocandis donat. Alexand. in d. l. cùm quædam. 19. ff. de iurisdict. Hippolyt. de Marsil. in l. unic. num. 55. C. de raptu virg. Pinel. in l. ult. num. 4. C. de bon. mater. Atque de his, similibusq́; luculentissimè differit Tiraquell. in tract. de Nobilit. cap. 18. n. 13. & seq. & in legib. Connubial. d. gl. 1. p. 1. num. 28. cum aliquot seqq. & novissimè Georgius Acacius Enenkelius lib. 2. de privilegiis iuris civil. cap. 4. n. 76. & seqq.*

Sed quæstionis est non inelegantis: Nunquid sponsa aliunde oriunda, cum qua nuptiæ quidem contractæ sunt, sed traductio ad domum ma- 10

riti, nondum ſecuta eſt, forum ſponſi ſive mariti non ſecus, ac uxor in domum mariti deducta ſequatur? Et ſequi non immeritò quis dixerit. Cùm enim ex legibus ſ. allegatis pateat: uxorem ſequi forum & privilegium mariti: ex eo deducitur, de ſponſa, cum qua matrimonium per verba de præſenti contractum eſt, idem ferendum eſſe judicium: quòd nimirum, etiam ante traductionem in domum mariti, forum eiuſdem ſortiatur. Ratio conſequentiæ eſt perſpicua: quia ſponſa
11 de † præſenti, id eſt, cum qua per mutuum cõſenſum nuptiæ cõtractæ ſunt, etiam nõdum ad domicilium viri traducta, appellatione uxoris comprehenditur: adeoque verè & propriè nominatur uxor: etſi ex conſuetudine locorum adhuc ſponſa appellatur. *arg. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. l. cui fuerit. 15. ff. de condit. & demonſtrat. & ſimilium adductarum ſ. in §. 1. h. tit. nu. 5. Panormit. & Felin. in Rubric. de ſponſalib. Roman. in l. 1. nu. 12. C. unde vir & uxor. Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. cap. 23.* Præterea

terea certum est: sponsam, cum qua nuptię sunt initę, esse in propinqua potentia eundi ad domicilium mariti: cùm jam jam ad illud deducenda veniat. † Atqui potentia actui propin- 12
qua, pro actu habetur. *l. qui pœnæ. 8. §. Divus. ff. de manumißionib.* & † proxi- 13
mè cingendus pro jam cincto reputatur. *l. penult. ibiq; Bart. & Bald. ff. de testament. milit.* item res destinata in locum aliquem, eo in loco esse intelligitur. *l. fundi. 17. §. fin. cum l. seq. ff. de actionib. empti.* Proindeque sponsa proximè traducenda in domum mariti, pro traducta habetur: atque adeò forum mariti sortitur. *Angelus in §. fuerat. nu. 24. inf. de actionib. Andr. Gail. lib. 2. observat. 80. nu. 9. & 10. Dn. Baro Enenkel. d. lib. 2. de privileg. c. 4. num. 77. Monner. in tract. de matrim. part. 1. c. 1. n. 12.*

Huic sententiæ non reclamat Mo- 14
destinus *in l. ea, quæ de sponsa. 32. ff. ad municipalem.* ex qua evinci posse videtur, quòd sponsa domicilium viri non sequatur. Nam ibi non de ea agitur, cum qua nuptiæ fuerunt contractæ; sed

ſed cum qua ſponſalia tantùm, hoc eſt, repromiſſio futurarum nuptiarum, inita fuerunt, *per l. 1. ff. de ſponſalib.* Atque hic ſenſus ex verbis legis colligitur. Ait enim: *ea, quæ deſponſa eſt:* & ſic loquitur de ſponſalibus, non verò de nuptiis contractis. Quod clariùs liquet ex verbis ſequentibus illis: *ante contractas nuptias.* Itaque manifeſtum eſt: in ſpecie illius legis repromiſſionẽ quidem futurarum nuptiarum, nuptias autem cõtractas nondum fuiſſe. Quamobrem cùm in propoſita quæſtione de ea agatur, cum qua nuptiæ contractæ quidem, ſed per traductionem ad domum mariti non conſummatæ fuerunt: facile intellectu eſt, allegatam l. ea, quæ. 32. ad hanc noſtram ſpeciem nihil pertinere: ac conſequenter rectè concludi, quòd puella, ex aliena provincia oriunda, cum qua nuptiæ per conſenſum mutuum contractæ ſunt, etiam ante traductionem in domum mariti, forum eiuſdem ſequatur.

DE

DE NUPTIIS,
TIT. X.

Ad Rubricam sive Inscriptionem Titul.

SUMMARIA.

1 RATIO ordinis, & dispositio tituli.
2 Sponsalia nuptias necessariò præcedunt: & quæ huius rei causa.
3 Sponsalia quid, & unde.
4 Differentia inter nuptias & sponsalia.
5 Sponsalia de præsenti, pro vero matrimonio habentur.
6 In dubio potiùs matrimonium seu sponsalia de præsenti, quàm de futuro, præsumuntur: & huius rei triplex ratio.
7 Qui sponsalia contrahere possint.
8 Impuberes an & quatenus sponsalia cõtrahere queant.
9 An in sponsalibus contrahendis malitia ætatem suppleat.
10 Iura de quibus casibus constituantur.
11 Quæ ætas ad sponsalia contrahenda requiratur.
12 Præsumptio Iuris & de Iure quæ dicatur.
13 Declaratur l. in sponsalibus. 14. ff. de sponsalib.
14 Cur malitia ætatem matrimonio contrahendo designatam suppleat.
15 Civitates multis hominibus repleri, Reipubl. interest.
16 Conditio viduitatem alicui indicens improbatur.
17 Quomodo sponsalia contrahantur.
18 Sponsalia quando tacitè contracta præsumantur.
19 Actus dubius & indifferens, à consuetudine loci, in quo geritur, interpretationem recipit.
20 Sponsalia tacitè etiam inita censentur, quando impuberes verbis, consensum coniugalem importantibus, contraxerunt.
21 An & quatenus actus tacitè inclusus sit validus, tametsi expressè gestus non subsistat.
22 Quando purè, vel in diem, vel sub conditione sponsalia contrahantur.
23 Conditio sponsalibus apposita, vel est necessaria, vel honesta, vel turpis, vel impossibilis.

24 Spon-

RATIO ordinis, cùr hoc loco de nuptiis Imperator disputet, ex principio tituli præcedentis manifestò constat. Patria namque potestas, cuius suprà interpretatio suscepta fuit, comprimis justis nuptiis, seu legitimo matrimonio acquiritur: atque ea ratione pleraque, & quidem præcipua capita matrimonialis contractus hîc attinguntur, quæ aliis in libris latissimè explicãtur, *ut in Pandect. lib.23. & 24. in Cod. lib.5. tit. 1. & 2. tit. sequentib. & in lib. Novellar. ut Novell. 2.12.19.22. 39.54.* 1

39.54.61.68.74.78.89.91. 97.98.100.117. 119.127.134. in fine. 139. 140. 143. 156. & 157. Poteſt autem hic titulus ad quatuor capita commodiſſimè revocari. I. Eſt de ijs, quæ ad juſtum matrimonium requiruntur. II. De prohibitis ſive illicitis nuptiis. §. *ergo. & ſeqq.* III. De pœnis nuptiarum injuſtarum aut prohibitarum. §. *ſi aduerſus.* IV. De legitimatione. §. *finali.*

2 Quia verò ſponſalia nuptias neceſſariò per tempus aliquod præcedunt, *l. quæſitum. 9. & tot. titul. ff. de ſponſalib. iuncto tit. ff. de rit. nupt. l. cùm hîc ſtatus. 32. §. penultim. ff. de donat. inter vir. & vxor. can. ſtatutum eſt. §. apparet. 27. q. 2. Deuteron. c. 20. v. 7. & Matth. 1. v. 18.* cùm nec fingi poſſit, ut contrahatur matrimonium, ſi priùs de eo contrahendo conventum non ſit: quæ conventio ſponſalia ſunt. Quî enim dicere quis poteſt: *Ego te accipio Vxorem: Ego te accipio Virum*; niſi dixerit priùs, quòd velit matrimonio jungi? Sed & eam maximè hodie ob cauſam ſponſalia præire debent: tum ut ſi aliquid fortaſ-

fortaſſis ſit, quod matrimonii conſummationem impediat, id tempeſtivè amoveatur; aut ſi amoveri nequeat, nuptiæ inhibeantur: tum ut honeſtas in hac ſancta corporum conjunctione ſervetur: quod non fiet, ſi ſtatim ad concubitũ effreni libidinis impetu conjuges proruant. *Theodor. Beza in tract. de repudiis & divort. in princ. Vult. hîc nu. 9. Nicol. Hemming. in libell. de repudio. pag. mihi. 153. & ſeq. Petr. Gregor. in Syntag. iuris univerſi. lib. 8. c. 3. & in Syntag. iur. Pontific. lib. 3. de ſponſalib. c. 6. in fin. Alberic. Gentil. lib. 2. Diſput. de nupt. c. 2. diffusè Paulus Cypræus in tr. de connubior. iure. part. 1. de ſponſalib. c. 1. per totum.* Hucque pertinent, quæ attigimus, *ſ. ad §. 1. nu. 22. de patr. poteſtat.* Ideo de ſponſalibus nonnulla, utilitate fructuoſa, & oblectatione ſuavia, erunt præmittenda, antequam matrimonij, adeoque hujus tituli tractationem aggrediamur.

Sponsalia (à ſpondendo ſic dicta; quia moris fuit veterib. ſtipulari, & ſpondere ſibi uxores futuras: unde & ſponſi, 3

ſponſi, ſponſæque appellatio nata eſt) ſunt mentio & repromiſſio nuptiarum futurarum. *l.1.2.& 3.ff.de ſponſalib. can. noſtrates.30.q.5. & d. can.ſtatutum.§.apparet.27.q.2.videatur Eberhardus Speckhan.cent.2.quæſt.iuris.claſſ. 2. q.2. & 3. Cypræus.d.part.1.c.2.§.1. num.12.& ſeqq. item §.2. n.1.& 2. nec non Stephanus SZegedinus in locis communib. loc. de ſponſalib.pag.360.*
4 † Quibus definitionis verbis oſtenditur differētia inter nuptias, & ſponſalia. Nam aliud eſt, nuptias contrahere: aliud, promittere, ſe contracturum: ſicut aliud eſt, mutuam pecuniam dare; aliud, promittere, ſe daturum. *l.ſi pœnam. 68.ff. de verb. obl.* Nuptiæ ergo verbis, in præſens tempus conceptis, contrahuntur: veluti, *Ego accipio te in meam uxorem: ego te accipio in meū maritum:* vel, *promitto tibi, quòd ſis uxor mea*, *&c.* Sponſalia per verba futuri temporis ineúntur: ut, *accipiam te in uxorem:* vel, *promitto, quòd te ducam in uxorem:* item, *promitto, me tecum contracturum nuptias, &c. Duaren. ad tit. ff. ſoluto matr. c. de ſponſalib. nu.1.*
Stephan.

Stephan. de Malescot. in libr. de Nuptiis. c. 1. p. 10. Beza in dict. tract. de repud. & divort. pag. 6. & 7. Roberus Disput. 2. ad Institut. sub Thes. 1. † Unde sponsalia de 5
præsenti à jure Canonico introducta, *c. sicut. 22. & c. penult. de sponsalib.* revera nulla sunt: sed eiusmodi sponsalia pro matrimonio verè contracto, licèt nondum carnali copulâ consummato, habentur. *arg. vulgatæ l. nuptias. 30. ubi Decius. ff. de reg. iur. l. penult. in fine principii. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. cui fuerit. 15. in fine. ff. de condic. & demonstrat. Vulteius h. n. 11. D. Collega Bocer. Class. 1. Disput. 19. Thes. 68. ad lit. C.*
In † dubio certè, præsertim in lingua 6
germanica, potiùs matrimonium, sive sponsalia de præsenti, quàm de futuro, præsumuntur. *arg. c. licèt. 47. in fin. de testib. c. fin. de sent. & re iud.* Tum quòd omnis promissio in dubio censeatur pura, & ab eo tempore incipere, quo fit. *l. eum, qui Calendis. 41. §. 1. ff. de verb. oblig.* Tum quòd partes contrahentes, utrinque ex amore & ardore propensæ voluntatis, magis matrimonium,

quàm ſponſalia contrahere voluiſſe videantur. *c. ex literis. 7. c. tua nos. 26. ubi gloſſ. & Dd. de ſponſalibus.* Tum, quòd aliâs regulariter contra eum, qui legem contractus dicere potuit apertiùs, ſi non fecit, interpretatio ſit facienda. *l. veterib. 39. ff. de pactis. Et ea de re pulchrè & graviter D. Martin. Luther. in libello* von Eheſachen. *articul. 1. Schneidevvin. hic part. 1. num. 3. 4. 5. 6. & 15. VVeſenbec. in paratit. ff. de ſponſalib. nu. 3. Ioachim. à Beuſt. in tract. de iure connubior. part. 1. q. 7. 8. & 9. Treutler. vol. 2. Diſput. 6. Theſ. 1. ſub lit. D. Speckhan. d. claſſ. 2. q. 3. nu. 5. cent. 2. Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 3. num. ult. quibus addatur Fachineus libr. 3. controverſ. iur. c. 41. cum ſeq. & Cypræus in tractat. de ſponſalib. c. 4. §. 8. nu. 3. & ſeqq. item §. 12. 13. & 14. Porrò varias ſponſaliorum diviſiones recenſet D. Iohannes VVigandus in libell. de coniug. loco, de deſponſatione, & Szegedinus dict. loc. de ſponſalib. p. 351. & 360.*

7 Sponſalia contrahere poſſunt omnes, qui & nuptias. Nam ubi nuptiæ inter-

interdictæ sunt : ibi sponsalibus, quæ sunt aditus nuptiarum, locus esse nequit. *l. oratio. 16. ff. de sponsalib. l. si quis tutor. 60. §. quamvis. ff. de rit. nupt.* Quæ autem personæ nuptiis copulari possint, infrà suo loco audituri sumus.

Sanè impuberes, etsi matrimonium 8
inire non possunt, *per princip. huius tituli:* tamen sponsalia, dilatis rejectisque in pubertatis tempus nuptiis, jure contrahunt: si modò id fieri ab utraque persona intelligatur, id est, si non sint septennio minores. *l. in sponsalib. 14. ff. de sponsalib. c. literas. 4. c. accessit. 5. & c. penult. de desponsat. impub.* Proinde nihil agunt parentes, qui pueris dant puellas in cunabulis, & è converso: nisi ipsi pueri, puellæque, postquam venerint ad annos discretionis, consentiant. *can. 1. 30. q. 2. d. c. literas. 4. ubi Cuiac. d. c. accessit. 5. de desponsatione impub. Szegedinus d. loco, de sponsalibus. pag. 361. Bocer. d. class. 1. disput. 19. thes. 66. Cypræus prædicto tract. de sponsalib. c. 9. §. 3. nu. 2. & §. 4. nu. 1.*

Sed hîc elegans occurrit, & insi- 9

gnis examinanda quęſtio: utrùm puer, qui propter nimiam ingenii maturitatem, ante ſeptimum annum completum eodem uitur intellectu, quo communiter, qui ſeptennium ſuperârunt, utuntur, ſponſalia rectè contrahat, adeoque malitia (ut Doctoribus noſtris fandi mos eſt) ætatem ſuppleat? Et neganti, tanquam veriori, ſubſcripſerunt ſententiæ Panormitanus *in c. iuvenis. 3. de ſponſalib.* Philipp. Francus *in Rubric. de teſtament. in 6. verſ. primò prohibetur, &c.* Iohannes Brunellus *in tract. de ſponſalib. concluſ. 4. nu. 5.* & noviſſimè Andreas Fachineus *lib. 3. controverſiar. iur. c. 26. ubi etiam opinionis contrariæ auctores refert: quibus adjiciendus eſt Thadæus Piſo in tract. de ſponſalib. part. 1. cap. qui ſponſalia contrahere*
10 *poſſ. nu. 1.* † Probatur autem hæc ſententia iſtis fundamentis. I. Quia jura conſtituuntur de illis caſibus, qui frequenter accidunt, & utplurimùm ita ſe habent. *l. 3. 4. 5. 6. & 10. ff. de legib. &c.* Hinc licèt rariſſimi exempli inveniatur caſus, in quo non eadem obtineat

ratio,

ratio, quæ in reliquis, ſub generali diſpoſitione contentis, militare ſolet: attamē propter illud rarius exemplum, à regula non eſt recedendum: ſed juxta eius definitionem iſtud quoque diverſæ rationis exemplum decidendum. Ideoque ſi præcocis judicii puer reperiatur, qui ante ſeptimum ætatis annum, quid agat, ſatis intelligat: cùm res hæc ſit rariſſimi exempli; non erit eo in caſu decidendo regula negligenda: ſed in hoc quoque puero idem ſtatuendum, quod de cæteris omnibus regulâ generali ſtatuitur: eum videlicet ad ſponſalia contrahenda, ante ſeptennium nullo modo eſſe idoneum.
II. Quia ubi certa ætas ad actum conficiendum à jure requiritur: malitiâ, vel præcoci judicio ſuppleri non poteſt, *ut colligitur ex l. qua ætate. 5. ff. qui teſtam. fac. poſſ. l. ad rempubl. 8. ff. de muneri b. & honorib. Panorm. in d. c. iuvenis. de ſponſalib.* † Iam verò ætatem an- 11
norum ſeptem ad ſponſalia contrahenda, jure civili Pontificioq; requiri, patet *ex d. l. in ſponſalib. 14. ff. eod. d. c.*
 literas.

literas. & d. c. accessit. & d. c. penult. de desponsatione impuber. III. Si parvulus septem annis minor, ob sagacitatem & præcox ingenium, ad sponsaliorum contractum admitteretur: ociosa & supervacanea, eiusoriaque efficeretur Legum & Canonũ definitio, quâ certa ætas contrahendi sponsalia præscripta est. Quilibet enim, qui sponsalia à puero sex annorum contracta volet salvare, contendere poterit: puerum istum, quamvis certa sit ætas sponsalibus contrahendis definita, nempe septem annorum; fuisse tamen præmaturo intellectu præditum, atque ita spõsalia celebrare potuisse. IV. Quan-
12 docunque † jus aliquid præsumit, & super præsumpto, tanquam sibi comperto, statuit ac disponit: illa præsumptio dicitur juris & de jure; contra quam non admittitur probatio in cõtrarium. *Alciat. in tract. de præsumpt. in præludiis, p. 2. n. 3. Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 3. num. 17. & 20. cum seqq. ubi ex aliorum sententia subijcit: ad hoc, ut præsumptio iuris & de iure dicatur, non esse*

opus,

opus, ut lex expressè probationem contrariam rejiciat. Sed in nostro casu Jus canonicum & civile præsumit: minorem septem annis non habere idoneum intellectum; & super illa præsumptione disponit, eum sponsalia contrahere non posse. Igitur probatio in contrarium non admittetur: & per consequens haud obtinebit in judicio; qui quempiam propter discretionem præmaturam, ante septimum annum spõsalia inire potuisse, contendet.

Nec obstat *præallegata l. in sponsalib. 14. ff. de sponsalib.* ubi Modestinus ait: à primordio ætatis sponsalia effici posse, si modò id fieri ab utraque persona intelligatur. Nam non simpliciter dicit Jurisconsultus: à primordio ætatis sponsalia contrahi posse, dummodò intelligant contrahentes, quid agant: sed addit etiam, *si modò non sint minores, quàm septem annis.* Quibus verbis evidenter indicat: præsumptionem juris esse & de jure, quòd ante septimum ætatis annum, intellectus impuberis ad sponsalia ine- 13

unda non censeatur esse habilis, aut idoneus.

14 Minùs obstat, quòd malitia ætatem matrimonio contrahendo designatam suppleat. *c. de illis. 9. & c. ult. de desponsat. impuber.* Etenim in matrimonio contrahendo, singulari ratione receptum est: ut malitia, sive præmatura generandi potentia ipsum ætatis defectum supplere possit. Ea autem ratio posita est in procreatione sobolis: ad quam qui idonei reperiũtur, etiam ante legitimam ætatem, à matrimo-
15 nio repellendi non sunt. † Quia interest Reipubl. civitates multis hominibus repleri. *l. 1. ff. solut. matrim.* Unde præclarè Divus Hadrianus rescripsit: se malle hominum adjectione, quàm pecuniarũ copiâ, Imperium ampliari. *l. cùm ratio. 7. §. si plures. ff. de bon. damnator.* Et Ulpianus respondit: favendum esse partui, ut in lucem producatur: quia non tantùm parenti, verùm etiam Reipublicæ nascitur. *l. 1. §. & generaliter. ff. de ventre in possess. mittend.*
16 Hinc † & conditio viduitatem indicens

cens alicui, veluti publicæ utilitati contraria improbatur. *l. hoc modo. 64. ff. de condit. & demonstr.* Ista ratio cùm in sponsalibus, utpote per quæ non fit sobolis procreatio, cesset: in ijs contrahendis præscriptum Legum & Canonum exactè servare; nec quenquam ante septimum annum, quantumvis citiùs intellectus maturitatem videatur consecutus, ad illa contrahenda admittere debemus. *Et de hac quæstione copiosè disputat Petr. Nicol. Mozzius in tract. de nupt. c. qui poßint contrahere sponsalia. num. 3. & seq. & Alberic. Gentil. lib. 5. de nupt. c. 1.*

Contrahuntur autem sponsalia hodie solo consensu, sine stipulatione, arrhâ, aut scripturâ: nec inter præsentes solùm, sed & inter absentes, per nuncium, procuratorem, aut literas. *l. sufficit. 4. l. in sponsalibus. 7. & l. ultim. ff. de sponsalib. l. quid ergo. 13. §. 1. ff. de his, qui not. infam.* Accipimus verò consensum eorum comprimis, de quorum conjunctione agitur: deinde eorum etiã, in quorum illi sunt potestate: parumq; 17

refert,

refert, expreſsè, an tacitè, id eſt, non contradicendo conſentiant: modò omnium conſenſus adſit. *l. ſi puellæ. 6. d. l. in ſponſalib. 7. §. 1. l. ſponſalia. 11. l. ſed quæ. 12. & l. ſeq. ff. de ſponſalib.*

Unde ſi puellæ pater patri adoleſcentis dicat; filiam meam deſpondeo filio tuo: & adoleſcentis pater reſpondeat: & ego filium meũ deſpondeo filię tuæ; ſi præſentes, puella & adoleſcens taceant, ſponſalia rectè inita cenſentur. *d. l. ſed, quæ. 12. ff. eod. & arg. c. 1. circa fin. de deſponſat. impuber. Cypræus in tractat. de ſponſalib. c. 7. §. 1. num. 5.* Ex quo
18 & † illud conſequitur: ſi juvenis annulum puellæ tradat, & nihil de ſponſalibus contrahendis dicat, eumque illa tacens accipiat; ſponſalia tacitè contracta pręſumi: dummodo in loco id fiat, in quo ut plurimùm pro ſponſalibus contrahendis annulus dari ſoleat, annuliq; traditio ſponſalia ſignificet. Cæterùm ſi pro more & conſuetudine illius loci, traditio annuli ſponſalia de præſenti ſeu matrimonium ſignificaret: tunc ſi annulus traderetur,

nullis

nullis adhibitis verbis ſponſalia vel matrimonium denotantibus, dicendum eſſet: matrimoniũ potiùs, quàm ſponſalia, contractum videri. *Ita ſenſerunt Abbas Panormit. in cap. illud. 11. de præſumptionib. Anton. de Butr. in c. ult. nu. 8. de deſponſ. impub. Pariſ. conſil. 55. lib. 4. Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 16. Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 2. nu. 6. & alij ab his citati.* † Eſtque ratio perſpicua: quia omnis actus dubius & indifferens, à conſuetudine loci, in quo geritur, interpretationem recipit: nec non contrahentes, juxta conſuetudinem civitatis, in qua contractus celebratus eſt, contraxiſſe cenſentur. *l. ſi de interpretatione. 37. ff. de legibus. l. quòd ſi nolit. 31. §. quia aſſidua. ff. de ædil. edict. l. ſi ſervus. 50. §. fin. ff. de legat. 1. l. ſi prius. 17. §. 1. ff. de aq. pluv. arcend. l. Labeo. 7. §. 1. & 2. ff. de ſupellect. leg. l. ſemper in ſtipulationibus. 34. ff. de regul. iur. c. cùm dilectus. 8. de conſuetud. latè Decius conſil. 579. per totum.* Quòd ſi verò in loco ſimus; ubi nihil ſignificet annuli traditio, & adoleſcens tradat annu-

annulum puellæ, eiusque digito immittat: hoc casu non sponsalia de præsenti sive verę nuptiæ, sed sponsalia saltem de futuro contracta præsumuntur, *ut rectè contra Butrium statuit Menochius præcitato in loco, nu. 9. ubi de hoc, & alijs casibus omnino videndus est.*

20 Sed & tum sponsalia tacitè inita reputantur: quando impuberes, qui matrimonium contrahere nequeunt, verbis consensum conjugalem importantibus contraxerunt: ut, si puer dicat: *Accipio te in uxorem, &c.* Hac namque specie etsi quoad verba, matrimonium sit contractum: quia tamen is contractus, impediente ætatis defectu, in coniugium transire non potest: tacitè sponsalia de futuro juris interpretatione contracta intelliguntur, *per text. expressum in c. un. §. 1. de desponsat. impub. in 6. c. attestationes. 10. & c. fin. eod. tit.* Nec hanc sententiam enervat *l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. oblig. l. eo tempore. 50. vers. sed fideiussorem. ff. de pecul. & l. 1. §. quid ergo. vers. deniq. ff. quod iussu.*

21 Ex † quibus textibus Doctores hanc

dedu-

deducunt regulam: Quòd actus, qui non valet eo modo, quo agitur, minimè valere possit eo modo, quo fieri rectè potuit. Nam regula illa non procedit, quando id, quod fieri poterat, includitur sub actu, qui inutiliter gestus est. Tunc etenim actus tacitè inclusus est validus, quantumvis actus expresse gestus non subsistat. *l. si tam angusti. 13. ff de servitutib. Covarruv. in Epitome de sponsalib. part. 1. c. 3. in fine.* Sic ergo in proposito casu, cõsensus in matrimonium præsens, est quidem inutilis, ratione ipsius matrimonij, quod inter impuberes inutiliter contrahitur; sed non ratione sponsaliorum: quoniam hæc sub nuptiarum contractu tacitè comprehenduntur: & qui nuptias contraxêre, multò magis contraxissent sponsalia, si illas inutiles fore putassent. *Mozzius prædict. tr. de nupt. in princ. nu. 11.*

Præterea sponsalia contrahuntur 22
vel purè. *c. 2. in princ. de sponsalib.* vel adjectâ die. *c. sicut. 22. ibi, certum terminum, intra quem. d. tit.* vel sub conditione.

tione. *tot. t. de conditionib. appositis, &c. Dn. Collega Bocerus claß. 1. Disp. 19. th. 69. Cypraeus in tract. de sponsalib. c. 8. §. 1. & 15. Thadaeus Piso in tract. de sponsalib. p. 1. c. quib. mod. sponsalia contrahantur.* Purè contrahuntur, quando vir & mulier, se invicem futuros conjuges, absolutè & simpliciter pollicentur. Dies sponsalibus adjicitur, cùm quis intra certum temporis spacium, aliquam in uxorem se ducturum, convenit. In qua specie si per eum non steterit, quò minùs intra præfixum terminum cum eâdem matrimonium contraheret, licitè ad nuptias alterius transire poterit. *d. c. sicut. 22. de sponsalib. Abbas in c. de illis. 5. num. 5. dict. tit. Mozzius memorato loco, n. 12. & 13.* Sub conditione sponsalia celebrantur; cùm quis, si quid factum fuerit, vel non fuerit, se aliquam in uxorem ducturum promittit: veluti, si dictum fuerit; ego te accipiam in uxorem, si centum mihi dederis, *ut in c. de illis. 3. de conditionib. apposit.* ubi quispiam juravit, accipere mulierem in uxorem, si centum sibi dona-

donaverit: centum non datis, recipere eam non tenetur: nisi postea purè consenserit, vel eam cognoverit: quia tunc à conditione appositâ recessum videtur. *c. per tuas. 6. eod. tit. Schneidevvin. hîc in prima p. n. 34. & 36.* † Planè conditio, quæ apponitur sponsalibus, vel necessaria est; id est, certò extitura, vel est honesta, vel turpis; vel impossibilis. *D. Collega Bocer. d. Disp. 19. thes. 70.* Necessaria est; ut, *accipiam te uxorem, si cras sol oriatur:* quæ conditio, cùm ordine naturæ omnino sit extitura, statim pro completâ habetur. *§. conditiones, quæ. 6. infr. de verb. oblig. l. tùm ad præsens. 37. ff. de reb. credit. l. quòd si ea. 18. ff. de condict. indeb. l. conditio. 100. ff. de verb. obl. l. si pupillus. 9. §. 1. ff. de novationib. Fachineus lib. 3. controvers. iur. cap. 39.* Quò & hæc conditio referenda est: *contraham tecum matrimonium, si Titius moriatur.* Nam & hæc, cùm non possit non existere, certa judicatur. *l. heres. 79. in princ. ff. de condit. & demonstrat. Cypræus d. c. 8. §. 2. n. 3.* Quò spectat illud Pontani: 23

Certius est, q̃ mors, quàm mors incertius est nil.

Et illud Propertij:

Longiùs aut propiùs mors sua quemq; manet.

Honesta conditio est; veluti, *si pater cõsenserit: si religionem Christianam amplexus fueris, ducam te uxorem.* Item; *si frater tuus dederit mihi nomine dotis mille, accipiam te uxorem.* Quâ conditione existente, sponsalia rata sunt: non verò extante aut pendente, nihil promissum videtur; adeò ut alteri parti, invitâ alterâ, pœnitere sit concessum. *c. unic. de sponsal. in 6. c. fin. de procurat. in 6. dict. c. de illis. 3. c. super eo. 5. & c. seq. de conditionib. apposit. D. Magirus, Collega chariss. disp. de iure connub. de Anno 1600. Respondent. M. Voltzio. thes. 1. ubi huius sententiæ plures Auctores refert.* Turpis conditio, si contra substantiam sive naturam matrimonij fuerit (*puta, ducam te uxorem, si generationem prolis evites*: vel, *donec inveniam aliam honore, aut facultatibus ditiorem*: vel, *si pro quæstu adulterandam te tradas*) sponsalia vitiat, eaque effectu carent, & vana censentur: si verò aliâs turpis fuerit, (veluti

(veluti *si homicidium, aut sacrilegium, aut furtum commiseris:* vel, *si virginem te invenero, &c.*) propter favorem conjugii, pro non adjectâ habetur. *c. ultim. ibiq; Cuiac. de condit. apposit. §. quod turpi ex causa. 23. infr. de inutilib. stipulat.* Impossibilis conditio (veluti, *si digito cœlum attigeris. §. si impossibilis. 11. infr. d. tit.*) similiter favore matrimonii pro non adjecta habetur; ac proinde sponsalia rata judicantur. *dict. c. ult. in fin. de condit. apposit. Atque de istis, & similibus conditionibus post alios prolixè Brunellus in tract. de sponsalib. conclus. 33. Schneidevvin. hîc part. 1. num. 32. & aliquot seqq. Ioachim. à Beust. in tr. de iure connub. part. 1. de sponsalib. q. 18. & seq. Cypræus d. tract. de sponsal. c. 8. §. 6. & seqq. Fachineus d. lib. 3. controvers. c. 36. & seqq. Beza in tract. de repud. & divort. pag. 9. Mozzius d. tract. de nupt. in princ. nu. 14. & seq. & c. de divisione matrimonii. num. 10. cum sequentib. Alberic. Gentil. lib. 2. de nupt. c. 11. & seq.*

Sponsaliorum is potissimùm effectus est: ut, licèt jure civili liberum sit 24

alterutri renunciare, & cum alio quovis matrimonium contrahere. *l. 1. C. de sponsalib.* (quanquam ille, qui pœnitet, arras, quas dedit, amittat; aut acceptas reddere cogatur duplicatas. *l. ult. C. eod. Et eâ de re latè Ludovicus Bebio hîc pag. 66.*) tamen jure Pontificio, cujus authoritas (quatenus sacris literis non adversatur) in dirimendis controversijs matrimonialibus Juri civili
25 prævalet, tam † sponsus, quàm sponsa ad matrimonium contrahendum regulariter obligentur. *c. ex literis Sylvani. 10. de sponsalib. c. de illis. 7. §. mulier autem. de desponsat. impuber.* in tantum, ut ille, qui post prima sponsalia contracta, cum altera sub juramenti religione, sponsalia contraxerit, nihilominus priora sponsalia, secundis juramento confirmatis posthabitis, absolvere teneatur: *quemadmodum docent Innocentius, Ioan. Andr. Abbas, & Præ-*
26 *posit. in c. sicut. 22. de sponsalib.* † Huiusque ratio est; quia juramentum directè contrarium promissioni priori, quã quis tenetur servare, temerarium est, mini-

minimeque obſervandum: cùm peccatùm mortale foveat; quod committeretur, ſi promiſſio prior non ſervaretur. *c. 1. de ſponſa duor. Felin. in c. 1. de pact. in 6. Hoſtienſ. in c. veniens. 16. de iureiur. Covarruvias d. Epitom. de ſponſalib. p. 1. c. 4. num. 3.*

Nec modò dicta deſtruit textus *in c. requiſivit. 17. de ſponſalib.* ex quo patet, neminem cogendum eſſe ad eam ducendam, cum qua ſponſalia contraxit. Etſi enim quiſpiam contracta à ſe ſponſalia, maximè jurata, nuptiis celebrandis conſummare cenſurâ Eccleſiaſticâ compelli poſſit. *d. c. ex literis. 10. de ſponſal.* tamen, cùm libera debeant eſſe conjugia, difficilesq; ſoleant coactiones habere exitus, quoties aliqua juſta cauſa ſuadet, è re ipſorum contrahentium non fore conjunctionem, veluti quia periculum eſt fortaſſis, ne perpetuum inter eos odium ſit, atque diſſidium: judex ad diſſolvenda ſponſalia, quàm ad eos matrimonio jungendos, propenſior eſſe, adeoque monitione potiùs, quàm exactiſſimâ coa- 27

ctione uti debet. *Et ita d. c. requisivit. accipiendum esse censet Francisc. Duaren. in explicatione Tit. Pand. de sponsalib. c. 4. in fine. Videantur quoque Alber. Gentil. lib. 6. de nupt. c. 2. David Magirus d. Disput. de iure connubior. thes. 2. de Anno 1600. Cypræus d. tract. de sponsalib. c. 12. §. 5. & seqq. & Thadæus Piso d. tr. de sponsalib. part. 1. c. qui sint effectus sponsaliorum. num. 1. & 2.*

28 Porrò quod jam indicatum est: justâ quandoque de causâ sponsum ad matrimonium contrahendum præcisè cogi non posse, nec debere: id neutiquam procedit, quando sponsalia de futuro subsecuta est copula carnalis. Hæc enim efficit; ut sponsalia in conjugium transeant; & inde necessitas sponso nuptias contrahendi inevitabilis incumbat. *c. veniens. 15. & c. is, qui fidem. 30. de sponsalibus*. Cujus ratio est: quod jus indubitatè præsumat: carnali conjunctione se commiscentes, cùm sponsalia præcesserint, nuptias contrahere potiùs, quàm fornicatione, atque ita mortali peccato se inquinare voluisse.

luisse. Est autem præsumptio hæc juris & de jure: nec ullam ex parte negantis, se animo contrahendi matrimonium coivisse, probationem in contrarium admittit. *Qua de re diffusè & diligenter scripserunt Covarruv. in d. Epit. de sponsalib. p. 1. c. 4. §. 1. Cypræus d. c. 12. §. 15. & Menochius præalleg. lib. 3. præsumpt. 1. nu. 6. & sequentibus.*

Ex quo infertur: quamvis regulariter, binis sponsalibus ab eodem contractis, priora prævaleant. *d. c. sicut. 22. de sponsalibus:* posteriora tamen concubitu consummata prioribus potiora esse: propterea quòd cum sponsa secundâ carnaliter cognitâ præsumatur matrimonium contractum, in præjudicium primæ sponsæ. Hæcque sententia evincitur primò *ex c. penult. eod. & ex c. licèt. & c. ult. de sponsa duor.* Quibus in locis conjugium primum, copulâ carnali nondum consummatum, non tollitur per secundum, cui carnalis copula accessit: quia in primo conjugio jam aderat consensus conjugalis. Si igitur in primo conjugalis iste 29

consensus non intercessisset, sed tantùm sponsio: utiq; per secundum conjugium tolleretur. Quare & in nostro casu, cùm sponsalia secunda per carnalem copulam in verum sint matrimonium commutata: sequitur, sponsalia priora, utpote conjugali consensu destituta, infirmari. Deinde comprobatur *ex c. duo pueri. 12. de desponsat. impuber.* ubi habetur: sponsalia tolli per matrimonium, quod ab initio vim sp̄osaliorum duntaxat habuit, sed successu temporis conjugium effectum est. Tametsi ergo in casu proposito, secunda sponsalia initiò à consensu conjugali fuerint remota: attamen, cùm per copulam effecta sint matrimonium, primis sponsalib. meritò sunt præferenda. *Ita tradiderunt Ioan. Andr. & Butrius in d. c. is, qui fidem. de sponsalib. Brunell. in præcitato tract. de sponsalib. conclus. 8. num. 3. Covarruv. in d. §. 1. n. 10. & Menoch. d. præsumpt. 1. num. 17. & novißimè Gentilis d. lib. 6. de nupt. c. 3.*

Planè si quis duabus fidem matrimonii dederit, posteriorem carnaliter cogno-

cognoverit, adulterium commiſit. Itaque prior aut ſeparationem petere & impetrare poterit: aut, ſi ea cum adultero velit vivere, & matrimonium ſemel promiſſum conſummare, non poterit poſterior, quę cum adultero concubuit, quicquā prætendere, quod pro ipſius matrimonio faciat. Etenim vel ſcivit, illum priùs fidem dediſſe alteri; & tunc graviùs peccavit: vel neſcivit, & tamen concumbere cum illo non debuit. Neque enim à coitu matrimonium inchoandum. *Verùm de hoc ſimilibusq́; caſibus piè & peritè diſſerit D.D. Luther. in libello*, von Eheſachen. *artic. 3. & 4. D. Bidembach. in Promptuario connub. in Append. de cauſ. matrimonialib. c. 2. quæſt, 2. & Cypræus d. tract. de ſponſalibus. c. 10. §. 25. & ſeqq.*

At quid ſtatuendum, ſi ſponſus ante concubitum proteſtetur, præſente & conſentiente ipſâ ſponſâ; ſe nolle per copulam carnalem ſubſecuturam contrahere matrimonium? Et, proteſtatione illâ non obſtante, adhuc præſumi matrimonium hac in ſpecie con- 30

tractum, responderunt *Panormitanus, Felinus & Ripa in c. cùm M. Ferrariensis. 9. de constitutionib. gloss. communiter recepta in c. per tuas 6. super verb. præsumendum. de conditionib. apposit. Aretinus consil. 142. num. 8. pluresq; alij, quos refert, & sequitur Menochius d. præsumpt. 1. num. 15. lib. 3.* Qui omnes moventur hac ratione: quia, cùm ex eâ protestatione ad effectum productâ induceretur peccatum mortale; præsumendum est, spõsos propter coitum ab ista protestatione recessisse. Verùm contraria
31 sententia probabilior videtur. † Nam in claris & certis nullus est conjecturæ locus. *l. continuus. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. oblig.* Atqui in præsente casu clarum est, & evidenter constat: copulam non contrahendi nuptias, sed scortandi animo interpositam esse. Isthæc siquidem protestatio declarat animum, ostenditque, sponsis non fuisse animum per copulam subsecutam matrimonium contrahendi. *l. & si quis. 14. § sed interdum. ff. de religios. & sumpt. funer.* Nec vehementer urget, quòd

dicitur

dicitur: per copulam ſubſecutam ſpõſos ab hac proteſtatione receſſiſſe. Non enim veriſimile eſt; quòd in continenti animum mutaverint, & ſe correxerint. Itaque omnino videtur concludendum: quòd ob copulam illam, cui obſtat contraria proteſtatio, matrimonium non cenſeatur contractum.

Utrùm verò ſponſalibus præcedentibus, ex carnali conjunctione ſubſecutâ matrimonium præſumatur, ſi ſponſus & ſponſa metu mortis illato, coacti ſint coire, Doctorum judicia admodum variant? Sed communior, veriorque *Panormitani & Præpoſiti in c. conſultationi. 28. de ſponſalib. Butrii & Henrici Boic. in d. c. is, qui fidem. 30. eod. tit. Pariſii in conſil. 58. nu. 69. lib. 4. Martini Navarri in Manuali Confeſſariorum. c. 22. num. 51. & Fachinei lib. 3. controverſ. iur. c. 28. & reliquorum ab eo allegatorum*, eſt traditio, qui matrimonium hoc in caſu præſumendum eſſe negant. † Pro quibus optimus eſt textus *in c. cùm locum. 14. de ſponſalib.* ubi Pontifex 32 33

tifex

tifex expreſsè ait: conſenſum, qui in matrimonio contrahendo requiritur, debere liberum eſſe & ſpontaneum, plenaque ſecuritate gaudere. Cùm igitur hîc interveniat metus, quo ſpõſus & ſponſa ad conjunctionem impelluntur: matrimonium non eſt præſumendum.

Non obſtat *l. ſi mulier. 21. §. fi. ff. quod met. cauſ. & can. meritò, 15. q. 1.* ubi expreſſum eſt, voluntatem coactam eſſe
34 aliquo modo voluntatem. † Eſt etenim coacta voluntas, aliqua voluntas; ſed non talis, qualis ſufficit in matrimonio, in quo omnino libera & ſpontanea eſſe, & plenâ ſecuritate gaudere debet,

35 Non etiam obſtat, quòd ſi matrimonium in præſenti facti ſpecie non præſumeretur, fornicatio eſſet præſumenda, ſicque mortale peccatum: id quod dicendum non eſt. Nam præſumeretur quidem matrimonium, ſi res in obſcuro eſſet, vel ſi ſponſus & ſponſa faterentur, ſe affectu conjugali coiviſſe. At longè ſecus eſt, ubi liquidò appa-

apparet, metum illatum esse; & is, qui metum passus est, affirmat: se peccare maluisse, quàm conjugio consentire.

Non item obstat, quòd metus ille 36
solus, qui in constantem virum cadere potest, matrimonium impediat. *dict. c. veniens. 15. & d. c. consultationi. 28. de sponsalib.* Is autem, qui asserit, se fornicandi animo coivisse, vir constans dici non possit: cùm ille solus vir constans dicatur, qui fortis est, & potiùs vult eligere mortem, quàm peccare. Etenim † respondetur: non illum solùm 37
hominem dici constantem, qui mori mavult, quàm peccare: sed etiam illum, qui communi hominum opinione, non nisi vel mortis metu, vel gravi corporis cruciatu terretur. *l. 3. & 8. ff. quod met. caus. &c. Decius & Cagnol. in l. in omnibus causis. 39. ff. de reg. iur.*

Denique non obstat, quòd in sponso metus aliquis considerari nequeat: quia si metus adesset, cessaret desiderium, sine quo frustra adhibetur coeundi conatus. Nam *cum Fachineo proximè citato loco* dicendum: accidere posse,

posse, ut post metum illatum tandem provocetur copulæ desiderium: ac in id potiùs consentiat sponsus, quàm ut occidatur. *Vide tamen aliter sentientem Didacum Covarruv. in Epitom. de sponsalib. p. 1. c. 4. §. 1. n. 11. & Cypraum in tract. de sponsalib. c. 13. §. 25.*

38 Planè tum quoque non judicatur contractum esse matrimonium, quando concubitus seu copula carnalis sponsalia antecessit. *Socin. Senior Consil. 28. n. 6. lib. 1. Covarruv. in dicta Epitom. de sponsalib. part. 1. c. 4. §. 1. num. 13. Menoch. d. lib. 3. de præsumptionib. præsumpt. 1. n. 42. ubi plures allegat.* Fundamentum huius assertionis deducitur *ex d. c. veniens. 15. ibi, post fidem præstitam cognoverit. & d. c. is, qui fidem. 30. ibi, carnali copulâ subsecutâ. de sponsal.* Ubi dicitur, quòd matrimonium cõtractum præsumatur, si sponsus post fidem præstitam, id est, post sponsalia contracta sponsam cognoverit, vel si copula carnalis sponsalia secuta fuerit. Ergo à cõtrario sensu, si ante sponsalia contracta sponsus cognoverit sponsam, vel si cõcubi-

cubitus sponsalia antecesserit: matrimonium non erit præsumēdum. Estq; ratio hujus sententiæ nō obscura: quia si sponsalia ipsam carnalem copulam sequuntur; satis manifestè declarant contrahentes, se per illam non contraxisse matrimonium, sed velle in futurū contrahere. Sunt enim sponsalia futurarum nuptiarum repromissio: & præsupponunt, nuptias nondum contractas esse, *superiùs allegata l. 1. & 2. ff. de sponsalibus.*

Nec repugnat textus *in c. tanta. 6. qui filii sint legitimi.* ubi matrimonium copulā subsequens videtur retrotrahi, ut tempore coitus cōtractum esse censeatur. Etenim quod in isto c. scribitur, constitutum est ab Ecclesia solummodo favore prolis susceptæ, ut legitima efficiatur ex matrimonio subsecuto: non autem inde præsumitur, tempore copulæ matrimoniū esse contractum. 39

Nunquid verò matrimonium præsumatur, si post cōtracta sponsalia, carnalis congressus sive copula verè non sequatur, sed conatus tantùm & nixus ad co- 40

ad copulam, frequens est disceptatio? Et ex tali conatu non esse præsumendum matrimonium, crebriùs placuit, *per text. expressum in c. ult. de sponsalib.*
41 Nec † valet, si dicatur, conatum illîc non habuisse effectum, ob ætatis defectum: quòd sponsus impubes fuerit. Quandoquidem ex hac interpretatione nimis restringeretur atque impropriaretur contextus ille, qui disertè de adolescente, sicque de facto pubere loquitur. Propriè enim is adolescens dicitur, qui pubes est. *l. Aurelio. 20. §. 1. ubi Bartol. ff. de liberat. leg.* Nec quoque refragatur, quòd nixus iste ad copulam, præsumendus sit maritali affectu secutus: ut ita sinistra peccati suspicio evitetur. Quia cùm carnalis copula sequitur sponsalia; matrimonium præsumitur, non tam, ut mala suspicio peccati tollatur, quàm ex eo, quòd ipsa copula carnalis matrimonii propria sit, & illud maximè indicare videatur: quæ ratio in solo conatu & attentatione locum non habet. *Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 38.*
Covar-

Covarruvias in d. Epitom. de sponsalib. c. 4. §. 1. num. 19. Menochius d. præsumpt. 1. num. 48. & seqq. lib. 3. Fachineus d. lib. 3. controvers. iur. c. 30. Et ante hos idem docuerunt Panormitanus in d. c. ultim. de sponsalib. Ioan. Andr. Dominicus de Sancto Gemmiano, & Francus in c. 1. §. idem quoque. de desponsat. impuber. lib. 6. Aretin. consil. 142. num. 5. & Sylvester Pierius in summa, in verb. matrimonium. 2. quæst. 16.

Illud extra controversiam est: subsequentem copulam, si ante eam sponsalia mutuo cōsensu, vel aliâs legitimè fuissent soluta, matrimonii præsumptionem non inducere. *Panormit. in d. c. is, qui fidem. de sponsalib. Præpos. in c. de illis. num. 4. de condit. apposit. Felin. in d. c. cùm M. Ferrariensis. de constitut. & Menoch. loco proximè designato. num. 26. & seq.* Ratio in promptu est: quia matrimonium per copulam spōsalia subsecutam ideo contractum intelligitur: quòd actus subsequens ad executionem contractus præcedentis gestus præsumatur. Jam verò, sponsalibus 42

I dissolutis

dissolutis, nulla præcessisse censentur. Igitur coniunctio carnalis post dissolutionem contingens, non existimatur facta esse ad sponsalia consummanda, quæ nulla ampliùs existunt.

43 Cæterùm non solùm ex copula subsecutâ, sed etiam ex traductione sponsæ in domum sponsi, matrimonium præsumitur. Ac rectè quidem. Nam experientia, rerum magistra testatur: non solere domum deduci sponsas, nisi ut matrimonium consummetur. Et satis hæc sententia probatur *ex l. mulierem. 5. ff. de ritu nuptiar.* Traductionem autem solennem accipimus, qua mulieres verè nuptæ ad domos maritorum deduci solent, ut ibi maneant. Hæc siquidem sola præsumptionem nuptiarum, & conjugalis consensus conjecturam inducit. *Atque sic dictam l. mulierem. esse intelligendam, putat Covarruvias in præallegat. Epitom. de sponsalibus. part. 1. cap. 4. §. 2. num. 1. Cui adiungatur Albericus Gentilis libr.. 2. de Nupt. cap. 17.* Cùm enim hæc res præsumptionibus & conjecturis constet:

certis

certis ac indubitatis, non incertis, niti debemus. *De eadem re varias Doctorum opiniones refert Fachineus præfato lib. 3. controverſ. iur. cap. 31. Et hîc repetenda erunt ea, quæ expoſita ſunt ſ. §. 1. de patr. poteſt. nu. 16.*

Sed utrùm, ſi ſponſalia per verba de præſenti præceſſerint inter impuberes, & poſt tempus pubertatis ſequantur actus conjugales, veluti oſcula, amplexus, & ſimilia, non tamen copula, matrimonium inducatur, quæſtionis eſt? Et induci hoc caſu matrimonium, receptiſſima veriſſimaque eſt concluſio. *per d. c. unic. § 1. ibi, vel aliquem modum alium. ubi gloſſ. de deſponſat. impub. lib. 6. Baldus conſil. 194. lib. 3. Carol. Ruin. conſ. 203. nu. 2. lib. 1. Decius conſ. 368. n. 2. & conſ. 603. n. 6. Mozz. in tr. de ſponſalib. c. de naturalib. ſponſaliorum. nu. 4. & alij, quos cõmemoravit & ſecutus eſt Menoch. præcitato lib. 3. præſ. 1. n. 64.* Hanc ſententiam ſpecioſis aliquot argumentis impugnare conatur Covarr. *in ſ. alleg. Ep. de ſponſ. p. 1. c. 4. §. 2. n. 4.* verùm eis omnibus ſatisfacit Fachin. *ſæpè adducto lib. 3.* 44

controvers. iur. c. 32. ad quem Dominos Auditores studio brevitatis remitto.

45 Dissolvuntur sponsalia primùm mutuo contrahentium dissensu, sicut reliqui contractus. *c. 2. ibiq; gloss. de sponsalib. l. nihil tam naturale. 35. ff. de reg. iur.* dummodo res adhuc sit integra, id est, copula carnalis non sit subsecuta. Tunc enim, cùm in matrimonium transierint, dissensu minimè dissolvi possunt; *ut suprà num. 28. ex c. is, qui fidem. 30. de sponsalib. didicimus.* Et ista
46 quidem dissolutio † sponsaliorum per mutuum consensum vindicat sibi locum, etiamsi ea juramento vallata fuerint: *ut notat Gloss. in d. c. 2. in verb. interpositione fidei. & verb. tolerari. inibiq; Panormitan. de sponsalib. Klingius in tr. causar. matrimonial. circa princip. in §. iurata, &c. Beust. in tract. de sponsalib. c. 10. Decius consil. 368. colum. ult. & consil. 603. nu. 4. Gozad. cons. 2. nu. 1. Ruin. cons. 203. nu. 3. lib. 1. & Menoch. consil. 15. n. 1. volum. 1.* Hancque communem esse opinionem asserit Covarruvias *in sua Epitom. de sponsalib. part. 1. cap. 5. num. 1.* Cypræ-

Cypræus *in tract. de connubior. iur. part. 1. de sponsalib. c. 13. §. 12.* & Thadæus Piso *in tract. de sponsalib. part. 1. c. quot modis sponsalia dissolvantur. num. 1.* Ratio eius hæc est: quia etsi in Deum juramentum dirigitur: promissio tamen juramento firmata, non in Deum, sed in hunc confertur, cum quo sponsalia contrahuntur. Ideoque ex hac promissione, & ex illo juramento, non Deo quæritur obligatio, sed ei, cum quo contrahitur: ut, si ab hoc contractu, eo consentiente, recedatur; nulla nec Deo, nec ei ipsi injuria inferatur. Perjurium autem hoc modo nō committi, manifestum est: cùm tacitè insit juramento hæc conditio: si voluerit is, cuius in favorem & commodum contractus celebratus, & juramento confirmatus est. † Nec adversatur *d. c. 2. in* 47
fine. de sponsalib. dicens, hoc posse in patientia tolerari: quasi dicat, non mero jure. Nam licèt istud c. sponsaliorum dissolutionem ex mutuo consensu, cum patientia tolerari affirmet: nō negat tamen, summo ac optimo jure

 illam

illam per mutuum ſponſi & ſponſæ conſenſum fieri poſſe. Hęc enim etiam cum patientia tolerari rectè dicuntur: quæ, cùm jure permittente fieri poſſunt, contrariâ juris conſtitutione non prohibentur. Sed utrùm etiam in foro conſcientiæ (cujus potiſſimùm habenda ratio) ſponſalia mutuo conſenſu diſſolvi poſſint, aliis diſcutiendum relinquo. *Videatur Alberic. Gentil. lib. 6. diſputationum, de nupt. c. 2.*

48 Secundò, ſolvuntur ſponſalia; ſi alteruter contrahentium fornicetur; vel incidat in gravem & abominandum morbum, ut in lepram, gallicam ſcabiem, epilepſiam, phreneſin, vel paralyſin; vel oculos amittat, ſeu naſum: aut quidquam aliud ei turpius poſt ſponſalia contracta eveniat. Siquidem propter fornicationem, aut deformitatem enormem, aliosvè defectus ſponſalia præcedentes, ſponſalia non diſtrahuntur. *c. quemadmodum. 25. de iureiur. & c. fin. de coniugio leproſor. Cypræus d. tract. de ſponſalib. c. 13. §. 65. & ſeqq. Thomas Treviſianus in tractat. de ſpon-*

sponsalib. privileg. 7. num. 3. & aliquot subseqq. Idem est, si alter in hæresin incurrat: cùm & illud mœchatio sit. *cap. non solùm. 28. quæst. 1. l. si legibus. 16. C. de Episcop. audient. Thadæus Piso d. part. 1. de sponsalibus. c. quot mod. sponsal. dissolv. num. 6.*

Quid autem, si sponsa non suâ voluntate, sed vi à quodam deflorata, & stuprum perpessa fuerit, num justè repudiari à sponso poterit? Id quod verius esse crediderim. *arg. d. c. quemadmodum. de iureiur.* ubi ob vitia corporis, puta oculi vel nasi amissionem (in quæ vitia alter nullâ suâ culpâ incidit) alter à sponsalibus, etiam juratis, recedere potest. Est verò vitium cæteris longè odiosius & detestabilius, quod ex violatione pudicitiæ infertur. *Eódem facit can. raptor. 27. q. 2. & ibi gloss. cum can. seq. Ioach. à Beust. prædict. tract. de iure connub. p. 1. de sponsalib. c. 10. in fin. Covarruv. d. Epit. de sponsalib. p. 1. c. 5. n. 2. Gent. d. lib. 6. d. nupt. c. 13. circ. fin. Boc. class. 1. disp. 19. th. 78. ad fin. MoZZ. d. tr. de spons. c. quomodo solvantur sponsalia. nu. 9.* 49

50 Nec ad rem facit, si dicatur: eam, quæ culpæ dolique, sicque omnis delicti expers est, pœnâ non esse afficiendam. *arg. l. aut facta. 16. l. crimen. 26. ff. de pœnis. l. sancimus. 22. C. eod. l. 2. §. nullum. 7. ff. de Decurionib. l. aliud fraus. 131. ff. de verb. signific. l. si ideo. 7. ubi Bald. C. de his, quib. ut indign. hereditates auferunt. Iacob. Toming. Decis. ult. nu. 27.* Etenim sponsa non ideo pœnam patitur, aut injuriâ afficitur, quòd sponso justas ob causas à sponsalibus initis recedere licet. Hac namque sub conditione sponsalia tacitè contracta fuerunt: ut, si quid in alterius persona contigisset, quod tanto odio esset dignum, liceret alteri sponsalia contracta revocare. Quod cùm secundùm tacitæ conventionis legem alteri conceditur: pœna non infligitur alteri, sed id permittitur tantùm, quod ex tacita sponsaliorum conditione est permittendum. Ex quo etiam patet responsio ad *l. si uxor. 13. §. si quis planè. ff. ad l. Iul. de adulter.* ubi in hanc adulterii pœna constitui nequit, quæ non sponte, sed

vi ho-

vi hostium impellente, deliquit. Nam in nostro casu (*ut modò dictum*) in sponsam, à cuius matrimonio absoluitur sponsus, nulla pœna constituitur. *Sed ea de re consuli etiam poterit Cypr. in prædict. tract. de sponsalib. c. 13. §. 47. & 49. ubi hoc casu sponsam minimè repudiari posse contendit.*

Enimverò, quin liceat virgini, aliiúe 51
honestæ matronæ, pro defensione pudicitiæ aliquem occidere, haud dubium videtur. *l. 1. §. item Divus. 4. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Tum quia jure hoc evenit, ut quod quisq; ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur. *l. ut vim. 3. ff. de iust. & iur.* † Tum 52
quia fama & vita æquiparantur. *l. iusta. 9. ff. de manumiss. vind.* † Tum quia stu- 53
pri metus maior, quàm mortis esse debet. *l. isti quidem. 8. §. pen. ff. quod met. caus.* † Tum quia crudelis est, qui fa- 54
mam negligit. *c. nolo. 12. q. 1. c. non sunt audiendi. 11. q. 3. D. Collega Magirus. disput. de iure connubior. de Anno 1600. th. 20. Respondente M. Ioan. Henrico Voltzio. Iul. Paul. libr. 5. sent. titul. 23. §. qui la-*

tronem, &c. ibiq́, Cuiacius. Unde convenienter D. Augustinus *lib. 1. de libero arbitrio:* Lex, inquit, dat potestatem, vel viatori, ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat; vel cuipiam viro, aut mulieri, ut violenter in se irruentem stupratorem, si possit, interimat. Nec immeritò. Castitas enim semel læsa & corrupta, postea restitui nequit. *l. unic. in princ. C. de raptu virgin.* Hinc præclarè Ovidius *in Epistola Oenonis ad Parid.*

——Nullâ reparabilis arte
Læsa pudicitia est: deperit illa semel.

Exemplum, quo ancilla adolescenti, vitium per vim inferre conanti, ad defendendam pudicitiam genitalia præcidit, allegat Dn. Collega Bocer. *class. 3. disp. 4. th: 45. lit. B.*

55 Illi non omninò dissimilis hæc quotidiana est quæstio: An is, qui cum divite sponsalia contraxit, quæ ante nuptias perfectas ad inopiam redacta est, propter hanc fortunæ calamitatem supervenientem, à sponsaliorum contractu resilire possit? Et Gloss. *in verb.*

oculos.

oculos. Ioan. Andr. Anton. Imol. aliique communiter *in d. c. quemadmodum. 25. de iureiur.* ita diſtinguunt: ut ſponſalia firma maneant, nec propter facultatum jacturam reſcindi poſſint; ſi modò à ſponſa nihil in dotem promiſſum ſit ſponſo: irrita autem fiant, ſi ſponſa dotem dare ſponſo promiſerit. *arg. c. de illis. de conditionib. apposit. In eandem deſcendunt ſententiam Didacus Covarruv. in ſæpè alleg. Epito. de ſponſalib. c. 5. num. 4. cum duob. ſeqq. & Petrus Nicol. Mozzius ſ. citato tract. de ſponſalib. cap. quomodo ſalvantur ſponſalia. num. 10. & ſequent.*

Nec huic diſtinctioni obſtat, quòd 56
mulier ſponſalia contrahens, nullâ etiam dotis factâ mentione, ſemper intelligatur omnia ſua bona tacitè in dotem promiſiſſe; ſicuti mulier matrimonium contrahens cenſetur bona ſua, attentâ dignitate mariti, in dotem dediſſe, *per notata Bartoli in l. ſi conſtante. 24. ff. ſolut. matrimon. num. 78. & Panormitani in d. c. quemadmodum. de iureiur.* Quandoquidem falſum eſſe arbitra-

bitramur: per nuptias contractas intelligi dotem constitutam in bonis mulieris: cùm adhuc opus sit, illam constitui. *l. quæro. 60. l. cùm post. 69. §. gener. ff. de iure dot. & l. si ex causa. 9. §. 1. ff. de minorib.*

57 Nec item resistit: quòd sponsalia sub tacita conditione, *rebus ita stantibus, ac non post sponsalia mutatis*, contracta censeantur. Etenim sub conditione, *rebus ita stantibus, ac non mutatis*, sponsalia contracta quidem censentur, ijs tamen rebus & conditionibus, quarum intuitu alter alterum sibi desponsavit; & ad quas contrahentes in sponsaliorum contractu potissimùm respexerunt. Conditio siquidem, de qua contrahentes probabiliter non cogitârunt, contractui haud inest. Res autem ipsa loquitur: sponsalia sępius, non susceptâ ullâ divitiarum cogitatione seu consideratione, celebrari.

58 Tertiò sponsalia dissolvuntur propter sponsi absentiam, eâ distinctione adhibitâ; ut expectari debeat per triennium, si nesciatur, quo in loco vagetur,

tur. *l. 2. C. de repud.* vel per biennium, si in eadem sit provinciâ. *l. 2. C. de sponsalibus.* nisi fortè ex justâ & necessariâ causâ (puta ob valetudinem adversam, parentum mortem, lõgiores peregrinationes necessariò susceptas, & similes causas, arbitrio Judicis examinandas) absit: quia tunc expectandus est, donec ista causa cesset. *l. sæpè. 17. ff. eod. tit. Schneidevvin. hîc part. 1. num. 12. Cuiac. lib. 16. observat. c. 35. Cypræus d. tract. de sponsalib. c. 13. §. 70. Vigel. Method. iuris civil. colum. 1378. except. 9. Petr. Gregor. in Syntag. iur. Pontific. lib. 3. de sponsalib. c. 6. sub lit. E. Speckhan. cent. 2. quæstion. iur. class. 2. q. 6. pluresq́; alij per eum allegati.* Et hæc quidem jure civili sunt constituta : sed utrùm procedant etiam jure Pontificio, controversum est ? Nam quidam isthanc juris civilis distinctionem, jure etiam Canonico servandam esse existimant, *Ioan. Andr. Hostiens. & Anton. Butrius in c. de illis. 5. de sponsalib. Sylvester Pierius in summa, in verb. sponsalia. quæst. 10. & si qui sint alij.* Quidam verò statuunt:

tuunt: ſponſo poſt ſponſalia contracta ſe abſentante, ſponſæ permiſſum eſſe jure Canonico ſtatim, & ſic non expectato triennio, cum alio nuptias contrahere. *Præpoſit. Cardinal. & Abbas in d. c. de illis. Covarruv. in d. Epitom. de ſponſalib. c. 5. num. 7. Mozz. d. tract. de ſponſalib. c. quom. ſolvant. ſponſalia. nu. 12. & Fachin. lib. 3. controverſ. iur. c. 33.* Ac ſanè horum ego ſententiam magis probabilem judico, *per text. in d. c. de illis. 5. de ſponſalib.* Ibi dum Pontifex ait, liberum eſſe mulieribus ad alia ſe vota transferre; omnino videtur remittere neceſſitatem expectandi per triennium, & relinquere libero mulierum arbitrio; ſtatim, ſicque ante lapſum triennii, alteri nubendi.

59 † Dictio namque LIBERÈ, quâ utitur Pontifex, plenam poteſtatem, legum pręceptis non ſubjectam denotat; *ut eleganter tradit Menochius lib. 1. de arbitrar. iudic. quæſt. 7. num. 34. & ſeqq. Sed videatur ea de re D. Bidembach. in ſ. allegata append. de cauſis matrimonialib. c. 7. q. 3.*

60 Quartò diſtrahuntur ſponſalia de futuro,

futuro, etiam jurata, per subsequentia sponsalia de præsenti. *c. sicut. 22. & c. si inter. 31. de sponsal.* Firmius enim est, & fortius vinculum, quo astringimus nos in præsens matrimonium, quàm quo futurum solummodo matrimonium contrahendum pollicemur. *Videatur Covarruvias d. Epitom. de sponsalib. c. 5. num. 9. Szegedinus in locis communib. loc. de sponsalib. pag. 361. ad finem. Schneidevvin. hîc num. 14. Gentil. prædicto lib. 6. de nupt. cap. 3.* † Sunt & aliæ dissol- 61
vendorum sponsaliorum causę, *de quibus consulatur Mozzius in d. tractat. de sponsalib. c. quomodo solvantur, seu annullentur sponsalia, per tot. & Cypræus d. tract. de sponsalib. c. 13. §. 1. 11. 12. 14. 31. 56. 57. 58. 59. 61. 65. 67. 70. 77. 78. 79. 81. 82. & seqq. item Gloss. final. in d. c. de illis. 5. de sponsalib.* ubi sequentes recitat versiculos:

Lepra superveniēs, furor, ordo, sanguis, & absens,
Læsaq; virginitas, membri damnum, minor ætas,
Ac heresis lapsus, fideiq; remissio, prorsus
Sponsos dissociant, & vota futura retractant.

Atque hæc de sponsalibus sufficiant.

Sequi-

Sequitur nunc explicatio Tituli, de Nuptiis.

Principium Tit. de nupt.

Justas autem nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundùm præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, fœminæ autem viri potentes, sive patresfamiliarum sint, sive filiifamiliarum: dum tamen si filiifamiliarum sint, consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio suadet: in tantum, ut jussus parentis præcedere debeat. Unde quæsitum est, an furiosi filia nubere, aut furiosi filius uxorem ducere possit. Cumq; super filio variabatur, nostra processit decisio, qua permissum est ad exemplum filiæ furiosi, filium quoque furiosi posse & sine patris interventu matrimonium sibi copulare. secundùm datum ex nostra constitutione modum.

SUMMARIA.

1 AD justas nuptias quæ sint necessaria.
2 Inter servos & ancillas hodie verum consistit matrimonium.
3 Cur fœminæ citiùs censeantur puberes, quàm mares.
4 Cur fœminæ ubique mares numero vincant.
5 Sententia Novell. 100. c. 2. vers. novimus. &c.
6 Aristotelis & reliquorum Philosophorum de ætate nuptias contrahentium judicium.
7 Impp. & Iurisconsulti in definienda ætate matrimonium inire cupientium sapientiores Philosophis.
8 Reipubl. interest, eam statim liberis hominibus repleri.

9 Malitia

9 Malitia in nuptiis contrahendis ætatem supplet; & in coeundi potentia, ac discretione consensus conjugalis consistit.
10 Masculi maiores septuagenariis, & fœminæ maiores quinquagenariis, nuptias contrahere possunt.
11 Abrahamus quo ætatis anno Cetură uxorem duxerit.
12 Cōsensus est velut basis ac causa efficiens matrimonii: & nihil consensui tam contrarium est, quàm error.
13 Mutus & surdus qualiter matrimonium contrahant.
14 Matrimonium tum inter præsentes, tum absentes, per procuratorem, nuncium vel epistolam contrahitur.
15 Mandatum speciale ad matrimonium contrahendum requiritur.
16 Mandatum & tacitè & expressè revocatur.
17 Per epistolam, & nominationem, an contrahatur, & probetur matrimonium.
18 Matrimonium metu initum ipso jure nullum: etiamsi intervenerit juramentum.
19 Eius regulæ limitatio.
20 Furor superveniens matrimonium rectè contractum non impedit.
21 Furor non præsumitur: sed ex signis quibusdam exterioribus probatur.
22 Matrimonium ab ebrio contractum an sit validum: & ebrium quem fuisse, quomodo probetur.
23 Parentum consensum in liberorum nuptiis necessarium esse, & civilis & naturalis ratio dictat.
24 Quod fieri tibi vis, alii tu feceris ipse.
25 Liberi parentibus parere debent.
26 Parentes optimum pro liberis capere consilium præsumuntur.
27 Filius emancipatus semper contrahere nuptias voluntate patris intelligitur.
28 Sine parentum auctoritate liberis nuptias inire permissum non esse, exemplis omnium gentium comprobatur.
29 Tum propter patriam potestatem, tum jus sui hæredis, liberi absq; parentum consensu nuptias contrahere nequeunt.
30 Invito suus hæres agnasci non debet.
31 Si nepos vel neptis nuptias contrahat, cuius consensus requiratur.
32 Cur filius furiosi olim sine patris interventu nuptias contrahere non poterat: filia autem poterat: & n. 85.

60 Quilibet

IN hoc principio exponuntur ea,
1 quæ sunt ad † justas nuptias necessaria. Et primùm quidem requiritur, ut contrahentes sint cives Romani, id est, homines liberi sub ditione Romanâ. *l. in orbe. 17. ff. de statu homin.* Nam si alteruter contrahentium vel servus sit, vel peregrinus, nuptiæ justæ sive legitimæ non erunt: nec ex ea conjunctione, contuberniove nati, in potestate parentum sunt, sed quasi vulgò concepti habebuntur, ad eam potestatem quod attinet. *§. si adversus. infr. h. tit. l. ex facto. 17. §. ex facto. ff. ad Senatusconsult. Trebell. l. cum ancillis. 3. C. de incest. & inutil. nupt. Vlpian. tit. In-*
2 *stitut. 5. Eguinarius Baro hîc.* † Verùm hodie jure Canonum, cùm matrimonium juris divini sit inventum, nec non participet sibi aliquid de seminibus juris naturalis: inter servos & an-

cillas

cillas æquè juſtum & verum matrimonium, atque inter homines liberos contrahitur, *ut conſtat ex c. 1. & tot. tit. de coniugio ſervor. & notat hîc poſt alios Conradus Mauſerus, & latiùs Baſilius Monnerus in tr. de matrimonio. cap. 4.*

Secundò ad juſtas nuptias requiritur, juſta ætas: ut ſcilicet maſculi ſint puberes, id eſt, quatuordecim: fœminæ verò viri potentes, id eſt, duodecim annorum. *per princip. tit. infr. quib. mod. tut. finitur. l. ultim. C. quando tut. vel curat. eſſe deſinant. l. minorem 4. ff. de rit. nupt. c. puberes. 3. c. continebatur. 6. c. atteſtationes. 10. & c. ſeq. de deſponſat. impuber.* † Quare autem mulieres citiùs exiſtimentur puberes, & nuptiis idoneæ, quàm mares, cauſam ipſa natura ſuſtinet; quæ mulieres citiùs admovet generationi, veluti naturæ infirmioris ac debilioris: quemadmodum exilia poma citiùs matureſcunt, robuſta ſeriùs, *Macrobius lib. 7. Saturnal. cap 7. Plutarch. in Problematib.* Unde & Theophraſtus ſcribit: quæ infirmiora ſunt, ea faciliùs perficiuntur: & 5

quæ humida laxaque ſunt, celeriùs excreſcunt: citiùs quippe creſcunt ſalices, quàm quercus. *lib. 1. & 4. de cauſ. plantar. cap. 9. & 11. Forſterus hîc diſp. 3. theſ. 17.* Cui convenit, quod tradit Plinius *lib. 7. cap. 4.* & ante eum Ariſtoteles *libr. 7. de hiſtoria animalium. cap. 3.* fœminas celeriùs gignere, quàm mares, ſicuti & celeriùs ſeneſcere. *Quam in ſententiam plura eleganter adducit Tiraquellus in tract. de legib. Connubial. gl. 1. part. 6. num. 38. & Alberic. Gentil. lib. 5. Diſputat. de nupt. cap. 2. circa finem.* Accurſius quoque ex Baldo iſtius rei rationem reddens, inquit: quia mala herba citò creſcit. *in l. qua ætate. 5. ff. qui teſtament. fac. poſſ.* Eodem modo
4 Bodinus cauſam dans, cur † fœminæ ubique mares numero vincant, ait: Sivè id fiat pròpterea, quòd fœminæ à bellis, à peregrinationibus, ab omnibus periculis, quæ viros obire neceſſe eſt, ſeducuntur: ſive quòd in naturæ univerſitate, rerum deteriorum major eſt affluentia, quàm preciosarum. *de republic. libro 5. num. 537.* *prout*

prout eum refert hîc Antonius Matth. in suis Not. Sed impium hoc videtur, & in fœmineum sexum (sub quo etiam B. Virgo θεοτόκος comprehenditur) cõtumeliosum pronunciatum. Quasi verò fœmina res esset deterior, & mas contrà res preciosa. Imò est quodammodo in ipsum Creatorem blasphemum, *Genes. 1. v. 26. & seqq.* Etenim respectu quidem peccati, cujus Diabolus autor est, pares sunt: intuitu verò creationis, ambo valde boni & preciosi existunt. *d. c. 1. Genes. v. 31.*

Cæterùm quòd hîc dicitur; mascu- 5
los anno ætatis 14. & fœminas 12. matrimonium contrahere posse: ei non adversatur *Nov. 100. c. 2. v. novimus, &c.* ubi decimus quintus annus in masculis exigi videtur. Nam textus ille, *ut ibidem, & hoc etiam loco docet Accursius*, consuetudinem hominum frequentiorem ponit, tanquam id plerunque homines observent. Imò textus iste cum præsenti loco scitè congruit; & per decimum quintum annum, intelligit 15. annum inchoatum, & 14. com-

pletum, *ut novissimè tradidit Conradus Olemannus ad lib.1.disp. iur. Giphanii. disput. 3.num.17. in fine.*

6 Nec quoque obstat, quòd non solùm Aristoteles graviter admoneat: mares esse coniungendos cum fœminis, paulò ante trigesimum septimum annum: puellas verò circa ætatem 18. annorum nuptui esse tradendas: quòd utriusq; sexus vires tum maximè corroborentur. *lib.7. Polit.c.16.* verùm etiam alii Philosophi aliud masculis & fœminis nuptiarum tempus præscribant, *quorum diversas atque discrepantes opiniones refert Melchior Iunius part. 2.quæstion. politicar. quæst.28. & Cypræus in tract. de connubior. iur.part. 1. de sponsalib. c. 9. §. 2. num. 9. & seqq.*

7 † Etenim Imperatores & Jureconsulti nostri in definienda ætate eorum, qui nuptias contrahere desiderant, longè sapientiores Philosophis extiterunt.

8 † Siquidem interesse admodum Reipublicæ arbitrati sunt: eam statim liberis hominibus repleri: nec non adulteriis & stupris civitatem exonerandam esse.

l.1.ff.

l. 1. ff. solut. matrimon. l. cùm ratio. 7. §. si plures. ff. de bonis damnator. Unde si quis maior 14. annis cupiditates suas reprimere, aut concupiscentiam frènare nequeat; satius est, ut honestam uxorē ducat, quàm vagas libidines sectetur; adeoque scelere nefario, mortalique peccato se polluat. *1. Cor. 7. v. 2. & 9. Qua de re disputat latè & arguté Alberic. Gentil. d. lib. 5. disp. de nupt. c. 2. & Ioan. à Reberteria lib. 2. disputat. iur. proposit. 6.*

Enimverò hîc admonendi sumus: 9
Jure canonico ætatem istam legitimā malitiâ (quæ in coëundi potentia, & discretione consensus conjugalis consistit: unde malitia etiam prudentia appellatur) suppleri. *d. c. puberes. 3. c. de illis. 9 & c. ult. de despons. impuber. ibique in suis summis Goffredus & Hostiensis,* propterea, quòd usu compertum fuit: masculos ante annum 14. liberos genuisse; & fœminas ante 12. annum peperisse. *Cuius rei exempla aliquot refert Tiraquellus. d. part. 6. de ll. connub. n. 37. Coras. lib. 6. Miscellan. iur. cap. 23. nu. 4.*

Covarruvias in Epit. de matrim. 2. part. cap. 5. num. 4. Menoch. de arbitrar. iudic. quæst. lib. 2. cent. 1. cas. 57. nu. 32. & seq. Bercholt. hîc, & in tract. de gradib. cap. qua ætate matrimon. contrahatur. pag. mihi 95. cum seq.

10 Licèt porrò masculi maiores septuagenariis, & fœminæ maiores quinquagenariis fuerint: nihil tamen impedit, quò minùs nuptias contrahere possint, ut apertè Justinianus Imp. sancivit. *l. sancimus. 27. C. hoc titul. l. si maior. 12. C. de legitim. heredibus.* Et exempla quoque summorum clarissimorumque virorum id ipsum abundè comprobant:
11 ut † Abrahami, qui anno ætatis centesimo & quadragesimo Ceturam, elegantem puellam, duxit, atque ex ea aliquot liberos suscepit. *Genes. cap. 25.* Masinissæ Numidiæ Regis, qui puerum quadrimum nonagenarius reliquit. *Diod. lib. 32. Valer. Max. libr. 4. cap. 14. Plinius lib. 7. natural. histor. cap. 14.* Catonis Censorii, qui octuagesimum agens annum filiam Salonis clientis sui, adolescentulam duxit

duxit, & ex ea alterũ Catonem, avum Uticensis, procreavit. *Plutarchus in Catone, C. Iulius Solinus in polyhistore. cap. 4.* Et Ciceronis, qui sexagenarius Publiam virginem matrimonio sibi copulavit. *Plutarch. in Cicerone.* Quanquam non desunt; qui defectæ ætatis senibus neque uxores ducendas, neque vetulis & annosis mulieribus nubendum esse speciosis quibusdam rationibus contendunt, *de quibus videatur Gentil. d. lib. 5. Disputation. de nupt c. 3. Cypræus d. tract. de sponsalib. cap. 9. §. 8. & Iunius præallegat. part. 2. quæst. politicar. quæst. 29.*

Tertiò, ad legitimum matrimonium desideratur consensus. Is enim est 12 velut basis ac causa efficiens matrimonii: cùm nuptias non concubitus, sed solus consensus faciat: idque tàm de jure Pontificio, quàm Cæsareo. *l. 2. ff. de rit. nupt. l. cùm hic status. 32. §. si mulier. ff. de donat. inter virum & uxorem. l. cui fuerit. 15. ff. de conditionibus & demonstrationibus. vulgatâ l. nuptias. 30. ff. de regulis Iuris. Novella 22. cap. 30. & Nov.*

& Nov. 117. cap. 3. ibi, cùm etiam ex solo affectu. & c. 4. in fine. c. cùm locum. 14. c. cùm apud. 23. de sponsalib. can. 1. 2. 3. & 4. caus. 27. qu. 2. & explicatiùs ostensum ad §. 1. s. de patr. potest. num. 12. & seqq. Nec hanc sententiam immutat hęc argumentatio : Matrimonium errore contractum valet : *id quòd patet ex Genes. cap. 29. vers. 23. & seqq. ubi Iacobus matrimonium contraxit cum Lia, putans se contrahere cum Rachel, pro qua septem annis serviverat.* Qui autem errant, non consentiunt: cùm nihil consensui tam contrarium sit, quàm error, qui imperitiam detegit. *l. si per errorem. 15. ff. de iurisdict. l. 2. ff. de iudiciis. l. sed hoc ita. 20. ff. de aqua, & aquæ pluv. arcend.* Ergò matrimonium consensu non cõtrahitur. Hæc, inquam, argumentatio sententiam nostram non immutat. Quia matrimonium errore personæ contractum tum demum valet, si errorem cognitum & deprehensum consensus sequatur. Sic Iacobus consensit in Liam, postquam manè errorem personæ, & nefariam soceri sui Laban frau-

fraudem atq; imposturam deprehendit. Quòd si consensus errorem præcedentem non sequatur: matrimoniũ errore initum minimè subsistit: quia nuptias consensus facit. *d. l. nupt. 30. ff. de reg. iur. cum similibus praallegatis.*

Ex quibus primò perspicuum evadit : verba ad matrimonium contrahendum , etiam in valentibus loqui, præcisè non requiri: dummodò quavis aliâ ratione constet , coniugalem interveniße consensum. *Paul. Paris. cons. 43. volum. 4. Alexand. cons. 54. vol. 5. Socin. cons. 47. volum. 2. Iason consil. 178. volum. 2. Antonius Gama decis. 4. in 2. part. num. 6. pluresq́; alii, quos citat, & communiter ita tenere asserit Hieronymus de Cavallos in specul. aur. opinion. commun. contra commun. q. 406. num. 5.* Proinde & mutum & surdum matrimonium contrahere posse traditum est; si per certa quædam signa consensum suum exprimant , atq; declarent. *d. c. cùm apud. & c. tua. 25. de sponsalib. Alexand. & Zasius ad l. 1. ff. de verbor. obligat. eleganter Gentil. lib. 2. Disput de nupt.* 13

nupt. cap. 7. & 8. Hackelman disput. 14. posit. 5.

14 Deinde ex iis deducitur: matrimonium perinde ac sponsalia, non solùm inter præsentes, sed etiam inter absentes, per procuratorem, nuncium, vel epistolam contrahi posse. *l. sufficit. 4. ff. de sponsalib. l. mulierem. 5. ff. de rit. nupt. c. fin. de procuratorib. in 6. ibiq; Dominic. de S. Geminiano, & Phil. Franc.* Omnes enim contractus, qui consensu perficiuntur, inter absentes, per nuncium, procuratorem, aut epistolam absolvi queunt. *l. 1. in fin. ff. de contrah. empt. l. 2. §. 2. ff. de oblig. & act. l. qui autem. 14. §. ult. ff. de constit. pecun. l. fin. C. si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, &c.*

15 Exigitur † autē ad hoc, ut per nuncium vel procuratorem nuptiæ contrahi possint, mandatum speciale: nec generale sufficit. *l. generali. 34. ff. de rit. nupt. d. c. fin. de procuratorib. in 6. Gentil. d. lib. 2. cap. 14. & 15. Cypræus d. tract. de sponsalib. c. 9. §. 16. & seq.* Quinimò nec speciale mandatum esse datum, satis est: nisi mandans in illo perseveraverit. Etenim

Etenim ſi tempore, quo procurator contrahit, is, qui ei dederat mandatũ, voluntatem ſuam mutârit, & illud (procuratore etiam, & eo, cum quo contrahit, ignorantibus) revocarit: nuptiæ contractæ nullius momenti e-runt. *d. c. ultim. in fin. de procurat. in 6. Duaren. ad tit. ff. ſolut. matrim. in loco, de nupt. cap. 2. Thomas Treviſianus in tract. de ſponſalib. privileg. 6. num. 24.* † Nec 16
refert, utrùm expreſſa mandati revocatio ſit facta, an tacita. Hinc ſi is, qui mandatum dedit, ante eius executionem cum alia matrimonium celebrârit, vel ſaltem ſecundum mandatum cum alia contrahendi dederit: ſatis ex hoc mãdatum primum revocaſſe cenſetur. *argum. c. ſi duo. 6. de procuratorib. in 6. Covarruv. in prædict. Epitom. de matrimon. p. 2. c. 4. nu. 11. Beuſt. de matrimon. c. 43.* † Sanè per epiſtolam con- 17
trahitur matrimonium: ſi abſens abſenti ſcribit, ſe matrimonium cum eo contrahere: & huiuſmodi epiſtolam ſic ad abſentem ſcriptam, plenam matrimonii fidem facere, & probare con-
tra

tra ſcribentem, pluribus confirmat Coraſius *lib. 3. Miſcellan. iur. c. 4. nu. 4. & ſeq. quem ſequitur Cypraus d. c. 9. §. 22. & 23.*

Sed illud expeditum non eſt: an ex eo ſolo, quòd vir & mulier ſe invicem in epiſtolis blandè conjuges nominant, matrimonium plenè & ſufficienter probetur? Et haſce denominationes nequaquam plenam matrimonii probationem inducere, niſi alia adminicula & conjecturę concurrant, Dd. communiter concludunt, *Curtius Iunior conſil. 289. num. 15. Menoch. conſil. 199. num. 51. & idem libr. 3. præſumptionum, præſumpt. 1. num. 87. & duobb. ſeqq. Coraſ. d. lib. 3. Miſcell. cap. 4. num. 7.* Itaque ſi literis ad ancillam aliamve datis, eam ſororem quiſpiam nominaverit: inde nõ efficitur, eam revera ipſius ſororem eſſe, aut eam jus uxoris conſequi poſſe. *arg. l. non epiſtolis. 13. C. de probationib.* Nam titulotenus multa dicuntur, quæ in rei veritate aliter ſeſe habent. Quò commodè refertur illud Martialis *lib. 5. Epigrammat.*

Cùm

Cùm voco te dominum, noli tibi Cinna placere:
Sæpe etiam servum sic resaluto meum.

Item *lib. 1. Epigrammat.*

Cùm te non nossem; dominum, regemq́ue vocabam:
Cùm bene te novi, jam mihi priscus eris.

Interim tamen nominatio uxoris vel mariti hoc operatur: ut testes alioqui inhabiles, his & aliis adminiculis concurrentibus, habiles fiant, *ut post Decium, Crotum, & Angel. à se allegatos tradit Cypræus d. tract. de sponsalib. c. 9. §. 24. num. 4.*

Præterea ex præmissis infertur: matrimonium metu in constantem virum cadente (quis autem metus dicatur cadere in constantem virum, vel in constantem mulierem, arbitrio judicis relinquendum est: *ut notat gloss. communiter recepta in l. interpositas. 13. super verb. cruciatum. C. de transact. & gloss. in c. cùm dilectus. 6. super verb. mortis. de iis, quæ vi metusve causa fiunt*) contractum, ipso jure esse nullum. *c. cùm locum. 14. & c. seq. de sponsalib. c. 2. de eo, qui duxit in matrimonium, &c. Philipp. Hænonius in quæstionib. illustrib.* 18

L *Disp.*

Diſp. 2. theſ. 7. etiamſi juramentum intervenerit. *d. c. 2. & ibi gloſſ. eod. tit. & gloſſ. in cap. 2. de his, quæ vi metuſvè cauſa fiunt. Egregiè Covarruv. præalleg. Epitom. de matrimon. part. 2. cap. 3. §. 5. nû. 2. & ſeqq. Beuſt. de matrimon. cap. 44. Hieronymus de Cevallos in d. ſpecul. aur. commun. opinion. contra communes. quæſt. 604. num. 6. cum ſeqq. & Gentil. lib. 3. de nupt. cap. 9. & 10.* Cujus rei ratio manifeſta eſt: quia matrimonium ad ſui ſubſtantiam liberum ac ſpontaneum requirit conſenſum: *uti ex d. c. cùm locum. 14. de ſponſalibus. ſuperiùs in ſponſaliorum tractatione oſtendimus, numer. 33.* Igitur juramentum quoque, quod induit & ſortitur naturam actus, cui adjicitur, libertatem voluntatis & conſenſus exigit. *l. ultim. Codic. de*
19 *non num. pecunia.* † Id tamen, quod dicitur, matrimonium gravi juſtoque metu contractum, ipſo jure ſubſiſtere non poſſe: cum hac limitatione accipiendum eſt: niſi metus iſte poſtmodum per actum aliquem ſubſequentem, puta per copulam carnalem volunta-

luntariam, vel cohabitationem spōtaneam purgetur. Tunc enim matrimonium metu initum convalescit. *l. 2. C. de his, quæ vi metusvé causa gesta sunt. c. ad id. 21. ubi Panormitan. & Præposit. de sponsalibus. cap. insuper. 4. qui matrimon. acccusar. poss. Paris. consil. 170. numer. 25. lib. 4. Covarruvias dict. cap. 3. §. 6. in princip. Schneidevvin. hîc in 2. parte. num. 23. Cypræus dict. tractat. de sponsalib. cap. 13. §. 23. Mozzius in tractat. de matrimon. titul. de substantialib. matrim. num. 10.*

Denique ex antè dictis apertè li- 20
quet: furiosum menteque captum, cùm cōsensu & intellectu careant, nuptias contrahere haud posse. *l. furor. 8. ff. de sponsalibus. l. oratione. 16. in fine. ff. de ritu nupt. c. dilectus. 24. de sponsalibus.* Veruntamen matrimonium rectè contractum furor superveniens non impedit, aut infirmat. *dict. leg. oratione. 16. ff. de ritu nuptiar. dict. leg. furor. 8. ff. de sponsalibus. l. patre. 8. ff. de his, qui sui vel alieni iuris sunt. leg. si cùm dotem. 22. §. si maritus. 7. ff.*

solut. matrim. Beza in tract. de repud. & divort. pag. mihi 257. Gentil. lib. 3. de
21 *nupt. cap. 7. & lib. 6. cap. 18.* Furor † autem non præsumitur. *l. 2. ibiq; Gothofred. C. qui testament. fac. poss. l. ne codicillos. 5. ubi gloss. & Bartol. C. de codicill.* sed ex actibus & signis exterioribus probatur. *Alciat. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 38. Latè & præclarè post multos alios à se relatos Mascard. de probationib. vol. 2. conclus. 824. & 826. & Gentil. lib. 7. de Nupt. c. 12.*

22 Quæri hîc non intempestivè potest: an matrimonium ab ebrio contractum, ratum sit & validum? Et verius est, validum non esse: modò profunda fuerit, enormis, & immodica ebrietas, adeoque talis, quæ mentis inducat exilium, consensumque excludat. Ebrius siquidem, qui usque ad alienationem mentis poculis obrutus est, nescit, quid loquatur, quidve faciat: nec absimilis est mente capto & infanti, qui prorsus contrahere nequeunt. *l. 1. §. furiosus. & §. seq. ff. de oblig. & act. can. venter. distinct. 35. can. sanè. & can. inebria-*

inebriaverunt. 15. quæst. 1. & iurib. paulò antè allegatis. Ita docuerunt Socin. consil. 47. volu. 3. Ripa in l. fin. C. de revocand. donationib. quæst. 22. Covarruvias in s. citata Epitom. de matrimon. part. 2. c. 2. num. ult. VVesenbec. in paratit. ff. de rit. nupt. nu. 8. §. dictum hactenus &c. Hemmingius de coniugio, pag. 215. Beust. de sponsalib. cap. 11. Kling. de causis matrimonial. pag. mihi. 15. & novissimè Gentil. d. lib. 3. de nupt. cap. 8. ubi simul quid de irato, prodigo, amante, & iocante statuendum, explanat. Atque de illis & nos infrà in §. non solùm. 11. tit. de iniuriis. n. 14. & seqq. At quomodo constabit & probabitur, aliquem ita vino obrutum fuisse, ut planè mentis cœcitate laboraverit, nec intellexerit, quid egerit? Id sanè non ociosè quæritur: quia sæpè inventi sunt, q mulieri nimiùm credulæ fucum fecerunt, & postea dixerunt, sese bene potos & inscios fecisse, idq; ex prçscripto Ovid. qui *lib. 1. de arte amandi* istud tradidisse videtur, his versibus:

Ebrietas ut vera nocet: sic ficta juvabit:
Fac titubet blæso subdola lingua sono.

Et quicquid dices, faciesvé protervius æquo:
Credatur nimium causa fuisse merum.

Ergo, ut ad quæstionem propositam respondeatur; illud testibus, qui ei, qui compotauit, adfuerũt, commodè probabitur. Hi enim ex ipsi' sermone, ingressu, gestibus, & gesticulationibus, aliisque actibus facilè colligere potuerunt: utrùm rationis usum habuerit & sapuerit, an verò eo destitutus fuerit. Et si quidem simulasse ebrietatem dicatur, qui sobrius fuerit, & fidem mulieri de coniugio dederit: ad jusjurandum, tanquam ultimum remedium, decurri poterit, quo is se purgare tenetur; qui, temulentum se fuisse, adeoque non intellexisse, quid ageret, cùm matrimonium promitteret, affirmat. Interim tamen ille ipse, qui ebrietatem simulatam prætendere putatur, graviter monendus est: ut diligenter secum meditetur, num ebrius nuptias contraxerit; ne, si simulatè agat, in conscientiam suam perfidè peccet. Quòd si nihilominùs juratus dixerit, se adeò vino ingurgitatum fuisse, ut nihil

nihil penitus eorum, quæ acta essent, recordaretur: eius juramento standum erit: cùm animus per jusjurandum, veluti per spiritualem torturam, demonstretur; *ut loquitur Bartol. in l. pro herede. 20. in princ. ff. de acquir. vel omitt. heredit. huncq; citans Cypræus praalleg. tract. de sponsalib. c. 13. §. 62. nu. 2.*

Porrò, quod diximus, ad matrimonium contrahendum esse necessarium consensum: id non solùm de ipsorum contrahentium, sed parentum etiam, quorum in potestate illi existunt, voluntate & auctoritate exaudiendum est. *hîc & l. Paulus. 11. ff. de stat. hom. l. 2. d. l. oratione. 16. §. 1. l. nuptiæ. 18. l. filiusfamilias. 35. ff. de ritu nupt. l. si, ut proponis. 7. l. nec filium. 12. l. in coniunctione. 20. C. h. tit. l. unic. §. 1. in fine. C. de raptu virgin. & c. l. dissentientis. 5. cum Auth. seq. C. de repudiis. Novell. 22. cap. 19.* Et sanè, quòd contrahentes parentum suorum cōsensum adhibere debeant, & civilis & naturalis ratio suadet, *disertè pronunciante hîc Iustiniano.* Naturalis ratio ideo: tùm quia lex naturæ 23

24 ſumma & prima eſt:ut,quòd † tibi fieri nolis, alteri ne facias. *Matth. c. 7. verſ. 12. ubi videnda ſunt, quæ ex D.D. Iacobo Andreæ, ſocero meo, p.m. annotavit D.D. Andreas Oſiander, in ſuis Notis.* Nullum autem eſt dubium, quin liberi ægrè ſint laturi, ſi ij, quos ex ſe fortè procreaturi ſint, ſine ſuo conſenſu matrimonium cõtrahant. Idem ergò, quod ſibi fieri & evenire non velint, alijs, & præſertim parentibus ne faciant. *arg. l.1.ff. quod quiſq; iuris in alt. ſtatuerit, &c.*
25 Tùm † quia naturâ æquum eſt: ut parentibus liberi reverenter pareant, atque ipſorum, à quibus tanto labore ad illam uſque ætatem educati ſunt, conſenſu quævis agant. *l. 2. ff. de iuſt. & iur. l. parentes. 6. ff. de in ius voc. l. liberi. 28. C. de inoffic. teſtament. Theophilus & Borcholt hîc, & Arumæus exercitat. Iuſtin. 2. theſ. 8. eleganter Cypræus in tract. de ſponſalibus. cap. 6. §. 1. num. 2. & ſeq.*
26 maximè cùm † parentes optimum & ſaluberrimum pro liberis conſilium capere præſumantur. *l. nec in ea. 22. ff. ad l. Iul. de adulter. Heigius hîc. num. 12.*
Et

Et licèt ratio isthæc parvi momenti esse videatur: eò quòd filius emancipatus (qui naturæ lege pietatem, obedientiam & reverentiam patri non minùs debet, atque si in potestate esset. *d.l.2.ff.de iust. & iur.d.l.parentes.6.ff.de in ius voc. l. liberto.9.& l.seq.ff. de obsequiis parentib.& patron.præstand.*) etiam † sine consensu patris uxorem du- 27
cere possit. *l.filius.25.ff. de rit. nupt.* tamen dici potest, emancipatum voluntate patris (siquidem emancipatio non nisi volente patre, fieri solet. *l.non potest.31. ff.de adoptionib. cum iurib.similib. infrà allegandis nu.35.*) semper contrahere nuptias censeri; *ut ad dict. l.25. Gothofredus non inscitè annotavit. Et idem etiam tradidit Roberus Disputat. ad Inst.2.sub thes. 4. lit. b.*

Sed & omnium gentium, compri- 28
mis verò Græcorum & Romanorum, historiæ luculenter indicant; absq; parentum cōsensu & auctoritate nuptias inire liberis permissum neutiquam fuisse: *Vt cernere est apud Gellium libr.2. Noct. Attic. cap.7. Tertullian. lib.2. ad*

uxorem. & Ambrosium Epist. 43. Hinc apud Euripidem *in Andromache (quem citat Ambrosius in can. honorantur. 32. quæst. 2.)* puella Hermione ad Oreſtem, procum ſuum, verecundè ac pręclarè ſic loquitur:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἕξει, κ᾽ οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.

Hoc eſt: *Sponſaliorum meorum pater meus curam ſubibit: hoc enim diiudicare non eſt meum.* Hinc & Achilles apud Homerum *libro 9. Iliados* uxorem citra patris conſenſum ducere detrectat, dum inquit:

Ἢν γὰρ δή με σόωσι θεοί, καὶ οἴκαδ᾽ ἵκωμαι,
Πηλεύς θήν μοι ἔπειτα γυναῖκα γαμέσσεται αὐτός.

Id eſt:

Si enim jam me ſervēt Dii, & domū perveniam,
Peleus (pater) mihi tunc uxorem deſponſabit ipſe.

Hinc quoq; Cyrus ille Xenophonteus, *lib. 8. Cyroped.* Cyaxari filiam ſuam ei uxorem offerenti cum magna dote, multisq; muneribus dixit: βούλομαι σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτα συναινέσαι. Id eſt: *volo de patris & matris ſenten-*

ſententia hiſce aſſentiri. Atque hinc etiam Megadorus apud Plautum *in Aulular. act. 1. Scen. 4.* ab Euclione filiam ſibi in matrimonium dari flagitat. Quò pertinent illa Simonis apud Terentium *in Andria, act. 5. Scen. 3.* acriter filium ſuum Pamphilum objurgantis verba:

——— ——— Ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeón' impotenti eſſe animo: ut, præter civium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris,
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?

Eódem ſpectat, quod Naumachius apud Stobæum, *ſermone 72.* ait:

ἔϛω σοι πόσις ὗτος, ὃν αὖ κρίνωσι τοκῆες,
καὶ μὴν ἔῃ πινυτὸς, σὺ μακαρτάτη. εἰ δὲ κεν ἄλλως
ἀνέρα μοιρήσαιο, φέρειν καὶ τοῦτον ἀνάγκη.

Id eſt:

Hic tibi ſit maritus, quẽcunque parẽtes decreuerint,
Et ſi quidẽ fuerit prudens, feliciſſima es: ſin aliter
Virum ſortita fueris, iſtum quoque ferre neceſſe eſt.

Eam inſuper ad rem appoſitè Valerius Catullus in Epithalamio cecinit:

At tu ne pugna tali cum conjuge virgo:
Non æquum eſt pugnare, pater cui tradidit ipſe:
Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt.

Virgi-

Virginitas non tota tua est: ex parte parētum est:
Tertia pars matri data; pars data tertia patri:
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

Et sanè potestatem parentum in liberos etiam lege naturæ in profanis gentibus confirmatam fuisse, elucet *ex Genes. cap. 34. vers. 4.* ubi Sichem, filius Hemor, à patre sibi Dinam, Iacobi filiam, uxorem dari petit. Tametsi satius & honestati ipsi convenientius fuisset, ante stuprum Dinæ illatum, explorare patris consensum.

29 Civilis verò ratio, cur placeat nuptias cum parentum consensu contrahi, est: tum patria potestas: tum jus sui heredis, hoc est, patria potestas primò facit, ut filiusfamilias sine patre nihil fermè possit, *ut evidenter apparet ex iis, quæ dicta sunt s. tit. proximo.* Hæcque ratio, utpote generalior, filiam quoque
30 obligat. Deinde † regula Juris est: non debere alicui invito agnasci suum heredem. *§. sed si quis. 7. inf. t. prox. l. in bello. 12. §. medio tempore. ubi Bartol. ff. de capt. & postlim. revers.* Agnasceretur autem patri

patri invito suus heres, si filio uxorem ducere invito patre liceret. Quæ ratio specialior est, soli filiofamilias conveniens. Eaque inde etiam confirmatur: quòd si † nepos uxorem ducturus sit, 31
filium quoque consentire oporteat: neptis verò si nubat, avi consensus & auctoritas sufficiat. *l. oratione.16. §. 1. ff. de rit. nupt. fac. l. cùm nepos. 6. & l. si quis nepotem. 10. ff. de adoptionib.* Cujus juris nulla alia afferri potest ratio, quàm quòd illo casu suus heres filio invito agnasceretur: hoc casu non item. *§. ult. s. tit. proxim. l. pronunciatio. 195. §. ult. ff. de verbor. signific.* Præterea † filius 32
furiosi olim sibi nuptias conciliare sine patris interventu non poterat: filiæ autem nubere suo arbitratu licebat: idque ob hanc ipsam rationem, quòd ille parenti furioso suum obtrusurus esset heredem: hæc aliam in familiam liberos ederet. *l. si furiosi. 25. C. h. t. & explicabitur inferiùs num. 87.* † Adhæc 33
argumentum ab adoptione & generatione civili, ad generationem naturalem deductum, est validum. *arg. l. filio.*

23. ff.

23. ff. de liberis & posthum. Atqui adoptio fieri nequit ab avo, nisi filius quoque consentiat: ne videlicet ei invito suus heres agnascatur. *l. cùm nepos. 6.*
34 *ff. de adoptionibus.* † Eadem ergò ratio naturali in generatione constituenda est. Denique moribus nostris matrimonium habetur pro emancipatione. *Sichard. in l. ubi adhuc. 29. num. 16. C. de iure dot. Tiraquell. in legib. connubialib. in princ. nu. 3. & seqq. VVesenbec. in paratit. ff. de adoptionib. num. 6. Heigius in §. praeterea. nu. 15. infr. quib. mod. ius patr.*
35 *potest. solvitur.* † Emancipatio autem patre invito fieri non potest. *praed. l. non potest. 31. ff. de adoptionib. l. si cui legatum. 92. ff. de condic. & demonstrat. l. ultim. ff. si quis à parent. manumiss. fuer. l. penultim. in fin. ff. unde liberi. l. nec avus. 4. C. de emancipationibus. §. ultim. ubi plerique Interpp. infr. quib mod. ius patr. potest. solvit. Cuiac. ad Iulium Paul. lib. 4. sentent. titul. 13. §. 1. Ascan. Clement. in tractat. de patr. potest. c. ultim. nu. 91.* Igitur nec matrimonium, invitis parentibus, contrahi à liberis poterit.
Sed

Sed videatur Ernestus Cothman in egregio suo Respons. 1. nu. 88. cum multis seqq. ubi pluribus demonstrat, iure civili omnino necessum esse, at liberi in contrahendo matrimonio parentum, in quorum sunt potestate, consensum adhibeant.

Huic ita stabilitæ sententiæ primùm non obstat *l. Titia. 134. ff. de verborum obligationib. l. nec filium. 12. & l. neque ab initio. 14. C. hoc titul. cum similibus.* in quibus scriptum est: † matrimonia 36
libera esse debere. At si parentum expectetur consensus; matrimonia libera non erunt. *l. velle. 4. ff. de regul. iur.* Nam ad hanc minorem respondetur matrimonia etiam tunc esse libera, cùm voluntate & consensu parentum contrahuntur. Hæc siquidem lex matrimoniis adscripta, libertatem matrimonii non tollit: ut ex ipsa libertatis definitione videre licet; quæ ostendit: † libertatem esse naturalem facul- 37
tatem faciendi, quod cuique facere libet: nisi, si quid vi aut jure prohibeatur. §. *primo. J. de iure personarum.* In qua definitione libertas certis can-
cellis

cellis circumſcripta , & quaſi incluſa eſt : & tamen propterea non deſinit eſſe libertas. Etſi igitur voluntas patris ad nuptias liberorum jure noſtro exigitur: non tamen ex eo matrimoniorum libertas impeditur.

38 Nec urget, quòd velle non creditur, qui obſequitur imperio patris vel domini. *d. l. 4. ff. de reg. iur.* Ea enim regula ad certas facti ſpecies, puta delicta juſſu patris vel domini à filio ſervove commiſſa, accommodanda eſt: in quibus utique non videntur voluiſſe, propter imperium paternum vel dominicum, cui obtemperarunt: & ideo pro ratione delicti vel omnino non, vel certè mitiùs puniuntur: *ut illic Accurſius, Petrus Faber, aliiq́ annotarunt: & facit l. ad ea. 157. ff. de regulis iur.* At in matrimonio contrahendo filius voluntati & juſſui patris obtemperans, obligatur: cùm ipſe voluiſſe videatur. *l. ſi patre. 22. ff. de ritu nupt.*

39 Secundò non obeſt, quòd filiusfamilias in publicis cauſis pro patrefamilias habeatur: &, quod ad jus publicum

cum attinet, non ſequatur jus poteſtatis. *l. filiusfamilias. 9. ff. de his, qui ſui vel alien. iur. ſunt. l. nam quod. 14. ff. ad Senatuſc. Trebell.* Nuptiæ † autem ſint pu- 40
blici juris. *arg. l. 1. ff. ſolut. matrimon.* Ac proinde in nuptiis contrahendis patris conſenſus non deſideretur. Etenim vitioſa planè eſt iſthęc argumentandi ratio: cùm in ea Æquivocationis fallacia contineatur. Nam ſi argumentum formæ includatur Syllogiſticæ; tum in Maiore per cauſas publicas, & per jus publicum, civilia ſive publica officia, utputà Magiſtratus, aut tutelæ intelliguntur. In Minore verò jus publicum accipitur pro generali quadam ęquitate & licentiâ, quâ omnibus nuptias contrahere permittitur. Cùm itaque ad diverſa, in utraque pręmiſsâ, uterque terminus tendat: diverſimodè etiam de utroque erit judicandum, aut argumentum quatuor terminis involutum apparebit nullum.

Tertiò non adverſatur, quòd in ſpi- 41
ritualibus patris aſſenſus nequaquam requiratur. *c. fin. de iudiciis. in 6. Ioan.*

Boscheus Neustrius in tract. de nupt. lib. 2. num. 17. Menoch. de recuper. possess. remed. 15. num. 320. Matrimonium autem sit spirituale. *c. debitum. 5. de bigam. non ordinand.* Quandoquidem respondendum est: assumptum non esse κατὰ παντὸς, & idcirco nihil certi inde concludendũ. Quanquam enim † matrimo-
42 nium interdum rei spirituali comparatur: nõ tamen id tàm spirituale quid est, quàm civile, & contractibus annumeratur, *ut patet ex hoc principio nostro, & illis, quæ attulimus ad §. 1. s. tit. proximo. num. 38. cum seqq.* Et si prorsus rem tam spiritualem Canonistæ judicârunt matrimonium esse, imò Sacramẽtum: cur obsecro miseris suis Clericis & Sacerdotibus re tam sacrâ, imò Sacramento interdixerunt, & etiamnum valde impiè interdicunt: cùm tamen, eos, qui se spirituales jactitant, nihil magis, quàm spiritualia custodire, & quovis modo tueri conveniat? *Vide D. D. Hafenreffer. in locis Theolog. loc. 7. de Sacrament. pag. 576. & loc. 10. de coniug. pag. 773. edit. 3.* Ac certè quòd isthæc

Pon-

Pontificia conjugii interdictio valde impia ſit, ex omnibus illis Scripturæ, tàm Veteris, quàm Novi Teſtamenti, liquidò conſtat locis, in quibus Spiritus Sanctus conjugium Miniſtrorum Eccleſiæ ſpecialiter approbavit. Nam in libris Moſis nihil eſt decantatius, quàm quòd ſancti Patriarchę (qui tum Miniſtrorum Eccleſiæ vices agebant) conjugati fuerint, & liberos genuerint. *Geneſ. cap. 4. verſ. 26. & cap. 5. v. 3. 6. 9. 21. & 32. & c. 9. verſ. 1. & 2.* Hinc Pontifici ſummo, cæteriſque Veteris Teſtamenti Sacerdotibus Deus ipſe expreſsâ lege præſcripſit; cuiuſmodi ſibi uxores in matrimonii fidem adſciſcere deberent. *Levitic. cap. 21. verſ. 7. & 13. item Ezechiel. cap. 44. verſ. 22.* Sed & in Novo Teſtamēto legitur de Apoſtolo Petro, ipſum habuiſſe uxorem: cùm ſocrum habuerit. *Matth. c. 8. v. 14.* Cujus (ut & reliquorum Apoſtolorum) exemplum allegavit Paulus, aſſerens: ſe & Barnabam non minùs habere poteſtatem circumducendi, & ſumptibus quoque Eccleſiæ alendi legiti-

legitimas uxores, atque illi. *1. Corinth. cap. 9. verſ. 5.* Quin idem Apoſtolus omnino vult: ut Epiſcopus ſit irreprehenſibilis, unius uxoris maritus, qui domui ſuæ benè præſit, & liberos habeat ſubditos cum omni honeſtate. *1. Timoth. 3. verſ. 2. & ad Tit. cap. 1. v. 6.* Eſt enim honorabile conjugium in omnibus. *Hebr. cap. 13. verſ. 4.* hoc eſt, inter cuiuſvis ordinis homines, *ut id ex D. Chemnitio explicat D. Andr. Oſiand. ad d. c. 21. Levit. verſ. 13.* Unde irrefutabiliter infertur: dogma Pontificium de perpetuo cœlibatu Sacerdotum ſive Miniſtrorum verbi, eſſe doctrinam Dæmoniorum, ſicut Apoſtolus nominavit. *1. Timoth. 4. verſ. 1. 2. & 3. Idq́ue accuratiùs expoſuit D. Sigvvartus in diſputationib. Theolog. Diſp. 22. à theſ. 48. uſque ad theſ. 65.*

43 Quartò nihil reſiſtit, quòd Sponſa & Eccleſia æquiparentur. *can. ſicut alterius. 7. q. 1. c. 2. & c. ult. de tranſlatione Epiſcopi.* Filius verò ad Eccleſiam accedere, ſive cœlibem vitam profiteri, & in cœnobium ſecedere, ſine patris per-

permissu valeat. *l. Deo nobis. 56. §. 1. C. de Episcop. & Cler.* Alia namque ratio est professionis vitæ monasticæ: longè alia contrahendi matrimonii. Hoc casu invito patri suus agnascitur heres: illo casu non æquè. Quapropter licèt in quibusdam monasterii ingressus & matrimonium, ex sententia Canonistarum, conferantur: tamen in plurimis differre, vix quispiam inficiabitur: ut proinde à monasterii ingressu, ad matrimonium non semper firma procedat argumentatio: *sicuti copiosè tradit Everhard. à Midelburgo in locis legalib. loc. à matrimonio carnali, ad spirituale. nu. 9. & 10.* Quòd si argumentum hoc ad normam divinarum literarum examinaretur: merus esset lusus in petitione principii. Etenim in sacra Scriptura non minùs prohibitum est contra voluntatem parentum in cœnobia sese abdere, & vitam monasticam profiteri, quàm sine consensu eorundem matrimonium contrahere, vigore quarti præcepti, utroque in casu. Imò illud qui faciunt, majus peccatum ha-

bent. Nam Pseudochristi sunt, qui conjugium à Deo institutum abjurantes, ad loca excurrunt deserta, & Monachorum ociosorum ac ignavorum, Monialiumque septa & claustra inhabitant, juxta illud Christi *Matth. 24. vers. 23.* Si quis vobis dixerit: Ecce, hîc est Christus, aut illic: nolite credere. Et *vers. 26.* Si dixerint vobis: Ecce, in deserto est: nolite exire: Ecce, in penetralibus: nolite credere. *Vide Notas D. D. Andreæ Osiandri ad dict. c. 24. Matth. v. 23. lit. D.*

44 Quintò nihil movet, quòd definitio complecti & exprimere debeat vim & substantiam rei, de qua agitur, *juxta l. 1. §. dolum. ff. de dol. malo. & Aristotelem lib. 6. Topicor.* At definitio nuptiarum non meminerit paterni consensus. *§. 1. s. titul. prox. & l. 1. ff. de ritu nupt.* Etenim in nuptiarum definitione conjunctionem legitimam intelligi, adeoque paternum consensum includi, jam suprà *ad dict. §. 1. n. 9. & seq.* demonstratum est. Neq; verò necesse est, ut definitio omnia & singula palàm & ex-

& expressè evolvat, quæ sub definito, seu nomine, quod definitur, continentur; & aliâs facilè subintelligi possunt: quemadmodum multis doceri explicariq; posset exemplis. Verùm unum atq; alterum hoc adduxisse loco sufficiat. Modestinus testamentū ita definit: † Testamentum est voluntatis no- 45
stræ justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri velit. *l. 1. ff. qui testam. fac. poss.* In hac definitione non fit expressa mentio heredis institutionis: cū † tamen ea caput & fundamen- 46
tum totius testamenti intelligatur. *§. ante heredis. 34. inf. de legat.* Continetur autē heredis institutio sub istis verbis: *justa sententia.* Sic idem Jurisconsultus usucapionem definiens, ait: † Usuca- 47
pio est adjectio dominii, per continuationem possessionis, temporis lege definiti. *l. 3. ff. de usurp. & usucap.* In hac definitione neq; tituli, neq; bonæ fidei fit mentio: † cùm tamen absque titulo & 48
bonâ fide usucapio minimè procedat. *tot. tit. infr. de usucapionib. & longi temp. præscript. l. nullo. 24. C. de rei vindicat.*

Cæterùm tacitè hæc ſub definitione comprehenduntur. Cùm enim dicitur: uſucapionem eſſe adiectionem dominii, per continuationem poſſeſſionis: intelligimus huiuſmodi poſſeſſionem, quæ ex juſto titulo, bonaque fide originem traxit. Cujus rei & aliis è Diſciplinis ac Facultatib. adduci poſſent exempla. Imò ſi definitionem conjugii excutias ipſis Theologis hactenus maximè familiarem & uſitatam (utpote quâ conjugium definitur unius maris & unius fœminæ legitima copulatio vel conjunctio, &c.) clariſſimè patebit, conſenſum parentum explicitè quidem & ſecundùm verbum aut literam in dicta illâ definitione nõ tradi: nihilominùs tamen implicitè ſub voculâ *legitima* contineri, ac inde conſenſionem parentum ad juſtas nuptias apprimè neceſſariam rationibus non contemnendis extrui. *Qua de re videantur Theologi, in §. 1. ſuprà tit. proximo. num. 8. citati: quibus adijciendus eſt D. Iohannes VVigandus in tract. de coniugio, circa princip. ubi plures Theologo-*

logorum, tum veterum, tum recentiorum definitiones matrimonii fideliter recenset. Quinimò si consequentia rectè attendatur; argumentum objectum, contra sententiam nostram non concludit. Non enim dicimus, nec dicere videri volumus: paternum consensum esse substantiam contrahendi à liberis matrimonii, sed necessarium requisitum; contra sinistram eorum opinionem, qui voluntatem & assensum paternum, de honestate, non necessitate vel præcepto esse, imprudenter obganiunt. Quantum verò à se invicem differant substantia rei ac eiusdem requisitum, explicare nostri non est instituti. Adhæc & hoc responderi poterit: quòd Justinianus *in d. §. 1. s. titul. præcedente*, & Modestinus *in d. l. 1. ff. de rit. nupt.* nuptias in genere definierint; nec ad eas solùm, quas filiifamilias ineunt, sed etiam ad illas, quas contrahunt patresfamilias, respexerint. Ex quo apparet: id, quod objicitur, consensus paterni mentionem fieri debuisse in definitione nu-

ptiarum, tantum abesse, ut verum sit, ut contrà, si mentio consensus istius facta fuisset, definitio esset angustior, atque vitio laboraret.

49 Sextò non repugnat *l. 1. §. ult. ff. de liberis exhibend.* ubi traditur; bene concordantia matrimonia, jure patriæ potestatis non debere turbari. Nam Ulpianus inibi apertè de contracto, non verò contrahendo, matrimonio loquitur, & significat; patrem, qui initiò consensit matrimonio, postea sine gravi & justa causa, acerbè patriam potestatem exercendo, benè concordans matrimonium dissolvere non posse. Atque istum ad modum Ulpiani responsum esse exaudiendum, Impp. Diocletiani & Maximiani rescriptum evidenter arguit *in d. l. dissentientis. 5. c. de repudiis. Reliqua argumenta, quibus Antonius Guibertus Costanus lib. 1. quæstion. iur. c. 12. probare conatur, parentum consensum in liberorum ineundis matrimoniis nō esse necessarium, abundè diluit Ioan. Borcholt. in tr. de gradib. cap. Quomodo contrahatur matrimon. pagin. 45.*

cum

cum multis seqq. Alberic. Gentil. lib. 4. Disp. de Nupt. c. 5. & Olemannus ad lib. 1. disputation. iur. civil. Giphanii, disputat. 3. num. 18. & seqq. quamvis illa propter levitatem suam vix ullâ refutatione indigeant.

Sed utrùm de jure civili (jure siqui- 50
dem divino in nuptiis liberorum non minùs matris consensum exigi, quàm patris, extra controversiam esse videtur. *Exodi cap. 20. v. 12. & Deuter. 5. v. 16. de quo iure mox dicetur uberiùs*) matris quoq; voluntas accedere debeat, quæritur? Et vivente patre nullum est dubium, quin auctoritas patris matri anteponatur: tum quia fragile, infirmum & inconstans est consilium muliebre: ut testatur Poëtarum Princeps, *4. AEneid.*

——Varium & mutabile semper
Fœmina.——

Et Calphurnius.

Mobilior ventis est fœmina.

Item:

Non sic incerto mutantur flumine Syrtes,
Nec folia hyberno tam tremefacta noto:

Quàm

Quàm citò fœmineâ non constat fœdus in irâ,
Sive ea causa gravis, sive ea causa levis.

51 Tum † quia mater liberos in potestate non habet. §. *fœminæ. infr. titul. prox.* §. *cæteri. infr. de hered. qualit. & differ. l. illud. 4.* §. *2. ff. de bonor. possess. contra*
52 *tab.* † Verùm mortuo patre, consensum matris, in liberorum, comprimis verò filiarum minorum nuptiis necessariò requirendum esse, non absurdè quis dixerit. *l. 1. & l. in coniunctione. 20. C. h. tit.* Nec admittenda est quorundam interpretatio, dicentium: saltem de honestate, sive consilio, non autem de necessitate, seu præcepto, matris postulari consensum. *vide gloss. & Dd. in l. vidua. 18. C. eod. Vult. hîc. num. 18.* Etenim verba modò adductarum legum, penitus hunc sensum rejiciunt. Nam *in d. l. 1.* Impp. Severus & Antoninus hũc in modum rescribunt: *Cùm de nuptiis puellæ quæritur, nec inter tutorem & matrem de eligendo futuro marito convenit: arbitrium præsidis provinciæ necessarium est.* Et *in dict. l. 20. C. eodem.* Impp. Honorius & Theodos. ita præcipiunt:

cipiunt: *Si patris auxilio destituta est puella: matris & propinquorum requiratur iudicium.* Quæ profectò verba non sunt consulentis sive suadentis, sed potiùs jubentis & imperantis. *Vide Borcholt. d. tractat. de gradib. p. 52. & seqq. Schneidevvin. hîc part. 2. num. 38. Ioachim. à Beust. part. 2. de matrimon. c. 47. versic. observandum, &c. VVesenbec. in paratit. ff. de rit. nupt. num. 3. D. Halbritter. in disput. de matrimon. thes. 21. de Anno 1600. Respondente Dn. Candidato Stadtmano, &c. Donell. lib. 13. commentar. de iur. civ. cap. 20. pag. 206. & Basil. Monner. in tractat. poster. de clandestin. coniug. c. 11. ubi plurib. rationibus evincit, tàm matris, quàm patris consensum de iure civili esse necessarium. Cui noviter accessit Paulus Cypraeus in tractat. de sponsalib. c. 6. §. 7. n. 2. & seq.*

Porrò non solùm jure naturali & ci- 53
vili; verùm etiam Divino (quod, utpote lucerna pedum nostrorum, *Psalm. 119. vers. 105.* hac in quæstione maximè attendi debet) parentum consensus in liberorum nuptiis præcisè requiritur.

Sic

Sic enim Jehova ipse apud Jeremiam Prophetam *cap. 29. vers. 6.* præcipit, cùm ait: *Date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris.* Et sanctissimus ille cœlestium oraculorum annunciator Moses, *Deuteronom. cap. 7. v. 3.* inquit: *Filiam tuam non dabis filio Chananæi, nec filiā illius accipies filio tuo, &c.* Nec quicquam ad rem facit, quod objicitur, eo loci Deum duntaxat prohibuisse: ne parentes liberos cum Ethnicis matrimonio iungi permitterent: quippe qui Deo execrati essent: sed patriâ sua auctoritate illud impedirent. Hoc etenim concesso, adeò nihil interim patrio juri & potestati elocandi liberos largitione isthac adimitur: ut potiùs inde clarè perspiciatur, quòd Sacra Scriptura tum hîc, tum alibi disertè liberorum matrimonia cōtrahenda in quartum Decalogi præceptum (*Honora patrem & matrem, ut sis longævus super terram*) includat. Parentibus namque mandat, ut ipsi vel filias elocent, vel filiis uxores accipiant, *ut convenienter ex D. Chemni-*

Chemnitio, D. Andreas Osiander ibidem notat. Sic quoque Spiritus Dei per os prædicti sui fidelissimi Ministri pronunciat, *Exodi 22. v. 16. & 17.* Si seduxerit quis virginem, nec dum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit (*pater*, inquit, *dare noluerit*: quæ verba probè ponderanda sunt) reddet pecuniam, juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. Sic & *Iudic. 21. vers. 7.* jurâsse leguntur Israelitæ, quòd nolint Benjamitis *dare* filias suas in uxores. Similiter Paulus Apostolus scribit, *1. Corinth. 7. vers. 38.* Qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit. Quibus verbis liquidò subindicat, auctoritatem & jus contrahendi matrimonii non penes solos liberos, sed etiam penes parentes esse. Hinc Ismaël, licèt fuerit alioquin homo ferus & agrestis: nihilominus tamen adeò ferus non fuit, quin debitam reverentiam, pietatem & obedientiam matri exhiberet. De eo siquidem jam adulto

adulto ſic legitur: Accepit illi mater ſua uxorem de terra Ægypti. *Geneſ. 21. verſ. 21.* Hinc Iſaacus conſenſu patris ſui Abrahami, *Geneſ. cap. 24.* Iacobus conſenſu patris Iſaaci, *Geneſ. 28.* Samſon conſenſu utriuſque parentis nuptias contraxit. *Iudic. 14.* Hinc itidem Angelus Raphael Tobiæ Juniori injungit: ut ducat in uxorem Saram, filiam Raguelis; & antequam ducat, parentes eius rei gratiâ ſalutet. Ait enim: pete eam à patre eius, & dabit tibi eam in uxorem, *Tobiæ 6. verſ. 13.*

Nec movet, quòd Robertus Bellarminus Politianus, tanquam conductus à Canoniſtis Patronus, ſententiam hanc noſtram, immotis divini & humani Juris fundamentis ſuffultam, rancidis quibuſdam ratiunculis ſubvertere conatur: & ad ſecundam propoſitionem ſuam (quam ipſe his conceptis verbis formavit: *Filiorum conſenſus, etiamſi ſolus ſit, ad matrimonium firmum ac ratum efficiendum ſufficit: nec poteſt à Parentibus, vel Magiſtratu eiuſmodi matrimonium irritari. Bellar. to. 3.*

con-

controverſ. general. 5. lib. 1. de matrimonii Sacramento. cap. 19.) confirmandam allatis è Scriptura divina exemplis utitur, vel potiùs abutitur: ut Eſaui, *Geneſ. cap. 26. verſ. 34. & cap. 28. verſ. 9.* Jacobi *Geneſ. c. 29. & 30.* item Tobiæ, *cap. 7.* Nam reſpondemus primùm in genere: non exemplis, ſed legibus ſtandum & judicandum eſſe, *vulgatâ l. nemo. 13. C. de ſentent. & interlocut. om. iud.* nec videndum, *ut nervosè Cyprianus habet*, quid aliqui ante nos fecerint: ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum mandârit: nec attendendum, quid factum ſit, ſed quid factum eſſe debuiſſet: aut quid etiamnum fiat, ſed quàm rectè fiat, aut potiùs quid fieri deberet. *argum. l. ſed licèt. 12. ff. de offic. Præſid.* Deinde in ſpecie Eſavi exemplum quod attinet: multa in triplici eius matrimonio concurrunt *ἄτοπα καὶ ἄτακτα*, quæ imprudenter & impudenter, impiè & illegitimè illud ab ipſo contractum & factum eſſe evincunt. 1. quòd inconſultis, inſciis & invitis parentibus contraxit. 2. quòd duas ſi-

mul uxores duxit. 3. quòd Hethæas, è populo divinitùs maledicto oriundas, duxit. 4. quòd tales duxit, quæ pios parentes maximopere offenderunt, & perturbarunt, *Genes. dicto cap. 26. v.35.* 5. quòd ex κακοζηλίᾳ καὶ ὑποκρίσει duabus prioribus Chananæis tertiam superinduxit, inconsulto etiam patre, ex bigamo factus τρίγαμος, καὶ πολύγαμος. *Genes. d. cap. 28. vers. 9.* Quòd verò pater Isaac contractum illum Esavi, filii pervicacis, illegitimè initum & triplicatum, ad maiora vitanda & cavenda mala, cũ amaritudine tolerare, quàm irritare & rescindere, maluit: non inde sequitur, quod versutus Jesuita in principali proposito intendit: *Ergo non potuit eiusmodi contractus à patre irritari:* sed potiùs è converso ita colligitur: Quod potuisset jure paterno irritari & non tolerari, illud à viro sanctissimo, jure suo uti nolente, certis de causis toleratum, & non irritatum fuit.

Nec officit sententiæ nostræ adductum à Bellarmino dicto loco Jacobi Patriarchæ exemplum. Cùm enim Jacobus

cobus jam antè voluntatem & consensum parentum suorum habuerit exploratissimum, quippe speciali accepto patris ea de re mandato, ut proficisceretur in Mesopotamiam, & acciperet inde sibi uxorem de filiabus Laban, avunculi sui. *Genes. d. cap. 28. vers. 1. & 2.* non potuit non spem eam animo fovere certissimam, parentes suos absentes, qui primas in nuptias non modò consenserint, sed etiam ad eas celebrandas auctores & impulsores sibi extiterint, nec secundas, nec tertias, nec quartas dissensu suo esse repudiaturos: præsertim cùm ad nutum & mandatum patris utramq; primariam uxorem acceperit non de genere Chanaan, sed de domo Bathuelis & Labanis: & secundùm jus consuetudinarium, aut morem politicum illius gentis & loci, gignendæ numerosæ prolis causa, duabus conjugibus primariis ductis, duas secundarias, sibi per uxores in thorum adductas, superinduxerit. *Genes. 29. & 30.* Quando enim mos erat, crimen non erat: & nunc pro-

pterea crimen eſt, quia mos non eſt; *ut ſcribit admodum eleganter Aurelius Auguſtinus libr. 22. contra Fauſtum Manichæum cap. 47. tom. 6.* Quinimò Patribus, imprimis ante latam legem, *Levitic. 18.* ex gentium, inter quas verſabantur, conſuetudine & vitiis, quæ in mores abierant, non parum contagii adhæſit in cauſis matrimonialibus: quæ non imitationis gratiâ deſcripta ſunt. Hîc ergo locum habet illa regula, *Roman. 5. v. 13.* ubi non eſt lex, ibi non eſt tranſgreſſio. Et Paulus *Actor. cap. 13. verſ. 18.* in concione Antiochiæ Piſidię habitâ, pulcherrimo verbo ἐτροποφόρησε, indulgentiam, diſpenſationem ſeu tolerantiam Dei deſcribit, erga mores Judæorum; qui, in novo Teſtamento pręſertim, non ad imitationem trahendi ſunt, *ut explicat Chemnitius in tert. part. locor. Theologicor. loco, de coniugio, cap. 3. pag. 252.*

Neque obſtrepit, quòd Tobias, peregrè profectus, inſcio & inconſulto patre ſuo, Saram uxorem acceperit, idque felici ſucceſſu. Nam præterquam, quòd

quòd exemplum iſtud ſingulare eſt, Tobiasq́ue Deo rem omnem diſponente & gubernante, Saræ connubium petijt; † non obſcuri quoq; juris 54
eſt, filium uxorem ducere poſſe, cuius conditionem patrem abſentem non repudiaturum eſſe, veriſimiliter conjicere queat. *l. ſi filius. 11. ff. de rit. nuptiar.* Jam verò Tobias, cùm per Angelum, ceu Legatum Divinum, juberetur Saram ducere uxorem: non ſolùm probabiliter exiſtimare potuit, iſtam conditionem patrem abſentem haud eſſe repudiaturum: cùm Sara è conſanguineis eſſet, è quibus uxores ſecundùm mandatum Divinum accipiendæ erant: ſed & omnino ſibi perſuaſum habuit, & habere debuit, patrem ſuum, utpote virum pium, Deiq́ue amantem & timentem, voluntati Divinæ per Angelum explicatæ, neutiquam reluctaturum.

Et ſanè citra parentum voluntatem, juſtas nuptias minimè contrahi, ex pluribus aliis Sacræ Scripturæ evincitur locis, *Exod. cap. 20. v. 12. & c. 34. v. 16.*

Deuteron.c.5. v.16. Num.c.30. v.5. & 6. Proverb. c.1.v.8. & c.6. v. 20. ad Coloss. c.3.v.20. ad Epehes.c.6.v.1.2.& 3. In quibus & similibus locis graviter præcipitur & asseritur: liberos in omnibus debere obedire suis parentibus, eosq; honorare, additâ vitæ longævæ promissione. Qui honor utiq; in hunc etiam porrigendus est casum, quo liberi rem tam arduam, tantoq; consilio indigentem aggredi, connubia videlicet inire, moliuntur: ne spreto parentum consensu & authoritate illam suscipiant & persequātur. *Qua de re latißimè Ernest. Cothman. in præalleg. respons.1.n.3.4.5. & plurimis subsequentib. & solidißimè D. Martinus Chemnitius in 2. parte Exam. Concil. Tridentin. sub finem. tit. de clandestinis matrimoniis, fol. mihi 269.* Et *eadem de re videnda sunt, quæ novißimè tradidit feliciter Felix Bidembach. in suo Promptuar. Connubial. in Append. cap. 1. quæst. 1.*

55 Nunc de Jure Pontificio (quod in causis decidendis matrimonialibus, post Jus Divinum observatur. *cap. fin. de se-*

de ſecundis nuptiis) videamus. Id autem, quamvis modò in hanc, modò in illam declinaſſe ſententiam, propter decretorum varietatem, videri poſſet: re tamen penitiùs inſpectâ idem, quod & priora tria hoc in caſu jura ſtatuerunt, voluiſſe deprehendetur: utcunque Gloſſatores & Doctores communiter diſſentiant; & tradant, de jure Canonico parentum conſenſum in nuptiis liberorum ex honeſtate tantùm, non ex neceſſitate requiri, *Gloſſ. in can. ſufficiat. 27. quæſt. 2. item gloſſ. in can. hoc ſanctum. in verb. parentum. 32. quæſt. 2. Abb. conſ. 12. lib. 1. & conſ. 65. in princ. lib. 2. Petr. de Anch. conſ. 21. Pariſius conſ. 29. vol. 3. Nicol. Everhard. conſ. 15. n. 6. & conſ. 96 nu. 9. & conſ. 182. nu. 6. Menoch. conſ. 69. n. 20. Curt. Iun. conſ. 136. n. 3. Alexand. in l. 1. ff. ſolut. matr. Emanuel à Coſta in l. cùm tale. 72. §. ſi arbitratu. ampliat. 9. num. 5. ff. de condition. & demonſtration. Covarruvias in tractat. de ſponſalib. part. 2. cap. 3. §. 8. num. 1. Iohan. Baptiſt. à Villa. in ſuis commun. opinionib. in verb. filius. nu. 112. Vivius lib. 1.*

opin.124. Eman. Soarez.in thes. receptar. sent. in verb. filiusfam. num. 203. Gail. lib.2.observat. 93. nu.3. & observat. 95. nu.5. Sichard.ad l.si pater.4. num.6.C.de sponsalib. Hotoman. quæst.illustr. 9.in fin. Schneidevvin. hîc part. 2. nu. 33. Decius ad l. nuptias. 30. nu. 8. ff. de reg. iur. Petr. Gregor. Tolos. in syntag. iur. univers. lib. 9. cap.3. num.7. Nicol. Sudorius lib. 2. disput. iur. civil. disput. de sponsalib. &c. Ant. Contius lib. 1. lection. subsecivar. iur. civ. cap. 4. num. 7. & 8. Thadæus Piso in tract. de sponsalib. part. 2. c. quæ requirantur ad iustas nupt. num.3. Ascan. Clement. in tract. de patr. potest. c. 6. effect. 6. num. 5. & seq.

Neque magni faciendum est Rob. Bellarmini futile hac de re judicium: *Lex civilis* (scribit audaculus) *non multum refert, quid in hac parte statuerit. Nam ut scribit Lucius Papa III. cap. Clerici. de iudiciis. Imperator ipse fatetur, non dedignari leges sacros Canones imitari: & habemus hanc Imperatoris confessionem in Authentic. ut Clerici apud Episcopos. §. penult. Cùm igitur sacri Canones,*

nes, & nuper generale Concilium (puta Tridentinum) definierit, matrimonium invitis parentibus contractum, modò non sit clandestinum (Hoc enim idem Concilium irritavit) ratum esse: non possunt leges contrarium definire, & si fortè definierint, abrogatæ iudicandæ sunt. Hæc ille tom. 3. controv. general. 5. lib. 1. de matrimonii Sacramento. cap. 20. Satis pro imperio, mi bellatule Bellarmine, in Imperatoris Romani leges, satis audacter, satis impudenter. Sed quàm turpiter se dedat, fallat & fallatur, dum nimis confidenter asserit, sacros Canonas definiisse, matrimonium invitis parentibus contractum, esse ratum: in sequentibus satis fiet manifestum.

Etenim consensum parentum omnino necessarium esse, apertissimè ostendit Evaristus Pontifex in Can. 1. 30. q. 5. dum ita rescribit: *Aliter legitimum non sit coniugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur; & à parentibus, & propinquiorib. sponsetur, & legibus dotetur, &c.* Quod decre-

tum tantò firmius est, quantò antiquius, & temporibus Apostolorum vicinius. Edita enim hæc constitutio est circa Annum Domini centesimum, *teste Chemnitio 2. part. Examin. Decret. Concil. Trident. tit. de clandest. matrim. fol. mihi 269.* Huic planè conforme extat Leonis decretum *in can. non omnis. 32. quæst. 2.* ubi circa eius finem hæc leguntur verba: *Paternus cõsensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habentur.* Cum eodem concordat *can. nostrates. d. caus. 30. quæst. 5.* ubi à Nicolao Papa rotundè decernitur: Matrimonia celebrari consensu eorum, qui hęc contrahunt, & horum, in quorum potestate sunt. Cui similiter consentit *can. honorantur. d. caus. 32. qu. 2.* ubi D. Ambrosius consensum parentum in liberorum matrimoniis haud obscurè requirit. Neque sicco hîc pede prætereundum est, Pontificii etiam Scriptoris testimonium, Jesuitæ Bellarmino valde invisum, at sententiæ huic roborandę egregiè accommodatum. Nam Joannes Gropperus *(quem citat*

citat Chemnitius d. part. 2. Exam. Concil. Trident. ſub fin. titul. de clandeſtin. matr. fol. mihi 268. & Bellarminus prædicto c. 20. lib. 1. de matrimonii ſacrament.) in inſtitutione Colonienſi graviſſimè inquit: *Evariſti Canonem planè ſanctiſſimum, cuperemus in Eccleſiam Concilio generali revocari, ob clandeſtina illa matrimonia tollenda: quæ nunc paſſim non palàm, ſed furtim inter pueros & puellas, citra parentum conſenſum, per lenones & lenas copulantur: vel inter ſtultos & temulentos, ſolâ cauſa libidinis, non Dei reſpectu, ſed Diaboli inſtinctu coniunguntur: idqúe ſæpenumero præter deſtinatum conſenſum.* Hæc & eiuſmodi plura cordatus ille Pontificius ſuis cæteroquin commilitionib. Pontificiis quaſi in faciem & os regerit, iis præſertim, qui apertiſſimè docēt: matrimonium, ſive clandeſtinum, ſive inſciis parentibus contractum, non eſſe ſolùm matrimonium verum, ſed etiam verum Sacramentum. Sed has contra nugas, etiam recentiores poſſunt produci Canones, qui illam veterum Canonum de con-

de consensu parentum, sententiam, evidenter confirmant, *ut constat ex. c. 1. de desponsat. impuber. & cap. videtur. 3. qui matrim. accusar. poss. & similib.*

56 His nihil obstat *d. can. sufficiat. 27. quæst. 2.* ubi dicitur, sufficere secundùm leges solum cõsensum eorum, de quorum conjunctionibus agitur. Nam ibi non quæstio est, an solus liberorum, consensus, parentibus neglectis, possit matrimonium facere: sed de eo quæritur; an absque contrahentium consensu, ut maximè concubitus & cætera accedant, matrimonium contrahatur? Et huius respectu Nicolaus Pontifex ait: solum contrahentium consensum sufficere, nec copulam carnalem necessariam esse, aut matrimonium constituere: id quod juris civilis dispositioni prorsus cõsentaneum est. *l. nuptias. 30. ff. de reg. iur.* Ac ideò licèt nullam parentum mentionem disertè faciat: tamen ea propter paternum, consensum minimè excludit: præsertim cùm verba illa *(Secundùm leges)* prudenter annectat, sicq; consensum pater-

paternum tacitè includat. Quin etiam ipsum Nicolaum perspicuè consensum parentum desiderare, patescit *ex antè citato can. nostrates. 30. q. 5.*

Sic non refragatur *c. cùm apud. 23. & c. tua. 25. de sponsalib.* Etenim quod etjam ibi affirmatur: sufficere ad matrimonium solum consensum illorum, de quorum conjunctionibus agitur: de legitimo consensu intelligi debet: sicuti expressè *in dict. c. tua.* illa vocula, *legitimum*, adjicitur. Jam verò legitimus non est consensus, nisi paternus interveniat. *d. can. 1. 30. qu. 5. & d. can. non omnis. 32. quæst. 2. & iuribus concordantibus.* 57

Pariter non obsistit *c. cùm causa. 6. de raptorib. c. veniens. 13. de sponsalib. & c. per tuas. 6. de conditionib. apposit. cum similib.* In iis enim omnibus non negatur: parentum consensum in contrahendo matrimonio esse necessarium: sed hoc tantùm indicatur; † matrimonium citra parentum auctoritatem & consensum contractum non esse dirimendum; si concubitu fuerit consumma- 58 59

matum: quod cum jure civili omnino congruit. *Paulus lib. 2. sentent. titul. 19. l. in bello. 12. §. medio. ff. de capt. & postlim. reverss. fac. l. 1. §. ultim. ff. de liber. exhibend.* Siquidem multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ jam contractum & perfectum, propter utilitatem publicam, non dissolvunt. *c. quemadmodum. 25. in fine princ. de iureiur. l. patre. 8. iuncta gloss. in verb. retinere. ff. de his, qui sui vel alien. iu-
60 ris sunt. Et hac de re infrà latiùs.* † Hoc ampliùs non adversatur: quòd quilibet sit Interpres suorum verborum. *argument. l. & ideo. 11. ff. de legibus. l. si quis intentione. 66. & ibi Doctores. ff. de iudic. l. ex facto. 43. in princip. vers. beneficia quidem, &c. ff. de vulg. & pupill. subst. & l. in prætoriis. 9 ff. de prætor. stipulationibus.* Pontificii autem Doctores, & recenter Concilii Tridentini Patres ipsi prædicta juris Canonici decreta seu constitutiones ita interpretentur: quòd parentum consensus de honestate duntaxat, non de necessitate adhibeatur; & clandestina matri-

monia

monia à filiisfamilias contracta sine parentum consensu, vera sint ac rata. *De quo videatur Sleidanus libr. 20. huncque allegans Ant. Matthæus hîc in vers. dum tamen si filiisfamilias, &c. Item novissimè Iohannes Gutierrez lib. 2. practic. quæst. civ. quæst. 4. & Bellarminus. d. lib. 1. de matrimonii Sacrament. c. 19 post princip. ubi ita scribit: Catholici Doctores adeò non dubitant, ea matrimonia firma ac rata esse, ut neque unquam inter impedimenta matrimonii numeraverint defectum consensus paterni; & nuper Concilium Tridentinum session. 24. in decreto de Matrimoniis clandestinis, in hæc verba statuerit: Sancta Synodus Anathemate damnat eos, qui falsò affirmant, matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Hoc, inquam, non adversatur. Nam bellè quidem, & rectè dicitur: quemlibet esse suorum verborum Interpretem. At verò ipsi Pontifices, videlicet Leo, Euarist⁹ ac Nicolaus, *sup. n. 55.* relati, isthanc interpretationē planè respuunt; & potiùs paternum

con-

consensum in contrahendis liberorum nuptiis omnino necessarium esse, disertè statuunt. Ergo non curandum; quid Glossographi & Doctores eis cõtra suam ipsorum mentem & sententiam falsò affingant.
61 † Adhæc pro vulgata regulâ est traditum : omnem interpretationem ita faciendam, ut jura juribus, legesque legibus concordentur: non autem earundem contrarietas atque correctio inducatur. *c. cùm dilectus. 8. ibiqúe gloss. super verb. iuri communi. de consuetudine. l. unic. C. de inofficiosis dotib. Hartman. Pistoris libr. 1.*
62 *quæst. 38. nu. 20.* † Sed & Concilii Tridentini, ut & omnium aliorum Conciliorum, non tanta est auctoritas; ut, si quid contra jus divinum, sive verbum Dei probaverint aut definiverint, fides illis habenda sit. Sicut enim tota Ecclesia; ita quoq; Concilia simpliciter ad Dei verbum sive Sacram Scripturam, per quam Spiritus sanctus nobis loquitur, alligata sunt. *Actor. 15. vers. 15. & 28. Esaia 8. vers. 20. ubi sunt videnda, quæ ex D. Chemnitio, & D. Iacobo*

cobo Andreæ, socero meo, piæ recordationis, fideliter annotavit D. D. Andreas Osiander. Eadem de re piè quoque monet D. D. Hafenreffer. in locis Theologic. loc. 6. de Ecclesia. lib. 3. stat. 3. restaurat. pag. mihi 505. edit. 3. Et copiosè Theophilus Banosius, in libro, de Politia civitatis Dei & Hierarchia Romana. cap. 2. num. 4.

Itaq; tum ex rationibus suprà adductis, tum verò ex juris illius quadruplicis de hac quæstione harmoniâ & consensione summâ, concludendum est: cõsensum paternum in copulandis liberorum nuptiis tam de necessitate, q̃ honestate requiri. Unde hanc sententiam, utpote omni juri & æquitati admodum consonam, non modò multi insignes Patres & Theologi probarũt: *Tertullianus, Ambrosius, Chrysostomus, Basilius, Augustinus, Lutherus in libello suo de Coniugio, Melanthon in loc. commun. tit. de coniug. Heerbrand. in compend. Theolog. loc. de Coniugio. Chemnit. loco antè citato. Andr. Osiander in Enchiridio, Papa non Papa. loc. 21. de matrimonio. pag. 181. Petrus Martyr. in loc. communib.*

munib. loc. 10. Beza in tractat. de repud. Henric. Bullinger. in lib. de coniugio, Cythræus in enarratione cap. 18. Levitici, Hemmingius in libello, de coniug. cap. de causis repudii. versic. si consensus non fuit iustus, &c. sed in eandem etiam pleriq; neoterici Jureconsulti, & judicando, & respondendo concesserunt; *Corasius lib. 1. Miscellan. iur. c. 17. nu. 6. & seqq. Oldendorp. class. 4. act. 20. Duaren. ad tit. ff. solut. matrim. c. 2. Baro, Balduinus, Heigius, Vulteius, VVolfius, Mauserus, & Borcholt. in hoc princip. & idem Borcholt. in prædicto tract. de gradibus. pag. 40. cum multis subseqq. Adrianus Pulvæus in tractat. de nuptiis, sine parent. consensu non contrahend. libr. 1. num. 43. Ioachim. à Beust. tract. de matrimon. c. 45. Connan. lib. 8. Commentar. c. 4. circa fin. Gabriel Palæot. in tractat. de nothis spuriisq́ filiis. cap. 8. Cypræus in tract. de sponsalib. cap. 6. §. 6. Ludovicus Bebio hîc in quæst. Valetné hodie matrimonium sine consensu parent. contract. pag. 73. & seq. Nicolaus Reusner. lib. 1. consultation. 9. in fin. Matthias Castricius in addit. ad Masuerÿ practicam.*

ctίcam. titul. de dot. & matrim. versic. in eodem numero, &c. Basil. Monner. in tractat. de matrimon. part. 3. cap. 1. 2. & seq. Ernest. Cothman. d. Respons. 1. num. 152. & seqq. item nu. 461. & seqq. Bronchorst. cent. 2. ἐναντιοφανῶν. assert. 15. edit. 1. Donell. lib. 13. commentar. cap. 20. Magirus Disput. de iure connubior. de Anno 1600. thes. 4. Bocerus class. 1. disputat. 19. thes. 7. Forster. hîc thes. 18. 19. & 20. Arumæus Exercitat. Iustin. 2. thes. 9. Gentil. lib. 4. de nuptiis. cap. 8. Hackelman. Disputat. 14. posit. 6. Stephan. de Malescot. in tract. de nupt. cap. 4. & Philipp. Hænonius in quæstionibus Iuris illustrib. disput. 2. th. 3. & seq.

In tantum autem necessarius est patris (etiam improbi, prodigi, vel pauperis, *sicuti copiosè docet Cypræus in dict. tractat. de sponsalib. cap. 6. §. 5.*) consensus: ut Imperator hîc manifestè asserat, eum præcedere, id est, in ipsa conventione, sive in ipso negocio statim interponi debere. Ex quo sequitur: ratihabitioni locum non esse. *leg. Paulus. 11. ff. de statu homin. l.* 63

quid ergò. 13. in princip. ff. de his, qui not. infam. l. si uxor. 13. §. si quis uxorem. 6. ff. ad legem Iuliam de adulter. l. manifestum. 9. C. hoc titul. de nupt. Quod idem & in aditione hereditatis obtinet, *l. si quis mihi. 25. §. iussum. ff. de acquir. heredit. l. servo. 65. in princip. ff. ad Senatuscons. Trebell.*

64 Nec adversatur *l. si, ut proponis. 5. C. hoc titul.* ubi matrimonium initio sine patris consensu contractum habetur pro legitimo, si pater postea consentiat. Nam pro legitimo quidem istud habetur; non tamen statim ab initio matrimonii, sed ab initio consensus, sive ab eo tempore demum, quo patris consensus intervenit. Id enim tantùm Alexander Imp. ibi dicit: si pater cognitis nuptiis non contradixerit, tacitum hunc consensum pro legitimo haberi: quemadmodum & in sponsalibus, taciturnitas patris pro consensu accipitur. *l. in sponsalibus. 7. §. 1. ff. de sponsalib.* Aut igitur *allegata l. 5. C. h. tit.* id solummodò vult, tacitum consensum pro expresso haberi: aut, si hic tacitus

citus consensus post nuptias interpositus est, matrimonium ab eo demum tempore legitimum censeri, *ut & in l. seq. 6. C. eodem. Ita docet Giphanius hîc ad vers. in tantum, ut iustus, &c.*

Item non repugnat *l. dotis promissio. 68. ff. de iure dot.* ubi nuptiis initiò citra patris consensum contractis, & dote promissâ, ita demum dotis promissio valet, si pater postmodum consentiat: sicque ex ratihabitione nuptiæ inutiles, redduntur utiles. Etenim hoc duntaxat ibi dicitur: si nuptiæ inutiles contrahantur, hoc ést, *ut Papinianus loquitur*, si nuptiæ non fuerint, & tamen dos promissa sit, ita demum dotis promissionem esse, si matrimonium futurum sit, id est, si pater consensum suum accommodet. Et tunc nuptiæ valebunt non à tempore, quo primùm sine consensu inutiliter fuerunt initæ, aut quo dos promissa fuit; sed ab eo tempore, quo pater consensit. 65

Nihil quoque obsistit §. *ultim. infr. h.t. & l. cùm quis. 10. C. de natural. liber.*

ubi liberi ex concubinatu ſuſcepti, per ſubſequens matrimonium legitimi ef-
66 ficiuntur. † Quandoquidem concubinatus jure licitus eſt & permiſſus. *l. 3. & tot. tit. ff. de concubinis: & latiùs monſtravimus in §. 1. ſ. de patr. poteſt. nu. 34.* Ut verò injuſſu parentum matrimonium contrahatur, illicitum eſt & prohibitum, *ut rectè innuit Accurſius ad d. l. Paulus. 11. ff. de ſtat. hom.*

67 Multò minùs validè opponi poſſunt illæ regulæ, quæ plerunque ſolent allegari: Quòd mandaſſe dicatur, qui ratum habuit; & ratihabitio retrotrahatur, ut poſterior actus firmus anteriorem infirmum ſtabilitate ſua confirmet: atque adeò perinde ſit, ac ſi in contractus matrimonii ingreſſu conſenſus interpoſitus fuerit. *l. ſemper qui. 60. & l. hoc iure. 152. §. 1. ff. de regulis iuris. c. ratihabitionem. 10. de reg. iur. in 6. l. fin. C. ad Senatuſconſult. Macedon. l. donationes, quas parentes. 25. C. de donat. inter vir. & ux.* Quia iſthæc juris axiomata tunc ſunt vera, & procedũt, cùm diſertè & pro forma conſenſus expreſ-
ſus

ſus vel tacitus, in actu aut negocio aliquo à lege non requiritur. Aſt in ijs actibus, in quibus lex pro forma mandatum & juſſum ſive conſenſum requirit, officium ſuum perdunt: quoniam † à legis expreſsa forma non po- 68
teſt, nec debet recedi. *l. conſtitutionibus. 24. in fin. ff. ad municipalem. Bald. in l. ſi uxorem. 5. C. de conditionib. inſert. & in l. executorem. 8. colum. 4. verſ. ſed ſi Notarius. C. de execut. rei iud. & Bart. in l. bonorum. 24. ff. ratam rem haberi.* † Un- 69
de nec poſt tempus, interpoſitam tutoris auctoritatem quicquam agere proditum eſt *in §. tutor. infr. de auctorit. tutor. & l. obligari. 9. §. tutor. ff. eodem. Et ita ſentiunt Borcholt hic, Ant. Matth. & Heigius num. 25. Forſter. theſ. 21. Arumæus theſ. 10. Cuiac. hic in Not. poſter. num. 6. & idem lib. 3. obſervat. cap. 5. & in Commentar. in lib. 35. Pauli ad edictum. pag. 193. colum. 1. Contius lib. 1. diſput. iur. civ. c. 7. Hotoman. quæſt. illuſtr. 9. Ioach. à Beuſt. in tract. de iure connub. part. 2. cap. 46. Petr. Peck. in tractat. de teſtament. Coniug. lib. 1. c. 5. & lib. 2. c. 5.*

Bocer. class. 1. disput. 19. the. 8. Cothman. disput. 5. c. 2. Vult. lib. 1. Iurisprud. Rom. c. 18. num. 91. & hîc. num. 19. Rober. Disput. 2. ad Institut. thes. 5. Hænonius prædicta disput. 2. thes. 5. Treutler. volum. 2. disp. 6. thes. 5. ad lit. C. latißimè Monnerus in tract. de matrimon. part. 3. cap. 8. 9. & 10. Quanquam aliter sentiant, VVesenbecius hîc in fine, Anton. Guibert. in tract. de matrimon. tit. de rit. nupt. §. an nupt. sine consens. num. 111. Moldrad. de matrimon. §. de spons. Stephanus de Malescot, in tract. de nupt. c. 4. in princ. hosq; referens Hackelmannus disputat. 14. posit. 7. ad lit. B.

70 Difficilis hîc & ardua moveri solet quæstio: An nuptiæ, insciis sive invitis & reluctantibus parentib. initæ, si copula carnalis fuerit insecuta, debeant rescindi? Et rescindi debere, imò planè irritas nullasque esse, stricta quidem juris civilis ratio & auctoritas arguit. §.
71 *si adversus. 12. infr. h. tit.* † Nam factum contra jus civile, (multò magis contra jus divinum) est irritum per jus civile. *l. iubemus. 10. C. de Sacrosanct. Eccles.*

clesf. l. non dubium. 5. C. de legib. Et facit actum nullum, qui facit contra legem prohibentem. *Decius consf. 502. Alciat. in l. 3. C. de SS. Ecclesf.* † Et est genera- 72
liter traditum, etiam actum consummatum infirmari in pœnam eius, qui legis jussioni adversatur. *Alberic. Gentil. lib. 4. de Nuptiis. cap. 7. Donell. lib. 13. Commentar. de iure civ. cap. 20. pag. 205. Oldendorp. classf. 4. act. 26. Duaren. ad tit. ff. solut. matrim. cap. 2. versic. ut tamen liberè dicam, &c. Connanus lib. 8. Commentar. cap. 4. Beza in tract. de repud. & divort. Hemming. in libell. de coniug. c. de causis repudii. pag. (mihi) 159. & 227. novissimè Cothman. Responsf. 1. n. 204. & seqq. & D. Bidembach in Promptuar. Connubial. in Append. cap. 1. q. 1. pag. 520. ubi ait, videri legem divinam hanc quæstionem decidere, quæ in potestate patris relinquat, viro vitiatam filiam tradere, vel non. Exod. 22. v. 17.* † Verun- 73
tamen, publicam ob utilitatem (quæ privatorum cōmodis præfertur. *l. utilitas. 4. C. de primip. l. unic. §. hæc autem omnia. C. de caduc. tollend.*) æquius &

humanius videtur; ne matrimonium refragantibus vel ignorantibus parentibus contractum, secuto concubitu, facilè dirimatur. *Iul. Paul. d. lib. 2. sent. tit. 19. praallegatâ l. in bello. 12. §. med. ff. de capt. & postlim revers. d. l. 1. §. fin. ff.*
74 *de liber. exhibend.* † Tum quia sæpè, quæ fieri non debent, si tamen facta fuerint, non rescinduntur. *l. 1. § biduum. 5. ff. quando appelland. sit. l. relegatorum. 7. § ad tempus. 4. ff. de interdict. & relegat. l. 1. §. 1. ff. de feriis. l. quid ergo. 13. §. pœna. ff. de his, qui not. infam. l. moris. 9. §. ista. 11. ff. de pœn. l. in ambiguis. 85. §. 1. ff. de regulis iuris.* Tum quia & injustum matrimonium, est matrimonium. *prad. l. si uxor. 13. §. 1. ff. ad legem Iuliam de adulter.* Tum quia tale conjugium ratum est, licèt non sit legitimum. *can. final. caus. 28. quast. 1. c. cùm*
75 *causa. 6. de raptoribus, &c.* † Tum etjam, quia parentes non tam præfractè potestate suâ abuti debent: ut cum manifesta mulieris vitiatæ injuriâ introducant separationem gravem, sibique nihil profuturam: utpote quę non solùm

ſolùm parentibus jus ſuum ſemel violatum reſtituere nequeat: ſed & occaſionem aliis gravioribus peccatis atque delictis præbere poſſit, *ut tradit Petrus Heigius hîc num. 28. Forſterus diſput. 3. theſ. 22. Arumaus Exercit. Iuſtin. 2. theſ. 11. Schneidevvin. part. 2. num. 35. VVeſenbec. in paratit. ff. de ritu nupt. numer. 8. Ioachim. à Beuſt. in tract. de matrimon. cap. 47. Cuiac. lib. 3. obſervation. c. 5. & in lib. 35. Pauli ad edict. pag. 192. Ravard. de ambiguitatib. iur. lib. 4. c. 16. n. 10. cum ſeq. Coraſ. lib. 1. Miſcell. iur. civ. c. 17. nu. 6. Bocer. d. claſſ. 1. diſp. 19. theſ. 10. Kling. de cauſ. matrimonial. t. de conſenſu parent. pag. 78. Magir. diſp. de iure connub. de Anno 1600. theſ. 8. Reſp. M. Voltz. latè Cypraus in tract. de ſponſalib. cap. 10. §. 10. & ſeqq. itemq́; Hænonius pracitatâ diſp. 2. theſ. 10.* Tum denique ad maiora ſcandala cavenda, & vitanda; ac ne injuria (ut modò dictum) fiat vitiatæ & deſertæ mulieri, obſervari illud Moſaicum poteſt, *Deut. 22. v. 29.* Habebit eam uxorē. *D. Lutherus, D. Mart. Chemnitius, Melanthon, & Cythraus loc. ſupr. alleg.*
Quid

76 Quid verò dicendum, si filius, filiavé, insciis parentibus, matrimonium clam contraxerit; idque religione jurisjurandi, vel quâ aliâ obtestatione & execratione firmaverit: nunquid parentes, re adhuc integrâ, hoc est, copulâ carnali nondum subsecutâ, istud matrimonium disturbare poterunt? Et quòd possint, non una ratio suadet. Primò enim *Numerorum cap. 30. vers. 4.*
77 *5. & 6.* ita scriptum legitur: † *Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & iuramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: quicquid pollicita est, & iuravit, opere complebit. Sin autem statim, ut audierit, contradixerit pater: & vota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni; eò quòd contradi-*
78 *xerit pater.* † Ad quem textum D. Andreas Osiander, *ex D. Chytræo*, quinque conditiones voti esse, eleganter & breviter annotat. Prima (inquit) conditio voti est, ut res honesta, Deo placens,

cens,non prohibita lege Dei,& quæ sine peccato præstari possit, Deo promittatur. II. Conditio voti est, ut salvo jure superioris fiat. III. Conditio est, ut consultò, & sponte vota suscipiantur, à non errantibus aut coactis. IV. Ne quid voveatur impossibile. V. Ut fiat votum de re, quam jurans promittere potest: ne quid de aliena voluntate, quam jurans non habet in sua potestate, polliceantur, &c. Quòd si igitur votum Jehovæ factum, ob dissensum parentum dissolvitur: quantò magis votum indignissimo proco datum, ex parentum, tanquam superiorum dissensu rescindendum, imò prorsus damnandum esse, existimandum est?

Deinde non incogniti est juris, quòd 79
juramentum contra mentem, vel in fraudem legis, & contra bonos mores præstitum, & exemplo pernitiosum, atque temerarium, non sit obligatorium, sed ipso jure nullum. *d. l. non dubium. 5. in fin. ibiq; Iason. C. de legib. c. non est obligatorium. 58. de reg. iur. in 6. l. iurisgen-*

gentium. 7. §. & generaliter. 16. ff. de pactis. c. sicut ex literis. 13. & c. quinta vallis. 23. de iureiurand. Gail. lib. 2. observ. 42. num. 3. & seq. At juramentum illud filii, vel filiæ, contra mentem omnium jurium, suprà ad longum allegatorum, consensum parentum requirentium, sicq; temerarium & contra bonos mores, imò contra pietatem (utpote contra 4. præceptum Decalogi factum) ac reverentiam parentibus debitam esse, nemo (opinor) sanus facilè inficiabitur.

80 Præterea plus quàm manifestum est, quòd juramentum non debeat esse vinculum iniquitatis. *c. quantò. 18. §. si falsam. de iureiurando. cap. 1. §. quia verò. eodem titul. in 6. can. inter cætera. 22. quæstio. 4. Decius consil. 180. num. 4. incip. visa renunciatione. & consil. 181. numer. 2. incip. satis notabilis, &c.* Atqui cum summa iniquitate conjunctum est, liberis permissum esse, parentes suos (à quibus magno dolore & labore suscepti, assiduâ curâ, multisque vigiliis & sumptibus educati, & ad

pieta-

pietatem atque humanitatem literarum ſtudiis informati ſunt) clandeſtino eiuſcemodi coniugio contriſtare; adeoque corpus ſuum abſque eorum auctoritate alienare, & aliò transferre; cùm tamẽ aliàs ne minimum quidem alienare illis liceat. *l. ultim. §. ipſum autem. 5. verſic. filiis autem familias. C. de bonis, quæ liberis, &c.*

Adhæc neminem ferè latet: juramentum, ut obliget jurantem, tres habere debere comites; videlicet veritatem, judicium, & juſtitiam. *c. etſi Chriſtus. 26. de iureiurand. can. & iurabunt. 22. quæſt. 1.* Sed in iſthoc juramento comes juſtitię deeſt: quoniam quod filius, vel filia juravit, nec juſtum, nec licitum eſt: cùm nuptiæ ſine voluntate & conſenſu parentum contractæ, conſiſtere minimè poſſint; *ut ex hoc principio noſtro, & pluribus aliis iuribus ſ. adductis eluceſcit.* 81

Denique ſi juramentum iſtud valeret, & à liberis contra auctoritatem & conſenſum parentum, ſervandum

dum esset, illud absurdum & inconveniens inde sequeretur: quòd liberi hac ratione facilè eludere possent consensum parentum. Quilibet enim illâ juramenti cautelâ uti, sicque consensum & auctoritatem parentum impiè infringere atq; enervare posset: quod fo-
82 ret perabsurdũ & inhumanũ. † Argumentum autẽ ab absurdo validissimũ esse, apud omnes in confesso est. §. *fin. J. quib. ex caus. manumitt. non licet. leg. ultim. §. etenim absurdum. C. de auctorit. præstand. l. si quis iusiurandum. 11. & l. seq. §. 1. C. de reb. credit. l. nam absurdum. 7. iunctâ l. praced. ff. de bonis libertor. l. 1. §. & restituendi. vers. est enim absurdum. ff. de publican. & vectigalib. c. in genesi. 55. post princip. de electione. & pleniùs docet Nicolaus Everhardus in suis Topicis, in loc. ab absurdo.* Atq; ita hanc sententiam, *post Divum Lutherum in suo libello, de caus. matrimonialib. art. 2. in princip.* defendit & declarat Joachimus à Beust. *in d. tract. de iure connub. part. 2. de matrimon. cap. 48. quem sequitur Collega Bocerus d. Class. 1. Disput. 19. thes.*

thes. 11. Quib. noviter accedit D. Bidembach. in Promptuar. Connubiali, in Appendice. cap. 1. quæst. 1. pag. 519. ubi rectè addit, hoc casu parentes monendos esse, ut nisi causæ sint gravissimæ, non facilè talia iuramenta liberorum rescindant; sed conscientiis suorum parcant.

Etsi verò (ut hactenus sufficientissimè probatum) parentum voluntate & arbitrio nuptias liberi contrahere debent: inviti tamen & dissentientes in coniugium istud, à quo fortè non sine causa abhorrent, detrudi nequeunt. *l. filiofamilias. 13. ff. de sponsalib. l. non cogitur. 21. ff. de ritu nupt. l. nec filium. 12. l. neque ab initio. 14. C. de nupt. c. 1. ubi gl. in verb. consentit. de desponsat. impuber. Connan. lib. 8. Comment. cap. 4. n. 4. Gentil. lib. 4. de nupt. cap. 12. Cypræus in tract. de sponsalib. cap. 7. §. 6. 7. & aliquot seqq.* etiamsi parentes vinculo pœnæ, vel iuramenti se obstrinxerint; quòd huic fœminæ filium, vel illi viro filiam suam in matrimonium dare velint. *l. Titia. 134. ff. de verb. obligat. can. 1. & 2. caus. 31. quæst. 2. d. l. non dubium. 5. C. de* 83

P legib.

legib. d. c. non est obligatorium. 58. de reg. iur. in 6. Matrimonia siquidem oportet esse libera; & coacta difficiles plerunque solent habere exitus. *c. cùm locum. 14. & c. requisivit. 17. de sponsalib. Schneidevvin. hîc part. 2. n. 41. & seq.*

84 Quid autem, si liberis honesta matrimonii contrahendi conditio offeratur, & pater injuriâ repugnet, quò minùs illud contrahatur? Hoc casu liberi, si parentis severitas omni officiorum genere expugnari non possit, officium implorabunt Magistratus: qui, si cognoverit, conditionem illam non esse repudiandam, parentem coget cõsentire, atque ita liberos in matrimonium collocare. *l. capite. 19. ff. de rit. nup. l. viduæ. 18. C. de nuptiis. Duaren. ad tit. ff. solut. matr. c. de nuptiis. q. 2. vers. sequens quæstio, &c. Beza in tract. de repud. & divort. pag. mihi 90. cum seq. Monner. in tr. de matrim. c. 6. nu. 2. & novissimè Cypræus*

85 *in d. tr. de sponsal. c. 6. §. 3. & 4.* † Et videri debet consentire Pater, si nullam probam & justam sive sufficientem dissentiendi causam habere declaretur. *arg. l.*

dotem.

dotem.37.ff.solut.matrim.Bocer.d. class. 1. disp. 19.th.14.Cothman.respons.1.n.233.& 283. De prædictis videatur D.Bidembach. in d.appendice.c.1.q.1.pag.521.& q.2.pag. 523.item q.3.pag.524.& seq. Sed etsi invito patre id fieri quis existimet: † tamen, si justè possidet, qui auctore prætore possidet; ut certè possidet. *l.iustè. 11.ff.de acq. vel amitt.posses.* convenienter dicitur, etiã eum rectè uxorem habere, qui auctore Prętore habet: si modò Magistratus sententiam secundùm leges tulerit, ut hîc fieri jam dictum est. *Donell.lib.13. Commentar.de iure civil.c.20.pag.204.nu.20.* 86

Hoc loco gravissima illa & communissima suboritur quæstio: an ob id solũ exheredari filius filiavé possit, quòd injussu parentis nuptias cõtraxerit? Et cùm hanc causam Justinianus inter justas exheredationis causas disertè non recensuerit, *in Novel.115.c.3.* breviter dicendum est: licèt hoc casu injustæ sint nuptiæ; non tamen liberos (dummodo filia, si de ea quæratur, maior sit annis 25. siquidem minor 25. annis, 87

 nubens

nubens ſine conſenſu parentum, exheredationis fulmine feriri poterit. *d. Novell. 115. cap. 3. §. ſi alicui. 11. verſ. ſi verò. ibi, aut ſine conſenſu parentum, &c.)* à parẽte juſtè exheredari poſſe: niſi ſe ad turpem & indignã perſonam applicaverint. Tunc enim ea res ad infamiã ac dedecus familię ſive ſtemmatis vergit; & à Juſtiniano quoque nonnihil attacta eſt, *in d. Novell. 115. c. 3. §. 2. 4. & 10.* Tum verò plurimum roboris accipit *ex l. 3. §. ſi emancipatus. ff. de bonor. poſſeſſ. cont. tab.* in illis verbis: *Nam etſi tam ignominioſam duxerit uxorem filius, ut dedecori ſit tam ipſi, quàm patri, mulierem talem habere: dicemus, & ex ea natum, ad bonorum poſſeſsionem avi admitti: cùm poßit avus iure ſuo uti, eumq́ exheredare.* Atque huic, tanquam veritati magis convenienti, ſententiæ favet gloſſ. *in c. de raptoribus. ſuper. verb. excuſata. 36. quæſt. 1. Bald. in l. nec filium. 12. C. h. tit. & in l. ſi pater. 4. C. de ſponſalib. Anton. Butrius. in c. accedens. 10. de procuratorib. Pariſ. conſil. 29. lib. 3. Ancharanus conſ. 21. Baldus Novell. in tract.*

de dote,

de dote. part. 6. privileg. 16. num. 6. Gail. lib. 2. obſerv. 95. num. 17. Cuiac. lib. 3. obſervat. cap. 5. & in Nov. 18. Borcholt. hîc, & in tract. de gradib. pag. mihi 70. Decius in l. nuptias. 30. num. 10. ff. de reg. iur. Coraſ. lib. 1. Miſcell. cap. 17. num. 5. Connan. lib. 8. cap. 4. n. 4. Sichard. in Auth. non licet. nu. 4. C. de liber. præterit. & in l. 4. nu. 7. C. de ſponſalib. Bocer. d. claſſ. 1. diſp. 19. theſ. 15. Coſtal. in l. capite. (aliâs qui liberos) 19. ff. de rit. nupt. Boſcheus lib. 2. de nupt. num. 16. Brunell. in tractat. de ſponſalib. concluſ. 17. nu. 2. Alexand. Carerius de ſponſ. lib. 4. cap. 11. Zaſius in §. fuerat. nu. 33. infr. de actionib. Emanuel Coſta. in legalib. §. & quid ſi tantum. nu. 177. ff. de lib. & poſthum. Hotoman. Illuſt. quæſt. 9. Emanuel Soarez in theſaur. recept. ſent. lit. F. num. 285. Petr. Raven. in compend. tit. de ſponſ. col. 2. Bronchorſt cent. 2. ἐναντιοφ. aſſert. 16. edit. 1. Hackelman. diſputat. illuſt. 14. theſ. 7. lit. C. Eâdem etiam de quæſtione videatur VVeſenbecius in paratit. ff. de liber. & poſth. n. 5. Covarruvias in Epitom. lib. 4. Decretal. part. 2. c. 3. §. 8. num. 5. & ſeq. Duaren.

ad tit. ff. solut. matrim. c. d nuptiis. quæst. 2. vers. hinc existit quæstio, &c. pag. mihi. 325. Rober. disputat. 2. ad Institut. thes. 6. Hœnonius d. disp. 2. thes. 11. Fachin. lib. 3. controvers. iur. cap. 44. Heigius hîc. nu. 29. & seq. Arumæus Exercitat. Iustin. 2. thes. 11. ad lit. B. & novißimè Ludovicus Gilhausen, in Commentar. de iniur. & famos. libell. §. 10. num. 9. & Hieronymus de Cævallos in speculo aureo opinion. commun. contra communes. quæst. 5. num. 1. & seqq. nec non D. Magirus disputat. de iur. connubior. de Anno 1600. Resp. Voltzio. thes. 9. in fin. & disput. de Anno 1606. Respondente Iohanne Iacobo Riepp. thes. 6. ad lit. E. Vbi, an & quatenus teneat exheredatio, hodie ex recessu Imperii de Anno 1548. August. habito. tit. Vom Sacrament der Ehe. §. *ult. Magistratus discretioni sive arbitrio relinquendum existimat.* Eius autem §. verba ita habent: Ob aber die Eltern in diesem Fall macht haben sollen den Vngehorsamb jhrer Kinder/ mit vorhaltung der Erbschafft/ oder zum wenigsten mit ringerung deß Heyrats Guts / vnnd in andere weg zu-

straffen/

straffen/ mag hierin die ordenlich Oberkeit/ so viel sich gebürt/ Maß vnd Ordnung geben.

Cæterùm & illa diu multumq́; agitata inter veteres Jurisconsultos fuit 88
controversia, de furiosi filio & filia: an matrimonium sine patris furiosi interventu cõtrahere possent? † Et posse vi- 89
debantur: quia hujus patris nullus est cõsensus, nullus jussus, nulla voluntas. *l. furiosi. 40 ff. de reg. iur. l. 2. C. de contrah. empt.* Contrà nõ posse videbantur, propter regulam de patris consensu necessario superiùs propositam: & quia patris potestas, ob quam maximè cõsensus requiritur, furore non tollatur. *l. patre. 8. ff. de his, qui sui, vel al. iur. sunt.* De filia quidem pleriq; consentiebant, eã patre inconsulto nubere posse: at de filio dissentiebant. † Ratio differentiæ 90
inter filium & filiam hæc erat: quòd filius suum patri heredem procrearet, eiusq́; familiam augeret: filia nõ item. *§. ult. J. de pat. pot. l. pen ff. de liber. agnosc. l. pronunciatio. 195. §. fin. ff. de verb. signif.* Ne igitur liberi ex filio nati, familiam

ignorantis & inviti patris furiosi augerent: filius furiosi uxorem ducere nequivit: filia verò eiusdē nubere potuit. Sed & hæc ratio diversitatis poterit as-
91 signari: † quòd puellarū nuptiæ (si harum famæ & castitati consultum velimus) non æquè, ac masculorum conjugia protrahi debeant: cùm illæ magis, quàm hi, pruriant ac urantur; citiusq; amoris laqueis irretitæ capiantur. *Heigius hîc in versic. unde quæsitum. num. 4.* Unde Paulus de Castro *in Authent. sed si post. C. de inoffic. test.* scitè inquit: *Nota Pater, ne grandiores patiaris fieri filias: quia facere tibi possent cornua.* Hinc & illud usu tritum dicterium: *Pe-*
92 *riculosa merx, † virgo nubilis, maturaq; viro, Levin. Lemn. lib. 4. de occult. nat. miracul. cap. 24. &c:* Sed Imperator Justinianus isthanc controversiam diremit: & ad exemplum filiæ furiosi, filio quoque furiosi permisit: ut sine patris auctoritate matrimonium certo modo contrahere posset. *l. si furiosi. 25. C. hoc tit.* Modus autem hic est: ut præsente curatore patris furiosi, constituatur

tuatur dos vel donatio propter nuptias à curatore, filiæ aut filio, adhibito judicio nobiliorum sive principum totius familiæ, itemque Magistratus aut Episcopi ipsius civitatis. *d. l. si furiosi. 25. C. eod. & l. tam dementis. 28. C. de Episcopali audient.*

Porrò ut in contrahendis nuptiis liberi necesse habent explorare consensum parentum: ita etiam pupillus & pupilla, si sponsalia celebrare velint, tutorum (qui vice Dominorum esse dicuntur. *l. interdum. 56. §. qui tutelam. ff. de furtis. l. is, qui in puteum. 11. §. an ignoscitur. 7. ff. quod vi aut clàm.* imò habere plenitudinem potestatis, & quidem in capite quoque, ut definitio tutelæ est. *§. 1. infr. de tutelis. Bald. lib. 5. cons. 376.*) auctoritatem adhibere debent. *l. si puellæ. 6. ff. de sponsalib. Idq; pluribus rationibus confirmat Cypræus in tract. de sponsalib. cap. 6. §. 9.* † Curatorum autem (quorum officium, *ut loquitur Paulus*, in administratione negociorum constat) propinquorum vel affinium consensum non requiri, in- 93 94

dubitatum videtur. *l. sciendum. 20. ff. de ritu nupt. l. in copulandis. 8. C. hoc titul. Sichard. ad l. si pater. 4. num. 2. & 3. C. de sponsalib. Gentil. lib. 4. de nupt. c. 14. Bocer. class. 1. disput. 19. thes. 16. & seq. Videatur quoque VVesenbec. ad tit. ff. de rit. nupt. num. 8. Beust. in tract. de iure connubior. part. 1. de sponsalib. cap. 21. & p. 2. de matrimon. cap. 49. Hotoman. cons. 39. & 42. & Heigius hîc num. 33. cum seq.* Quanquam ordinationem matrimonialem Württembergicam, aliorumque quorundam locorum statuta, non tantùm parentum; sed, iis defunctis, etiam propinquorum & curatorum cõsensum omnino requirere, certum sit: *uti testatur D. Bidembach. in præallegata Append. de caus. matrimonialib. cap. 1. quæst. 4. & Cypræus d. cap. 6. §. 10. nu. 5. & seqq. item §. 12. num. 4.* Atque hæc de consensu.

95 Quartò & ultimò ad justum matrimonium necessaria est conjunctio, sive vitæ consuetudo: quæ non debet esse nefaria, incesta, aut quocunq; modo prohibita. *l. nemini. 17. C. hoc tit.* Et

hoc

hoc est, quod Imperator hîc initiò ait: *Iustas nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundùm præcepta legum coëunt, &c.* Quomodo autem prohibeatur conjugalis conjunctio: Justinianus mox §§. subsequentibus explicat.

§. Ergo non omnes. 1.

Ergo non omnes nobis uxores ducere licet: nam à quarundam nuptiis abstinendum est. Inter eas enim personas, quæ parentum liberorumvé locum inter se obtinent, contrahi nuptiæ non possunt: veluti inter patrem & filiam, vel avum & neptem, vel matrem & filium, vel aviam & nepotem, & usque in infinitum. Et si tales personæ inter se coierint: nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Et hæc adeò vera sunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumvé loco sibi esse cœperint, non possint inter se matrimonio jungi: in tantum, ut etiam dissoluta adoptione, idem juris maneat. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia vel neptis esse cœperit, non poteris uxorem ducere, quamvis eam emancipaveris.

SUMMARIA.

1 PRohibitio nuptiarum omnis vel fit moribus, vel legibus.

2 Inter eos, qui invicem parentum liberorumvé sunt loco, contrahi nuptiæ non possunt.

3 Paren-

3 Parentum & liberorum loco qui sint: item n. 5. & n. 11.
4 Adamus si resurgeret, uxorem ducere non posset.
5 In linea transversa, & affines qui sint parentum & liberorum loco.
6 Charitas in plures familias propaganda.
7 Cognationis nomina non confundenda.
8 Ex discrepantium ætatum conjunctione imbecilles partus eduntur.
9 Pudor naturalis in contrahendis matrimoniis comprimis inspiciendus.
10 Animalia quædam irrationabilia nefandum & incestum coitum aversantur.
11 Prohibitio nuptiarum etiam in parentibus liberisve naturalibus & adoptivis procedit.
12 Eadem ferè jura adoptionis, quæ naturæ.
13 Civilis ratio tollit civilia, non item naturalia.
14 Nefariæ atque incestæ nuptiæ unde dicantur.
15 Quomodo vulgò Glossographi nuptias nefarias distinguant ab incestis.

Quia modò dictum est: nuptias illas demum esse justas, quæ secundùm præcepta juris & legum fiunt: ex eo facilè intelligitur, nõ omnes nobis uxores ducere licere; adeoque quasdam nuptias esse prohibitas sive vetitas, sive interdictas, sive
1 illicitas. Ita enim appellari solent. Prohibitio † autẽ omnis est duplex. Nam vel fit moribus, vel legibus; hoc est, vel fit jure naturali seu gentium, vel jure civili. *l. libertinus. 8. l. sororis. 39. §. 1. & l. ultim. ff. de rit. nupt. l. ultim. §. 1. ff. de condict. sine caus. Giphan. hîc, & Schegk. in de-*

in delibatis iur. disput. 2. thes. 40. Et illa quidem est propter cognationem, aut affinitatem: hæc verò propter aliam maximè causam. De illâ hîc diligentissimè tractatur: de hac attingitur tantùm aliquid *in §. sunt & aliæ personæ. inf. hoc titul.*

Cæterùm de priori prohibitione tres potissimùm hoc titulo regulæ adferuntur. Prima hæc est: † Inter eos, 2
qui invicem parentum liberorumvé sunt loco, contrahi nuptiæ non possunt. *hoc §. nostro. l. nuptiæ. 53. ff. de ritu nupt. l. nemini. 17. C. hoc tit. Levit. 18. & 20. Deuteron. 22. in fin. 1. Corinth. 5.* Parentum † autem & liberorum locum 3
inter se obtinent, primùm ipsi parentes, & liberi in linea directâ, idque in infinitum. *d. l. nuptiæ. 53. ff. de rit. nupt. Vlpian. in fragment. t. 5. §. 6.* Unde pervulgatũ illud: † Adamum, si hodie re- 4
surgeret, vel etiamnum viveret, uxorem ducere non posse: quoniam omnes ex eo, ceu communi patre nati sumus: *Gloss. hîc super verb. in infinitum. Anton. Matth. hîc in suis Not. Vulteius.*

num.

num. 49. Heigius num. 9. VVesenbec. n. 2. Monner. part. 4. de matrimon. cap. 1. n. 2. D. Hafenreffer. in loc. Theol. loc. 9. de Coniugio. pag. mihi 747. edit. 3. Adde Ioach. à Beust. de matrimon. cap. 51. & Simonem Pauli Suerinensem part. 3. Method. loc. de
5 *coniugio. pag. 273.* † Deinde parentum & liberorum invicem loco ſunt in linea tranſversâ; Patruus, avunculus, amita, matertera; & his quaſi correſpondentes, fratrum & ſororum liberi. *§. item amitam. inf. hoc tit. l. per adoptionem. 17. §. fin. ff. de ritu nupt. d. l. nemini. 17. C. eod.* Tertiò affines aliquot: ut vitricus, noverca; privignus, privigna: ſocer, ſocrus; gener & nurus: proſocer, proſocrus; progener & pronurus. *l. 3. §. item Pomponius. ff. de poſtuland. l. non facilè. 4. §. & quidem. 6. ff. de gradibus & affinibus. §. affinitatis. infr. hoc tit. ubi nos latiùs.*

Ratio iſtius regulæ, *ſecundùm Plu-*
6 *tarchum in problematis, c. 108.* eſt † charitas hominum ac neceſſitudo; quæ hoc pacto in plures familias manat, propagatur, & diſpergitur: ſiquidem

multos

multos ſibi propinquos reddunt, ultrò citroque filias qui dant, & accipiunt. Quam rationem & Divo Auguſtino placuiſſe non obſcurum eſt. *libr. 15. de civit. Dei. cap. 16.* Nam loquens de liberis Adami & Evæ; *cùm nulli*, inquit, *eſſent homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent: viri ſorores ſuas Coniuges acceperunt. Quod profectò quantò eſt antiquius, compellente neceßitate: tantò poſteà factum eſt damnabilius, religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectißima charitatis: ut homines, quibus eſſet utilis, atque honeſta concordia, diverſarum neceßitudinum vinculis necterentur: nec unus in una multas haberet neceßitudines; ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos: ac ſi ad ſocialem vitam diligentiùs colendam, plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & ſocer duarum ſunt neceßitudinum nomina. Dum ergo habet quis alium patrem, alium ſocerum: numeroſiùs ſe charitas porrigit, &c.* Quæ Auguſtini verba in Decretis Pontificum reperiuntur. *can. 1. 35. quæſt. 1.*

Altera ratio eſt: ne cognationis no- 7
mina

mina confundantur; ac frater, paterq; idem fiat; eiusdemque sit uxor, & mater. Utraque enim hæc evenirent, si eandem uxorem pater & filius haberent, ex eaq; filios procrearent. Ex filia namque genitus tam patrem genitorem suum, quàm fratrē haberet: quippe qui ex ea natus esset, quę & illum peperisset, & uxor eius simul atque mater fuisset. *Ita scribit Isychius Hierosolymitanus, Gregorii Nazianzeni Discipulus, lib. 5. Commentar. in Leviticum, enarrans prædictum cap. 18. Cui suffragatur Constantin. Harmenopulus lib. 4. Epitom. tit. 6.* Eidem concinit & illud Ovidii *lib. 10. Metamorphos.*

Vltrà autem sperare aliquid potes impia virgo?
Nec quod confundas & jura & nomina sentis?
Tuné eris & matris pellex, & adultera patris?
Tuné soror nati, genitrixq; vocabere fratris? &c.

8 Tertia ratio hæc adduci solet: quia ex discrepantium ætatum conjunctione, nimiùm imbecilles partus eduntur: siquidem parentum provecta jam ætas adulescentulorum matrimoniis haud benè conveniat, *ut ait Plato lib. 4. de legibus.*

Quarta

Quarta denique, & verior ratio, cur
matrimonium inter parentes & libe-
ros prohibeatur, est † pudor naturalis: 9
qui in cōtrahendis matrimoniis com-
primis inspiciendus est, *teste Paulo Iu-
risc. in l. adoptivus. 14. §. serviles. in fin.
ff. de rit. nupt.* Hinc præclarè Socrates
apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημονευμά-
των ait: hanc legem in natura divinitùs
latam ac positam esse; μήτε γονέας παισὶ
μίγνυσθαι, μήτε παῖδας γονεῦσιν: id est, neque
parentes liberis misceri, neque liberos
parentibus. Hincq; Justinianus astruit:
irrationabilia † quædam animalia ne- 10
fandum istum coitū refugere & aver-
sari. *Novell. 12. cap. 1. Cuius rei multa
ex probatis Auctoribus refert exempla Ti-
raquell. in 7. lege connubiali, num. 47. &
hunc secutus Borcholt. in hoc §. & tract.
de gradib. pag. 89. & seq. Eâdem de re vi-
deatur Iunius Politicar. quæstion. part. 2.
quæstio. 37. & novissimè Cypræus in tract.
de iure connubior. part. 2. de matrimon.
cap. 6. §. 1. num. 3. & seqq.*

Planè regulæ priori locus est non 11
tantùm in justis & legitimis; sed etiam

in spuriis & naturalibus. *l. & nihil interest. 54. ff. de ritu nupt.* imò non solùm in iis, qui naturâ, sed etiam in iis, qui lege, hoc est, adoptione, parentum aut liberorum locum inter se obtinent, *hîc & d. l. per adoptionem. 17. in fin. & l. quin etiam. 55. ff. eod.* Huius ratio modò indicata est: quia scilicet in nuptiis non causa civilis, sed potiùs naturalis pudor & honestas spectatur. *f. allegatâ l. libertinus. 8. dict. leg. adoptivus. 14. §. serviles. & l. semper. 42. ff. d. tit.* Sive igitur mater aut filia per adoptionem sit, sive naturâ & sanguine: semper turpe & inhonestum est, ma-
12 trimonio eam sibi jungere. † Et aliâs quoque in jure eadem propè solent esse adoptionis jura, quæ naturæ. *§. in plurimis. infr. titul. proximè sequent.* Idque adeò verum est; ut (*scribente hîc Iustiniano, & Caio in dict. leg. quin etiam. 55. ff. de ritu nupt.*) etiam dissolutâ adoptione, idem juris maneat. Quod certè mirum alicui non immeritò videri posset. Nam, dissoluto adoptionis vinculo, mater vel filia esse desinit:
cur

cur ergo eam ducere non licet? *l. in omni. 13. & l. sequenti. ff. de adoptionibus.* Sed dicendum: rationem huius esse, eandem reverentiam & honestatem sive pudorem naturalem: qui vetat ducere eam, quæ aliquando vel mater, vel filia, vel loco matris, aut filię fuit. Atque hic pudor, utpote naturalis, per emancipationem, quæ civilis est, tolli nequit: tametsi per eam adoptio, quæ item est civilis, tollatur. † Ci- 13
vilis etenim ratio tollit quidem civilia, non verò naturalia. §. *ult. infr. de legit. agnator. tut.*

Illud quoque ex hoc textu nostro observandum est: nuptias inter hos, qui sub prædictâ regulâ primâ comprehenduntur, contractas in jure dici nefarias atque incestas. *hic & dict. leg. sororis. 39. in fin. l. etiamsi. 56. dict. leg. ultim. ff. de ritu nuptiar. Vlpian. Institut. titul. 5. §. si quis eam, &c. & Caius titul. 4. lib. 1. vers. quòd si quis incestas vel nefarias, &c.* † Nefariæ dicuntur ex eo, 14
quòd cōtra fas, id est, juris pręceptum, sunt initæ; incestæ, quòd minimè

sunt castæ, *secundùm Isidorum, quem Borcholt. hîc refert, & sequitur.* Quod idem tamen nomen ad secundam etjam, & tertiam regulam (*de quibus infrà suis locis*) pertinet: ut omnia matrimonia hæc sint & dicantur rectè incesta: eo tantùm discrimine adhibito, quòd inter eos, qui parentum & liberorum sunt loco ex lineâ directâ, incestus propriè committatur contra jus naturæ vel gentium: inter alios cognatos, qui ex latere veniunt, aut affines, incestus committatur contra jus civile. *dict. l. ult. ff. de ritu nupt. l. si stipulor. 35. §. 1. ff. de verb. oblig. l. si adulterium. 38. §. 1. & 2. ff. ad leg. Iul. de adulter. Hotoman. hîc enunciat. 1. & Giphanius in vers. & si tales personæ, &c. item Borcholt. in tract. de gradib. cap. in quib. gradib. matrimonia permittantur & prohibeantur. p. 111.*

15 Distinguũt † vulgò Glossographi & Interpretes nuptias nefarias ab incestis: ut nefariç propriè sint, quç inter ascendentes & descendentes, sive inter parentes & liberos contrahuntur: incestæ verò, quarũ ex latere, sive ex transverso

verso conjuncti in vetitis gradibus auctores sunt, itemque affines. *Accurs. in Rubric. C. de incest. & inutil. nupt. Mynsinger. hîc num. 4. Heigius. nu. 11. Schneidevvin. part. 3. num. 3. & 4. Ioachim. à Beust. de matrimon. cap. 58. & 59.* Sed refutantur *per hunc §. nostrum, & praalleg. Novell. 12.* In quibus locis nefarias ac incestas nuptias perspicuè confundit Justinianus, & pro eodē ponit. Et meritò quidem. Nuptiæ enim prohibitæ omnes, vel sunt incestæ sive nefariæ, vel alioquin inutiles, *ut apparet ex d. tit. C. de incest. & inutil. nupt. Videatur Cuiacius ad d. Novell. 12. & hîc Vulteius, nec non Cypraus d. tract. de iure connubior. part. 2. de matrimon. cap. 3. §. 1. num. 3. & seqq.*

§. Inter eas quoque personas. 2.

Inter eas quoque personas, quæ ex transverso gradu cognationis junguntur, est quædam similis observatio, sed non tanta. Sanè enim inter fratrem sororemq; nuptiæ prohibitæ sunt, sive ab eodem patre, eademq; matre nati fuerint, sive ex altero eorum. Sed si qua per adoptionem soror tibi esse cœperit: quandiu quidem constat adoptio,

sane inter te & eam nuptiæ consistere non possunt. Cùm verò per emancipationem adoptio sit dissoluta, poteris eam uxorem ducere. Sed & si tu emancipatus fueris, nihil est impedimento nuptiis. Et ideo constat, si quis generum adoptare velit, debere eum antea filiam suam emancipare: & si quis velit nurum adoptare, debere eum antea filium suum emancipare.

SUMMARIA.

1 In linea transversa nuptiæ inter fratrem sororemque, & inter eos, qui parentum aut liberorum sunt loco, prohibitæ.
2 Quare nuptiæ inter fratrem & sororem prohibeantur.
3 Inter fratrem & sororem matrimonia apud multas gentes olim justa.
4 Differentia inter lineam directam & transversam.
5 Ratio istius differentiæ.
6 Alia inter prædictas lineas differentia.

SECUNDA nuptiarum illicitarum sive prohibitarum regula, *ex hoc & seqq.* §§. constitui hæc potest: † In
1 transverso gradu sive lineâ, nuptiæ sunt prohibitæ inter fratrem sororemq;: & inter eos, qui parentum aut liberorum sunt loco: ut sunt amita & matertera, amita magna, & matertera magna: ut sunt fratris aut sororis filia, neptis, & etiam proneptis. *l. libertinus. 8. l. adoptivus. 14. §. serviles. l. per adoptionem. 17. l. sororis. 39. l. quin etiam. 55. §. 1. & l. seq. ff. de*

ff. de ritu nupt. l. nemini. 17. C. h. tit. l. ultim. C. de incest. & inutilib. nupt. l. si stipulor. 35. §. 1. ff. de verb. oblig. l. miles. 11. §. 1. & l. si adulterium. 38. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. Levit. 18. & 20. Quòd autem primi homines, cùm aliæ mulieres nõ extarent, sorores suas duxerunt: id factum quantò est antiquius *(inquit Augustinus suprà relatus, §. proximo nu. 6.)* compellente necessitate: tantò postea factum est damnabilius, religione prohibente. Et Dn. Johannes Magirus, Præpositus Stutgardianus *(prout eum citat D. Andreas Osiander, d. c. 18. Levit. vers. 9.)* eleganter ait: *Habuit Deus, tanquam Dominus Naturæ & Legis, suas causas; cur eiusmodi coniugia inter fratres & sorores permittere, quàm fratribus immediatè novas coniuges creare maluerit.*

Ratio verò, quare hodie nuptiæ inter fratrem & sororem prohibeantur, videtur civilis potiùs esse, quàm naturalis. *arg. l. ult. ff. de rit. nupt.* vel quia expedit Reipublicæ, amicitiam & charitatem inter cives amplificari, & per 2

exteras etiam totius orbis provincias diffundi: id quod fit matrimonio, *ut §. præcedenti ex Plutarcho & Beato Augustino ostensum est.* Et hanc rationem Prudentius his versiculis expressit;

Distantes regione plagæ, divisaq́; Ponto
Littora conveniunt; nunc vadimonia ad unum
Et commune forum; nunc per cõmercia & artes
Ad cœtum celebrem; nunc per genialia fulcra
Externi ad jus connubii. Nam sanguine mixto
Texitur alternis ex gentibus una propago.

Vel quia, ut idem frater & maritus, patruus & pater dicatur, absurdum & ridiculum est, *tradente Giphanio hîc in vers. sanè enim, &c.* Vel denique quia frater & soror, ex eodem parente descẽdentes, tam inter se conjuncti sunt, ut penè iidem esse videantur. Quemadmodum igitur nemo secum: ita frater & soror inter se nuptias contrahere nõ possunt. Et hanc prohibitionem esse civilem, ex eo quoque intelligitur: quòd apud multas gentes justa inter fratrem & sororem connubia fuerint, ut apud Lacedæmonios, Ægyptios, Parthos, Athenienses, Persas, &c. *Quade re*

dere Cuiac. lib. 16. observat. cap. 37. Brisson. de iur. connub. pag. 55. Borcholt. hîc, & prolixè suo more Tiraquell. in 7. lege connubiali. num. 32. 34. & seqq. nec non Frideric. Pruckman. in tract. de Regalib. §. soluta potestas. effect. 2. num. 22. cum seqq. & Cypraeus in tractat. de connubior. iur. part. 2. de matrimon. c. 6. §. 1. n. 14.

Differentia porrò inter lineam directam & transversam hoc loco affertur: quòd † nimirum prohibitio lineæ di- 4
rectæ procedat & in naturalibus, & in adoptivis, etiam dissolutâ adoptione: prohibitio verò in linea transversa sive collaterali, inter fratrem & sororem locum habeat, itidem tam in naturalibus, quàm in adoptivis; sed non dissolutâ adoptione: ut, filiam adoptivam uxorem ducere non possum, etiamsi vinculum adoptionis sit dissolutum: sororem ducere possum. *dict. l. per adoptionem. 17. ff. de ritu nupt.* † Ratio hu- 5
jus differentiæ est: quia non tantus est pudor inter sororem & fratrem, quantus inter filiam & patrem: & ille pudor potiùs civilis est, ut paulò antè expli-

catum, quàm naturalis. Civilis autem pudor civili modo, id est, emancipatione, seu dissolutione adoptionis rectè infringitur & evanescit, § *ult. infr. de legit. agn. tut.*
6 † Est & alia insignis inter lineas istas differentia: quòd in linea directâ, id est, ascendentium & descendentium, nuptiæ prohibeātur inter omnes, sive in infinitum: in transversâ, non inter omnes, sed paucos, *de quibus suprà dictum.*

§. Fratris verò. 3.

Fratris verò vel sororis filiam, uxorem ducere non licet. Sed nec neptem fratris vel sororis quis ducere potest, quamvis quarto gradu sint. Cuius enim filiam uxorem ducere non licet, neque eius neptem permittitur. Eius verò mulieris, quam pater tuus adoptavit, filiam non videris impediri uxorem ducere: quia neque naturali, neque civili jure tibi conjungitur.

SUMMARIA.

1 FRatris aut sororis naturalem filiam uxorem ducere non licet.
2 Cur olim permissum fuerit matrimonium cum fratris filia, non verò cum filia sororis.
3 Imperator Claudius fratris sui Germanici filiam duxit.
4 Lex Claudia à posterioribus Impp. & Iurisconsultis sublata.
5 Prodigiosa incestus pœna.

6 Fratris

6 Fratris sororisve neptem vel proneptem ducere non licitum: & eius ratio.
7 Discrimen inter filiam sororis naturalis, & sororis adoptivæ: eiusque discriminis ratio.

SICUT nec sororem naturalem; ita nec fratris aut sororis naturalem filiam, in uxorem ducere possumus. *hoc §. & l. adoptivus. 14. §. 2. l. etiamsi. 56. ff. de rit. nupt. l. miles. 11. §. 1. l. si adulterium. 38. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. l. nemini. 17. C. h. tit. l. ult. C. de incest. & inutil. nupt. l. 2. C. si nuptiæ ex rescripto petantur. Caius Institution. libr. 1. tit. 4.* Ratio, cur fratris sororisve filiam, uxorem ducere non liceat, est illa: quoniam nobis filiæ loco est, nos ei parentum. *l. sororis. 39. ff. de ritu nupt.* Quia verò hoc de casu sæpè disputatur: paucis monendum est: Jure civili hîc variatũ esse. Nam jure novo tam fratris, quàm sororis filiam ducere prohibemur, *legibus suprà allegatis:* jure † veteri sororis tantùm filiam, aut neptem; *ut patet ex fragment. Vlpiani tit. 5. §. inter parentes, &c. Paulo lib. 2. sentent. tit. 19. §. ult. ex edicto Diocletiani & Maximiani lib. 5. C. Gregoriani, tit. de nuptiis.*

Hoto-

Hotomano hic, & ex Notis Gothofredi ad d.l.ult.C.de incest.& inutil.nupt. nec non Giphanio ad d.l. nemini. 17. C. hoc titul. ubi rationem differẽtiæ, cur olim permissum fuerit matrimonium cum fratris filiâ, non verò cum filia sororis, hãc esse indicat: quòd videbatur indignum, ut caput familiæ sit is, qui tanquam filius & subjectus esse debeat, ut fit in filia sororis: & quia videbatur propiùs ad conjunctionem matris accedere, qui sororis filiam ducat, quàm qui fratris.

.Primis autem temporibus isthæc matrimonia Romæ licita fuisse, vel ex eo perspicuum est: quòd Rex Servius Tullius duas filias elocârit avunculis earum, Lucio, & Arunti, *teste Dionysio Halicarnasséo lib. 4. Antiquitatum Romanarum.* Postea tamen matrimonia hujusmodi incesta fuisse habita, satis constat ex Catullo, qui Aufilenam quandam reprehendit; quòd se prostituisset patruo, ex eoque liberos sustulisset, hoc carmine:

Aufi-

Aufilena, viro contentam vivere solo,
Nuptarum una est è laudibus eximiis.
Sed cuivis quamvis potiùs succumbere fas est,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Primus † Imp. Claudius cōtra hos mores Agrippinam, fratris sui Germanici filiam duxit, auctorque fuit Senatui, ut aliis idem in posterum liceret. Sed, uno excepto, nempe Talledio Severo, Equite Romano (quem pleriq; Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant) nemo eum est imitatus: *ut scribit Suetonius in Claudio, cap. 26. & Cornel. Tacitus lib. 12. Annal.* † Atque ita hæc lex Claudia statim desijt: eademque ab ipso Nerone, qui Claudio, proximo loco successit, non obscurè improbata; & postmodùm à Nerva Imp. apertissimè lege cōtrariâ sublata est, *ut tradit Dion in vita ipsius.* Hos secuti sunt Jureconsulti, Papinianus, Ulpianus, Paulus, &c. qui hoc matrimonium incestum esse, constanter asserunt: sed adhibitâ distinctione inter fratris & sororis filiam, *ut s. dictum.* Deinde etiam Impp. Diocletianus & Maximianus disertè matrimoni-

3 4

monium inter frater fratrem ac fratris sororisvé filiam inhibuerunt, *dict. l. nemini. 17. C. h. tit.* Aliquot pòst annis Basiliscus Imperator, sive Tyrannus potiùs, rùrsus matrimonium istud permisit: cuius constitutionem, obtento imperio, abrogavit Anastasius. *d. l. ult. C. de incest. & inutil. nupt. Quanquam hanc legem Zenonis esse contendat Cuiacius lib. 8. observat. cap. 28.* Justinianus quoque, qui paulò pòst secutus est Anastasium, idem matrimonium incestum esse ostendit, *hoc* §. *nostro:* & omnes post eum Imperatores, *ut videre est in Basilicis lib. 28. & in Harmenopulo. lib. 4.* Unus Imperator, post Justinianum, Heraclius nuptias cum Martinâ,
5 fratris sui filiâ, contraxit. † Sed propter hoc incestum novâ & miserandâ pœnâ divinitùs affectus est. Nam usque adeò membrum eius virile fuit distortum, ut quoties mejeret, lotio vultum aspergeret. Quod commemorare licèt parùm fortassis pudicum videatur: tamen interest cognoscere prodigiosam atque inauditam pœnam effusæ

effre-

effrenisque libidinis : *de qua Zonaras tom.3. annalium, & hîc Balduinus.* Quod ad alias gentes attinet, ut veteres Græcos, certum est : apud eos permissum fuisse, ducere uxorem fratris vel sororis filiam, *sicuti perspicitur ex Homero lib.7. Odyssea, & Tiraquello in 7. lege connubiali. num. 43. & Tacito d. lib.12. hosq́ referente hîc Giphanio.*

Ait præterea hîc Imp. Justinianus: nec neptem fratris aut sororis duci 6
posse, quamvis in quarto gradu sit. Quinimò nec proneptem fratris sororisvé, etsi in quinto sit gradu, ducere licet : quanquam ætas ipsa huic conjunctioni repugnet, *ut inquit Paulus prædicto lib.2. sentent. tit. 19.* Ratio hîc in textu illa subjungitur : *quia cuius filiam uxorem ducere non licet, neque eius neptem, aut etiam proneptem, permittitur.* Sed huius rationis vera est hæc ratio : quoniam ut filia, ita & neptis, & proneptis liberorum sunt loco. *d. l. sororis. 39. ff. de ritu nuptiarum. Vide Paulum Cypræum in tr. de connub. iure. part. 2. de matrimon. c.6. §.1. nu.19.*

Sed

7 Sed & discrimen hoc loci notandum est inter filiam sororis naturalis, & sororis adoptivæ: quòd liceat ducere, illam nequaquam. *l. si qua. 12. §. fin. ff. d. t. de ritu nupt.* Ratio, cur filiam sororis adoptivæ ducere liceat, hîc adfertur ista: quia neque naturali, neque civili jure cognata est. Ratio autem rationis, id est, cur neutro jure hæc sit cognata, redditur ab Ulpiano *in d. §. finali:* quia per adoptionem tantùm contrahitur cognatio legitima, hoc est, agnatio. Atqui agnatio à masculis descendit, non à fœminis. *§. 1. infr. de legit. agnat. tut.* Etsi igitur soror adoptiva mihi est agnata: filia tamen eius, cùm per fœminam veniat, agnata non est; ac proinde ne cognata quidem, id est, neque civiliter, neque naturaliter conjuncta. *hoc §. & l. qui in adoptionem. 23. ff. de adoptionibus.*

§. Duorum autem fratrum. 4.

Duorum autem fratrum vel sororum liberi, vel fratris & sororis, conjungi possunt.

SUMMARIA.

1 Patrueles, consobrini, & amitini qui dicantur: & cur rectè matrimonio jungantur.

2 Circa

2 Circa consobrinorum matrimonium magna varietas.
3 Marci Antonini Philosophi laus.
4 Consobrinorum nuptiæ jure divino non interdictæ.
5 Pontifices divinis humanisque rebus omnibus pervertendis nati esse videntur.
6 Iure Canonico matrimonium ad 4. usq; gradum inclusivè prohibitũ: huiusq; prohibitionis ridicula ratio.
7 Iure Municipali VVürttembergico, ut & aliorum quorundam locorum statutis, consobrinis est conjugio interdictum.
8 An & quatenus matrimonia contra Ius Canonicum, & novas locorum quorundam constitutiones contracta dissolvi debeant.

DUORUM fratrum liberi, qui propriè † patrueles vocantur: 1 vel duarum sororum, qui consobrini appellantur, quasi consobrini: vel fratris & sororis, qui amitini dicuntur, legitimè matrimonio jungi possunt. *hoc §. & l.3. l. non solùm. 67. §. 1. ff. de rit. nupt. l. uter. 23. ff. de condit. Instit. l. Lucius. 78. §. fil. ff. ad SC. Trebell. l. celebrand. 19. C. h. t. l. 2. C. de instit. & substit.* Et ratio est: quòd hæ personę eodem & pari gradu, & à stipite æqualiter distent; & per consequens nec parẽtum aut liberorũ loco sibi sint invicem: proindeq; eiusmodi reverentiã, qualis parentib. tribuitur, sibi invicem nõ debeant: cũ in æquales reverentię ratio non cadat: & nuptiæ inter æquales convenientis-

ſimæ exiſtimentur, *ut traditum eſt à Cyprao in tract. de connubior. iur. part. 2. de*
2 *matrimon. c. 6. §. 1. nu. 19.* † Quoniam autem de hoc matrimonio ſæpius & variatum eſt, & quęſitum: breviter eam varietatem explicabimus.

Itaque antiquiſſimo jure matrimonium iſtud prohibitum fuiſſe, ſcribunt Cornel. Tacitus *lib. 12.* & Plutarchus *in problemat.* Poſtea tamen permiſſum fuit. Nam legimus, M. Brutum conſobrinam ſuam Porciam uxorem duxiſſe. Et Cicero *in Oratione pro Cluentio* refert, quandam Cluentiam ritè nupſiſſe
3 M. Aurio Melino cõſobrino ſuo. † Sed & Marcus Antoninus Philoſophus, qui integritate & ſanctimoniâ vitæ omnibus Principibus antecelluit, Anniam Fauſtinam conſobrinam ſuam duxit, *auctore Iulio Capitolino.* Atque hoc jure Romani uſi ſunt uſque ad Imperatorem Theodoſium maiorem, qui primus huiuſmodi nuptias lege prohibuit, *ut teſtis eſt Aurelius Victor, & Paulus Monachus in Theodoſio, & B. Ambroſius lib. 8. Epiſtol. 66. & Auguſtinus lib. 15. de civit.*

civit. Dei, cap. 16. Eamq; legem eius filii confirmârunt, Impp. Arcadius & Honorius. *l. manente. C. Theodos. de incest. nupt. lib. 3.* Eandem Theodosij constitutionem apud Gothos receptã fuisse, testatur Cassiodorus *lib. 7. varior.* Neq; dubium videtur, quin ex Gothorum jure adscripta sit negatio ad Caium *lib. 1. Institut. t. 4.* & ad Theophil. *in hoc §. nostro.* Cæterùm paulò pòst constitutio illa ab eodem Arcadio & Honorio abrogata est, restituto jure prisco. *d. l. celebrandis. 19. C. h. t.* Quamvis Anton. Contius *lib. 1. lection. subsecivar. cap. 9. n. 2. & lib. 2. c. 1.* affirmare non erubescat, hanc l. 19. à Triboniano esse corruptam. † Sed ut ut sit, probabile est, 4
Imperatorem Justinianum hîc eam ipsam legem secutum esse, adeoque consobrinorum conjugia permisisse. Neque certè omninò malè: cùm constet, nec jure Divino & Mosaico tales nuptias fuisse interdictas, *Levit. cap. 18.* Unde Jacobus divinâ & civili lege ducere potuit Rahaelem aut Leam, filiam avunculi sui Laban, qui frater erat

Rebeccæ, matris ipsius Jacobi, *Genes. 29* & illarum alterutra nubere Jacobo. Unde & Amram accepit uxorē Jochabed patruelem suam, quæ ei peperit Aaron & Mosen, *Exod. 6.* Duxit quoque Tobias junior suam consobrinam Saram, filiam Raguelis, qui majoris Tobiæ frater erat, *Tob. 7.* Sed hac de re cōsulantur hîc Interpretes: *Balduinus, Heigius, Borcholt, VVesenbecius, Antonius Matthæus, Giphanius, Vulteius, &* *Arumæus thes. 13. latè & eleganter Gentil. lib. 5. de Nuptiis. cap. 11. & Cypræus præallegato cap. 6. §. 1. numer. 19. & seq.*
5 Enimverò † hodie ex decretis Pontificum (qui voluntatem habere pro ratione in his, quæ volunt, dicuntur: & qui divinis humanisque rebus omnibus pervertendis nati esse videntur) istiusmodi consobrinorū nuptiæ apertè improbatæ sunt.
6 † Jure siquidem Pontificio matrimonium ad quartum usq; gradum inclusivè (qui secundùm computationem civilem est octavus) prohibitum est. *can. ad sedem. 35. q. 5. & c. non debet. 8. de consanguinit. & affinitat.*

nitat. Didac. Covarruv. in Epit. in lib. 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 6. num. 9. & 10. Ratio istius prohibitionis hæc perhibetur: quòd quatuor sunt humores in corpore humano, qui cõstant ex quatuor elementis. Ergo usq; ad quartum gradum fit prohibitio in matrimonio. *d. c. non debet. 8. de consang. & affinitat.* Quæ ratio quoniam inepta ac ridicula est: meritò isthæc prohibitio ubique locorum non observatur. Et sanè hac in re plurimùm potest auctoritas magistratus, qui eiusmodi matrimonia hoc tempore concedere poterit, quotiescunque ei integrum videbitur, *tradente Olemanno ad lib. 1. disputat. iur. civ. Giphanii. disputat. 3. num. 41.* † Porrò 7
jure Municipali Württembergico neque duorum fratrum, vel sororum liberi, neq; qui descendunt ex duorum fratrum sororumvé liberis, matrimonio conjungi possunt: *ut latiùs id explanat Felix Bidembach. in Promptuar. connubial. in Appendice, cap. 3. q. 2.* Idem in omnib. reformatis Augustanæ Confessionis regionibus receptum esse, te-

ſtatur Tilemanus Heshuſius *in libello*, Von Eheverlöbnuſſen vnd verbottenen
8 *gradibus.regul.4.* † Veruntamen ſi matrimonia ſunt contracta, quę non legibus divinis aut veteribus Romanis, ſed tantùm Jure Canonico, & novis locorum quorundam conſtitutionib. prohibentur, ea diſſolvi non debent. Idem judicandum eſt, ſi poſt promiſſionem nuptiarum inter tales perſonas, quę de Jure Canonico conjungi non poſſunt, concubitus acceſſit: præſertim ſi abeſt malitia, tentans ſtuprum, ut conjugium eo prætextu impetretur: *Simon Pauli part.3. Method.loc.de coniugio.pag.374.fac.2.& pag.381.fac.2.*

§. Item amitam. 5.

Item amitam, licèt adoptivam, ducere uxorem non licet, item nec materteram: quia parentum loco habentur. Qua ratione verum eſt, magnam quoque amitam, & materteram magnam prohiberi uxorem ducere.

SUMMARIA.

1 AMitam & materteram ducere uxorem non permittitur, huiusque ratio.

2 Amita per adoptionem fieri poteſt: matertera non item.

3 Adoptio non adfert jus cognationis, ſed tantùm jus agnationis.

CUM

CUM amitâ, id est, patris sorore, 1
licèt adoptivâ & materterâ, id est, matris sorore, itē amitâ magnâ, hoc est, avi sorore, & materterâ magnâ, hoc est, sorore aviæ, & deinceps, matrimonium contrahere non permittitur. *l. per adoptionem. 17. §. ultim. ff. de rit. nupt.* Ratio est: quia tametsi ex ascēdentium & descendentium numero non sunt: tamen parentum loco habentur, *hoc nostro* §. Rectè autem hîc Justinianus, dum ait, † materteram du- 2
cere uxorem non licere, non addit, *licèt adoptivam:* quoniam amita per adoptionem fieri potest: matertera nō item: ut & patruus adoptivus esse potest, avunculus non potest. *l. si qua mihi 12. §. ult. ff. de rit. nupt.* Quî sic? quia adoptio non jus sanguinis seu † cogna- 3
tionis, sed tātùm jus agnationis adfert. *l. quia adoptionem. 23. ff. de adopt.* Itaque ubi non est agnatio, ut in matertera, & in avunculo; quia per fœminam, nempe matrem, conjunguntur: ibi nec est adoptio. *Vide Baronem hîc, Balduinum, Mynsingerum, & Anton. Matthæum.*

§. Affinitatis. 6. & §. Socrum. 7.

Adfinitatis quoque veneratione, à quarundam nuptiis abstinere necesse est, ut ecce privignam aut nurum uxorem ducere non licet: quia utraque filiæ loco sunt. Quod ita scilicet accipi debet, si fuit nurus aut privigna tua. Nam si adhuc nurus tua est, id est, si adhuc nupta est filio tuo, aliâ ratione uxorem eam ducere non poteris: quia eadem duobus nupta esse non potest. Item, si adhuc privigna tua est, id est, si mater eius tibi nupta est, ideo eam uxorem ducere non poteris, quia duas uxores eodem tempore habere nõ licet.

§. 7. Socrum quoque & novercam prohibitum est uxorem ducere: quia matris loco sunt. Quod & ipsum dissolutâ demum adfinitate procedit. Alioquin si adhuc noverca est, id est, si adhuc patri tuo nupta est: communi jure impeditur tibi nubere, quia eadem duobus nupta esse non potest. Item, si adhuc socrus est, id est, si adhuc filia eius tibi nupta est: ideò impediuntur tibi nuptiæ, quia duas uxores habere non potes.

SUMMARIA.

1 Inter affines, qui parentum liberorumve, aut fratrum sororumve locum obtinent, matrimonium non consistit.
2 Affines qui & unde dicti.
3 Affinitas quid.
4 Qui affines sint parentũ & liberorum, fratrum & sororum loco.
5 An frater præmortui sui fratris relictam viduam in uxorem ducere possit.

6 Expli-

TERTIA nuptiarum prohibitarum regula de affinibus hæc est: Inter † eos affines, qui parentum 1 liberorumvé, aut fratrum sororumvé locum obtinent, matrimonium non consistit. † Sunt autem affines (*auctore Modestino*) viri & uxoris cognati: di- 2 cti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. *l. non facilè. 4. §. sed quoniam. 3. ff. de grad. & affinib.* † Hinc 3 affinitas à Theophilo hîc definitur, propria quædam qualitas personarũ, quæ citra cognationem nobis ex nuptiis conjunguntur. † Cæterùm paren- 4 tum & liberorum; fratrum & sororum sunt loco; socer, socrus; prosocer, pro-

socrus; gener, nurus; progener, pronurus; vitricus, noverca; privignus, privigna; Levir, hoc est, mariti frater; glos, id est, mariti soror; sororius, id est, sororis meæ maritus: fratria, id est, fratris mei uxor: soror uxoris. *hoc* §. *& l. qua. 12.* §. *1. & seqq. l. adoptivus. 14. l. uxorem. 15. l. Aristo. 40. ff. de rit. nupt. dict. l. non facilè. 4.* §. *hos itaq. ff. de gradib. l. nemini. 17. C. hoc titul. l. fratris. 5. l. penultim. & ultim. C. de incest. & inutil. nupt.*

5 Sed quæstionis est: an jure Divino frater premortui sui fratris relictam viduam in uxorem ducere possit? Et non posse, clarum est *ex Levit. cap. 18. vers. 16.* ubi ita disertè scriptum extat: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudo fratris tui est.* Idem inculcatur *Levit. 20. v. 21.* his verbis: *Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam. Turpitudinem fratris sui revelavit: absque liberis erit.*

6 † Cui non obstat, quòd *Deuteronomii capit. 25. vers. 5.* frater jubetur fratris absque filio defuncti semen, acceptâ ipsius uxore, su-

re, suscitare. Nam præterquam quòd ad germanum fratrem id non pertinere quidam opinantur: cùm fratrum nomine consanguinei & cognati promiscuè, phrasi Hebræâ, intelligantur, *ut testatur libellus Ruth cap. 4. Calvinus ad d. c. 18. Ioach. à Beust. in tract. de matrim. c. 51. p. mihi 201.* lex isthæc alterius illius generalis legis est exceptio, quæ peculiari quadam ratione nititur. Loquitur enim eo de casu, quando frater sine herede decesserit: ut tum ipsius frater viduam defuncti ducat, & liberos ex ea generet: ne nomen & familia defuncti in populo Israëlitico deleatur. Extra verò hunc specialem casum, nequaquam matrimonium cum demortui fratris viduâ relictâ, fuit licitum. Idque meritò. Quod siquidem contra rationem Juris generalis receptum est: in exemplum aut consequentiam trahi nec potest, nec debet. *l. quòd verò. 14. cum duab. seqq. ff. de legib. l. quod contra. 141. ff. de reg. iur. Atque sic ista loca, quæ prorsus alioqui confligere videntur, conciliat magnus ille*

Theolo-

Theologus Lucas Osiander in explicatione dicti c. 18. Levitici, latiùs D. Matthias Hafenrefferus in locis Theolog. lib. 3. loc. 10. de coniug. pag. 760. edit. 3. Theodorus Beza in tractat. de repud. & divort. pag. mihi 78. & Nicolaus Hemmingius in libello de Coniugio, &c. pag. mihi 119. Vide Ioan. Thom. Freigium, de grad. consang. & affinitat. fol. 294. & Reusnerum lib. 1. consult. quaest. 4 nec non Oleman. ad lib. 1. disputation. iur. civil. Giphanii. disput. 3. num. 44.

Atque hæc, quæ de fratris defuncti uxore jam dicta sunt, similiter de uxoris demortuæ sorore debent exaudiri.
9 Neque † enim, quòd Dominus *Levit. d. c. 18. vers. 18.* uxoris sororem, illâ adhuc vivente, duci prohibet, eò spectat, ut à contrario sensu quis inferat, illâ mortuâ, nuptias cum altera sorore superstite consistere posse: cùm versiculi istius (qui in textu Hebræo ad verbum ita legitur: *Et uxorem ad sororem eius non accipies, ad affligendum, & revelandum nuditatem eius super eam, in vita (vitis) eius*) genuinus hic sit sensus;

ſus: Non licere cuiquam, uxore ſua ſuperſtite, aliam quamcunque ſuperinducere. Adeoq; lex eſt prohibens polygamiam: & illis verbis *(in vita eius)* innuit ſimul, poſt mortem uxoris, ſecundis aut tertiis votis non eſſe interdictum. *Sed hanc rem copioſiſſimè & convenientiſſimè explicat D. Hafenrefferus d. loc. 10. de coniug. pag. 762. & ſeqq. ubi omninò inſpiciendus.*

Planè etſi gradus affinitatis jure ci- 10
vili nulli ſunt. *d. l. non facilè. 4. §. gradus. 5. ff. de gradibus. & affinib. Borcholt. Antonius Matth. & alii in hoc §. Cuiacius in §. hactenus. infr. de gradib. cognat. ubi in l. Iuriſconſultus. 10 ff. de gradib. exiſtimat legendum: Iuriſconſultus cognatorum gradus & affines: ut in inſcriptione legis, & in ipſo titulo. Vide aliter ſentientes Iul. Pacium cent. 6.* ἐναντιοφ. *quæſt. 71. Duaren. in titul. ff. ſolut. matrimon. c. 3. Iacob. Curt. tom. 1. coniecturar. lib. 3. c. 7. & Arumæum Exercitat. Iuſtin. 2. theſ. 14.* Jure tamen Canonico, eodem modo, quo in conſanguinitate, gradus affinitatis numerantur, & diſtinguuntur, ſecun-

cundùm hanc regulam : *Quoto gràdu quiſpiam eſt cognatus uxori, eodem gradu*
11 *ſit affinis marito, & contrà :* & † ut inter cognatos, ita etiam inter affines, uſque ad quartum gradum incluſivè (*ut loquuntur)* nuptiæ prohibentur. *c. non debet. 8. de conſanguinitat. & affinitat. Harmenopul. lib. 4. titul. 6. & lib. 6. tit. 4. & 6. Heigius hîc num. 17. Mauſerus hîc in §. ſocrum. pag. mihi 358. Gentil. lib. 5. de nuptiis. cap. 12.*

12 Hoc porrò loco notanda eſt differentia matrimonij & hereditatis. In matrimonio namque, ut & in aliis quibuſdam Juris articulis, puta in teſtimoniis, in jus vocatione, &c. affinitatis ratio habetur. *l. lege Iulia. 4. ff. de teſtibus :* in hereditate non item. Ratio differentiæ hæc eſt : quia in nuptiis ſive matrimonio, quoad conjunctionem, ſpectatur honeſtas, & jus naturæ. *l. libertinus. 8. & prædictâ l. adoptivus. 14. §. 2. ff. de rit. nupt.* In hereditatibus verò, vel ſucceſſionibus attenditur jus civile, *ut indicat Paulus libro 4. ſentent. titul. 10.* Quod jus aut veram ſan-

sanguinis cognationem, aut saltem legitimam, quæ fit adoptione, desiderat. † Quare nemo affini succedere 13
potest: sed cognato tantùm. *l. vitrico. 3. & l. affinitatis. 7. C. communia de successionibus.*

Denique ex præsenti loco & illud 14
observandum: quòd duas uxores, vel duos maritos, eodem tempore habere minimè liceat. † Et qui id tentârit, ex edicto Prætoris infamiâ notatur. *l. 1. in fine. l. quid ergo. 13. §. 1. ff. de his, qui not. infam.* rescriptumque est, ne judices hoc crimen relinquant inultum. *l. 2. C. de incest. & inutil. nupt. l. eum, qui duas. 28. C. ad leg. Iul. de adult.* Sanè hodie ex constitutione criminali Imperatoris Caroli V. Articul. 121. bigamus ultimo supplicio afficitur. *Verùm hac de re enucleatè dictum est in §. 1. s. de patr. potest. num. 23. & 24.*

§. Mariti tamen. 8.

Mariti tamen filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio marito, vel contrà, matrimonium rectè contrahunt: licèt habeant fratrem sororemvé ex matrimonio postea contracto natos.

Sum-

SUMMARIA.

1 Nuptiæ inter comprivignos licitæ.
2 Inter comprivignos nulla intercedit affinitas: & cur.
3 Vir & uxor propriè affines non sunt: sed potiùs principium affinitatis.
4 Duo fratres duas sorores, pater & filius matrem & filiam ducere uxores possunt.
5 Affines propriè qui dicantur.

1 NUPTIÆ inter comprivignos, etiam natis ex parentum suorum matrimonio liberis, rectè contrahuntur. *hoc §. l. generali. 34 §. inter privignos. ff. de ritu nupt. l. Titia, quæ. 134. ff. de verb. obligat.* Ratio est perspicua: quia inter comprivignos nulla intercedit affinitas. Siquidem affines tantùm comparatione conjugum dicuntur; hoc est, omnes cognati seu cōsanguinei mariti, sunt affines uxoris, &
2 contrà: † sed ipsi cognati utriusq; inter se non sunt affines: licèt vulgò moribus nostris omnes affines per abusionem vocētur. *uti monet hîc Giphanius.*
3 Imò † nec vir & uxor propriè sunt affines; sed potiùs principium sive causa efficiens affinitatis. *gloss. Theophil. Angel. & Mauserus in §. affinitatis. s. hoc tit.*

Unde

Unde † est, ut duo fratres duas sorores, 4
pater & filius matrem & filiam ducere uxores possint, *ut hîc annotat VVesenbecius. D. Bidembach. in Promptuar. connubial. in append. c. 3. quæst. 2. pag. 539. circa finem. D. Collega Halbritter. in disp. de matrimon. de Anno 1600. thes. 17. Respondente Iohanne Burghardo Stadtman. & Basil. Monnerus in tract. de matrimon. part. 4. cap. 2. num. 9. per c. quod super. 5. de consang. & affinit.* † Itaq; affines pro- 5
priè sunt uxor & cognati mariti; maritus & cognati uxoris: & de his accipienda sunt statuta, quæ mentionem affinium faciunt, *sicuti docent Iason. n. 59. & Curtius Iunior. num. 78. in l. fin. C. unde liberi. quos refert & sequitur Treutlerus volum. 2. disputat. 6. thes. 3. ad lit. A. in fine.*

§. Si uxor tua. 9.

Si uxor tua post divortium ex alio filiam procreaverit: hæc non est quidem privigna tua: sed Iulianus ab hujusmodi nuptiis abstinere debere ait. Nam constat, nec sponsam filii nurum esse, nec patris sponsam novercam esse: rectius tamen & jure facturos eos, qui ab hujusmodi nuptiis abstinuerint.

Summaria.

1 In contrahendis matrimoniis non solùm quod licet, sed & quod honestum est, spectari debet.
2 A quibus personis, licèt neque cognati sint, neque affines, abstinendum.
3 Sponsa ab uxore differt, ut sponsalia à nuptiis.
4 Matrem sponsæ ducere non licet.

1 Quandoquidem in contrahendis matrimoniis jus naturale, & pudor inspiciendus est. *l. adoptivus. 14. §. 2. ff. de rit. nupt.* & non solùm quod licet, sed & quod honestum est, spectari solet. *l. semper in coniunctionibus. 42. ff. eodem. & l. semper. 197.*
2 *ff. de reg. iur.* † Idcircò Imperator tres hîc adfert personas, à quibus, licèt neque cognati sint, neque affines, propter honestatem publicam, ac reverentiæ præcedentis memoriam est abstinendum: ut est filia uxoris post divortium; quæ propriè non est privigna, utpote dissoluto jã matrimonio procreata: ut est sponsa filii, quæ propriè
3 non est nurus († Differt etenim sponsa ab uxore, ut sponsalia à nuptiis, id est, spes à re ipsa, sive traditio à promissione. Quanquam negari non possit; secun-

cundùm Scripturam, desponsatam viro, etiam matrimonio non consummato, vocari uxorem. Quod patet exemplo Mariæ, *Matth. 1. vers. 20.* ubi dicitur Josepho: ne timeas accipere *uxorem* tuam. Idem innuit lex, *Deuter. 22.* Quę eâdem pœnâ punit scortationem cum desponsata, quâ punitur adulterium: *ut tradit D. Bidembach. in Promptuar. connubial. in Append. de causis matrimonialibus. cap. 2. quæst. 2. pag. 531.*) ut est sponsa patris, quæ propriè non est noverca. *l. si qua. 12. d. l. adoptivus. 14. §. ultim. ff. de ritu nupt.* † Talis quoque est mater sponsæ, quæ propriè socrus non est. *dict. l. 14. in fine. ff. eodem.* Quid enim in tantâ personarum copiâ, cum eâ matrimonium inire necesse est, quæ filia, vel mater vulgò putetur? *inquit hîc Eguinarius Baro. Et ea de re fusiùs tractat Hubertus Giphanius ad l. nemini. 17. C. h. t.* 4

§. Illud certum. 10.

Illud certum est, serviles quoque cognationes impedimento nuptiis esse: si fortè pater & filia, aut frater & soror manumissi fuerint.

SUMMARIA.

1 IN matrimonio habetur ratio cognationis servilis; in hereditate non item: eiusque ratio.
2 Servi sunt participes juris naturalis, non verò civilis.
3 Iure civili servus nullos prorsus cognatos, aut parentes habet.
4 Inter servos neque matrimonium, nec contubernium licitum.
5 Incestus naturâ vetitus.

EX hoc §. rursus notanda est differentia inter matrimonium & hereditatem:
1 † quòd in illo habeatur ratio cognationis servilis; in hac non item. *inf. initio tit. de servili cognat. l. adoptivus. 14. §. serviles. ff. de rit. nupt. l. 1. §. 2. ff. unde cognati. l. 1. §. filio. ff. ad Senatusconsult. Tertyllian.* Differentiæ ratio suprà *in §. affinitatis. hoc tit.* exposita est:
2 † quia scilicet in nuptiis spectatur jus naturæ; cujus juris servi sunt participes. *l. quod attinet. 32. l. iura. 8. ff. de reg. iur.* in hereditatibus spectatur jus civile, cujus juris servi sunt expertes. *d. l. quod attinet. ff. eod. tit.* adeò,
3 ut jure † civili servus nullos nec cognatos, nec affines habeat, nec matrem quidem, aut patrem, aut fratrem; *ut disertè ait Paulus lib. 4. sentent. tit. 10. & Vl-*

& Vlpianus in fragment. tit. 12. de curatorib. Itaque summa hæc est: in iis, quæ ad jus civile pertinent, nulla est servilis cognatio, *per d. princip. infr. de servili cognat:* in iis verò, quæ spectant ad jus naturæ, ut in nuptiis, in alimentis, &c. est & attenditur cognatio servilis, & etiam affinitas. *d. l. adoptivus. 14. §. serviles. & §. seq. ff. de ritu nupt. Giphanius hîc.*

Porrò illa verba *(si fortè pater & filia, aut frater & soror manumissi fuerint)* ideò addit Justinianus: † quia quamdiu servi sunt, matrimonium contrahere nequeunt. *l. cum ancillis. 3. C. de incest. & inutil. nupt.* Quid ergo, dicet aliquis; an saltem inter eos licitum erit contubernium, id est, an servo licebit sororem, matremvé ancillam habere in contubernio? Minimè gentium. Nam propter naturæ honestatem & reverentiam, servile etiam contubernium inter eiuscemodi personas prohiberi palàm est. Cur ita? † quia in incestum naturâ vetitum res incidit. *l. ult. ff. de ritu nupt.* & qui per nuptias 4 5

prohibentur conjungi: multò minùs per concubinatum, aut alio modo consuetudinem habere possunt. *l. etiam si. 56. & dict. leg. ultim. ff. eodem tit. c. discretionem. 6. cap. penult. & t. tit. de eo, qui cognovit consanguin. uxoris, &c. VVesenbecius hîc. nu. 2.*

§. Sunt & aliæ personæ. II.

Sunt & aliæ personæ, quæ propter diversas rationes nuptias contrahere prohibentur, quas in libris Digestorum, seu Pandectarum, ex vetere jure collectarum, enumerari permisimus.

SUMMARIA.

1 TVtor & curator, horumque filii à matrimonio pupillæ removentur.
2 Ratio, cur tutoris filius non possit pupillam patris sui ducere, & eiusdem tamen tutoris filia pupillo nubere queat.
3 Nuptiæ inter tutorem & pupillam de jure Canon. & consuetudine permissæ.
4 Inter Senatores & humilis conditionis fœminas nuptiæ prohibitæ: jure verò novo licitæ.
5 Matrimonium inter præsidem & fœminam provincialem consistere nequit.
6 Explicatio l. si quis officium. 38. §. ultim. ff. de ritu nupt.
7 Sponsalia hîc à nuptiis distinguenda.
8 Prohibitio isthæc nostris moribus cessat.
9 Inter raptorem & raptam quatenus matrimonium interdictum.
10 An raptor matrimonium contrahens cum muliere rapta, pœnam legalem evitet.
11 Pœna stupri quæ sit de jure civili.
12 Stuprator contrahendo matrimonium cum virgine corrupta, stupri pœnam effugere potest.

13 Mulier

13 Mulier vi rapta, & stuprum passa, ut raptori cohabitet, cogi nequit.
14 Nuptiæ inter Propatrem & alumnam jure civili vetitæ: nostris autem moribus concessæ.
15 Prohibitio nuptiarum est, vel naturalis sive Divina, vel civilis seu humana.
16 Dispensatio in prohibitione naturali & Divinâ locum non habet.
17 Cur Iustinianus de matrimonii dissolutione hîc non tractârit.
18 Matrimonium solvitur morte naturali alterutrius conjugis, & divortio.
19 Superstiti conjugi integrum esse ad secundas nuptias transire, tam ex legibus civilibus, quàm ex Sacris literis luculenter evincitur.
20 Qualiter mors absentis conjugis probetur.
21 Morte civili sive deportatione matrimonium non dirimitur.
22 Declaratur l. si quis sic stipuletur.56. ff. solut. matrim.
23 Olim servitute solvebatur matrimonium : hodie non item.
24 Divortium quid & unde.
25 Differentia inter divortium & repudium.
26 Prima divortii causa adulterium.
27 Cur ob adulterium fiat divortium.
28 Vtrùm divortio propter adulterium facto, parti innocenti sit permittendum ad secundas nuptias convolare, vivente adhuc adulterâ.
29 Sententia affirmativa, ceu æquior & communior, probatur.
30 Pœnæ suos auctores tenere debent.
31 Multiplicare inconveniens, non est solvere argumentũ.
32 Verus intellectus dicti Christi Luc.16.v.18.& Marc.10. vers. 11.& 12.
33 Vno loco omissum, ex aliis pleniorib. locis supplendũ.
34 Exponitur locus Pauli 1.Cor.7.v.10. & 11.& 39.
35 Consideratur pronunciatum Christi Matth.19.v.6.
36 Adulteri morte puniendi.
37 Ante divortium adulterium veraciter probandum.
38 Pudicitia læsa restitui nequit.
39 Baptismi Sacramentum fide perditâ non amittitur.
40 Matrimonium verè Sacramentum non est.
41 An & quatenus nocenti personæ concedendum, ut ad secunda vota pervenire valeat.

42 Maritus contra uxorem adulteram, vel criminaliter, vel civiliter regulariter agere potest.
43 Hujus regulæ exceptiones.
44 Voluntate de medio sublatâ, omnis actus est indifferens.
45 Mores serò accusantur, qui itidem approbari videntur.
46 Num justa matrimonii rescindendi sit causa, si quis vitiatam ab alio, prò virgine ignorans duxerit.
47 Mulier corrupta capitali supplicio afficienda.
48 Iosephus cum Maria conjuge, sibi de adulterio suspectâ, divortium secretò facere instituens, à justitia commendatur.
49 Emptio rescinditur, si quis mulierem corruptam pro virgine per errorem emerit.
50 Deficiente conditione matrimonii generaliter subintellectâ, deficit quoque conjugii promissio.
51 Dolus malus quatenus contractus tum bonæ fidei, tum stricti juris vitiet.
52 Ex dolo & improbitate sua lucrum sentire nemo debet.
53 Error in substantia matrimonium vitiat.
54 Sponsa de præsenti pro vera uxore habetur.
55 Tristes consequuntur exitus, ubi maritus cum stuprata vivere cogitur.
56 Lenocinii crimen contrahit, qui in adulterio deprehensam uxorem retinet.
57 Vxorem adulteram retinens, stultus & injustus censetur.
58 Nuptiæ simulatæ nullius sunt momenti.
59 Leónis Novellæ quatenus recipiendæ.
60 Quod quisque juris in alterum statuit, eodem jure & ipse uti debet.
61 Correlativorum idem judicium.
62 Argumentum à correlativis quando procedat.
63 Fœdior in fœmina putatur libido, quàm in masculo.
64 Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat.
65 Eadem à viro, quæ ab uxore, debetur castitas.
66 Peccata latentia vindictam non habent.
67 Hodie maritum super adulterio accusare uxori permittitur.
68 Iniquum est, ut quis de alio judicare velit, & judicari de se nolit.
69 Quatenus vir sit caput mulieris.

70 Non

70 Non minores sunt labes animi vitiati, quàm corporis.
71 Nemo sine crimine sive vitio animi vivit.
72 Quieta conjugia distrahi, & occulta delicta detegi non debent.
73 Delicta levia dissimulanda: non item gravia.
74 Delicta puniri, Reipublicæ interest.
75 Sensus l. si uxor. 13. §. fin. ff. ad l. Iul. de adult.
76 Conditio hæc (ducam te, si virginem te invenero) tanquam turpis improbatur.
77 Absurdum est, tacita prævalere, plusque operari expressis
78 Quilibet præsumitur bonus, donec contrarium probetur.
79 Filiusfamilias repudiando hereditatem, quatenus patri præjudicet.
80 Remissio juramenti calumniæ quatenus valeat.
81 Expressus juris error sententiam vitiat: non æquè tacitus.
82 Contractus libero consensu perfecti, ampliùs rescindi nequeunt
83 Consensu nihil tam contrarium, quàm error.
84 Mens & explicatio l. qui cum alio. 19. & l. quod quis ex culpa. 203. ff. de reg. jur.
85 Consideratio l. alioquin. 11. §. 1. ff. de contrah. empt.
86 Matrimonium individuam vitæ consuetudinem continet.
87 Explicatur l. Barbarius. 3. ff. de officio Prætor.
88 Argumentum à contrario sensu fortissimum & frequentissimum.
89 Ex diversis ac separatis nihil infertur.
90 Quatenus falsa causa actum vel contractum non vitiet.
91 Salmo Princeps tribus Iudæ, & Oseas Propheta publicas meretrices duxerunt uxores.
92 Non minimum charitatis opus censetur; meretricem in uxorem ducere, sicque remissionem peccatorum mereri.
93 Non exemplis, sed legibus judicandum.
94 Consilium non est obligatorium.
95 In meretrice nulla est spes fidei, vel certitudo pudicitiæ: & nemo suis operibus, etiam optimis, remissionem peccatorum meretur.
96 Sæpe leves quidam mariti, ob qualescunque suspiciones, uxores suas falsò traducunt atque diffamant.

97 Accusator & diffamator intentionem suam evidenter non probans, injuriarum tenetur, & ex lege Mosaica gravi pœna afficitur.

98 Secunda divortii causa est, malitiosa desertio.

99 Nemo sine culpa, jure suo privandus.

100 Laquei conscientiæ innocentis psonæ non iniiciendi.

101 Verus & genuinus sensus Auth. hodie, C. de repudiis. item 1. Cor. c. 7. v. 15. & Matth. c. 5. v. 32. & c. 19. v. 9.

102 Tertia divortii instituendi causa est, impotentia.

103 Finis matrimonii duplex: procreatio sobolis, & evitatio fornicationis.

104 Causa efficiens matrimonii consensus, cui error contrarius.

105 Qui impotens est, propriè vel mas, vel fœmina non censetur.

106 Consensus, ad matrimonium contrahendum necessarius, qualem in se conditionem habeat.

107 Qui scienter impotentem duxit, eam tenetur habere ut sororem: nec divortium petere potest.

108 An sterilitas justa sit divortii causa.

109 Quarta divortii causa est; veneficium, & insidiæ vitæ conjugis à conjuge structæ.

110 Sed juxta Canones, quoad thorum & mensam duntaxat.

111 An & reliqua crimina, præter adulterium, sint ad matrimonii solutionem sufficientia.

112 Vnius inclusio, est alterius exclusio.

113 Vocabulum πορνείας quid significet.

114 D. Hemmingii auctoritate & rationibus prægnantibus probatur, vocabulo fornicationis, etiam reliqua gravia scelera contineri.

115 Eadem sententia confirmatur auctoritate D. D. Hunnii, Szegedini, & Bidembachii.

116 Nunquid mariti asperitas & sævitia sit justa matrimonii dissolvendi causa.

117 Versiculi plerasq; matrimonii dirimendi causas complectentes.

Hoc ex loco colligere promptum est: nuptias non solùm propter cognationem, vel affinitatem, esse

esse prohibitas: sed alias etiam ob causas personis quibusdã interdictas.† Etenim primò tutor vel curator, horũq; 1
filii à matrimonio pupillæ, vel adultæ, Senatusconsulto removẽtur. *l. Senatusconsulto. 59. l. quãquam. 62. l. libertum. 64. §. 1. ff. de rit. nupt. l. tutor. 15. ff. de sponsal. l. qui pupillam. 7. ff. ad l. Iul. de adult. tot. t. C. de interd. matr. inter pupill. & tut. seu curatorẽ, filiosq; eorum.* Tametsi inter filiã tutoris, eiusdemq; pupillum justæ nuptiæ contrahantur. *d. l. libertũ. 64 §. ult. ff. de rit. nupt. l. curatorem. 5. C. de interdicto matrim. inter pupillam, &c.* † Ratio 2
diversitatis, cur scilicet tutoris filius non possit pupillã patris sui ducere, & eiusdem tamẽ tutoris filia pupillo nubere queat, hæc esse videtur: quia jus illud introductum est: ne tutor vel filius eiusdem, matrimoniũ hoc ineũdo, rationes tutelę subterfugerẽt. *d. l. libertũ. 64. §. 1. v. cũ ideò prohibuerit. ff. d. rit. nupt. l. si tutor. 7. C. de int. matr. int. pupill. &c.* Facilimè namq; pupillæ, quã vel tutor, vel filius uxorẽ duceret, persuadebunt; imò vel metu, vel violentiæ terrore pro-

proposito imperabunt: ut ne ullo tempore rationes administratæ sive gestæ tutelæ reddi sibi flagitet. Quod periculum non subest in pupillo. In hunc siquidem cùm uxor, nempe tutoris filia, potestatem imperandi nullam habeat: haud verendum est, ne vel per metum, vel violentiam aliquid eiusmodi ab eodem extorquere valeat. Cæterùm rationibus tutelæ à tutore redditis, & tempore, intra quod pupilla restitutionem in integrum impetrare potuit, effluxo; cùm prohibitionis ratio cesset: cessat utique etiam ipsa prohibitio. *d. l. quanquam. 62. §. ultim. ff. de ritu nupt.* itemque illa cessat, si pupilla tutori, eiusvé filio, à patre desponsa, destinatavé, vel testamēto nominata fuerit. *l. tutor vel curator. 36. l. non est matrimonium. 66. ff. eod. tit. Vulteius in princip. huius tit. nu. 36.*
3 † Sanè de jure Canonico, & consuetudine Germaniæ matrimonium inter tutorem & pupillam admitti, plerique tradiderunt. *Goffredus & Ioannes Andreæ, hosq́; referens Angel. Aretin. hîc num. 2.*
Contra-

Conradus Mauser. in vers. septimò, &c. Schneidevvin. part. 3. nu. 14. vers. octavò, &c. Heigius num. 6. Felinus in cap. 1. num. 11. de sponsalibus. Salicet. in l. fin. C. de interdict. matrimon. Ioach. à Beust. in tract. de sponsalib. cap. 21. in fine. & Sichardus consil. 1. matrimoniali. num. 8. & consil. 3. num. 58. cum seqq.

Deinde inter Senatores vel filios Senatorum, & eorum libertinas, vel alias vilis & humilis conditionis fœminas, nuptiæ contrahi nequeunt: ne videlicet ordo Senatorius huiusmodi nuptiis contaminetur, aut dedecoretur. *l. oratione. 16. l. lege Iulia. 44. ff. de ritu nupt. l. filiam. 9. ff. de Senatorib. l. si rogatus. 20. §. matrimonii. ff. de manumissis vindicta. l. humilem. 7. C. de incest. & inutil. nupt. Vlpianus in fragment. titul. 13. Quod tamen postea Iustinianus suâ constitutione Novellâ 78. cap. 3. sustulit; quam Irnerius Iurisconsultus retulit in Authent. sed de novo iure. C. de nupt.* 4

Sic quoque inter Præsidem seu magistratum provincialem, eiusvé filium, & fœminam provincialem, matrimonium 5

nium consistere non potest. *l. si quis officium. 38. l. qui in provincia. 57 ff. de rit. nupt. l. unic. C. si rector provinciæ. & tit. C. si quacunque præditus potestate, &c.* Ratio huius prohibitionis est: quia potentatus matrimonium, quod liberum esse debet, cogere videatur. *l. præ-*
6 *fectus. 63 ff. de rit. nupt.* † Quod autem *in d. l. si quis officium. 38. §. ult. ff. de ritu nupt.* astruitur: eum, qui in provincia officium administrat, non prohiberi in ea provincia filias suas in matrimoniũ collocare: eius ratio, cùm in filiis aliter sit constitutum, hæc indicãda est: quia scilicet in filiab. elocandis nihil prorsus violentiæ timendum est. Nemo enim facilè filiam suam (quam intimè amare præsumitur) invito, quantumvis prædiviti, obtrudet: cùm mariti in illam sævitia & iracundia metuenda sit, qui invitus eã ducere coactus fuit. Contrà verò maritus uxoris, quę compulsa est ad nubendum, asperitatem sive violentiam non veretur: cùm illa propter imbecillitatem fragilitatemque sexus ad imperandum, & vim metum-

tumvé marito incutiendum, idonea non intelligatur.† Cæterùm hîc sponsalia sunt distinguenda à nuptiis. Illis 7
enim, qui in aliqua provincia officium aliquod gerunt, non interdictum est sponsalia contrahere: ita tamen, ut officio sive administratione depositâ, nihilominus desponsatæ sit liberum, an sponsalia illa rata, nec ne, esse velit, arris tantummodo redditis, quas acceperit. Veterem autem sponsam, hoc est, eam, quam ante adeptum officium quis sibi desponsarit, in officio ducere prohibitum non est: quòd metus coactionis sive terroris eo in casu non subsit; qui metus prohibitioni illi caussam dedit. *d. l. si quis officium. 38. l. eos, qui. 65. §. fin. ff. de ritu nupt.* † Verùm 8
enimverò & isthanc prohibitionem à nostris moribus unà cum antiqua Reipublicæ forma recessisse, refert Vulteius *in princ. huius tit. num. 35.*

Præterea inter raptorem & raptam 9
matrimoniũ est interdictum: adeò, ut raptor ultimo supplicio sit plectẽdus. *l. unic. C. de rapt. virg. can. de puellis. &*

can.

can. placuit. 36. quæst. 2. & explicabitur latiùs in §. item lex Iulia de vi publica. 8. infr. de publ. iud. Quamvis in hoc etiam per jus novum Canonicum à jure Civili recessum sit. *cap. penultim. & ultim. de raptoribus.*

Sed jam insignis excutienda venit
10 quæstio: † Utrùm raptor contrahens matrimoniũ cum muliere rapta, pœnam illam à lege civili propter raptum impositam evitet? Et evitare ut verior, ita communior Doctorum sententia videtur. Eaque maximè probatur *per text. in d. c. penult. & c. fin. de raptorib.* quibus expressè sancitum est: raptam puellam legitimè posse cõtrahere matrimonium cum raptore: & vice versâ, raptorem posse contrahere matrimonium cum puella raptâ. Unde sine ullo negocio cognoscitur; quòd in istis locis præsupponatur, raptorem matrimonium cum rapta contrahentem, pœnam legalem sustinere non debere. Si enim secundùm dispositionem juris civilis raptor eo etiam casu, quo matrimonium cum raptâ contraxit, statim

ſtatim mori deberet: fruſtrà, imò abſurdè & ineptè jus Canonicum contra jus civile conſtituiſſet; quòd matrimonium inter raptorem & raptam conſiſtere poſſet. † Quò facit etiam; quòd 11
etſi jure civili pœna ſtupri cum virgine ſine vi commiſſi, regulariter eſt in honeſtioribus publicatio partis dimidiæ bonorum eorum: in humilioribus verò corporis coërcitio cum relegatione, *ut audituri ſumus in §. item lex Iulia de adulteriis. 4. infr. de Public. iud.* † hæc 12
tamen pœna de jure Canonico per ſtupratorem evitatur, ſi ipſe virginem à ſe corruptam in uxorem ducat, aut competenter dotet. *c. 1. & 2. de adult.* Ex quibus per argumentum à ſimili infertur: Quemadmodum ſtuprator, cõtrahendo matrimonium cum virgine corrupta, ſtupri pœnam à jure civili impoſitam evitat: ſic etiam raptor, matrimonium cõtrahens cum rapta, pœnam raptus à lege civili ſtatutam evitare debet. *Atque ita tenent Paulus de Caſtro in l. raptores. 54. C. de Epiſcop. & Cleric. Ioannes Calder. in d. c. fin. de raptorib.*

ptorib. Augustin. de Arimino in additionib. ad Angel. de malefic. Mauserus in hoc §. nostro. Schneidevvin. hîc part. 3. num. 14. vers. septimò,&c. Tametsi opinionem contrariam in puncto iuris veriorem esse, eamq; in casibus occurrentibus debere practicari, hoc est, raptorem non obstante matrimonio, pœnâ à lege civili contra raptores impositâ, posse puniri, noviter demonstrare annitatur Ludovicus à peguera, quæstione criminal. 42. num. 5.
13 *& 8.* † Planè si mulier vi rapta, & stuprum passa, raptori cohabitare nolit: ad consummādum cum illo matrimonium officio judicis omninò cogi nō debet, *ut rectè monet D. Bidembach. in Promptuar. Connub. in Append. c. 4.* Nec obstat, quod obstare videri posset, exemplum illud in Sacris decantatum Benjamitarum, à quibus mulieres in Silo raptæ, raptoribus cohabitare cogebantur. *Iudic. 21. v. 23.* Præterquam enim quòd exemplum & factum fuit singulare: raptus ille, quia non libidinis, sed necessitatis erat, & jubente decreto populi Dei (sex causa probabili & hone-

honesta) fiebat, non erat peccatum; *ut ex Domino Parente suo annotavit D. D. Andreas Osiander in margine super hunc locum.* Nec raptarum patres & fratres ea de re adversum raptores conquesti leguntur: & si conquesti essent, placidis verbis cum ipsis fuisset transactum: *Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium, &c. v. 22.*

Denique nuptiæ censentur prohibitæ inter propatrem & alumnam, sive de sacro baptismate susceptam: 14
quia hæc loco filiæ esse putatur. *l. si quis alumnam. 26. Cod. de nupt.* Verùm de hac, & aliis quibusdam juris Pontificii impiis prohibitionibus, à nostris Ecclesiis jam dudum explosis, tacitoque consensu per desuetudinem abrogatis, ad nauseam usque pertractat Angelus *hîc, & Covarruvias in Epitom. in libr. 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 3. cum seqq. & Mozz. in tractat. de matrimon. colum. 7. numer. 11. & seqq. De iisdem videatur Monnerus in tractat. de matrimon. part. 4. cap. 5. & parte 5. capite 15.*

15 Quoniam verò ex iis, quę *in* §.*1.s.h.t.* allata sunt, abundè constat: prohibitionem nuptiarum esse duplicem: naturalem & civilem, vel (*ut alii distinguunt*) divinam & humanam: idcircò diligenter observandum est, quòd
16 Princeps † sive Magistratus, vel etiam Papa, prohibitionem civilem seu humanam, certas & honestas ob causas, indulgentiâ remittere, vel (*ut vulgò loquuntur*) cum ea dispensare possit: cum naturali autem & Divinâ haud possit. *§.penult. s. de iure natur. gent. & civ. l. si Senatori. 31. ff. de rit. nupt. l. ultim. C. de incest. & inutil. nupt. tot. tit. C. si nuptiæ ex rescripto petantur. Videatur D. Hafenrefferus in loc. Theolog. loco 10. de coniug. pag. mihi 769. edit. 3. Schegkius in delibat. iur. disputation. 2. thes. 50. Kling. in tractat. matrimonialium causar. titul. de dispensat. pag. 56. Laurentius Kirchovius cons. 27. num. 15. & seqq. tom. 2. consilior. matrimonial. Iurisconsult. Germanor. Laurentius de Pinu consil. 2. num. 9. & seqq. Giphan. ad l. nemini. 17. C. h. tit. Basil. Monner. d. tract. de matrim. part. 4. cap. 3.*

cap.3. Ioach.à Beust.de matrimon. cap.56. Fernand.Vasquius lib.1. controversiar. illustr. cap. 25.Speculat.in tit. de dispensat. lib.1. vers. nunc breviter. num. 4.Erasm. Sarcer. de coniug. part. 4. pag.210.Lamb. Danaeus Ethic. Christ. lib. 2. in praecepti 7. explicatione.cap.14. pag. 224. & seq. Menoch. de praesumpt. lib. 2. praesumpt.10. n. 34. & seq. Zanch. de coniug. lib. 4. cap. 1. pag.703. thes. 7. quos posteriores etiam citat & sequitur Heigius hîc numer. 10. & seqq.

Quia porrò hactenus expositum est: tum quæ matrimonii impedimenta sint: tum quando illud, à quibus & quatenus ritè contrahatur: nunc, ut hujus usu frequentissimæ materiæ plenior habeatur cognitio: non hoc à loco alienum, aut abs re fore arbitror, si de matrimonii legitimè contracti dissolutione (quam Imp. Justinianus hoc titulo non attigit) quædam subjiciantur. † Ideo autem Justinianus de 17
matrimonii dissolutione hîc non explicuit: quòd ei propositum erat tractare de nuptiis, quatenus iis patria

poteſtas acquiratur. Ad quam acquiſitionem tantum abeſt, ut diſſolutio matrimonii quicquã faciat; ut etiam, matrimonio ſoluto, liberi, qui poſteà ex fœmina naſcuntur, in poteſtate mariti illius, à quo fœmina iſta eſt ſeparata, nõ naſcantur, *ut rectè tradit Vulteius in §. ſi adverſus. infr. h. tit. num. 17.*

18 Cæterùm matrimonium duobus diſſolvitur modis: morte naturali alterutrius conjugis, & divortio. *l. ſed ſi maritus. 14. § . ſive autem. & §. ſeq. ff. qui, & à quib. manumiſſ. liberi non fiunt. l. 1. ff.*
19 *de divortiis & repudiis.* † Matrimonio per mortem naturalem ſoluto, ſuperſtiti conjugi integrum eſt ad ſecundas nuptias tranſire ſive convolare, non tantùm jure civili. *l. liberorũ. 11. §. Pomponius. ff. de his, qui not. infam. l. 1. C. de ſecund. nupt.* ſed & Divino jure. Paulus namque diſertè ait. *1. Cor. 7. v. 39.* Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius vivit. Quòd ſi dormierit vir eius, libera eſt ad nubendum, cui vult, tantùm in Domino. Et *Rom. 7. v. 2. & 3.* inquit: Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro,

viro, alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege. Igitur vivente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro: ſi autē mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege, vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro. Item *1. Tim. 5. v. 14.* Volo (inquit) iuniores (viduas) nubere, filios procreare, matres familiâs eſſe, nullam occaſionem dare adverſario maledicti gratiâ. Sed & *Ezechiel. c. 44. v. 22.* ita ſcriptum eſt: Sacerdotes viduam, & repudiatam non accipient uxores: ſed virgines de ſemine domus Iſraël: ſed & viduam, quę fuerit vidua à Sacerdote, accipiēt. Atq; huius doctrinę evidens exemplum habemus in Abrahamo, patre credentium, qui mortuâ Sarâ Kethuram duxit. *Gen. 25. v. 1.* Et Abigail, mortuo Nabal, nubit Davidi. *1. Sam. 25. v. 42. Quam rem latiùs explicat Bez. in tr. de polygamia. c. de altera polygamiæ ſpecie. D. D. Hunn. in Comm. ſuper Matth. c. 19. pag. mihi 1174. Et Eberh. Speckhan. cent. 2. quæſtion. iur. claſſ. 2. q. 1. Et eius rei meminimus etiam in §. 1. ſ. titul. proximo. nu. 28.* † Qualiter autem mors 20

absſentis conjugis probari debeat; arbitrio providi, diſcreti ac prudentis judicis relinquendum eſſe cenſent Panormitanus & Præpoſit. *in c. in præſentia. 19. de ſponſalib.* (*ubi ſtatutum eſt, mortem abſentis per certum nuncium probandam eſſe*) *& Aufrerius in Capell. Tholoſana, 316. quos refert Didacus Covarruv. in Epitom. in lib. 4. Decretal. part. 2. cap. 7. §. 3. num. 4. De eadem probatione videndus eſt Melchior Kling. in tract. cauſar. matrimonial. tit. de morte naturali. pag. mihi 88. & ſeq. Petrus de Barbobus conſil. 25. num. 2. 4. & ſeq. tom. 1. varior. conſilior. matrimonial. nec non Ioſephus Maſcard. in egregio tract. de probationib. vol. 2. concluſ. 1073. nu. 2. 3. & 4.*

21 Sanè morte civili, id eſt, maximâ, vel mediâ capitis diminutione (puta ſi quiſpiam propter delictum aliquod deportetur aut relegetur, &c. Sicut enim morte homines intereunt: ita maximâ aut mediâ capitis diminutione interire dicuntur. *l. verum eſt. 63. §. ultim. ff. pro ſocio*) matrimonium haud dirimi, explorati juris eſt. *l. ſed ſi mors.*

13. §. 1.

13. §. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. sed si a[illegible]n. 5. §. 1. ff. de bonis damnator. l. res uxoris. 24. §. sin autem. C. de donat. inter vir. & uxor. l. 1. C. de repudiis. Novell. 22. cap. 8. quod autem prius, &c. & cap. 13. c. 2. de divort. Philipp. Melanth. in loc. de coniug. in quæst. quid sit desertor. §. nec captivitas, &c. pag. mihi, 721. Beust. in tract. de iure connubior. part. 2. de matrimon. cap. 13. Schneidevvin. hîc part. 3. nu. 49.

Neque adversatur *l. si quis sic stipuletur. 56. ff. solut. matrimon.* ubi Paulus Jurisconsultus respondit: stipulatione adhunc modum concepta: Si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis? stipulationem esse commissam, si Titia deportata fuerit. Deportatione namque non solvitur matrimonium jure gentium; quod in nuptiis præcipuè spectatur. *l. adoptivus. 14. §. serviles. vers. in contrahendis. & l. ult. ff. de rit. nupt.* At jure Quiritium, *de quo obiecta lex 56. ff. solut. matrimon. sine dubio intelligenda est*, matrimonium deportatione solvitur. *Vult. libr. 1.* 22

Iurisp. Rom. cap. 21. num. 2. Olemann. ad lib. 1. disputation. iur. civil. Giphanii. disputat. 3. num. 48.

23 Similiter nihil movet, quòd matrimonium servitute dicitur solvi, si alter conjugum captus fuerit ab hostibus. *Præd. l. 1. ff. de divortiis. l. si ab hostibus, 10. dict. l. si quis sic stipuletur. 56. ff. solut. matrimon. l. in bello. 12. §. sed captivi. 4. ff. de captivis, & postlim. reversf.* & quòd servitus mortalitati ferè comparatur, *l. servitutem. 209. ff. de regul. iur.* Nam olim quidem conjuge ab hostibus capto, vel servitute matrimonium solvebatur: hodie non item. Sed quamdiu certum est, captivum vivere, alter cōjugum non captus, ad secundas nuptias venire non potest: nisi mulier dote, & vir donatione propter nuptias mulctari velit. Si illud incertum sit, quinquennium expectandum est: post quinquennium nuptię impunitæ sunt. *d. Novell. 22. c. 7. Vnde à Triboniano desumptum videtur, quod habetur in l. uxores: 6. ff. de divort. ut docuit Cuiacius in d. Nov. 22. quem allegat & approbat Borch. in tract.*

in tract. de gradib. c quomodo matrim. solvatur. p. mihi, 125 & part. 1. disp. de matrimonio. ad thes. 38. fol. 350. & seq.

Divortium est separatio conjugum, 24
apud competentem judicem ritè facta: ita dictum à diversitate mentium; vel, quòd in diversas partes eant, qui divertunt, & matrimonium distrahunt, *auctore Caio in l. 2. ff. de divortiis*
& repud. † Differtque à repudio: quòd 25
hoc sit inter nōdum conjunctos; cùm vel uterque, vel alteruter promissas nuptias recusat: illud verò inter virum & uxorem, adeoque conjunctos fiat. Etsi alterum pro altero nonunquam usurpetur. *l. si qua. 12. in pr. ff. de rit. nupt.* Proindeq; apparet: repudium propriè ad sponsalia, quib. renunciatur, referri: sicuti divortiū ad matrimoniū ipsum. *l. inter stuprum. 101. §. 1. ibiq; Gœdd. l. inter divortium. 191. ff. de V. S. Benedictus Aretius in Problem. Theol. p. 1. loco, de divort. Vult. lib. 1. Urisp. Rom. c. 21. n. 7. Hemming. in libell. de coniug. sub t. de repudiis. Monner. part. 5. de matrimon. cap. 1. num. 7. & 8. Beust. d. part. 2. de matrimon. cap. 8.*

Cypraus

Cypraus in tract. de connubior. iure. part. 1. de sponsalib. cap. 13. §. 1. Quanquam autem passim variæ & multiplices divortii referantur causæ. *l. consensu. 8. §. 2. C. de repudiis. Novell. 22. cap. 14. & 15. Novell. 117. cap. 8. & seqq. latißimè Erasmus Sarcerius in tractat.* Vom heiligen Ehestand. *part. 4. per tot. Simon Pauli part. 3. Method. loc. de coniugio. p. 385. & seq. Gentil. lib. 6. de Nupt. cap. 4. & seq. Ioan. Andreæ in tract. de matrimon. n. 4. & multis seqq. Covarruv. in Epitom. in lib. 4. decretal. part. 2. cap. 7. §. 4. Mozzius in tract. de matrimon. colum. 7. per totam. Thadæus Piso in hoc §. nostro. n. 3. & seqq.* nos tamen de iis duntaxat, quę in foro Christiano habent usum, nostrisq; in Ecclesiis imprimis observantur, dispiciemus.

26 Prima igitur, eaque justissima, divortii causa, est adulterium: propter quod tam de jure Divino, quàm Canonico & civili matrimonium dirimitur. *Matth. cap. 5. vers. 32. & cap. 19. vers. 9. can. præcepit Dominus. 32. quæst. 5. can. dixit Dominus. cum aliquot seqq. 32. q. 1. c. signi-*

c. significasti. 4. c. ex literis. 5. de divortiis. c. quoniam. 2. de coniugio leprosor. dict. l. consensu. 8. §. 2. C. de repudiis. d. Novell. 22. cap. 15. & d. Novell. 117. cap. 8. & 9.

Ratio † autem, cur ob adulterium fiat 27
divortium, hæc esse videtur: quia cùm adulter vel adultera fit una caro cum ea persona, qua abutitur; desinit esse una caro cum ea persona, cui juncta erat matrimonio. Siquidem malitiosè separavit, quod Deus sanctè conjunxerat. Nam ut matrimonium ex duobus unum facit: ita adulterium eam copulam nefariè dissecat, & unitatem dividit: *quemadmodum tradit Nicolaus Hemming. in libell. de coniug. circa primam causam divortii.*

Sed anceps & difficilis quæstio est: 28
An divortio propter adulterium facto, parti innocenti sit permittendum ad secunda vota transire, vivente adhuc adulterâ? Et quamvis sententia negativa juris Canonici auctoritate stipata & fulta sit, *can. 1. & aliquot seqq. can. ÿ verò. 22. caus. 32. quæstio. 7. can. quos Deus. 33. qu. 2. & cap. 2. in fin. ibi, semper*

tamen

tamen Coniuges erunt. de divort. Cov. d. Epit. in lib. 4. Decr. p. 2. c. 7. §. 6. n. 13. Rol. à Val. cõs. 5. n. 6. Hier. Schurf. cõs. 57. in fi. cēt. 1
29 *P. Greg. in Synt. lib. 9. c. 16. n. 2. & seq.* † affirmativam tamen, tanq̃ æquiorem & receptiorem, ambab. amplectendam manib. putamus. Tum qa *Matth. d. c. 5. v. 32. & d. c. 19. v. 9.* Domin⁹ Christus ipse ita loquitur: *Dico vobis, quòd quicũq; dimiserit uxorem suã, nisi ob fornicationem, & aliã duxerit, mœchatur.* Ergò à cõtrario sensu (qđ argumentum est omnium manifestissimũ & firmissimum) qui ꝓpter causã fornicationis uxorē dimittit, & aliã ducit, non mœchatur; *ut nervosè disputat Chem. in p. 2. Exa. Cõc. Trid. tit. de matr. can. 7. p. mihi 264.* Tum quia Christus *citato cap. 19.* à Pharisæis interrogabatur de illo divortii genere, qđ inter Iudæos usurpabatur; quo videlicet ipsum matrimonii vinculũ penitus dissolvebatur: ita quidē, ut post legitimum divortium, legitimè factũ, etiam apud Judęos posset aliud contrahi matrimonium, non tantùm post mortem prioris cõjugis, sed & vivente eo: *quemadmo-*

admodum solidè evincit idem Chemni-
tius loco modò notato, tam è fundamentis
Scripturæ, Deut.24. Lev.21. Ezech.44. Ie-
rem. 3. quàm ex ipsa formula libelli repu-
dii, qua adhuc hodie Iudæis usitata est: in
qua hac ponitur clausula: Concedo ei licē-
tiam & potestatē, ut pro libito suo vadat,
quò voluerit: duciq́ possit ab omni viro:
nec eam quisquā prohibere præsumat. Ac
proinde nō de alio divortii genere in-
telligenda est Christi responsio, q̃ de
quo proponebatur Pharisæorum quæ-
stio. † Tum quia divortium, non verè 30
divortiū esset, si persona innocens ma-
neret obligata, nec ad secūda vota per-
venire posset. *l. consensu. 8. § virum. 5. C.*
de repud. Tum quia iniquissimum foret
(pœnæ siquidem suos tantùm debent
tenere auctores. *l. ita vulneratus. 51. §. 2.*
v. cùm neq́ impunita. ff. ad l. Aqu. l. sanci-
mus. 22. C. de pœn.) partem innocentem
luere culpam nocentis: quod sanè hîc
fieret, si innocens aut scortum habere
uxorem cogeretur: aut omnino uxore
carere. Nec hanc rationem hebetat &
diluit; quòd & in aliis multis casibus
con-

contingat, ut facto unius sentiat alius detrimentum, vel quis jure suo sine sua culpa privetur; ut si alter Conjugum incidatur, & membris truncetur. *c. quanto. 7. circa finem. de divort. can. ij, qui matrimonium. 25. caus. 32. quæst. 7.*

31 Præterquam † enim, quòd multiplicare inconveniens, non est solvere argumentum, *ut vulgò dici solet:* rectè respondetur: longè aliud esse vitium corporis, ex Dei voluntate superveniens conjugio, quàm crimen adulterii, quo sese quispiam sponte contaminavit. Ideoque licèt eiusmodi fuerit illud vitium, ut alter alteri debitum ampliùs reddere non possit: tamen propterea divortium non est concedendum: tum quòd potiùs oporteat conjuges in istiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio esse: tum quòd is, qui propter illiusmodi calamitatem ad debitum reddendum inhabilis & ineptus effectus est, cum alio non factus sit una caro. *Latiùs Beza in tract. de repud. & divort. pag. mihi 191. & Gentil. lib. 6. de nupt. cap. 10.*

Neq;

Neq; nostram infringit sententiam, 32
quòd Christus simpliciter affirmare videtur, *Luc.cap. 16. vers. 18. & Marc. 10. vers. 11. & 12.* eum, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchari; & qui dimissam à viro ducit, mœchari. At verò si penitùs matrimonii vinculum esset abruptum; mœchari vir eiusmodi non diceretur. Etenim respondendum est; illud Christi pronunciatum non simpliciter universale esse, sed cum exceptione quadam intelligendum, quæ habetur *Matth. d. c. 5. v. 32. & d. c. 19. v. 9.* ubi fornicatio causa divortii constituitur; adeoq; ex mente tacitâ, vel *(ut superiùs dictum)* à contrario sensu colligitur: illum, qui uxore propter fornicationem sive adulterium repudiatâ vel dimissâ, aliam duxerit, non mœchari. Et quamvis illa adulterii exceptio apud Marcum & Lucam non inveniatur: non tamen infrequens aut novum est, ut apud unum Evangelistam illud exprimatur, quod alii reticuerunt. † Itaque quod uno 33
loco omissum est, aut concisiùs expli-

catum: id ex aliis textibus plenioribus ſupplendum, & clariùs eſt explicandum. *argument. l. non eſt novum. 26. & ſeqq. ff. de legibus.* Conferenda igitur eſt etiam Matthæi deſcriptio: quæ teſtatur non ſemel, ſed in duobus locis, Chriſtum diverſis temporibus, quando materiam divortii tractavit, diſertè addidiſſe exceptionem de caſu fornicationis. *Matth. 5. & 19.* Non itaq; ſimpliciter univerſales ſunt ſententiæ illæ Chriſti, in Marco & Luca: ſed cum illa exceptione, quam Matthæus Apoſtolus, qui illis concionibus interfuit, duobus in locis adjecit.

34 Non obſtat quoque locus Pauli *1. Corinth. 7. verſ. 10. & 11.* ubi hæc verba leguntur: *His, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus: uxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Quandoquidem Apoſtolus illic non agit de legitimo divortio, ſed de diſceſſione injuſta, quam Corinthii homines leves & luxurioſi, ob ſimultates,

tates, odia & diſſidia, faciebant. Has ob cauſas nullo jure probatas, qui privatâ contumaciâ divertit; reconciliari debet perſonæ, à qua diſceſſit, aut ſine ſpe conjugii vivere; *ut præter alios ſentit D. Chemnitius, ab Andrea Oſiandro ibidem relatus.*

Minùs obſiſtit, quod idem Apoſtolus *eodem cap. 7. verſ. 39.* aſſerit: Mulierem eſſe alligatam legi, quamdiu vir eius vivit. Quia ibi non loquitur de cauſis divortii; ſed tantùm docet, viduas, ſoluto per mortem matrimonio, bonâ conſcientiâ ad ſecundas nuptias convolare poſſe: *ut ſuprà uberiùs demonſtratum. n. 18.* Deinde dici poterit: mulierem, mortuo demum viro, eſſe exemptam atq; ſolutam à lege viri, regulariter ſcilicet. Nam ſi maritus adulterium cõmittat: tunc ex Chriſti dicto, propter fornicationẽ mariti, uxor quoque à lege viri ſolvitur. Siquidem ampliùs vir non ſit, & civiliter etiã ob adulterium mortuus cenſeatur: *ſicuti benè annotavit VVeſenb. ad Schneidevv. part. 4. hoc tit. num. 35.*

35 Multò minùs adverſatur illud Chriſti dictum: Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet, *Matth. c. 19. v. 6.* Deus autem virum & mulierem conjunxit. Ergò homini non licet illud vinculum ſeparare. Conceditur namque totum argumentum. Etenim nemo hominum divortii propter adulterium auctor eſt: cùm Deus ipſe jam olim adeò expreſsè voluerit adulterio matrimo-
36 nia diſſolvi, ut etiam † adulteros morte punierit. *Levit. cap. 20. verſ. 10. Deuter. cap. 22. verſ. 22.* & poſtea rurſum Chriſtus conſulens conſcientiis, propter Magiſtratuum negligentiam adulterium exceperit, cùm de divortio non licito diſſereret. *Matth. d. c. 5. v. 32. & c. 19. verſ. 9.* Huc pertinet, quod eſt in jure Canonico, *can. quos Deus. 18. cauſ. 33. quæſt. 2. Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quæris, quomodo? Subaudi, violenter, ſine lege, abſq; ratione, quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Non enim homo ſeparat: quos pœna condemnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat.* Sed multò ſolidiùs ad argumentum reſpon-

respondetur brevissimè : Non homo, sed Deus ipse separat. Quod enim verbum Dei facit; hoc Deus ipse facere judicandus est.

Pariter nullius valoris est, quod objicitur: Si concedantur post divortium secundæ nuptiæ, periculum esse; ne, qui novum matrimonium affectat, facilè falsam criminis accusationem intendat, adeoque per calumniam innocentem quoque opprimat. *can. 2. caus. 32. quæst. 1.* † Etenim respondemus: an- 37
te divortium debere ostendi veracem adulterii accusationem; neq; hîc quasvis præsumptiones, sed justas duntaxat probationes, & suspiciones violentas atq; sufficientes esse admittēdas. *Nov. 117. cap. 8. vers. si de adulterio, &c. c. literis. 12. de præsumptionibus.*

Ampliùs nihil movet, quod hîc de prole disputatur : remittendum scilicet esse cōjugi nocenti peccatum propter prolem. Fieri enim potest, ut aut ex conjugio proles & filii non adsint; aut, si adsint, nullo modo ex divortio lædantur. *argum. d. Novell. 117. cap. 7.*

38 Aut † quo pacto hîc ignoſcetur, ubi læſum id eſt, quod reſtitui nequit, pudicitia videlicet? ubi inimicitia capitalis contracta eſt, radicalis, durativa? odium contractum plus quàm capitale? afflictio contracta maior, quàm ex morte filiorum? *ut ſcribit Bald. conſ. 176. vol. 1.* Sed an ignotum uxori dimiſſæ dici nequit, ſi alia ducitur? Cur autem ſit ignotum, ſi alia non ducitur, dum interim Canoniſtale divortiū ſit, nec ſit reconciliatio? Judicium Dei hîc eſt, an ſit ignotum. In eo enim quòd altera ducitur, jus ſuum à viro tenetur. Aut quid etiam, ſi iterum atq; iterum peccatur? Condonandum né ſemper, uſq; ſeptuagies ſepties, & matrimonium retinendum eſt? Et flagitioſis conſulendum flagitiis propoſitâ omni impunitate? A carnibus tuis abſcinde, & repudia illam: ne ſemper te abutatur, ait Siracides, *Eccleſiaſtici cap. 25. in fin. Qua de re plura eleganter & nervosè cumulavit Gentilis d. lib. 6. de nupt. c. 8.* Quamvis interim negari nō poſſit: piam Antiquitatem, viros innocentes, divortio jam

jam facto, gravissimâ adhortatione, ac quibus potuerunt ponderosissimis rationum momentis extimulasse & solicitasse, ut adulteras, si pœnitentiam agerent, & spem emendationis præberent, paterentur sibi reconciliari: cùm præsertim nobis Christianis cogitandum sit; fœdus spiritualis conjugii inter Christum & Ecclesiam, sæpè à nobis spirituali fornicatione violari. *Copiosiùs Chemnitius d. Examin. Concil. Tridentin. part. 2. de matrimon. in fine. canon. 7. session. 8. pag. mihi 266.* Quod idem etiamnum hodie observari, testis est D. Felix Bidembachius *in Promptuar. Connubial. Append. capit. 5. quæstion. 1. pag. 543.* Ideoque non statim post separationem, personæ innocenti alia vota concedi, sed (ut locum inveniat reconciliatio) temporis aliquod intervallum expectari, idem Author affirmat.

Tandem minimè omniũ refragatur, 39
quòd Canonistæ sic colligunt: Quemadmodum baptismi Sacramentum non amittitur fide perditâ, & est tamen

Sacramentum fidei: ita nec matrimonii, ceu Sacramenti character ſive vinculum divortio prorſus deletur, vel
40 diſſolvitur. *can. ultim. 32. quæſt. 7.* † Matrimonium namque inter Sacramenta, id eſt, inter inviſibilis gratiæ ſigna, verè & propriè numerari non poſſe, perſpicuum eſt *ex iis, quæ docuimus in §. 1. ſ. de patr. poteſt. num. 52.* Ideoque haud rectè ſtatuitur; quòd matrimonio legitimè ſoluto, ullæ maneant reliquiæ vinculi conjugalis. Quod enim auctore Deo ſolutum eſt: hoc ampliùs vinctum eſſe non poteſt. *ſæpè allegato cap. 19. Matth.* Ex quibus omnibus ita expoſitis plus quàm manifeſtum evadit: propter adulterium perpetratum, matrimonii diſſolutionem admitti, non ſolùm quoad cohabitationem, ſive menſam & thorum, *uti loquuntur:* ſed etiam quoad hoc, ut innocens cõjunx, nocente etiamnum vivente, ad aliud matrimonium tranſire poſſit. *Atque hanc concluſionem probant & tuentur, poſt Veteres illos, Originem, Ambroſium, Lactantium, Tertullianum, Chryſoſto-*

ſoſtomum & Epiphanium, D. Lutherus in libell, vom Ehelichen Leben. *part. 2. Melanthon in examin. ordinan. ſub titul. de divort. & in Comment. ſuper Matth. c. 5. Chemnit. in ſape dicto exam. concil. Trident. part. 2. in fi. can. 7. ſeß. 8. de matrimon. VVigand. in libell. de Coniug. tit. de divortii proprietatib. Iohan. Bugenhagen Pomeran. in libello,* vom Ehebruch vnd heimlichem weglauffen. *Theodorus Beza in d. tract. de repud. & divort. fol. mihi 178. cum multis ſeqq. Bucer. & Chytraus in ſuis enarrationib. in Matth. cap. 9. Brentius in ſuo libello, de cauſ. matrimon. quaeſt. 5. Eraſm. Roterod. in Annotat. ſuis in Epiſtol. 1. ad Corinth. c. 7. Hafenreffer. in loc. Theolog. loc. 10. de coniug. circa finem. Monner. in tract. de matrimon. part. 5. c. 8. 9. & 10. Schneidevvin. hic part. 4. nu. 32. & ſeqq. D. Collega Halbritter. in diſput. de matrim. theſ. 38. de Anno 1600. & D. Collega Magirus diſput. de iure connubiorum. theſ. 25. eiuſdem Anni. Beuſt. in tractat. de iure connub. part. 2. cap. 24. VVeſenbec. in paratit. ff. de divort. & repud. nu. 11. Borcholt. in tract. de gradib.*

titul. quomodo matrimon. ſolvatur. pag. mihi, 132. Connan. lib. 8. Commentar. c. 12. circa fin. Gentil. d. lib. 6. de nupt. cap. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. Bronchorſt. cent. 2. ἐναντιοφανῶν, aſſert. 18. edit. 1. Molrad. in tractat. de matrimon. §. ſi uxor. fol. 99. Mauſer. in §. fin. infr. hoc titul. Ioan. Fichard. conſ. 68. num. 5. in fin. & conſil. 69. nu. 3. volum. 2. Cypræus d. tract. de connubior. iur. part. 2. de matrimon. c. 11. num. 1. Vulteius lib. 1. Iuriſprud. Rom. c. 21. nu. 18. ubi non modò plures auctores pro hac ſententia allegat: ſed & eandem veriorem, & non iuri tantùm civili atq; æquitati ipſi, ſed Sacris etiam literis magis conſentaneam eſſe autumat.

41 Quinimò non deſunt, qui nocenti quoque & reæ perſonæ (ſi Magiſtratus politicus eam, ſecundùm legem Divinam, *Levitic. 20. verſ. 10.* morti non adjudicat, eaq; ſe continere nõ poteſt) concedendum exiſtimat, ut ad alterum matrimonium tranſire queat: ita tamen, ut in ipſo delicti loco, cum multorum offenſione non toleretur, ſed potiùs exilio mulctetur. Illiusque ſen-

ſententiæ graves adduci ſolent rationes. Tum quia non durior eſſe debet Magiſtratus ipſo DEO, qui verè pœnitentibus ignoſcit. *Matth. 20. v. 13.* Tum quia eadem ratione ſequeretur; illis, qui vino indignè ſunt abuſi, omnem vini uſum interdicendum. Tum quia extra matrimonium caſtè vivere vix poterit, qui in ipſo matrimonio legitimâ conjuge non fuit contentus. Tum denique, ſi ruptum eſt prioris conjugii vinculum, nec reconciliationis aliqua ſpes ſupereſt: ille, qui continere non poteſt, matrimonii remedio, contra Pauli doctrinam, haud privandus eſt. *1. Corinth. 7. v. 9.* Proinde quòd quidam putant: innocentem ſolvi, & ream perſonam manere ligatam, falſum eſt. Non enim manet ligatio, niſi maneant, qui ligantur. Si ergò maritus ſolutus eſt legitimè: non manet uxor ligata marito. Nam alioqui maritus ſimul ligatus eſſet. *D. Luther. in tom. 7. VVitteberg. pag. 171. item in d. libello,* vom Ehelichen leben. *part. 2. Iohannes VVigand. d. tit. de divortii proprietatib. Stephanus Szege-*

Szegedinus in locis communib. de coniug. & divort. tabul. 2. pag. 354. D. Hafenreffer. Bucerus, Beza, & VVesenbec. locis antè designatis. Hemming. in libell. de coniug. circa primam divortii causam. in fin. Melanth. in locis communibus. Theolog. loc. de coniug. tit. de modo pracedendi. D. Collega Bocer. class. 1. disputat. 19. thes. 96. Beust. d. part. 2. cap. 25. Quibus novissimè adstipulatur D. Bidembach. in prædicto suo Promptuar. connubial. in Append. de caus. matrimon. c. 5. q. 2. & Olemannus ad lib. 1. disputation. iur. civil. Giphanii. disput. 3. num. ult.

42 Etsi verò maritus contra uxorem adulteram vel criminaliter, puta ad pœnam legalem infligendam; vel civiliter, nempe ad separationem matrimonii, & in consequentiam ad dotis amissionem, agere queat. *l. consensu. 8. §. virum. 5. C. de repud. Novell. 117. c. 8. c. plerunque. 4. de donationib. inter vir. & uxor. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. adulterium. nu. 12. & seq.* hoc tamen aliquam multas suscipere exceptiones non est ob-
43 scurum. † Prima est: Si & ipse maritus eodem

eodem vitio seu scelere sit coinquinatus: quia tunc criminis compensationem fieri palàm est. *c. significasti. 4. in fin. ibiq; gloss. in verb. constaret. & c. seq. de divortiis. can. 1. & seqq. 32. quaest. 6. l. si uxor. 13. §. iudex. ff. ad l. Iul. de adult. l. viro atque uxore. 39. ff. solut. matrim.* Tametsi interim Magistratui potestas utrumque puniendi adempta neutiquam intelligatur. II. Si ipse vir uxorem prostituerit, eamque in adulterium induxerit. Quid enim iniquius est, quàm vindictam petere istius criminis, cujus ipse praecipuus auctor extitisti? *c. discretionem. 6. de eo, qui cognovit consang. uxor.* III. Si uxor probabiliter credens virum absentem esse mortuum, alii nupserit. Excusabilis quippe haec res est: adulterium dici nō potest. *can. 1. caus. 34. quaest. 1. c. dominus. 2. de secund. nupt.* IV. Si rem cum alio habuerit, proprium maritum existimans. *can. in lectum. 6. caus. 34. qu. 1.* Tunc enim † voluntatem fornicandi non habuisse censetur, & sublatâ voluntate de medio, omnis actus est indiffe- 44

differens, *ait Baldus in l. fœdißimam. 20. C. ad l. Iul. de adulter.* V. Exceptio eſt ex eodem fonte: ſi aſſenſus deſit, & vi oppreſſa ſit mulier. Ubi ſiquidem deeſt aſſenſus, ibi deeſt reatus: & vitiata per vim, non verè vitiata creditur. Et ut quiſque occiditur invitus, ita & vitiatur, *inquit Philo de migr. Abr.* Et corpus ſanctarum mulierum non vis maculat, ſed voluntas, *teſte Hieronymo in Geneſ. can. de pudicitia. 6. §. corpus. 32. q. 5.* Quod enim violenter, non præcedente libidine, patitur corpus, vexatio potiùs, quàm corruptio appellanda eſt, *ſecundùm Auguſtinum, quem refert Albericus Gentil. lib. 6. de Nupt. c.*
45 *12.* VI. Si † maritus, poſtquam culpam uxoris deprehendit, cum ea conſueverit. Iſthoc etenim facto delictum prius aboletur: moresque ſerò accuſantur, qui itidem approbari videntur. *arg. d. l. ſi uxor. 13. §. ult. ff. ad l. Iul. de Adulter. Et de iſtis exceptionibus ſive caſibus videantur Nicolaus Hemmingius in d. libell. de Coniugio, &c. ſub tit. de prima cauſa divortij pagin. mihi, 179. cum ſeq. Ioach. à Beuſt.*

Beust. d. tract. de iure connubior. part. 2. de matrimon. cap. 23. Schneidevvin. part. 4. hoc titulo. num. 30. Gentil. d. loco. Ludovicus Bebio hîc in quæst. poteſtné ſemper maritus uxorem dimittere, &c. p. 77. & D. Halbritterus d. diſputat. de matrimonio, de Anno 1600. theſ. 39. Reſpondente Candidato Stadtmanno, &c.

Hîc diſputabilis admodum & ſub- 46 triſtis examinanda venit quæſtio: Ecquid juſta & legitima reſcindendi ac diſſolvendi matrimonii cauſa ſit, ſi quis compreſſam, vitiatam, defloratam, vel etiam imprægnatam ab alio, pro virgine ignorans duxerit? Et quidem opinionem negantem Canoniſtis, & Interpretibus quibuſdam aliis probari certum eſt. *c. unic. in fin. 29. quæſt. 1. c. quemadmodum. 25. de iureiur. Hoſtienſ. de matrimon. num. 26. Panormitan. in c. 2. de coniug. ſervor. VVeſenbec. in paratit. ff. de rit. nupt. n. 8. Kling. de cauſ matrimon. titul. de errore qualit. pag. 14. Hart. Hartman. lib. 1. obſervat. matrimon. c. 3. Bronchorſt. cent. 2. ἐναντιοφανῶν. aſſert. 17. & Forſtero diſp. 3. th. 23.*

Verùm

Verùm contrariam affirmantem sententiam, ceu magis æquam, magis veram, magisque tum Juri Divino, tum civili amicam & congruentem, plurimi non solùm Jurisconsulti, sed & Theologi gravissimi amplectuntur. *D. Mart. Lutherus in libello suo,* von Ehesachen. *Philipp. Melanth. in loc. de coniug. D. Hunnius in commentar. super Matth. cap. 19. pag. mihi 1178. Simon Pauli in 34. loc. Method. de coniug. fol. 386. Iohann. VVigand. de divort. tit. de sponsa stuprata. pag. 162. & 192. Nicol. Hemming. d. libello, de coniugio, circa quartam divortii causam, &c. Theodor. Beza, in tract. de repud. & divort. fol. mihi 100. David. Chytr. cap. 17. Levit. part. 355. & cap. 22. Deut. pag. 409. D. Bidembach. in d. Append. de caus. matrimonial. c. 5. quæst. 4. Constant. Harmenopolus lib. 4. Epitom. tit. 1. §. 27. cap. de sponsal. dissolut. Iohan. Schneidevvin. in hoc tit. part. 4. num. 59. cum seqq. Ioachim. à Beust. d. part. 2. de matrimon. cap. 34. Basil. Monner. in tract. de matrimon. part. 5. cap. 14. Mauserus in hoc nostro §. Borcholt. part. 1. disp.*

de ma-

de matrimon. fol. mihi 356. cum seq. Bocer. class. 1. disp. 19. thes. 94. Nicol. Reusnerus lib. 1. consultat. quaestio. 5. Iohan. Thom. Freig. in quaest. Instit. Iustiniani, pag. 260. Tileman. part. 2. disput. 4. thes. 41. Gædd. part. 2. disputat. 15. thes. 17. Treutler. vol. 2. disput. 6. thes. 6. lit. E. Hackelman. disput. Illustr. 14. posit. 9. Eberhard. Speckhan. cent. 2. class. 2. quaest. 7. nu. 19. & 58. Dominicus Arumaeus Exercitat. Iustin. 2. thes. 15. & novissimè Cypraeus in d. tr. de connubior. iur. part. 1. de sponsalib. cap 13. §. 40. nec non Philippus Hænonius in quaestionib. illustrib. disp. 2. ad thes. 7. ubi pro eadem sententia allegat Christophorum Sturtium, ad l. 30. ff. reg. iur. & VVilhelmum Zepperum in tract. de legib. Mosaicis forensib. c. 20 pag. 522. & seq.

Hancque assertionem memorati 47
modò Authores primò & principaliter probant, auctoritate Veteris Testamenti, *Deut. c. 22. vers. 21.* ubi mulier corrupta, quæ se pro virgine elocari passa est, capitali supplicio affici jubetur. Et quanquam leges politicæ seu forenses, & ceremoniales Mosis nos

non obligent: cùm tamen divinitus latæ ſint, in iis haud obſcurè oſtenditur, quid Deus approbet, quævé ipſius ſevera ſit voluntas: quam ſi hoc in caſu, jure civili diſertè non deciſo, ſecutus quis fuerit, vix eſt, ut à veri ſcopo aberrare dici mereatur.

48 Secundò eam defendunt authoritate Novi Teſtamenti, *Matth. cap. 1. verſ. 19.* ubi Joſephus à Juſtitia commendatur; quòd cum Maria conjuge, quam ex alio prægnantem ſuſpicatur, divortium ſecretò facere inſtituit; cum qua alioqui, ſi res non fuiſſet integra, judicio experiri, non ſine infamia & periculo ipſius, potuiſſet. Et ita ex hoc Joſephi exemplo conſtat, quòd etiam in populo Iſraëlitico, probis & honeſtis hominibus religioni fuerit, patefacto dolo, ad copulam ipſam progredi.

49 Tertiò pro eius confirmatione adducunt textum *in l. ex empto. 11. §. ſi quis virginem. 5. ff. de actionib. empt. & vend.* ubi emptio reſcinditur eã ob cauſam, quòd mulierem corruptam pro virgine

nequis per errorem emerit. Quod ſi in emptionis contractu permittitur: quantò magis in matrimonio illud dicendum erit? Nec enim debet excellentia matrimonii menſuram à rebus venalibus capere, quæ à nobis pro libitu poſſunt abdicari: nec vilis mancipii perſona, cum uxoris perſona conferri ulla ratione poteſt, vel debet.

Quartò eandem ſententiam corro- 50
borant ex eo: quòd, deficiente aliqua conditione matrimonii, generaliter ſubintellectâ, deficiat quoq; conjugii promiſſio. *d.c.quemadmodum.25.ubi gl. ad verb.conditio.& Panormit.n.10.de iureiur.* Subintelligi autem hîc meritò & illa conditio exiſtimetur; ſi res in illo duret ſtatu, quo nunc exiſtit. *d. c. quemadmodum.ibiq́ gl.& Dd.* Et ſi ulla in jure cōditio, in promiſſione fidei conjugalis eſt ſubintelligenda: certè hāc virginitatis conditionem ante capi, & hujus reſpectu atque intuitu fidem caſti conjugii dari, omnes ſanę mentis judicabunt. *can.cave.15.cauſ.28.q.1. can.fœmina.7.cauſ.30.q.5.*

51 Quintò adferunt & hoc argumentum: Dolus malus, si legitimè probetur in judicio, non solùm contractus bonæ fidei ipso jure vitiat. *l. & eleganter. 7. in princ. ibi, nullam esse venditionem. ff. de dol. mal. l. 3. §. ult. ff. pro socio.* sed stricti etiam juris contractus, per exceptionem rescindit. *l. si quis cum aliter. 36. ff. de verb. oblig. l. penultim. C. de inutil. stipul.* & privilegium quodcunque adimit. *l. 2. §. sed ita demum. ff. ad Senatusconsult. Velleian. Zas. Mynsinger. Schneidevvin. & Donell. in §. actionum autem. infr. de actionib. Gædd. in tract. de contrah. stipul. cap. 3. conclus. 7. num. 114. & seqq. Bronchorst. cent. 1. ἐναντιοφ. assert. 38. edit. 1. Petr. Gregor. lib. 21. syntagm. iur. univers. c. 2. num. 5. & c. 13. n. ult.* Atqui matrimonii contractum, vel maximè bonæ fidei esse, docuit Jason, *post Fabrum, in §. fuerat. num. 12. & 13. infr. de actionib.* Igitur eum manifestus dolus improbæ mulieris, quæ sciens se ab altero corruptam, adjungere tamen se pro virgine ignoranti sponso
52 non veretur, jure annihilat. † Et cùm

perini-

periniquum ſit; quenquam ex dolo ſuo & improbitate lucrum vel commodum ſentire. *l. 1. in princ. & l. non debet. 11. in fin. cum l. ſeq. ff. de dol. malo. l. verum eſt. 63. §. hoc quoque. 7. ff. pro ſocio. l. itaque. 12. §. 1. ff. de furt.* utique vel hinc dicendum erit, doloſum & fraudulentum iſthoc matrimonium, omninò annihilandum & dirimendum eſſe.

Sextò, pro hac ſententia utuntur hoc medio: Error in ſubſtantia vel ex omnium traditione matrimonium vitiat. *l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. c. tua nos. 26. ad finem. ibiq; gloſſ. in verb. forma. de ſponſalib.* In noſtro autem caſu error in ſubſtantia eſt: quandoquidem de matrimonii ſubſtantia adeò eſt caſtitas, ut diſſolvi illud adulterio certum ſit: *ut ſuprà abundè probatum ex Matth. c. 5. v. 32. & cap. 19. verſ. 9. Novell. 22. cap. 15. & iuribus concordantibus.* Et cùm adulterio matrimonium jam contractum & conſummatum diſſolvatur: faciliùs ſanè, & longè juſtiùs nondum perfectum & conſummatum impedietur: 53

quoniam leviori occasione quid prohibetur, ne fiat, quàm ut factum dirimatur. *can. ultim. §. his ita respondetur. caus. 15. quæst. 1. d. c. quemadmodum. 25. §. quod si post. in fin. de iureiur. ibiq; Dd. notant.* Porrò error in matrimonio cõtrahendo quotuplex sit, & quis error matrimonium solvere aut vitiare possit, latè declarat Joachimus à Beust. *d. tract. de matrimon. c. 33. cum seq. Nicol. Hemming. in prædicto libello, de coniugio, repud. & divort. in quarta causa divortii. pag. mihi 195. Simon Pauli d. loco, de coniugio, pag. 385. & seq. itemq; novissimè Olemannus ad lib. 1. disput. iur. civil. Giphanii. disp. 3. n. 37.*

Septimò illam sententiam inde confirmãt: quòd, si sponsa de præsenti (quę
54 maximè, quoad hunc casum, pro † verâ uxore habetur. *l. si spõsa. 74. ff. de iur. dot. l. lex Iulia. 4. ff. de fundo dotal. l. itẽ apud. 15. §. sponsum. 24. ff. de iniur. l. si uxor. 13. §. Divi. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. 2. §. si sponsa. ff. de privileg. creditor. l. non sine. 5. C. de bon quæ liberis. & Deut. d. c. 22.)* stantibus sponsalibus, cum altero concum-

cumbat, mœcha & adultera fiat. *gl. in l. eum, qui duas. 18 in verb. uxores. & ibidem Salicet. & Bald. C. ad l. Iul de adult. Schurff. consſ. 9. cent. 3.* Ideoque à ſponſo, jure mariti, ut adultera, rectè accuſari & repudiari poterit.

Octavò eandẽ ſtabiliunt ex eo: quòd 55
ſępè triſtes atq; difficiles conſequãtur exitus ſive eventus, ubi maritus cum polluta & ſtupratâ, quam cane peius & angue odiſſe ſolet, vivere & cohabitare compellitur. *c. præterea. 2. c. cùm locũ. 14. & c. requiſivit. 17. in fin. de ſponſalib.*

Nonò pro eadem proferunt *l. 2. §.* 56
lenocinii. in fin. l. mariti. 29. in princ. ff. ad l. Iul. de adulter. & l. 2. C. eod. ubi crimen lenocinii contrahere is dicitur, qui in adulterio deprehẽſam uxorem in matrimonio retinuerit. Quod ipſum etiam affirmat Julius Paulus *lib. 2. receptar. ſent. tit. 26. §. eum, qui deprehenſam. & apud Licinium Ruffinum, tit. 4. circ. fin. collation. legum Iudaicar. & Roman.*

Decimò probationem deſumunt 57
ex libro Proverbior. Solomonis, *c. 18. v. 22.* ubi ita ſcriptum eſt: *Qui expellit*

mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, ſtultus eſt, & inſipiens. Quanquam ſententia hæc in Hebraico Solomonis textu non extet. Cui tamen nihilominus ſuffragatur Johannes Chryſoſtomus *in can. 1. cauſ. 32. quæſt. 1.* Sicut (inquiens) crudelis & iniquus eſt, qui caſtam dimittit uxorem: ſic fatuus eſt & injuſtus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen uxoris. Cum eodem conſentit B. Hieronymus, dum ait: ubicunque fornicatio eſt, vel fornicationis ſuſpicio, liberè uxor dimittitur. *c. dixit dominus. 2. circa med. 32. quæſt. 1.*

Undecimò moventur profanorum quoq; Scriptorum auctoritate. Etenim apud Terentium *in Hecyra, Act. 3. Scen. 5.* Pamphilus Philumenam recipere recuſat, q̃ ex alio gravidam putabat. Et *apud Euripidẽ*, Creuſa, quæ gravida nupſerat, à Pallade fingitur ſupplicio eripi. Et Suetonius *in Auguſto*, duplex hoc Auguſti facinus, tanquam Romanis inuſitatum refert; quòd videlicet Liviam,

viam, à Tiberio Nerone marito, & quidem prægnantem abduxerit.

Duodecimò & ultimò nituntur hoc 58
fundamento: Nuptiæ simulatæ nullius momenti sunt. *argum. dict. l. nuptias. 30. ff. de regul. iur. & similium.* At nuptiæ cum defloratâ sive vitiatâ contractæ tales sunt: *ut nervosè demonstrat Imperator Leo in Novell. 93.* ubi inter reliqua hunc in modum rescribit: *Quomodo vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum, neque genuinum conspicitur? ubi meretricium se offert scelus? ubi causa sunt dissidiorum & odii? ubi animorum alienatio? quomodo ibi matrimonialis cõcordia? quomodo purus, sponsalisq; est amor? &c.* † Et quanquã Leonis Novellę 59
non per omnia vim legis generalis obtineant: eas tamen, quatenus juri non adversantur, & casum eo non decisum continent, omnino recipiendas esse, rectè concluditur.

Hanc ita firmatam assertionem pri- 60
mò non infringit: quòd, quicquid non licet fœminæ, æquè non liceat viro. *can. apud nos.* 20. *caus.* 32. *qu.* 5. & quod

quiſq; juris in alterum ſtatuit; eodem jure & ipſe uti debeat. *l. 1. & t. t. ff. quod quiſque iuris, &c.* Jam autem ſponſa vel uxor, ex cauſa amiſſi pudoris, ſponſum vel maritum repudiare & accuſare nequeat. *can. quicquid. 22. d. cauſ. 32. q. 5.* Ideoque nec ſponſo ſive marito, ex eadem cauſa liceat repudiare vel accuſa-
61 re conjugem; cùm † correlativorum idem ſit judicium & diſciplina: adeoq; in uno diſpoſitum, etiam in alio diſpoſitum intelligatur. *l. ſi cũ dies. 22. §. pen. ff. de recept. arbitr. l. fin. C. de indict. viduit.*
62 *toll. l. 1. C. de Cupreſſis, &c.* † Nam reſponderi poterit; argumẽtum quidem aliâs ex natura correlativorum procedere, quando eadem eſt in utroque ratio; *ut pluribus oſtendit Everhardus in ſuis locis legal. loc. à correlativis. n. 8.* At in propoſito caſu ratio diverſa videtur. Etenim fœdiorem & deteſtabiliorem in fœmina, quàm in maſculo, libidinem eſſe, ipſa natura apertè docet. Cùm enim defunctorum corpora fluctibus evehuntur: virorum ſupina, fœminarum prona fluitant; ipsâ narurâ pudoris diſcipli-

ſciplinam inter defuncta corpora diſcernente, *auctore Plinio lib.7.c.17.* Deinde hæc pro inhoneſta & infami muliere ipſo jure habetur, quæ ſe corrumpi paſſa eſt. *l.palàm.43.§.fin.& l.ſenatoris filia.47.ff.de rit.nup.* At vir propterea non cenſetur inhoneſtus, ſive infamis, quòd mulierē cognoverit; niſi per ſententiam publicè ſit damnatus, *ut tradit Borcholt.in præalleg. part.1.diſp.de matrimon.pag. mihi 357.& VVeſenb.in paratit. ff.de his, qui notant.infam.n.5.* Accedit, quòd mulier nupta, & ab alio cōpreſſa, partum adulterinum marito ſubjciat, eumq; heredem bonorū, legitimis excluſis, conſtituat: etiamſi patrem neq; ore, neque ullâ corporis parte referat: quo furtum aut plagium nullū poteſt eſſe majus, neque deteſtabilius, *affirmante Cypræo in tract. de connubior. iur. part. 1. de ſponſal. cap. 13.§.57.* Præterea convenientiùs reſpondetur: ſponſam, ſive uxorem, ſi velit, ſponſum ſive maritum, ob pudorem amiſſum, vel adulterium admiſſum, æquè repudiare poſſe, atque hunc illam, *l. conſenſu. 8. §. 2.*

C.de

64 *C. de repudiis.* † Christiana siquidem religio (*ut ipse Papa Innocentius scribit*) adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. *can. ult.* 32. *quæst.* 5. Neque hîc viro licet, quod mulieri non li-
65 cet: † cùm eadem à viro, quæ ab uxore debeatur castimonia. *canon. nemo sibi blandiatur.* 4. *caus.* 32. *quæstio.* 4. *& can. præcepit.* 19. *caus.* 32. *quæst.* 5. Sed quia longè difficilior est eius rei probatio in viro, quàm in fœmina; tametsi par causa sit, parque in utroque sexu ratio: fit, ut probatione interdum cessante, vindictæ quoque ratio conquiescat.
66 Nec enim habēt latentia peccata vindictam. *dict. can. ult.* 32. *quæst.* 5. Quamobrem etiam lege Julia cautum est, ne mulieres adulterii accusationem habeant, quamvis de matrimonio suo violato queri velint. *l. 1. C. ad l. Iul. de*
67 *adulter.* † Hodie tamen ex constitutione criminali Caroli V. maritum super adulterio, ad pœnam corpori infligendam, accusare uxori permittitur. *artic.* 120. Et rectè sanè. Aliâs enim (*respondente Vlpiano*) periniquum fuerit, ut pudi-

pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat. *l. si uxor. 13. §. iudex. ff. ad l. Iul. de adult.* Cui D. Augustinus adstipulatur, dum ait: nihil iniquius esse, quàm causa fornicationis dimittere uxorem, si & ipse maritus convincatur fornicari, *can. 1. caus. 32. quaest. 6.*
Idem † Augustinus, Iniquũ, inquit, est: 68
ut quis de alio judicare velit, & judicari de se nolit. *can. iniquum. 3. d. caus. 32. quaest. 6.* Imò (teste eodem Augustino) graviùs viri puniendi videntur propter adulterium, quàm mulieres: cùm maximè ad illos pertineat, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. *can. indignantur. 4. d. caus. 32. quaest. 6.* Neque quidquam movet, quòd vir sit
mulieris † caput, ac proinde mariti 69
potior conditio esse debeat. Nam caput quidem ipse est, & propterea in mutuo coniugii consortio procul dubio eminet ipsius auctoritas, cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si jus ipsum spectetur, quod alter habet in alterius corpus: (agitur autem propriè de hoc jure in
causa

cauſa adulterii) certum eſt, æqualem eſſe utrinque obligationem: qnod expreſſis verbis declarat Apoſtolus Paulus *1. Cor. 7. v. 4.* Mulier, inquit, ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Quibus ex verbis perſpicere omninò facile eſt: utrinque in pari obligatione, idem jus alteri in alterum concedi oportere: eâ tamen modeſtiâ ſervatâ, quæ mulierem prȩcipuè in virum agentem decet; *vt benè monet Beza in ſuo tract. de repud. & divort. p. mihi 195.* Quò pertinet & illud Auguſtini, dicentis: Si caput eſt vir, meliùs debet vivere, quàm mulier; & præcedere, in omnibus bonis factis, uxorem ſuam. *can. ult. 32. q. 6.*

70 Secundò noſtræ concluſioni non obſtat, quòd haud minores ſint labes animi vitiati, quàm corporis: ob animi autem labes & vitia maritus mulierem (utputa quòd ſit impia, hæretica, infidelis, athea, malæ frugi, perditè prodiga, &c.) repudiare non poſſit. *cap. 2. de divort. l. ultim. §. inter culpas.*

ibiq́

ibiqúe gloss. in verb. abolito. C. de repud. cum ibidem allegatis. 1. Corinth. d. cap. 7. vers. 12. & seqq. Namque hæc valdè dissimilia & diversa esse, perspicuum est. Ob animi vitia vir mulierem repudiare nequit: tum † quia nemo prorsus sine crimine, labe & vitio animi vivit: tum quia ob isthæc animi vitia, mulier pro inhonestâ muliere non reputatur: tum quia animi vitia nonnunquam salutari remedio corrigi, & emẽdari possunt. At corporis vitium, puta stuprum, aut pudicitia amissa, ut corrigi aut reparari nullo unquam tempore potest; *ut demonstratum s. ad rubric. huius titul. num. 54.* ita & propter illud ipsum mulier pro inhonesta muliere, atque meretrice vulgò reputatur. Quid, quòd corpus vix ac ne vix quidem corrumpi queat, nisi priùs animus corruptus fuerit; sicque nostro in casu, corporis & animi vitia utplurimùm conjuncta sint? *can. non potest. 8. caus. 32. q. 5.* Brevissimè: vitia hæc omnia matrimonii substãtiam directè non convellunt. Ergò nec dissolvunt. *vid. supr. nu. 53.* Tertiò

71

72 Tertiò nõ obſiſtit, quòd quieta conjugia diſtrahi, *l. conſtante. 26. ff. ad l. Iul. de adult.* & occulta delicta patefieri ac denudari non debeant: cùm omnia delicta tegat dilectio. *Proverbior. c. 10. v. 12. 1. Petr. 4. v. 8.* Negatur enim primò, præſenti caſu, quo quis ab alio cognitam & devirginatam ignorans pro virgine duxit, idque poſtmodum reſcivit, quietum eſſe conjugium. Nam ſi quietum eſſet, quorſum maritus litem moveret, & matrimonii ſeparationem peteret? Deinde libenter largimur: reconciliationem quidem inter conjuges, omni conatu, & quovis modo, in honorem matrimonii, tentandam eſſe. Verùm ſi illam maritus turpiter deceptus & lęſus admittere omninò nolit: ſanè ad eam ineundam cogi neutiquam debet. Quinimò ſi mulier, prægnans ex alio comperiatur: non ſolùm non cogendus eſt ſponſus ad iſtam ducendam: ſed etiam vel ducere parans, ad tempus ſaltem impediendus: ſiquidem ex alio prægnantem ducere, admodum turpe, & in Eccleſia atque Republi-

publi-

publicâ Christianâ intolerabile videatur. † Adhæc, quamvis dilectionis natura sit, proximi errata & delicta dissimulare & tegere; *dict. cap. 10. Proverb. vers. 12. & 1. Petr. 4. vers. 8.* haud tamen idem de gravibus, fœdis, atrocibus, intolerabilibus, & exemplo perniciosis delictis indistinctè quocunque in casu pronũciandum erit: sed etiam hîc vulgatæ regulæ locus debet relinqui: Reipublicæ † scilicet interesse, ut delicta manifestentur & puniantur. *l. ita vulneratus. 51. §. 2. ff. ad l. Aquil. l. si longius. 18. §. 1. ff. de iudiciis. l. si à reo. 70. §. ult. ff. de fideiussorib. l. Stichum. 95. §. 1. vers. sanè. ff. de solutionib. l. locatio. 9. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigalib. l. 3. C. de Episcop. audient. l. si operis. 14. C. de pœnis. cum similib.* Et licèt sponsus, ut persona privata, jure suo cedere, & vigore Christianæ charitatis erga proximum, delictum operire potiùs, quàm aperire & in lucem producere vellet & deberet: Reipublicæ tamen, imò justitiæ interest, illud non manere occultum & inultum, *ut iam probatum.* Sic

73

74

enim & in tantũ Christiana dilectio, in dissimulandis & contegendis proximi lapsibus, sarta tecta servanda est; & quidem juxta tenorem octavi pręcepti: ut interim pudicitiæ, fidei, & castitati cõjugiali vis & injuria non fiat: nec fornicationi, adulterio, fœdisq́; libidinibus fenestra aperiatur. Suum cuiq; præcepto tribuendũ obsequium: sed eâ conditione, ut dum octavo obtẽperatur, sexto nõ detrahatur. Nec potissimùm hîc controvertitur, si sponsus (*exemplo Iosephi Matth. 1.*) jus suum erga ream persequi, & ex amore Christiano crimen in apricũ proferre nolit, an piè faciat, & secundùm regulam charitatis, vel minùs: sed hoc magis in quæstione est, si jus suum hoc in casu persequi velit, quid jure obtinere possit.

75 Quartò nõ adversatur *l. si uxor. 13. §. fi. ff. ad l. Iul. de adul.* ubi stupri accusari ea mulier non potest, quæ post cõmissum stuprum ducta est: cùm serò (*subiiciente ibidem Vlpiano*) accuset mulieris mores, quos ducendo semel ꝓbaverit. Quandoquidẽ locum illum de sciente & volente

lente accipiēdum esse, §. proximè præcedens satis luculenter ostendit. Is sanè ampliùs reprobare nequit eam, cuius mores semel approbavit. *arg. can. in istis. 3. dist. 4. c. ult. caus. 8. q. 2. & can. horrēdus. 17. caus. 32. q. 5.* At longè aliter se res habet in proposito themate, ubi quis ignorans, ab alio antè stupratā, in uxorē duxerit, hāc re cognitâ & dephensâ, adeò dimittere ac repudiare poterit: ut si sciens talem retineret, lenocinii crimē incurrere cēseretur: *velut pbatū est ex l. 2. C. ad l. Iul. de adult. & iurib. aliis s. adduct.*

Quintò nihil resistit, quod conditio hęc expressa, & disertis verbis matrimonio adjecta: *Ducam te: si virginē te invenero*, tanquam turpis & illicita à Theologis rejiciatur, eaq; non attentâ pro matrimonio pronuncietur. *Philip. Melanth. in Exam. Theol. de matr. c. de cond.* Proindeq; multò magis tacitè subintellecta conditio isthęc reiici debeat: cū absurdissimū sit, tacita prævalere, plusq; operari expressis. *l. cū quid. 3. ibiq. Dd. ff. de reb. cred. si cert. petatur. l. expressa nocēt. 195. ubi gl. & Interpp. ff. de R. I.* Etenim qui 76

ducit aliquam mulierem, quam virginem esse existimat, non ducit sub tacita hac conditione: *Si fuerit virgo; si fuerit incorrupta, &c.* sed purè eam ducit uxorem, pureq́ue in eam, tanquam in virginem, consentit. Si ergo virgo non sit: meritò fit separatio. Deinde rectè omninò damnatur & rejicitur ista conditio: *Si virginem te inveneo, &c.* Tum quia, eâ admissa, facilè magnis malis & tumultibus occasio
78 præberi posset: † tum quia semper est præsumptio pro muliere, quòd virgo sit, si pro virgine se gerat, *per notata Cardinalis & Abbatis in c. 1. num. 5. de adult. Alexandri cons. 229. num. 2. lib. 6. Ruini cons. 199. num. 11. lib. 2. & aliorum, quos recenset & sequitur Menochius lib. 6. de præsumptionib. præsumpt. 89. num. 1.* cùm ista qualitas sit naturalis, quæ hominem sequitur; & secundùm juris dispositionem, quilibet præsumatur bonus, donec contrarium doceatur. *l. non omnes. 5. §. à barbaris. ff. de re militari. l. meritò 51. ff. pro socio. c. semel malus. 8. ibiq́; gloss. de regul. iur. in 6. Alciat. in tractat. de præ-*

de præsumpt. reg. 3. Mascard. in tract. de probat. conclus. 1410. ubi plures citat. Etsi præterea tacitum non plus valere aut operari debeat, quã expressum; adeoque quædam expresse facta valeant, quæ tacitè facta non valeant; in quibusdam quoque par virtus taciti & expressi censeatur: & quandoque etiam expressio eorum, quæ tacitè insunt, nihil prorsus operetur: *quemadmodum glossa & Dd. istos casus distinguunt, & exemplis declarant, in d. l. 3. ff. de rebus cred. si cert. pet. l. 3. ff. de legat. 1. l. aliquando. 107. ff. de condit. & demonstrat. d. l. expressa nocent. 195. de regul. iur. l. non rectè. 3. C. de fideiussorib. & similib.* attamen & hoc constat, quædam tacitè facta valere, quæ expresse facta non valeant. † Unde filiusfamilias ta- 79
citè repudiando bonorum possessionem vel hereditatem, patri præjudicat. *l 1. ubi Dd. C. qui admitti ad bonor. possess. possunt.* expresse autem præjudicare non potest. *l. fin. in princ. C. de bon. quæ liber.* † Sic remissio juramenti ca- 80
lumniæ expresse facta, non valet: ta-

citè verò facta admittitur. *c. 1. §. 1. ibiq. gl. in verb. tacitè. de iuramento calu. in 6. l. 2. §. sed quia veremur. C. eod. t.* Sic quoq; expressus juris error sententiam vitiat:
81 secus, † si tacitè colligatur, *per notata in c. 1. de re iud. gloss. in l. ex diverso. 17. §. ult. ff. soluto matr. Decius in d. l. expressa. 195. n. 3. & 4. ff. de reg. iur. Et hac de re videatur Arnold. de Reyger, in Thesauro iuris. sub tit. de tacito, &c.*

82 Sextò nihil movet, quòd contractus, libero consensu semel celebrati & perfecti, ampliùs retractari aut rescindi nequeant. *init. tit. inf. de empt. & vend. §. mandatum. 11. infr. de mandato. l. sicut initio. 5. C. de oblig. & act.* Illud namq; verum est, si justo legitimoq; cõsensu initi & perfecti fuerint. Cęterùm nostro hoc casu, quo quis in virginem duntaxat, minimè verò in vitiatam, sive delibatam ab alio, consensit, aut nullus planè consensus (cùm nihil tam sit contrarium consensui, quàm error. *l. si per er-*
83 *rorē. 15. ff. de iurisd.*) deprehēditur: † aut si aliquis fuit; postea, patrato adulterio, perfidè & nefariè fuit factus irritus.

Septi-

Septimò non refragatur; quòd is, qui cum alio contrahit, vel ſit, vel debeat eſſe non ignarus conditionis eius. *l. qui cum alio. 19. ff. de reg. iur.* † & damnum, 84
quod quis ſua culpa ſentit, ſibi, non aliis imputare debeat. *l. quod quis ex culpa. 203. ff. d. tit. c. damnum. 86. eod. in 6.* Proinde & ſponſus ſive maritus ſibi ipſi imputet, quòd non diligentiùs antè ſibi caverit atque proſpexerit. Nam qui cum alio contrahit, facilè inquirere & explorare poteſt conditionem illius, quo cum contrahit, utrùm pupillus ſit, filiusfamilias, prodigus, &c. Ideoque ſi hoc non fecerit, ſibi id meritò imputaverit. Secus autem ſe res habet in muliere, quæ ſe pro pudica virgine venditat, cùm labem virginitatis perpeſſa, atque corrupta ſit. Hanc omnes pro virgine habent: huiusque conditio vel qualitas diligentiùs inquiri nec poteſt, nec debet. Tum quia præſumptio eſt, quòd ſit incorrupta, proba & honeſta. *d. c. ſemel malus. 8. ubi gl. de reg. iur. in 6. & legib. ſimilib. ſuperiùs n. 77. allegatis.* Tum quia eiuſmodi

qualitates in ſenſus & oculos non incurrunt: neque character aliquis naturalis ineſt hominibus, unde ſtatim appareant boni aut mali, probi vel improbi. Multis ſiquidem ſimulationum involucris, & quaſi velis quibuſdam natura uniuſcujuſq; obtenditur: frons, oculi, vultus, perſæpè mentiuntur, oratio verò ſæpiſſimè. Ac ea propter (*ſcribente Cicerone ad Q. Fratrem*) ut quiſque vir eſt optimus; ita difficilimè eſſe alios improbos ſuſpicatur. Sed & damnum, quod quis ſua culpâ, hoc eſt, magnâ quadam & ſupinâ negligentiâ, ſtultâ quadam credulitate ſentit, ſibi ipſi imputare debet. *d.c.damnum.86.de reg.iur.in 6.* Quòd ſi verò quiſpiam innatâ quâdam bonitate & ſimplicitate, maximè ubi nulla penitus fraudis ſuſpicio ſubſit, deceptus & circumventus fuerit: hoc profectò caſu ut decipienti ſua fraus prodeſſe; ſic decepto ſua credulitas, bonitas, & ſimplicitas obeſſe neutiquam debet. *dict. leg.1. in princip. & l. non debet. 11. in fin. cum l. ſequent.ff. de dol.mal. l. ſi in fraudem. 7.*
Cod.

Cod. de legat. & iuribus concordantib. s. adductis. num. 52.

Octavò, non reclamat Ulpianus *in l. alioquin. 11. §. 1. ff. de contrah. empt.* ubi docet, si quis virginem se emere putet, cùm jam sit mulier, emptionem valere: cùm nō in sexu, sed in qualitate tantùm sit erratum. Licèt enim eo casu emptio stricto quidem jure valeat; nihilo tamen minùs actione ex empto, contractus emptionis resolvitur, *ut idē Vlpianus disertè tradit in prædicta l. ex empto. 11. §. si quis virginem. 5. ff. de actionib. empt. & vend.* Quòd si illud in emptione vilissimæ ancillæ æquum & justum videtur: quantò magis in matrimonio, quod consortium omnis vitæ, & perpetuam atque individuam consuetudinem continet, valere, idque rescindi debet. *§. 1. s. de patr. potest. l. 1. ff. de ritu nupt.* † Præsertim cùm hoc casu nec damnum æstimari, nec interesse præstari ullo modo possit. Quis enim, quid intersit inter conjunctionem castæ virginis, & scortatricis mulieris, nisi prorsus stupidus at- 85 86

que emotæ mentis, non facilè æstimaverit?

87 Nonò minimè contradicit *l. Barbarius Philippus. 3. ff. de officio prætorum.* ubi cùm illud, quod à servo, cui per errorem vel ignorantiam quandam prætoria dignitas fuit decreta, cùm pro homine libero haberetur, tempore officii gestũ est, publicæ utilitatis causâ, & humanitatis intuitu, ex alio eventu reprobari aut retractari nõ debeat: idem & nostro in casu dicendum videtur; quòd nimirum matrimonium semel contractum, ob alium eventum, puta quòd uxor priùs ab alio cognita, & stuprata deprehendatur, publici cõmodi & humanitatis contemplatione haudquaquam rescindendum sit, vel retractandum. Respondetur enim primò; quod benè gestum est à servo, Præturâ functo, reprobari aut retractari nullo modo debere, *ut scitè interpretatur hoc Accursius in allegata l. 3. super verbo reprobari. ff. de offic. prætor. per l. sancimus. 25. in illis verbis; Non debet, quod ritè & secundùm leges ab initio actum est,*

ex alio

ex alio eventu resuscitari. C. de administ. tutor. l. 1. in fin. & l. 2. ff. de itinere, actuq; privato. l. si non expedierit. 6. §. 1. ff. de bon. auctorit. iud. poßid. & l. ult. ff. de reb. eor. qui sub tutela, &c. Ergò quod malè gestum est (ut in proposita specie) reprobari & retractari omnino meretur; per † argumentum à contrario sensu, quod 88
in jure est fortissimum & frequentissimum. *l. 1. §. huius rei fortißimum. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisdict. & multis aliis, à Nicolao Everhardo in Topicis legalib. loc. à contrario sensu, annotatis.* Deinde & hoc breviter responderi poterit: illa † planè diversa & dissimilia esse: ac 89
proinde nihil inde validè inferri posse. *l. Papinianus. 20. ff. de minorib. 25. an. l. ult. ff. de calumniatorib. l. Quintus. 27. §. penult. ff. de aur. & argent. leg. l. cùm quaeritur. 12. cum ll. seqq. ff. de except. rei iud. l. naturaliter. 12. §. 1. ff. de acq. vel amitt. poss. l. inter stipulantem. 83. §. Sacram. v. sed haec dissimilia sunt. ff. de verb. obligat. l. neq; natales. 10. C. de probat.*

Decimò nihil nostrae decerpit sen- 90
tentiae; quòd falsa causa (praesertim si impul-

impulsiva duntaxat sit, ut hoc nostro casu, & non finalis) actum vel contractum non vitiet. *l. demonstratio. 17. & l. falsa demonstratio. 33. ff. de condit. & demonstrat. l. 2. C. de falsa causa adiecta legato.* Quoniam id locum quidem sibi vēdicat, si simplex causa impulsiva sit: secus verò est, si eo quis fine (quod in dubio semper præsumitur) matrimonium contrahat, ut virginem, & non devirginatam, ducat: quam scilicet omnium rerum, secundarum & adversarum, sobolisq; certæ, certam, fidam, castam atque pudicam sociam & adjutorium habeat. Hanc autem fidei, pudicitiæ & sobolis certitudinem, à priùs vitiatâ & defloratâ, adeoque meretrice, certò & indubitatò sperare vix poterit. *can. pen. §. cùm ergò. 32. q. 1.*

91 Undecimò, nihil obest aut movet exemplum Salmonis Principis tribus Judæ, & Oseę Prophetæ: qui publicas meretrices, prostibula & scorta, uxores duxisse perhibentur. *Ios. c. 2. v. 2. & 3. & cap. 6. v. 22. & 23. iuncto cap. Matth. 1. v. 5. Oseæ. c. 1. v. 2. & c. 3. v. 1.*

ac pro

ac propterea à D. Hieronymo laudantur, quòd eo ipso rem gratam & acceptam DEO præstiterint: siquidem ex malis, bonas; ex impudicis, pudicas fecerint. *d.c. penult. & ultim. 32. quæst. 1.*
Ideoque † inter opera charitatis, non 92
minimum esse censetur; ita errantem ab erroris sui semitâ revocare, hoc est, publicam mulierem, è lupanari extractam, in uxorem ducere, sicque remissionem peccatorum mereri. *c. inter opera. 20. de sponsalib.* Nihil, inquam, exempla ista movent. † Tum quia non 93
exemplis, sed legibus judicandum est. *l. nemo iudex 13. C. de sentent. & interlocut. om. iud.* Tum quia sunt singularia, & scopum ac nervum propositæ quæstionis non attingunt. Nam quæstionis cardo in eo versatur: An sit legitima matrimonii rescindendi causa, si quis meretricem pro virgine ignorans duxerit? Atqui Salmon non ignorans compressam pro virgine, sed decantatam olim meretricem Rahab in uxorem sciens duxit, *Ios. 6. vers. 22.* Posterius exemplum de Propheta Osea minùs

nùs huc poteſt accommodari. Non enim ſentiendum eſt, uxorem Prophetæ ſcortum fuiſſe: ſed potiùs nomen tantùm ſcorti geſſiſſe; ut hoc typo Iſraëlitæ de ſpirituali fornicatione admonerentur: *ut annotavit D. D. Andr. Oſiander in gloßis ſuper hunc locum.* Tum quia loca illa, pro meretriceo conjugio adducta, nō præcepti ſunt, ſed conſilii, & quidem ab hominibus dati, ex quo nulla oritur obligatio. *l.2. §. ult. ff. mandati. l. conſilii. 47. ff. de reg. iur. c. nul-*
94 *lus ex conſilio. 62. eod. t. in 6.* † Conſilium quippe non eſt neceſſitatis: ſed liberæ omnino voluntatis. *c. cùm olim. 7. de arbitris. can. ult. 14. quæſt. 1. & can. ultim. in fin. diſtinct. 4.* Proindeq; conſilio nulla ineſt parendi neceſſitas. *l. cùm pater. 77. §. mando. 24. ff. de legat. 2.* Qui igitur exemplum Salmonis & Oſeæ, nec non ſuaſionem atque conſilium præallegatorum Canonum ſequi, & opus miſericordiæ, in meretrice ducendâ, eâq; in viam reducendâ, exercere deſiderat: id ſanè ſponte, ſuoq; periculo facere poterit, tametſi nulla lege ad id adſtringatur.

gatur. Quinimò ſecundùm Solomonem, Chryſoſtomum, Hieronymum, & Ambroſium, inſipiens, crudelis, injuſtus, leno & patronus turpitudinis reputatur, † qui vel meretricem ducit, 95
vel ductam retinet: cùm in ea nulla ſit vel ſpes fidei, vel pudicitiæ certitudo. *prædict. can. 1. & 2. & pen. §. cùm ergo. 32. q. 1. Prov. Solom. d. c. 18. v. 22. & ſuperiùs demõſtratum. n. 56.* Quid autem, quæſo, opere iſthoc turpitudinis & inſipientię pleno, quod à Deo nec mãdatum, nec à Syricio Papa probatũ, ſed inter opera carnis Deo non placentia reprobatum fuit, merebitur? Quid? Ne gry quidem remiſſionis peccatorum: cùm, *ipſo atteſtante Chriſto*, operibus ſuis divinitùs præceptis optimis, optimo ſtudio factis, nil aliud mereatur, q̃ ut frugi ſervus dici non mereatur. *Luc. 17. v. 10.*

Duodecimò & poſtremò nihil prorſus aſſertioni noſtræ detrahit: quòd, ſi præſenti caſu accuſatio pmittatur, vel innocentibus quoque perſonis, à levibus ſatiatiſvé maritis, propter qualeſcunq; ſuſpiciones aut offenſiones, ficto etiam

five patti uxoris pendere, uxoremque retinere jubeatur. *Deuter. 22. verſ. 18. & 19. ibiqúe Chytræus. can. ſatis hinc apparet. 14. cauſ. 33. quæſtio. 5. Latè & enucleatè Eberhardus Speckhan cent. 2. quæſtion. iur. claſſ. 2. quæſt. 7. n. 39. & quæſt. 8. cum ſequente.* Atq; hæc de prima divortii cauſa ſufficiant.

Secunda divortii, vel matrimonii ſolvendi cauſa, eſt malitioſa deſertio: quando ſcilicet homo infidelis & ἄϛοργος, nullâ honeſtâ aut neceſſariâ causâ coactus, ſed vel temerariâ levitate, vel impatientiâ freni conjugalis impulſus, conjugem & liberos deſerens, perfidus incertis ſedibus hinc inde, multis annis evagatur. Hanc juſtam, firmam, & legitimam diſſolvendi matrimonii cauſam, proindeque deſertæ ac innocenti parti poteſtatem cum alio nuptias contrahendi faciendam eſſe, meritò tum Theologis quibuſdam, tum Jureconſultis ſanioribus viſum eſt: ſi quidem pars deſerens legitimè (puta tribus edictis publicè propoſitis) citata ab eo, cujus ea de re notio 98

eſt, ad conjugem ſive partem deſertam non redeat; ſeque cum ea non reconciliet; aut cauſas ſuæ deſertionis non alleget; *iuxta ſententiam Apoſtoli, 1. Corinth. 7. verſ. 15.* ubi Paulus diſertè in hæc verba pronunciat: *Si infidelis diſcedit, diſcedat: Non enim ſervituti ſubiectus eſt frater, vel ſoror in eiuſmodi:* hoc eſt, deſerta pars non tenetur, propter malitioſam cõjugis deſertionem, perpetuò à matrimonio abſtinere; *ut inſignis Theologus, D. D. Andreas Oſiander, Vniverſitatis huius Cancellarius digniſſimus, ex Domino parente ſuo ibidem appoſitè annotavit.* Hujusque ſententiæ
99 evidens eſt ratio: Tum † quia aliâs pars innocens abſq; culpâ ſuâ, jure ſuo privaretur; quod fieri minimè debet. *c. diſcretionem. 6. §. ultim. de eo, qui cognovit*
100 *conſanguineam uxoris, &c.* † Tum quia laquei conſcientiæ innocentis perſonæ, propter ſcelera aliena, nequaquam ſunt injiciendi; cùm delicta ſuos authores tenere debeant. *l. ſancimus. 22. C. de pœnis.*

101 Nec obſtat *Auth. hodie. C. de repudiis.*

ex qua

ex qua Canonistæ, & horũ asseclæ probare annituntur, desertæ & innocenti parti nunquã permittendum esse, cum alio matrimonium contrahere: nisi de morte conjugis liquidò constiterit. Quandoquidem textus istius Auth. nõ de malitiosâ, sed apertè de necessariâ seu probabili absentiâ tractat: quando nimirum maritus legitimè ad militiã delectus, abest. Tunc enim donec vivit maritus, uxori nubere alteri non permittitur: nisi de morte istius certior facta sit. *c. in præsentia. 19. ibiq; Panormit. de sponsalib. & c. Dominus. 2. de secundis nuptiis.* Neq; verò statuendum est: Paulum, qui desertionem quoque separationis causam constituit *(1. Cor. dict. c. 7. v. 15.)* adversari Christo, qui solummodo adulterium divortii causam ponit, *Matth. dicto cap. 5. vers. 32. & cap. 19. vers. 9.* Christus enim loquitur de persona, temerè abjiciente conjugem; quod minimè licere affirmat. At Paulus loquitur de persona injustè desertâ, cui Magistratus opem ferre debet, ut possit piè & tranquillè vivere:

quod fit, dum ei novas nuptias concedit. Breviter: Christus de faciente divortium; Paulus autem de patiente divortium, loquitur: *sicuti non perperam declarat D. Hemmingius in libello, de coniugio, &c. circa secundam divortii causam. pag. mihi 188. Atque de hac secundâ divortii causa consulantur etiam D. D. Hunnius in Commentar. super Matth. c. 19. pag. mihi 1176. D. D. Martinus Chemnitius in Exam. concil. Tridentin. part. 12. Can. 6. & 7. Sess. 8. p. 262. & seq. de matrimonio. Basilius Monnerus in tract. de matrimonio. cap. 7. part. 5. Schneidevvin. in hoc nostro tit. part. 4. num. 20. 37. & seqq. Ioachimus à Beust. in tract. de matrimon. c. 26. cum seqq. Alberic. Gentil. lib. 6. disputation. de nupt. cap. 14. & Cypraeus in tract. de connubior. iur. part. 1. de sponsalib. cap. 13. §. 77. num. 10. ubi etiam latissimè explicat, num religionis diversitas sponsalia vel matrimonium dissolvat.*

102 Tertia divortii instituendi causa, perhibetur impotentia: quæ vel naturalis est, vel accidentalis perpetua, quę ante matrimonium contigit. Si enim con-

constante matrimonio impotẽtia accidisset: matrimonium propter impedimentum istud superveniens dirimi non debet. *can. ij, qui. 25. caus. 32. quæst. 7.* maximè, si sine culpa tale impedimentum uni ex conjugibus obtigisset. Verùm si culpâ suâ vir virilia, vel mulier pudenda amisisset, aliudvé in damnum irreparabile incurrisset: satis durum videtur, quòd sanus, viresque naturæ integras habens, ob culpam alterius continere debeat: unde hoc casu cum parte innocente dispensari posse credit Panormitanus *in c. ex literis. 3. in fin. de frigidis & maleficiat. quem refert Beust. d. tr. de matrimoniis. c. 14.*

Cæterùm non statim, ubi mulier de debilitate sive impotentiâ mariti conqueritur, eamque fatetur maritus, locus solutioni matrimonii relinquitur: sed necesse est, quòd maritus ab initio contracti conjugii per totum triennium cum uxore coire non potuerit. *Novell. 22. cap. 6. & Auth. sed hodie. inde desumptâ. C. de repudiis.* Nisi in continẽti impotentia legitimè probari pos-

ſit. *c. laudabilem. 5. ibi, ſi frigiditas priùs probari non poſſet. de frigid. & maleficiat. Quomodo autem impotentia probetur, poſt Panormitanum à ſe citatum, abundè indicat Iohannes VVernherus conſil. 8. nu. 1. tom. 2. conſilior. matrimon. Iuriſconſultor. Germanor. & Hieronymus Gigas conſil. 44.* Etſi verò hæc divortii cauſa jure divino nominatim non exprimitur: manifeſtâ tamen ratione, ex ipſis Sacris literis, & à cauſa tum efficiēte, tum
103 finali, petitâ cōprobatur. † Cùm enim matrimonium à DEO ſit inſtitutum. *Geneſ. 2. v. 23. c. finali. §. muliere. de frigid. & maleficiat.* non tantùm cauſa procreandę ſobolis, *Geneſ. 1. v. 28.* ſed etiam libidinis coërcendæ gratiâ. *1. Cor. 7. v. 2.* negari utiq; non poteſt, quin ille, qui ignorans contrahit cum impotente, neque verè conſentiat; neque remedium ullum refrenandi libidinem ha-
104 beat. † Et quia deeſt verus conſenſus, qui eſt efficiens cauſa conjugii; & cauſa finalis, ut ſuſcipiatur proles, eviteturque fornicatio: non cenſetur matrimonium, ſi quis imprudens cum impo-

impotente contrahat: tum quia nihil consensui tam est contrarium, quàm error. *l. si per errorem. 15. ff. de Iurisdict. l. 2. in princip. ff. de iudic. l. non idcirco. 9. C. de iuris & fact. ignorantia.* † Tum 105
quia hoc casu nulla maris & fœminæ conjunctio intelligitur. Masculus siquidem vel mulier impotens, propriè & secundùm rerum naturam, verè mas aut fœmina non est: cùm homo naturaliter & generatim à Deo ita conditus sit, ut sit fœcundus, utque sexus sexum rectâ ratione appetat: atque adeò genus humanum perpetuò conservetur, *ut innuit Iustinianus Imperat. in d. Novell. 22. in præfat. D. D. Hunnius in dict. Commentar. super Matthæum. capit. 5. pagin. mihi 277. & cap. 19. pag. 1177. Basilius Monner. dict. tractat. de matrimon. part. 5. cap. 11.* † Sed & consensus 106
ille, quo initur conjugium, vi ipsâ hanc in se conditionem habet: si maritus idoneus & aptus ad matrimonium fuerit: & ea propter marito non idoneo invento, matrimonium dissolvitur, & perinde habetur, ac si contra-

ctum non fuiſſet: quemadmodum de muliere, quæ nondum viripotens nupſit, traditum eſt, eam non videri nuptam; quia virum pati non poteſt. *l. penult. ff. quando dies legator. cedat.*

107 Illud ſanè ex diſpoſitione juris Canonici conſtat: ſi aliquis vel aliqua ſcienter nuptias cum impotente contraxiſſet; licèt vir hac ſpecie mulierẽ impotentem non poſſit verè habere in uxorem, & mulier virum in maritum: quòd tamen teneatur habere ut ſororem & fratrem. *c. conſultationi. 4. de frigid. & maleficiat.* Hujusque ratio hæc reddi ſolet: quia perſona alterius vitii conſcia proculdubio fraudem meditata fuit: proindeque ſi divortium petat, fraus illi prodeſſe & patrocinari non debet. *l. 1. in princip. & l. ne ex dolo. 12. ff. de dol. mal. l. itaque. 12. §. 1. l. eum, qui. 14. §. is autem. ff. de furt. Beuſt. in tr. de matrimon. c. 14. Nicol. Hemmingius in libello, de coniugio, &c. in 3. cauſa divortii. §. ſi alter. &c. pag. mihi 194.* Hancq; ſententiam D. Bidembachius *in Promptuar. connub. Append. cap. 7. q. 6. p. 557.* exem-

exemplo Davidis & Abiſag Sunamitidis confirmat. *1. Reg. 1.*

Quæri hîc fortaſſis non inconveni- 108
enter poterit: an etiam propter ſterilitatem uxoris matrimonium diſſolvi queat? Et quanquam olim ſterilitatem juſtam fuiſſe divortii cauſam, pateat *ex l. vitricus. 60. §. fin. iunctâ l. ſeq. ff. de donat. inter vir. & uxor. & Gell. lib. 17. cap. ultim. circ. finem:* attamen hodie matrimonium propter ſterilitatem uxoris non dirimi, certo certius eſt: cùm uxor *(ut paulò antè monuimus)* ducatur non ſolùm liberorum quærendorum cauſa; ſed etiam ut ſcortatio vitetur, & propter humanitatis ſolatium, *docente D. Auguſtino in c. nuptiarum. 41. cauſ. 27. quæſt. 1.* Et præterea uſu compertum eſt; mulieres, quæ nunquam pepererunt, anno demum quinquageſimo peperiſſe, *referente Ioanne Borcholten. in tractat. de gradib. cap. quando matrimonium ſolvatur. pag. mihi 130.*

Quarta cauſa divortii, eſt venefici- 109
um, & inſidiæ vitæ conjugis à conjuge ſtructæ. *l. conſenſu. 8. §. ſi qua. 2. C. de re-*

pudiis. Novell. 117. c. 8. §. si quolibet modo. & c. 9. Monner. d. tract. de matrim. part. 5. c. 13. VVesenbec. in paratit. ff. de divortiis & repud. n. 11. Connan. lib. 8. Commentar. Iur. civil. c. 12. Borcholt. d. tract. de gradib. pag. 134. Melanth. in suo libello, de coniug. in quæst. de divort. propter sævitiam, &c.
110 † Quamvis Canonistæ hoc in casu conjugium dirimi, quoad thorum & mensam duntaxat, non verò quoad ipsum vinculum conjugale, cõtendant, *per c. 1. & 2. de divortiis. Dionysius de Franciscis consil. 58. n. 7. & seqq. tom. 1. varior. consilior. matrimonial. Covarruvias in Epitom. in lib. 4. decretal. part. 2. c. 7. §. 5. n. 1. & 2. Moz. in tract. de matrim. c. ult. n. 65. & 66. Beust. d. tract. de matrimon. c. 9. & 10. Schneidevvin. in hoc tit. part. 4. n. 14. & seqq.*

111 Prædictis parùm obstare videtur, quòd quidam (*D. Chemnitius in multoties allegato Exam. Concilii Tridentini, part. 2. de matrimon. can. 6. Sess. 8. pag. mihi 262. Beza in tract. de repud. & divort. pag. mihi 243. & seqq. Alberic. Gentil. lib. 6. de nupt. c. 20. Treutler. volum. 2. disput.*

disput. 6. thes. 8. ad lit. C. & alii) existimant: propter nullum crimen, adulterio excepto, matrimonium solvi posse, moti textu, qui est apud Matthæum *cap. 5. vers. 32. & cap. 19. vers. 9.* Quibus in locis cùm Christus tantùm excipiat πορνείαν, hoc est, fornicationem sive adulterium: reliqua crimina (puta veneficium, lenocinium, &c.) ad matrimonii solutionem sufficientia esse non videntur; propterea † quòd de uno affir- 112
matum, de reliquis intelligatur esse negatum: itemq; inclusio unius, censeatur exclusio alterius. *l. cùm prætor. 12. in princ. ff. de iudic. l. maritus. 21. & ibi Iason. C. de procuratorib. Riminald. in l. 1. col. 18. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisdict. Cagnol. in l. 1. ff. de regul. iur. c. nónne. 5. & ibi Felin. ext. de præsumptionib.* Illud, inquam, parùm obstare videtur. Nam † & nomen sive vocabu- 113
lum πορνείας, quod apud Matthæum allegatis in locis extat, non solùm adulterium, fornicationem, scortationem, vel prostitutam pudicitiam significat: sed & (*secundùm Auctores inferiùs laudatos)*

datos) veneficium, ac quodcunque aliud adulterio gravius aut æquè grave maleficium designat; adeoq; latissimè patet, præsertim apud Hebræos, qui omne crimen, quo abalienamus nos ab eo, cui obedientia debetur, verbo *πορνείας* sive fornicationis (quæ Hebræis dicitur תַּזְנוּת tasnuth) cōprehendunt: ut cùm *Deuteronom. cap. 31. vers. 16.* populus dicitur fornicari (וְזָנָה vesânâh) post Deos alienos, hoc est, sequi alienos Deos, vero Deo relicto. Sed & apud Matthæum in duobus dictis locis (*nimirum cap. 5. vers. 32. & c. 19. v. 9.*) de illo expressè agitur, qui uxorem, dato libello repudii, dimittit. Atqui muliere adulterium committente, non dabatur repudii libellus: sed ultimum supplicium mulieri irrogabatur. *Levit. c. 20. vers. 10.* Quod utique evidentissimum suppeditare videtur argumentum: dicta apud Matthæum loca nō de adulterio tantùm, sed aliis quoque atrocibus criminibus, & causis, substantiam matrimonii destruentibus, accipienda esse: *sicuti tradiderunt*

VVesen-

VVesenbecius in paratit. ff. de divort. & repud. dicto num. 11. Borcholt. d. tract. de gradib. pag. 134. Olemannus ad lib. 1. disputation. iur. civil. Instit. Giphanii. disp. 3. num. 50. Connan. d. lib. 8. Commentar. de iur. civ. c. 12. num. 5. Heigius ad princip. tit. ſ. de patr. poteſt. num. 28. Forſterus Iunior lib. 1. diſput. 3. theſ. 12. & lib. 1. obſervat. cap. 18. in fine. Me verò imprimis illa movet ratio: quòd ſi locis modò allegatis excluſiva particula, NISI, omnibus aliis divortii cauſis, unâ & ſolâ exceptâ fornicatione, à Chriſto oppoſita eſſet: tum non modò illę divortii cauſæ, quæ in Sacris ad literam expreſſæ non ſunt, putà impotentia, veneficium, inſidiæ vitæ, &c. verùm etjam illa, quę in Scriptura fundata, & ab Apoſtolo ipſo luculenter expreſſa eſt. *1. Corinth. 7. v. 15.* nempe, malitioſa deſertio, penitus excluderentur: cùm tamen hæc à Paulo ipſo explicitè poſita, hactenus etiam à Clariſſimis Theologis & Jureconſultis inter juſtas ſolvendi matrimonii cauſas ſecundo plerunque loco numerata ſit. *Latiùs ſup. n. 98.*

Ad

114 Ad confirmationem illius sententiæ accedit non contemnenda D. Nicolai Hemmingii auctoritas, qui *(in s. allegato libello, de coniugio, repudio, & divortio. sub tit. de divortiis. pag. mihi 170. & seq.)* post alios, quos tamen nõ expressè nominat, argumẽtis haud debilib. ostendit: Dominum Christum s. citato loco (*Matth. c. 19. v. 9.*) sub specie una, scilicet fornicationis, totum genus, adeoq; etjam reliqua gravia scelera, comprehẽdisse. Cujus Theologi verba, cùm ad hanc assertionem illustrandam plurimũ conferant, integra hîc transcribere juvat. Sic autem se habent: *Qui responsum Christi* συνεκδοχικῶς *accipiunt, nõ destituuntur firmis rationib. Primùm enim à genere, tanquam à principio, cõcludunt. Moses, inquiunt, Deut. 24. ob rem turpem permittit divortiũ, & exemplum rei turpis ponit adulteriũ. Licebit igitur ob alias res turpes, & cum infamia cõiunctas, fieri divortia; ut sunt parricidium, venenum, proditio, vitæ insidiæ, &c. Ad hoc confirmandum, testimoniũ Pauli (1. Cor. 7. v. 15.) adducunt: Si infidelis discedit, discedat: nõ*

est

est alligatus frater, aut soror in huiusmodi. Ecce, inquiunt, Paulus disertè, præter fornicationem, desertionem causam facit divortii. Nam si deserta persona non est alligata desertori; profectò non mœchatur, si nubet in Domino. Vbi enim nullum est vinculum, ibi libertas est, ad nouas quærendas nuptias. Iam ex hac Pauli sententia, unum ex duobus sequi necesse est; videlicet, vel Paulũ Christo adversari, cuius haud dubiè spiritu dictante, & scripsit, & locutus est: vel Christi verba accipiẽda esse συνεκδοχικῶς, ut sub una certa specie, more Scripturarum, genus contineatur, sub quo consimiles species, quo ad sceleris gravitatem attinet, contineantur. Verùm cùm fieri nõ potest, ut Paulus Christo sit cõtrarius: absq; omni dubio Christus sub fornicationis nomine intelligit etiam crimina, quæ gravitate fornicationem vel æquant, vel etiam superant. Pius & honestus maritus nõ minùs tristatur ex veneficio, parricidio, & sacrilegio uxoris, &c. quàm ex adulterio. Quomodo autem hoc dilemma solvi possit sine Sophistica, non video. Huc etiam vel maximè facere putant quæstionem à Pha-

risæis

risæis propositam. Interrogant enim Pharisæi, an liceat quavis de causa (ut usitatũ tum erat apud Iudæos) uxorem dimittere? Ad hanc quæstionem, Domini responsionẽ dirigendam esse cõtendunt, ut sit eius sensus: Non licet uxorem dimittere quauis de causa vestro more, sed oportet grauissimas esse causas, qualis est scortatio; ut scortatio sit posita solummodo exempli causa. Hoc præterea confirmari existimant testimonio Matthæi, qui ex verbis Domini sic scribit cap. 5. Dictum est antiquis: Quicunque dimiserit uxorem suam παρεκτὸς λόγου πορνείας, hoc est, præter rationem adulterii, facit eam mœchari. Hîc non πορνεία solùm, sed λόγος πορνείας excipitur. Cùm ergo λόγος significat rationem & proportionem: quid vetat, Christi verba sic interpretari: Qui dimiserit uxorem suam, nisi ob causam, quæ eam rationem criminis habet, ut scortationem æquet, ac proportionem quandam, quoad sceleris gravitatem attinet, cum scortatione habeat? Hanc sententiam multi pii Imperatores secuti videntur, qui multa crimina in suis legibus enumerant, propter quæ di-

divor-

vortia admittunt. Hactenus Hemmingius. Leges autem, quarum meminit, ſunt *d.l. conſenſu. 8. C. de repud. Novell. 22.c.15.§.1.& d.Novell.117.c.8.& 9.*

Cui ſententiæ (non quidem quoad 115
phraſin, ſed tamen quoad rem ipſam) adeoq́; noſtræ deciſioni aſſentitur celebratiſſimus, deque Eccleſia Chriſti præclariſſimè meritꝰ Theologus, D.D. Hunnius *in Comment. ſuper Matthæum cap.5.pag. mihi 276. & cap. 19. pag. 1175.* ubi diſertis teſtatur verbis: particulam hanc, NISI, (quæ in duobus modò allegatis Matthæi locis legitur) non ſecludere eas divortiorum cauſas, quæ adulterio æquiparari poſſunt, aut matrimonii ſubſtantialia evellunt: ſed opponi tantùm pravæ conſuetudini Judæorum, qui quavis, etiam levi, fatuâ, nulliusq́; momenti de cauſa protinus ad repudia vel divortia facienda provolabant.

In eandem ſententiã concedit quoque Stephanus Szegedinus, non infimæ notæ Theologus, dum *in Theologiæ ſinceræ locis commun. in loc. de divor-*

tio. tab. 1. in prolegom. inter cætera ita scribit: *Quidam literæ, seu dicto Christi mordicùs inhærentes clamant: propter solam fornicationem matrimonia dirimi posse. Verùm cùm Paulus permittat repudium palàm mulieri fideli, si propter religionem negligatur, ab abiiciatur à viro infideli; ac significet, non in fornicationis tantùm & infidelitatis casibus fratrem aut sororem ab altero separari posse, sed & in similibus: (Ait enim, Non est servituti subiectus frater aut soror in huiusmodi: ubi paria peccata intelligit) liquidò ex his constat, Christum fornicationis nomen in genere accepisse per metonymiam, ac nomine fornicationis, seu stupri, includere ea scelera, quæ fornicationi paria, aut certè maiora sunt; excludere autem minora. Qui enim posset Apostolus contra Præceptorem suum docere?* Hæc Szegedinus: qui in eiusdem rei testimonium advocat D. Brentium *capit. 5. de Casibus.* & Erasmum *in capit. 7. primæ ad Corinthios, & in Responsione ad Philostomum.*

Et no-

Et novissimè D. Felix Bidembachius *in Appendice de caus. matrimonial. non semel citatâ, cap. 7. quæstion. 1. pagin. 552.* his sese explicat verbis: *Particula illa Christi, quando dicit, NISI propter adulterium, non posse fieri separationem, non secludit eas causas, quæ adulterio æquiparari possunt, aut substantiam matrimonii convellunt: sed tantùm opponitur consuetudini Iudæorum, qui quavis etiam levi de causa faciebant divortium.* Cæterùm (ut candidè addam, quod sentio) animus non est illos vel pungere, vel erroris arguere velle magni nominis Theologos, qui existimant, unam principalem & directam faciendi divortii causam à Christo ipso *Matth. 5. & 19.* esse constitutam & determinatam: reliquas verò, hoc quidem in textu tanquam sede sua non fundatas, aliunde tamen suam obtinere auctoritatem & valorem. *Atque hæc de quarta divortii causa, nimirum veneficio, vel vitæ insidiis.*

 At quid

116 At quid, si maritus uxorem suam asperiùs, quàm debebat, tractaverit: nũquid propterea matrimonium dissolvi poterit? Et non obscurum quidem est; mariti asperitatem & crudelitatem sive sævitiam olim justam fuisse dissolvendi matrimonii causam, *d. l. consensu. 8. §. si qua. Cod. de repud.* Ubi Impp. Theodosius & Valentinianus inter justas repudii causas etiam hanc numerant; si mulier probaverit, maritum se verberibus affecisse. Verùm Justinianus Imp. *in d. Novell. 117. cap. 14.* constituit, ne idcirco matrimonium, quòd maritus uxorem flagellis aut fustibus cæciderit, dissolvatur. Si tamen nimia sit mariti sævitia; uxori ab eo secedere licet: &, si neque per cautionem uxori sufficienter provideri possit, neque ullum reconciliatio locum inveniat, uxorque imploret auxilium judicis; divortium quoad mutuam cohabitationem sive thorum, rectè instituitur, *ut plurib. id demõstrat. Hieronymus Schurff. consil. 42. cent. 1. Hippolytus Riminaldus cons. 81. tom. 1. & Nicolaus*

colaus Ruckerus consil. 29. tom. 2. varior. consilior. matrimonial. Beust. d. c. 9. & 10. Borcholt. præallegato tractat. de gradib. pag. 135. & aliquot seqq. aliiq; ab iis adducti. Et has divortii causas, utpote usitatas & passim receptas, recensere hoc loco libuit: plures cognoscere qui volet, is jura & Doctores *suprà num. 25.* citatos inspiciat. † Enimverò pleræque causæ, matrimonium vel impedientes, vel dirimentes, vulgaribus illis versiculis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coïre nequibis:
Hæc socianda vetant cõnubia, juncta retractant.

§. Si adversus. 12.

Si adversus ea, quæ diximus, aliqui coïerint: nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur. Itaque ii, qui ex eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt: sed tales sunt (quantum ad patriam potestatem pertinet) quales sunt ii, quos mater vulgò concepit. Nam nec hi patrem habere intelliguntur, cùm & his pater incertus sit, unde solent spurii appellari, παρὰ τὴν σπορὰν, id est, à satione, & ἀπάτορες, quasi sine Patre filii. Sequitur ergo, ut dissoluto tali coitu,

nec dotis, nec donationis exactioni locus sit. Qui autem prohibitas nuptias contrahunt, & alias pœnas patiuntur, quæ sacris constitutionibus continentur.

Summaria.

1 Nuptiarum justarum effectus, patria potestas.
2 Pœnæ eorum, qui injustas contrahunt nuptias.
3 Vir unde dicatur.
4 Uxor unde derivetur.
5 Liberi ex injusto matrimonio suscepti, similes sunt vulgò conceptis sive quæsitis.
6 Etymologia Spuriorum varia.
7 Liberi, qui extra justum matrimonium nascuntur, quinque sunt generum.
8 Nothi qui dicantur.
9 Dos & donatio propter nuptias, ob matrimonium injustum data, confiscatur.
10 Quæ sit pœna prohibitas & incestas nuptias contrahentium.
11 Ignorantiâ juris vel facti deceptis parci solet.
12 Liberis ex incestuoso coitu procreatis jure civili alimenta denegantur: Iure verò Canonico conceduntur.

1 Initio huius tituli dictum est: nuptias eas censeri justas, quæ secundùm præcepta legum contrahuntur: quarum insignis & potissimus effectus est patria potestas. Atque de his hactenus. Nunc de nuptiis injustis, & contra præcepta legum contractis Imperator tractare incipit: earumque effectus, sive pœnas potiùs, easque tres
2 hoc loco exponit. I. Pœna † est de ipsis

ipſis perſonis : quas indignas eſſe nomine viri & uxoris adſtruit : ut & ipſa conjunctio appellationem matrimonii aut nuptiarum non conſequitur. Dicitur tamen injuſta uxor ; cùm ſit concubina potiùs. *l. ſi uxor. 13. in princip. & §. 1. ff. ad l. Iul. de adulter.* † Vir 3
autem ita nominatur, quòd major in eo vis ſit, quàm in fœmina : & hinc virtus nomen accepit, *auctore Lactantio Firmiano in libro, de opificio Dei. c. 12. quem refert & amplectitur Tiraquellus in prima leg. connubial. num. 55.* † Uxor 4
verò dicitur, quaſi unxor, ab ungendo, *tradentibus Donato in Hecyra, & Iſidoro lib. 9. etymolog. cap. ult. de coniug.* quia recèns intrans domum mariti, poſtes adipe ſuillo aut lupino attingebat ; ne quid mali medicamenti inferretur : idque non manu, ſed lanâ, cujus auctoritatem Romani religioſam habuerunt, *teſte Plinio lib. 28. c. 9. & lib. 29. c. 2. huncq; citãte Borcholt. in hoc §. noſtro.* vel ex eo vocatur uxor, quòd ſeorſum vivat à ſuis, *ſicuti opinatur Iacobus Curtius lib. 2. coniectur. c. 47. in fin. tom. 1.*

5 II. Pœna eſt de liberis. † Et ait Juſtinianus; ex coitu vel matrimonio injuſto procreatos, eſſe ſimiles vulgò conceptis ſive quæſitis, hoc eſt, ex vulgari muliere ſeu meretrice natis. Hi enim propriè vulgò concepti, & vulgò quæſiti (qui & ſpurii appellari ſolent) dicuntur. *l. vulgò concepti. 23. ff. de ſtat. homin. Vlpian. tit. 4. de his, qui ſui iuris ſunt.* Similes autem ſunt in eo; quod neutri ſunt in poteſtate patris, injuſti, & vulgò quæſiti: diſſimiles tamen in eo, quòd honeſtior eſt conditio injuſtorum, ut ex concubina, quàm ex meretrice conceptorum; *ut indicat l. privignus. 7. ff. de gradib. & affinib. l. cum tabulis. 16. §. 1. ff. de his, quæ ut indig. auferunt. Giphanius hîc.* & aliis quoque in rebus melior eſt injuſtorum conditio, quàm vulgò quæſitorum: cùm illi legitimari ſoleant, hi non item. *Novell. 74. & infr. §. proximo.* Et hoc eſt, quod ait hîc Imperator: *quantum ad patriam*
6 *poteſtatem pertinet.* † Porrò ſpuriorum etymologia & notatio varia eſt. Modeſtinus enim eos ſic dictos tradidit παρὰ

τὴν

τὴν σποράν, id est, à satione. *d. l. vulgò. 23. ff. de stat. hom. quam notationem & Imperator ipse hîc secutus est.* Quę tamen cùm nimis fortassis generalis videretur, quippe quæ legitimis etiam rectè posset convenire: idcircò quidam existimarunt, σποράδην legẽdum esse, hoc est, sparsim, vulgò, promiscuè conceptos, & ex collectitio, incerto, confusoque multorum semine editos. *Cuiac. ad Vlpian. d. tit. 4. Alciatus lib. 1. prætermiss. Theophilus, VVesenbec. Ludovicus Russardus, Hotomanus, Vulteius, Giphanius, Borcholten, & alii in hoc §. nostro.* Cæterùm Plutarchus *in problem. c. 103.* refert aliam huius verbi originem, desumptam à primis literis sive notis S. P. quibus prænomen Spurii solebat notari; ut iisdem notis & hoc prænomen & vulgò quæsitus designaretur, atque ita errore quodam prænomen Spurii etiam de vulgò quæsitis dicatur: cùm revera prænomen spurii aliter sive aliis notis scribatur, aliis verò quæsitus. Nam prænomen spurii scribebatur notis non distinctis S P. vulgò quæsitus

notis diſtinctis S. P. quemadmodum Prætor & populus Romanus iiſdem quidem notis; ſed populus Romanus interpunctis P. R. Prætor non interpunctis P R. notari conſuevit. Ex his igitur duab. notis S. P. hoc eſt, ſine patre, quib. olim rectè notabatur vulgò quæſitus, quia iiſdem & ſpurii prænomen notaretur, factum eſt, ut & vulgò quęſitus diceretur ſpurius: cùm potiùs ſine patre eſſet dicendus. Sed & hæc notatio, *authore hîc Giphanio*, non improbabilis cenſetur; ut ſpurius ſit quaſi non purus. Etenim & ſpurcum inde ductum videtur, *ut Plautus in Aſinaria, Act. 4. Scen. 1. ad finem: Tot reddat ſpurcas, quot puras habuerit.* Planè non deſunt, qui aliquam cum ſpuriis affinita-
7 tem habent. † Liberi namque, qui extra juſtum matrimonium naſcuntur, quinque ſunt generum. Vel enim ſunt ex injuſto matrimonio: vel ſunt ex cõcubina: vel ſunt ex meretrice: vel ſunt ex innupta, ſeu nuptâ, ſed honeſtâ: vel denique ex cognata. Et primi quidem generis dicuntur injuſti liberi: ut ſi ſine

patris

patris consensu contractæ sint nuptiæ, si ex peregrina sint concepti. *hoc §. nostro. & dict. l. si uxor. 13. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adulter.* † Ex concubina nati dicuntur nothi; vel aliquando naturales: ex meretrice, vulgò concepti & vulgò quæsiti: ex honesta, generali nomine spurii; ut & ex cognata, qui propriè incestuosi. Spurii autem generaliter omnes isti vocantur: propriè verò hi tantùm, qui vulgò, hoc est, neque ex injusto matrimonio, neque ex concubinatu sunt concepti. Hi siquidem propriè nothi appellantur, *ut notat Quintilian. lib. 3. cap. 6. huncq́; citans Giphanius hoc loco. Verùm de his, & aliis filiorum illegitimorum generibus latiùs explicat Gabriel Palæotus in tractat. de nothis spuriisqúe filiis. capit. 16. 17. & 18. & Iacobus Curtius d. Tom. 1. coniectur. lib. 3. cap. 8.* 8

III. Pœna injustarum nuptiarum est de bonis, hoc est, de dote, & donatione propter nuptias, quæ hîc nulla intelligitur, fiscoque applicatur. *l. si quis officium. 38. §. 1. ff. de rit. nupt. l. cùm* 9

hic

hic status. 32. §. ult. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. manifestum. 8. C. de nupt. l. qui contra. 4. C. de incest. & inutil. nupt. Enimverò præter prædictas, sunt & aliæ prohibitarum nuptiarum pœnæ.
10 Et † hodie, maximè qui incestas contrahunt nuptias, honestiores exilio, humiliores verberibus, bonis (liberis legitimis ex priore matrimonio non existentibus) fisco adjudicatis, puniuntur. *l. si quis incesti. 6. cum Auth. incestas. seq. C. eod. tit. Novell. 12. c. 1. Mynsinger. hic. num. 5. Schneidevvin. part. 3. nu. 5. & seqq. Beust. in tract. de matrim.*
11 *cap. 63.* Quas † tamen pœnas non incurrunt, qui juris vel facti ignorantiâ, licèt crassâ, lapsi istiusmodi nuptias celebrârunt, *ut tradit Bartolus in l. si adulterium cum incestu. 38. in princ. nu. 11. ff. ad l. Iul. de adult. cuius traditionem communiter approbatam, multis & Doctorum auctoritatibus, & iuris textibus, contra Zasium dissentientem, confirmat Covarruvias in tract. de matrimon. part. 2. c. 6. §. 8. n. 19. & 21.*
12 Illud superioribus addendum est: quòd

quòd liberis ex inceſtis & nefariis nuptiis natis, jure civili, cùm illos non agnoſcat, alimenta non debentur. *Authent. ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nupt. Novell. 89. c. ult.* At juris Canonici contraria ſententia, alimenta videlicet filiis, ex quocunque coitu, etiam inceſtuoſo procreatis, à parentibus deberi, ut æquior benigniorq; paſſim recepta eſt. *c. cùm haberet. 5. in fin. de eo, qui duxit in matrimon. quam polluit per adulter.* Itaque non obſtante juris civilis prohibitione, talibus liberis legata relinqui, & dotes conſtitui poterunt: imò & judex aditus alimenta illis ex officio decernet. *Peregrinus in tr. de iure fiſci. lib. 3. c. 18. num. 55. & ſeqq. Covarruv. d. part. 2. c. 8. §. 6. Catellianus Cotta in memorab. ſub lit. S. in verb. ſpurius. Beuſt. d. tract. de matrimon. cap. 60. Palæot. d. tr. de nothis ſpuriisq; filiis. c. 46. & ſeq. & Heigius in hoc §. n. 11. & inf. ad t. de hereditatib. quæ ab inteſt. defer. c. 5. n. 150.*

§. Aliquando autem. 13. & ult.

Aliquando autem evenit, ut liberi, qui ſtatim, ut nati ſunt, in poteſtate parentum non ſunt, poſtea

postea redigantur in potestatem patris: qualis est is, qui dum naturalis fuerat, postea curiæ datus, potestati patris subjicitur: nec non is, qui à muliere libera procreatus, cujus matrimoniũ minimè legibus interdictũ fuerat, sed ad quam pater consuetudinem habuerat, postea ex nostra constitutione dotalibus instrumentis compositis, in potestate patris efficitur. Quod & aliis liberis, qui ex eodem matrimonio postea fuerint procreati, similiter nostra constitutio præbuit.

SUMMARIA.

1 Liberi naturales, seu ex injusto matrimonio nati, quomodo fiant legitimi, & in patris potestatem redigantur.

2 Oblatio curiæ quomodo fiat, eiusque effectus.

3 Legitimatio per subsequens matrimonium quomodo peragatur.

4 Ad istam legitimationem an dotalia instrumenta requirantur.

5 Legitimationis per subsequens matrimonium vis ac effectus.

6 Matrimonium à quocunque, etiam morti vicino, contrahi potest.

7 Nunquid dos in mortis articulo constituatur.

8 Num moribundus spem recuperandæ salutis, & tollendæ sobolis habeat.

9 Senes decrepiti, potentiâ naturali ad procreandam sobolem apti.

10 Fraudibus fenestra non aperienda.

11 In articulo mortis constitutus, non præsumitur immemor æternæ salutis.

12 Vtrùm filio ante matrimonium avi mortuo, nepotes ex eo legitimentur per matrimonium avi postea secutum.

13 Num spurius, per subsequens matrimonium legitimatus, Assessoris officio in Camera Imperiali fungi possit.

14 Verba in quavis dispositione propriè intelligenda.

15 Sensus

15 Sensus c. tanta. 6. qui filii sint legitimi.
16 Nuptiæ quomodo contrahantur.
17 Legitimatio per rescriptum Principis quomodo, & per quem expediatur
18 Liberis justis existentibus, huic legitimationi nullus relinquitur locus.
19 Ecquid Comes Palatinus, legitimandi potestatem habens, proprios spurios legitimare queat.
20 Quæ causæ cognitionem desiderant, per Magistratum in propria causa expediri nequeunt.
21 Actus legitimationis est voluntariæ jurisdictionis.
22 Nullum Principis rescriptum ita accipi debet, ut occasionem delinquendi præbeat.
23 Soli Regi vel Principi proprios filios legitimandi potestas competit.

QUoniam *suprà* §. *proximo* Imperator ostendit, liberos ex injusto sive illegitimo matrimonio 1
vel coitu natos non esse in potestate patris: duos hîc subjungit modos, quibus illi legitimi fiant, & in potestatem patris redigantur. † Primus modus est 2
oblatio curiæ, hoc est, quando liberi naturales, id est, ex concubina extra conjugium suscepti, offeruntur curiæ seu ordini decurionum, qui obnoxii sunt muneribus, quæ in municipiis & coloniis obeuntur. Etenim olim quia curiarum (quæ propriè erant civitatum & municipiorum, ut Senatus Romæ) multiplicia ac magna erant onera, & plerique decuriones sive curiales fieri-

fieri recusabant: cogebantur principes rationes invenire, quibus curiæ possent compleri. Ideoque constituerunt, ut qui curiæ daretur, ut curialis fieret, adeoque onera cum decurionibus cæteris subiret, is eo ipso ex spurio efficeretur legitimus, potestatique patris subjiceretur, *l. si quis. 3. & l. seq. C. de naturalibus liber. Novell. 89. & hoc §. nostro. ibiq́ Hotomanus, Giphanius, Heigius num. 3. & Vulteius, num. 10.* Verùm quemadmodum isthæc municipiorũ & Coloniarum jura; sic etiam modus ille legitimandi, simul ab aula recesserunt. *Covarruv. in Epitom. de sponsal. part. 2. c. 8. §. 7. nu. 4. Donell. lib. 2. Commentar. de iure civ. c. 21.*

3 Alter legitimandi modus est subsequens matrimonium: utputa si pater cœlebs, nullam legitimam conjugem habens, mulierem, quam in concubinatu habuit, & ex qua liberos antea suscepit, uxorem ducat: modò connubium cum ea esse possit. *hoc §. nostro. in vers. nec non is, &c. l. Divi. 5. l. iubemus. 6. l. cum quis. 10. C. de naturalibus liber.*

Ad

Ad † hanc legitimationem an dotalia instrumenta necessaria sint, non omnium Interpretum una est sententia? Et inspectâ juris civilis disciplinâ, dotalia sive nuptialia instrumenta omnino esse necessaria, evidenter arguit præsens *§. ibi, dotalib. instrumentis compositis, &c. & d. l. cùm quis. 10. & l. nuper. 11. C. d. tit. Novell. 12. cap. 4. & Novell. 18. c. 11. Olemannus ad Antinom. iur. civil. lib. 1. Giphan. disp. 4. nu. 7. Roberus disp. 3. thes. 3. lit. B.* Ast hodie jure Canonico ad legitimationem istam tabulas & instrumenta dotalia non requiri, sed consensum, & benedictionem Sacerdotis in facie Ecclesiæ sufficere, communior traditio est, *per c. tanta. 6. qui filii sint legitimi: ubi Pontifex neque instrumentorum dotalium confectionem, neque quidquam aliud ad validitatem huius legitimationis, præter subsequens matrimonium, desiderat. Angel. Aretinus hîc num. 7. Mynsinger. num. 7. Vulteius num. 7. Heigius num. 4. & 5. Arumæus Exercitat. Iustin. 2. thes. 16. Fachineus lib. 3. controversiar. iur. c. 51. Bocer. Class. 1. disp. 21.* 4

 thes. 10.

thes. 10. Sarmient. lib. 1. selectar. interpretation. c. 5. num. 8. Covarruv. d. Epit. de sponsalib. part. 2. cap. 8. §. 2. nu. 8. Hieronymus de Cævallos in specul. aureo commun. opin. contra communes. q. 591. aliique per hos allegati. Vide aliter sentientes Cuiac. lib. 13. observ. c. 4. Donell. d. lib. 2. Comment. c. 21. Gothofr. ad l. laudabile. 4. §. quotiesq. 4. C. de advocat. divers. iudicum. & Treutl. disp. 2. th. 6. lit. F. vol. 1.

5 Hujus autem legitimandi modi per subsequens matrimonium tanta est vis ac effectus: ut, etiamsi in virium defectu, & mortis articulo cum concubina sit contractum, legitimationi nullus obex objiciatur. *argum. huius §. nostri. & §. sui autem. 2. vers. quib. connumerari. infr. de hereditatib. quæ ab intest. deferunt.* ubi generaliter traditur, liberos in concubinatu extra matrimonium natos, per subsequens matrimonium effici legitimos. † Atqui matrimonium à quocunq;, etiam valdè infirmo, seneque morti vicino, ad extremum usque vitæ spiritum, contrahi posse, non ambigitur. *l. hoc genus. 106.*

6

ff. de

ff. de condic. & demonstrat. l. sancimus. 27. C. de nuptiis. Ioan. Baptista de S. Blasio consil. 406. num. 9. inter consilia Ioannis Crotti lib. 3. Alexand. in l. si quis posthumos. 9. ff. de liber. & posthum. Sarmient. d. lib. 1 selectar. interpretat. cap. 6. Covarruv. d. part. 2. c. 8. §. 2. n. 10. Paris. consil. 13. & cons. 16. in princ. volu. 2. Ruin. cons. 213. in fin. vol. 1. hosq́ praeter alios allegans Francisc. Bursatus cons. 10. n. 10. lib. 1. VVesenb. hîc. n. 3. & cons. 44. n. 44. Ant. Gabr. Rom. lib. 6. commun. concl. t. de legitimat. conclus. 1. in 8. ampliat: Gail. lib. 2. obs. 141. n. 8. Borcholt. in tract. de gradib. tit. de success. liberor. per subseq. matrim. legitimator. pag. 193. Monner. in tract. de matrimon. part. 4. c. 7. nu. 8.

7 Nec adversatur, quòd in mortis articulo dos non constituatur. *l. Iulian. 20. ff. de iur. dot.* quam tamen in hac liberorum legitimatione, secundùm iuris civilis dispositionem, constitui necesse sit, *hoc §. nostro. & d. §. 2. vers. qb. cōnumerari. ĩ. de hereditatib. quae ab intest. defer. d. l. cũ quis. 10. & l. seq. C. de natural. liber. cum iurib. concordantib. s. adductis.*

Nam etiam in mortis articulo dotem constitui, & dotalia instrumenta ab aliis patri morituro fieri posse, certum est: nec id *in allegata l. Iulianus. 20. ff. de iur. dot.* negatur: sed illic dotis constitutio fuit collata in id tempus, quo matrimonium futurum non esset.

8 Similiter non obstat, quòd spem tollendæ sobolis non habeat, qui ferè moribundus, jam animam agens, concubinam uxorem ducit, sicque liberos legitimat: quod tamen Justinianus exigit ab eo, qui liberos ante natos, per subsequens matrimonium legitimare instituit. *d. l. nuper. 11. vers. sufficiat. C. de naturalib. liber.* Etenim in articulo quoq; mortis constitutus spem fovere potest recuperandæ salutis, & liberorum procreandorum: & licèt spes illa ægrotantem fallat: dubius tamen iste, & fortuitus casus liberis jam antè natis nocere non debet. *d. l. nuper. 11. ibi, nihil anterioribus liberis fortuitus casus*
9 *derogare, &c. C. eod.* † Idem & de senibus decrepitis dici poterit: qui tametsi aliquo tempore ipso actu ad sobolem pro-

procreandam non ſunt idonei: attamen naturali & propria virtute, ſive potentiâ & habitu ſatis apti cenſentur. Quem habitum pro ratione & variatione temperamenti in ſenibus quandoque poſſe excitari, & ad exercitium reduci, docet Gloſſ. & Panormitan. *in c. 2. de frigid. & maleficiat. D. Covarruv. ſæpè citata part. 2. c. 8. §. 2. n. 10. & 11.*

Præterea noſtram ſententiam non turbat: quòd, ſi in articulo mortis admittatur legitimatio, fraudibus & dolis feneſtra aperiatur, *contra l. cùm hi. 8. §. ſi cùm lis. 20. ff. de tranſactionib. l. ult. ff. de ſuſpectis tutorib. l. 1. in princ. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti, &c. & l. qui ſub prætextu. 9. C. de SS. Eccleſ.* Licèt enim fieri poſſit, ut quis in articulo mortis, in fraudem parentum, fratrum, ſororum, & reliquorum cognatorum, liberos naturales legitimet: attamen & hoc fieri poteſt, ut ille animum ac voluntatem fraudandi non habeat: †idq; meritò præſumitur; eò quòd veriſimile haud ſit, in extremis conſtitutum, ſalutis æternæ immemorem futurum, 10 11

& in cuiusquam fraudem ac deceptionem quicquam facturum. *l. ult. C. ad l. Iul. repetundar. Borcholt. & Olemannus locis s. designatis.*

12 Sed utrùm filio mortuo ante matrimonium avi, nepotes ex eo legitimentur per matrimonium avi postea secutum, anxiè se fatigant Doctores? Et quin cum affirmantibus faciam, nihil causæ video. *argum. §. licet autem. 5. s. de adoptionib. item l. si filium. 5. ff. de gradib.* ubi dicitur; si, filio meo mortuo, Titium adoptavero; videri eum defuncti fratrem fuisse. Si adoptatus filius reputatur frater filii jam mortui: igitur, & filii nati ex eo, qui jam est mortuus, legitimi esse videntur. Ratio cõsequentiæ inde probatur: quia quemadmodũ in specie ista deficit habilitas extremi à quo; quia scilicet filius est mortuus ante matrimonium cõtractum, ita etiam deficit *in d. l. si filium.* Et sicut ibi adoptatus pro fratre habetur; quia si tunc alter filius viveret, eius frater esset: ita etiam hi nepotes pro legitimis habẽdi sunt: quia si tũc viveret eorum parens, ipse

ipſe legitimus eſſet, & conſequenter etiam ex eo nati. *Ita tenent Barthol. Sozinus in l. Gallus. 29 §. ſi eius. 7. ff. de liber. & poſth. Alciat. p. 1. præſ. in fin. & lib. 3. paradox. c. 16. Guilielmus de Benedictis. in c. Raynutius. de teſtam. v. & uxorem. n. 181. Covarr. in d. Epit. de ſponſ. part. 2. c. 8. §. 2. n. 19 quos refert & ſequitur Fachin. prædicto lib. 3. controv. iur. c. 56. ubi diſſentientes memorat Albericum & Baldum in l. benignius. 18. ff. de legib. Paul. Caſtrenſem. in l. ſcire leges. 17. ff. eod. & in l. 1. §. cæterùm. ff. de acq. hered. & nonnullos alios.*

Illa non illepida, aut ab hoc loco aliena eſt quæſtio: ecquid ſpurius, per ſubſequens matrimonium legitimatus, Aſſeſſoris officio in Camera Imperiali fungi queat? Et negativam probabiliter defendi poſſe cenſeo, *argumento text. in part. 1. Ordinat. Cameræ, titul. 3. §. 1.* ubi diſertè ſancitum eſt: Aſſeſſores Cameræ Imperialis ex vero legitimoq; matrimonio natos eſſe debere. Verba illius hæc ſunt: Deßgleichen ſollen die Beyſitzer alle / eines Erbarn Weſens vñ Wandels / auch rechter Natürlicher / 13

Ehelicher Geburt sein. Cùm igitur legitimatus per subsequēs matrimonium, verè non sit natus ex legitimo matrimonio: manifestum est, eum ad officium Assessoris non esse idoneum.
14 Verba † enim in quavis dispositione verè ac propriè intelligenda sunt. *arg. l. 1. §. licèt. 20. vers. in re igitur. ff. de ex- excit. act. l. si ita quis. 51. §. 1. ff. de legat. 2. l. fin. C. de his, qui ven. ætat. impetr. vide Mynsinger. cent. 4. obs. 31.*

Neque refragatur *prædict. c. tanta. 6.*
15 *qui filii sint legitimi.* † ubi constitui videtur, illegitimè natum sive spurium, post contractum matrimonium, pro legitimè nato haberi: proindeque ad Assessoratus dignitatem in Camera Imperiali aspirare posse. Nam in illo c. nequaquam exprimitur, legitimatum per subsequens matrimonium pro legitimè nato haberi, multò minùs legitimè natum esse: sed illud tantùm adjicitur, eum legitimum haberi: quod facilè conceditur.

Sic etiam non movet textus *in præallegata l. cùm quis. 10. vers. neque enim*

veri-

verisimile est. C. de naturalib. liber. Etsi enim ibi dicitur, quòd matrimonium cum concubina sua contrahens intelligatur ab initio maritalem affectionem erga eam habuisse: non tamen inde colligitur, quòd præsumatur ab initio matrimonium contraxisse: siquidem † nuptiæ non contrahuntur 16
maritali solùm affectione, sed potiùs mutuo utriusque consensu ad nuptias ineundas interposito. *l. cui fuerit. 15. in fin. ff. de condic. & demonstrat. l. nuptias. 30. ff. de reg. iur. & fusiùs explicatum s. in §. 1. de patr. potest. n. 12. & seqq.*

Istis duob. nunc breviter explicatis 17
legitimandi modis additur & tertius, per Principem, vel per Imperiale rescriptum: cùm scilicet precibus quis oblatis Principi supplicat, ut liberos naturales legitimos efficiat: *de quo modo est Novell. 89. c. 9.* Hanc autem legitimationem expedit vel Princeps ipse, vel alius (*Comes Palatinus hodie appellatus*) qui jus legitimandi à principe impetravit: atque ita etiam auctoritate Principis. † Cæterùm hæc legitimatio 18

per rescriptum à patre non petitur, nec de ea à Principe rescribitur, si liberi alii justi & legitimi supersint: sed ita demum, si eiusmodi nulli extent. *Novell. 74, cap. 1. & 2. d. Novell. 89. c. 9. Vulteius hîc num. 9. Borcholt. in tractat. de gradib. tit. de success. liberor. per rescriptum, &c. pag. 201.*

19 Porrò bellissimè hîc quæritur: Utrũ Comes Palatinus, legitimandi potestatem expresse à Principe habẽs, proprios spurios, sive filios suos naturales, legitimare possit? Et non posse sequen-

20 tes rationes evincunt. † I. Quæcunq; causæ cognitionem desiderant, non possunt expediri per Magistratum in propriâ, vel liberorum causa. *l. qui iurisdictioni. 10. ff. de iurisd. l. ult. §. pen. C. ubi Senatores vel Clarissimi, civiliter vel cri-*

21 *min. conveniantur.* † Atqui actus legitimationis, quamvis voluntariæ sit jurisdictionis, causæ cognitionem desiderat. *argum. l. si paterfamiliâs. 15. §. penult. ff. de adoptionib.* Igitur in propria vel liberorum causa expediri; & per consequens Comes Palatinus spurios suos legi-

legitimare nequit. II. Nullum †Principis rescriptum aut privilegium sic accipi debet, ut ansam & occasionem delinquendi præbeat. *l. illud convenire. 5. cum l. seq. ff. de pact. dotalib. Cravett. cons. 720. n. 11.* Quocirca si Princeps Comitē Palatinum creat, eiq; legitimādi potestatem nominatim cōcedit: hoc privilegium non ita exaudiendum est, quasi proprios etiam spurios ex Imperatoris auctoritate Comes iste Palatinus legitimos facere valeat, Aliâs enim, qui eā potestatem haberet, illicitâ Venere invitaretur ad delinquēdum: cùm sciret, spurios à se p̄creatos, seipsum uno verbo legitimos facere posse. III. Accedit *text. cum gloss. in c. per venerabilem. 13. §. insuper cùm Rex. Qui filii sint legitimi.* Ubi † dum soli Regi vel Principi proprios filios legitimandi potestas singulariter conceditur: ex eo claret & perspicitur, quòd cæteris, qui sunt inferiores Rege vel Principe, videlicet Comites Palatini, eiusmodi potestas denegata censeatur. *Cæterùm de prædictis legitimandi modis, & aliis ad eos pertinentibus latissi-*

22

23

latißimè tractant Didac. Covarruv. in multoties allegata Epitom. de sponsalibus. part. 2. cap. 8. §. 7. & seq. Francisc. Mantica de coniectur. ultimar. volunt. lib. 11. tit. 10. & seqq. Anton. Rosellus in tract. de legitimat. Tiraquell. in l. si unquam. 8. verb. donatione largitus. num. 275. cum multis seqq. C. de revocand. donationib. Gail. lib. 2. observ. 140. & seqq. Forster, in tract. de successionib. ab intest. lib. 6. c. 19. & multis subseqq. nec non Roberus disput. Institut. 3. thes. 2. & aliquot seqq. aliiq́; per hos allegati.

DE ADOPTIONIBUS, TIT. XI.

Principium Tituli.

Non solùm autem naturales liberi, secundùm ea, quæ diximus, in potestate nostra sunt, verùm etiam ii, quos adoptamus.

SUMMARIA.

1 Ratio continuationis.
2 Origo adoptionis antiquissima.
3 Adoptionis causæ.
4 Varia adoptionis exempla.
5 Adoptionis definitio.
6 Apud quem Magistratum adoptio peragi possit.
7 An adoptio actibus legitimis annumeranda.
8 Filium temporalem habere non licet.

Duabus

DUABUS patriæ poteſtatis cau- 1
ſis, nuptiis ſcilicet & legitima-
tione, abundè ſatis explicatis:
juſto ordine tertia patriæ poteſtatis
cauſa, *videlicet adoptio*, ſubſequitur.
Hujus † autem originem & uſum anti- 2
quiſſimum eſſe, vel ex eo liquet; quòd
Moſem à filia Pharaonis adoptatum
fuiſſe Sacræ literæ teſtantur, *Exod. c. 2.*
verſ. 10. Theſeus item, fortiſſimus ille
Athenarum Rex, Herculeæ virtutis æ-
mulus, ab Ægeo adoptatus dicitur:
unde & nomē ſortitus eſt. Græci enim
θέσιν appellant adoptionem. Iſocrates
verò adoptionem vocat ἐκποίησιν, *refe-*
rente hîc Franciſco Balduino. † Adoptio- 3
nis porrò cauſam præcipuam fuiſſe
conſtat: ut ſterilitati conjugii, vel libe-
rorum & familiarum mortalitati con-
ſuleretur. Quidam & matrimonii mo-
leſtias recuſantes, vel liberos debiles,
aut improbos ac degeneres nacti, ado-
ptione ſibi eos, & fortè meliores quæ-
rere ſunt conati: cùm ſæpè naturales à
priſca avorum virtute diſcedant, eoſ-
demque adoptivi multis nominibus
ſupe-

superent, *ut est apud Stobaeum serm. 74. & Plin. in Panegyr. ad Traian. quos citat*
4 *Heigius hîc n. 3.* Hinc † apud Romanos Scipio Africanus, cùm filium haberet minùs benè valentem: & gignendis liberis parùm idoneum, Pauli Æmilii filium adoptavit: qui in Sacra Scipionũ transiens, postmodum Africanus minor dictus fuit. Sic Augustum à Julio Cæsare, Tiberium ab Augusto, Trajanum à Nerva, Ælium Adrianum à Trajano, Antoninum ab Adriano, Justinianum à Justino, aliosque ab aliis adoptatos legimus. *Viglius in §. adoptivi. n. 3. infr. de exheredat. liberor. Bodinus de republ. lib. 1. cap. 4. circa finem. Thadaeus Piso hîc n. 2. & Mynsinger. nu. 4.*

5 Cæterùm adoptio nihil aliud est, quàm legis actio, sive actus legitimus, per quem quis alteri filius efficitur, tãquam ex ipso natus. *arg. huius principii, & l. 1. in princ. & l. 2. ff. h. t. l. mulierem. 5. ibi, & eum perinde atq; ex te progenitum. C. eod.* Dicimus, *legis actio sive actus legitimus.* Quia illa non moribus, sed lege
6 XII. tabularum instituta est. † Proinde apud

apud eum duntaxat magiſtratum poteſt peragi, apud quem legis actio eſt; hoc eſt, apud quem actiones ſive actus lege XII. tabularum inſtitutos, explicari atq; tranſigi jus eſt. *l. magiſtratum. 4. ff. hoc. t. l. 1. C. eod. l. 3. ff. de offic. Proconſ. l. 1. ff. de officio iuridici. Giphanius, Theophilus, Kling. & Hotoman. hîc enunciat. 1. & illuſt. quaeſt. 34.* † Nec obſtat, quòd 7
inter actus legitimos non numeratur *in l. actus legitimi. 77. ff. de regul. iur.* Etſi enim diſertè ibi non ſit mentio adoptionis: tamen hæc mancipationis vocabulo continetur: utpote quæ olim non niſi emancipatione fieri ſolebat. *l. ult. C. h. t. Gel. lib. 5. c. 19. Treutl. ſelect. diſp. vol. 1. diſp. 2. th. 8. ad lit. A. Arumaeus Exercit. Iuſtin. 2. th. 17.* † Et quia nec adoptio 8
diem recipit: cùm morib. noſtris non conveniat, filium temporalem habere, *ut ex mente Labeonis reſpondit Paulus in l. quaeſitum. 34. ff. h. t.* conſequens eſt, eam rectè annumerari actib. legitimis, qui diem non recipiunt. *d. l. actus legitimi. 77. ff. de R. I. Olemannus ad lib. 1. Antinomiar. iur. civ. Giphanii. diſp. 4. n. 9.*

§. Ado-

§. Adoptio autem. I.

Adoptio autem duobus modis fit, aut principali rescripto, aut imperio magistratus. Imperatoris auctoritate adoptare quis potest eos easvé, qui quævé sui juris sunt, quæ species adoptionis dicitur adrogatio. Imperio magistratus adoptamus eos easvé, qui quævé in potestate parentum sunt: sive primum gradum liberorum obtineant: qualis est filius, filia: sive inferiorem, qualis est nepos, neptis, pronepos, proneptis.

SUMMARIA.

1 ADoptionis distributio.
2 Quid sit adoptio specifica, quid item arrogatio, & quæ hujus forma.
3 Cur in arrogatione populi vel Imperatoris consensus sit necessarius: non verò in adoptione.
4 Arrogationis & adoptionis nomina promiscuè usurpata.
5 Num Electores, Duces, Marchiones, &c. Imperatorem tanquam superiorem recognoscentes, inter suos subditos auctoritatem arrogationi celebrandæ accommodare possint.
6 Electores, & cæteri, regalem dignitatem & jurisdictionem perpetuam habentes, in suis territoriis Imperatorem repræsentant.

1 ADoptionis species duæ hîc attinguntur: adoptio in specie sic dicta, & arrogatio. † Adoptio est,
2 cùm imperio magistratus adoptantur filiifamilias: arrogatio, cùm auctoritate Principis sive Imperatoris adoptan-

ptantur ii, qui sunt sui juris. *hoc §. & l. 1. in fin. cum l. seq. ff. hoc tit.* Hæcque posterior species olim per populi rogationem (unde & nomen habet) comitiis curiatis fiebat: cujus rogationis verba solennia hæc erant: *Velitis, iubeatis, uti L. Valerius, L. Titio tam iure legeq; filius sibi siet, quàm si ex eo patre matreq; familias eius natus esset: utiqúe ei vitæ necisq; in eum potestas siet, uti pariendo filio est: hoc ita, ut dixi, vos Quirites rogo. Gell. lib. 5. noct. Attic. c. 19. Carol. Sigon. de antiq. iur. civ. Rom. lib. 1. c. 10.* † Hodie verò, postquam Populus Roma- 3
nus omne imperium in Imperatorem transtulit. *§. sed & quod principi. 6. J. de iur. nat. gent. & civ. l. 1. ff. de constitutionib.* fit vel apud Imperator. ipsum, vel apud magistratum ex Imperatoris approbatione & indulgentia. *l. 2. C. h. tit.* Ratio, cur in arrogatione populi vel Imperatoris consensus seu auctoritas requiratur, hæc est: quoniam in ea agitur causa status: siquidem ex eo, qui erat juris sui, per arrogationem efficitur homo juris alieni, conjecto nimi-

rum ipso in potestatem patriam eius, à quo arrogatur. De capite autem sive statu civis Romani, non privatim, sed publicè statuendum fuerit à populo universo, vel postea ab Imperatore, qui locum vicemq; populi repræsentat. *Vulteius & VVesenb. hîc n.3.* Ast in eo, qui sub naturalis patris sui potestate est, auctoritas Principis necessaria non est, cùm alieni sit juris homo, & in ipsum patri suo quidvis liceat, adeoque etiam citra Principis veniam illum adoptandũ dare alii queat: modò & magistratus inferioris, ut Prætoris, auctoritas interveniat. Cæterùm hodie quis censeatur competens Magistratus, coram quo adoptio fieri possit, abundè exponit D. Collega Bocerus *Class. 1. disp.*
4 *21. th. 65. & seq.* † Illud hoc loco observare operæpreciũ est: arrogationis & adoptionis differẽtiam apud Veteres sæpè neglectam, sicque nomen adoptionis pro arrogatione positum esse, *ut ex Sigonio d. cap. 10. notavit Heigius hîc n. 6.*

5 Quia porrò arrogationem summi Principis seu Imperatoris auctoritate expe-

expediri, manifesto manifestius est: in queſtionem non insulsè vocari potest: Ecquid reliqui Principes, Electores, Duces, Marchiones, Comites, Barones & similes, Imperatorem tanquam Superiorem recognoscentes, inter suos subditos auctoritatem arrogationi celebrandæ accommodare atq; interponere valeant? Et affirmativè ego concludendū evidenti ratione motus putaverim. Electores namq;, Duces, & cęteri modò relati, regalem dignitatem & jurisdictionem perpetuam, & ad heredes transitoriam habentes, ea omnia suis in territoriis, interq; suos subditos possunt, q̄ Imperator in universo Romano Imperio potest, atq; adeò hunc illi repræsentant. *Bald. in l. receptitiæ. 2. C. de constitut. pecun. Bart. in l. infamem. 7. n. 14. ff. de publ. iud. Rol. à Valle, cons. 4. vol. 3. Barbat. cons. 34. lib. 2. Cravet. cons. 145. nu. 2. Ruin. cons 200. n. 2. lib. 2. & cons. 130. n. 2. lib. 5. Bertrand. cons. 160. n. 4. lib. 1. & cons. 156. lib. 3. Schrad. in tr. feud. part. 2. nonæ partis pr. sect. 10. nu. 36. pluresq; alii adducti ad §. fera. 12. j. de rer. divis. n. 101.*

§. Sed hodie. 2.

Sed hodie ex nostra constitutione, cùm filiusfamiliâs à patre naturali extraneæ personæ in adoptionem datur: jura patris naturalis minimè dissolvuntur, nec quicquam ad patrem adoptivum transit: nec in potestate ejus est, licèt ab intestato jura successionis ei à nobis tributa sint. Si verò pater naturalis non extraneo, sed avo filii sui materno, vel si ipse pater naturalis fuerit emancipatus, etiam avo vel proavo simili modo paterno vel materno filium suum dederit in adoptionem: in hoc casu, quia concurrunt in unam personam, & naturalia, & adoptionis jura: manet stabile jus patris adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis modo constitutum: ut & in familia, & in potestate hujusmodi patris adoptivi sit.

SUMMARIA.

1 ADoptionis specialis quis effectus, si fiat ab extraneo, vel à sanguine conjuncto.
2 Duo vincula uno fortiora censentur.
3 Arrogationis jura adhuc hodie inviolata restant: & arrogatus cum omnibus bonis & liberis potestati patris arrogantis subjicitur.
4 Cautio seu consilium, ne adoptionis specialis effectui nova Iustiniani constitutio obstet.

1 EXponitur hoc loco jus novum de adoptione, ex constitutione Justiniani introductum, *quæ extat in l. cùm*

l. cùm in adoptivis. 10. C. hoc tit. Cujus juris novi summa hæc est: Filiumfamilias, si à patre naturali detur adoptandus, si quidem extraneo, non (ut olim) transire in potestatem patris adoptivi: sed manere in potestate patris naturalis: & hunc duntaxat effectũ eius adoptionis esse, ut is patri adoptivo ab intestato succedat: si verò non extraneo, sed avo materno, vel etiam paterno (si videlicet ipse pater non ampliùs sit in potestate) adoptandus filiusfamiliâs detur, tum eum transire in potestatem patris adoptivi, hoc est, tum servari & obtinere jus vetus: ꝓpterea quòd hoc casu in unam personam & naturalia cognationis, & civilia adoptionis jura concurrant: adeoque † vincula duo 2
semper uno fortiora existimentur. *arg. Auth. itaque. C. communia de successionib. cap. 1. ex. de treuga & pac.* Cæterùm hæc de adoptione speciali tantùm exaudienda sunt. Siquidem arrogationis jura salva adhuc & inviolata restant. Ideoque † arrogatus etiam hodie cum 3
omnibus suis bonis & liberis, quos in

potestate habet, subjicitur potestati patris arrogantis. *§. illud. 11. infr. hoc tit. l. 2. §. ult. l. si paterfamilias. 15. & l. arrogato. 40. ff. eod. Donell. lib. 2. commentar. de iur. civ. c. 23. pag. 116.* Et ne prædicta Justiniani constitutio adoptionis specialis effectui (qui præcipuè est, ut in familiam ac potestatem etiam extranei transeat adoptatus: idque etiamnum hodie obtinere, haud sat firmis rationib. adductus opinatur Arumæus, *Exercitat. Iustin. 2. th. 20.*) officiat, per arro-
4 gationẽ facilè caveri poterit. † Etenim consilium erit, ut filius in adoptionem dandus emancipetur priùs per naturalem patrem, ac postea sese ipse in arrogationem, cui vult, tradat: atque ita potestati adoptivi patris subjectus jura omnia liberorum naturalium consequatur. *§. at hi, qui. 10. infr. de heredditatib. quæ ab intest. deferunt. Viglius in §. adoptivi. num. 5. infr. de exheredat. liberor. Heigius hîc num. 4.*

§. Cùm autem impubes. 3.

Cùm autem impubes per principale rescriptum adrogatur, causa cognita adrogatio fieri permittitur.

titur, & exquiritur causa adrogationis, an honesta sit, expediatq; pupillo. Et cum quibusdam conditionibus adrogatio fit, id est, ut caveat adrogator personæ publicæ, si intra pubertatem pupillus decesserit, restituturum se bona illis, qui, si adoptio facta nõ esset, ad successionem eius venturi essent. Item non aliter emancipare eum potest adrogator, nisi causa cognita dignus emancipatione fuerit, & tunc sua bona ei reddat. Sed & si decedens pater eum exheredaverit, vel vivus sine justa causa emancipaverit; jubetur quartam partem ei bonorum suorum relinquere, videlicet præter bona, quæ ad patrem adoptivum transtulit, & quorum commodum ei postea acquisivit.

SUMMARIA.

1 ARrogatio puberis non tam exactam causæ cognitionem requirit, atque impuberis: huiusq; ratio.
2 Arrogationis impuberis origo sive auctor.
3 Forma & modus istius arrogationis.
4 Qualis cautio in arrogatione impuberis p̄standa, & cui.
5 Servus publicus quis.
6 Quare servus publicus pro pupillo olim stipularetur.
7 Alteri stipulari nemo potest.
8 Arrogationis impuberis effectus.
9 Quarta, quæ impuberi arrogato debetur, num sit omnium bonorum arrogatoris; an verò duntaxat partis, ab intestato arrogato debitæ.
10 Legitima sive quarta portionis ab intestato debitæ filium à querela inofficiosi testamenti excludit.
11 In patris judicio acquiescendum.
12 Nemo invitus arrogare cogitur.

DE arrogatione impuberis, qui scilicet est sui juris & paterfamiliâs,

liâs, diligenter tractatur *hîc*, *& in l. nec*
1 *ei. 17. §. 1. & 3. lll. seqqq. ff. eod.* † Ideo autem impuberis tantùm hoc loco fit mentio: quia licèt arrogatio etiam puberis per rescriptum principale conficiatur: non tamen requirit tantam, tamque exactam causæ cognitionem. Sapiunt enim puberes, nec peræquè falli facilè possunt, atque impuberes. Deinde & testamentum sibi facere possunt: ut accuratiore cautione non videatur opus. *l. à qua ætate. 5. ff. qui testam. fac. poss. VVesenb. h. num. 1.* De hac verò impuberis arrogatione tria potissimùm observanda veniunt: auctor eius sive origo: forma & modus: ac deniq; effectus. † Et auctorem qui-
2 dem esse Imp. Divum Antoninum Pium, constat *ex l. Papinianus. 8. §. si quis impubes. 15. ff. de inoffic. testam. l. 1. §. si impubere. 21. ff. de collat. bonor. l. ult. ff. si quid in fraud. patroni fact. sit. & Vlpiano in fragment. tit. 8. §. arrogatio. in fine.* Ante D. Pium pupillus sive impubes non poterat arrogari, ex hac ratione: quoniam pupilli infirmum est consilium,

filium, & nullum animi judicium. §. *praeterea. infr. quib. non est permiss. fac. testament.* proindeque ipse consentire (quod est necesse. *l. in adoptionib. ff. h. t.*) non poterat: *l. pupillus nec velle. 189. ff. de R. I.* tutorum autem non ea est potestas & authoritas, ut caput liberum, fidei suæ commissum, alienæ ditioni sive potestati subjiciant, *Gell. lib. 5. c. 19.* Formam † & modum hujus arrogationis quod attinet: eum Justinianus hoc loco explicat; puta ut hæc arrogatio præcedente causæ cognitione, & certis conditionibus peragatur. Nam exquiritur diligenter, quę causa impellat arrogantem: honestané, ut paterna affectio, an vel avaritia, vel etiam turpior inhonestiorq; causa: Item an pupillus sit dives, nécne: an arrogator eius sit ętatis, ut procreare liberos possit: *de quib. causis in l. si paterfamiliâs. 15. §. 2. & d. l. nec ei. 17. § 1. & seq. ff. eodem.* Causæ † cognitione factâ, eâdemq; approbatâ, arrogans cavere, sive satisdare tenetur, se bona arrogati, intra pubertatis annos defuncti, relicturum

Cc 5 esse

3

4

esse illis, ad quos perventura aliâs fuissent, si in statu suo arrogatus permansisset. *l. non aliter. 18. & l. seq. ff. hoc titul.*
5 Cæterùm † ista cautio præstanda est Tabulario sive Notario, quem Imperator hîc personam publicam; Marcellus servum publicum, *in dict. l. non aliter. 18. ff. eod.* Paulus servum civitatis appellat *in l. ultim. ff. quod cuiuscunque universitat. nom. &c.* eâ ratione, quòd veteribus servi fuerint, qui publicis tabulis præficerentur, quorum loco nos hodie Notariis, sicque hominibus liberis utimur. *l. generali. 3. C. de tabulariis, &c. Borcholt. Schilbock. & Mynsin-*
6 *ger. h. num. 8.* † Idcircò verò servus publicus pro pupillo stipulabatur, & cautionem, quæ non nisi per stipulationem procedebat, ab arrogatore exigebat: quia sibi pupillus per ætatem stipulari non poterat, neque eidem
7 alius liber homo; † cùm regulariter alteri inutiliter stipulemur. §. *alteri. 18. infr. de inutilib. stipulat. l. stipulatio ista, 38. §. alteri. ff. de verborum obligat.* Itaque ut aliquod remedium ei, qui ser-

vum

vum non habebat, in præsenti negocio accommodaretur: placuit, ut servus publicus (qui non erat unius, aut alterius proprius, sed omnium & singulorum civium Romanorum communis) illi stipularetur. *l. 2. ff. rem pupilli, vel adolescent. sal. fore. latiùs Vulteius in pr. huius tit. n. 6. Heigius in hoc §. n. 7. Forcat. Necyomantia dial. 98. n. 3. Govean. lib. 2. lection. var. c. 10.*

Porrò effectus huius arrogationis 8
exponitur hîc *in vers. item nō aliter, &c.* ubi tres casus, *monente Giphanio*, notandi sunt. I. quo arrogator justâ & probatâ de causâ impuberem emancipat; puta si vitæ ipsius sit insidiatus: & tum impuberi reddit bona sua, hoc est, quę attulit ad arrogatorem, & nihil amplius. *l. ultim. circa finem. ff. si quid in fraud. patroni, &c.* II. quo arrogator impuberem emancipat sine justâ causâ: & tum reddit ei & bona impuberis, & quartam insuper suorum. *dict. leg. ultim. ff. dict. titul.* III. quo arrogator impuberem testamento exheredat: & tum quoque præter bona, quæ ad patrem

patrem adoptivum transtulit, quartam suorum bonorum relinquere tenetur. *d. l. Papinianus. 8. §. si quis impubes. ff. de inoff. testam.*

9 Sed dubitari, quærique solet: num hæc quarta, quæ impuberi arrogato, & postea sine justa causa emancipato, vel exheredato debetur, sit omnium bonorum, an verò portionis solùm ab intestato ipsi debitæ, quæ legitima vulgò dicitur? Et respondet Accursius *hîc, & in l. si arrogato. 22. ff. hoc tit. eumque secutus ibid. Baldus & Mynsing. hîc n. 12. nec non Vulteius ad principium huius tit. n. 6. aliiq; nonnulli Interpretes.* quartam non esse omnium bonorum, sed partis tantùm illius, quæ ab intestato arrogato debetur. Verùm magis est, ut totius substantiæ patris arrogatoris quartam deberi filio arrogato statuamus, idque confirmemus *ex hoc §. nostro. & d. l. Papinian. 8. §. si quis impubes. ff. de inoffic. testam. d. l. ult. ff. si quid in fraud. patroni. d. l. 1. §. si impubere. 21. in fin. ff. de collat. bonor. d. l. si arrogator. 22. ff. hoc tit. & l. 2. C. eod.* quibus ex locis inter

inter cætera evincitur, deberi arrogato quartam ex bonis, quæ mortis tempore arrogatoris fuerint. At arrogatoris tunc universa sunt bona. Consequens igitur est, quòd & ad arrogatum universorum bonorum quarta pertineat.

Nec obstat, quòd filium naturalem 10
à querela inofficiosi testamenti excludat quarta portionis ab intestato debitæ. *d. l. Papinianus. 8. §. quoniã. 8. ff. de inoff. testam. l. cùm quæritur. 6. & l. omnimodo. 30. C. eodem.* & ea propter multò magis in hac quarta arrogatus acquiescere debeat: ne alioqui melioris sit conditionis filius arrogatus, quàm legitimus & naturalis. Etenim in patre naturali alia est ratio, quàm in adoptivo. Pater namque naturalis non censetur filium sine causa præterire: & idcircò in eius judicio acquiescendũ est, relictâ illi quartâ portionis ab intestato debitæ. † Arrogator autẽ non ęquè 11
intelligitur ex causa filium arrogatum emancipare vel exheredare, nisi hanc reddiderit. Quare in pœnam temera-

riæ

riæ emancipationis vel exheredationis quartam partem omnium ſuorum bonorum arrogato relinquere jubetur. Nam vel arrogare non debuiſſet: vel arrogatum non dimittere iterum
12 ſine juſtâ cauſa ex ſua poteſtate. † Præterea cùm pater adoptivus non invitus, ſed volens in liberorum ſuorũ numerum arrogatum adſciverit, & inſuper omnia huius bona ad illum per arrogationem devoluta fuerint: *l. in adoptionib. 5. l. ſi paterfamilias. 15. l. neque. 24. & l. arrogato. 40. ff. de adoptionibus. §. illud. 11. infr. eodem.* minimè ab æquitate eſt alienum, ut plus aſtringatur eidem filio arrogato, quàm legitimis & naturalibus liberis, in quibus eadem ratio non militat. *Atque ita ſcribunt & ſentiunt Ioannes Vaud. lib. 1. variar. quæſt. q. 29. Thomas Linius, Borcholt. Ant. Matthæus, & Heigius in hoc §. num. 14. Forſter. lib. 1. diſput. 3. theſ. 27. Arumæus Exercit. Iuſtin. 2. th. 19. Treutler. vol. 1. diſput. 2. theſ. 9. ſub lit. E. Roberus diſput. 3. Inſtitut. Coronid. 2. & noviſſimè Olemannus ad lib. 1. Antinomiar. iur.*

civil.

civil.Giphanii. disp. 4. n.17. Quanquam ipse Giphanius hîc in fine non omnino inscitè putet: superiorem Accursii sententiam tolerabilem esse, si arrogator plures liberos naturales habeat: ut eo casu quarta tantùm debitæ portionis æstimetur: sicq; hac liberorum multitudine hæc quarta, quæ alioqui est bonorum omnium, minuatur. *arg. d. l. nec ei. 17. §. praeterea. 3. ff. h. t.*

§. Minorem natu. 4.

Minorem natu, majorem non posse adoptare placet. Adoptio enim naturam imitatur: & pro monstro est, ut major sit filius, quàm pater. Debet itaq; is, qui sibi filium per adoptionem vel adrogationem facit, plena pubertate, id est, decem & octo annis praecedere.

SUMMARIA.

1 Romanorum circa adoptiones providentia, ne quis ijs abutatur.
2 Cur adoptans adoptandũ 18. annis p̃cedere debeat.
3 Ab isto principio, quo adoptio dicitur imitari naturam, dependentia.
4 Castratus adoptare nequit.
5 Fœmina liberos in potestate non habet.
6 Filius adoptivus in quibus naturali comparetur.
7 Filius ad tempus esse non potest, nec naturâ, nec adoptione.
8 Uxorem ducere valens, adoptare potest.
9 Frater nequit fieri per adoptionem.
10 Minori majorem adoptare non licet.
11 Quo anno nuptiæ contrahi possint.
12 Leges ea, quæ frequentiùs accidunt, considerant.
13 An Vitricus suum privignum arrogare possit.

Ex hoc

1 EX hoc §. & ſeqq. maximè clareſcit Romanorum providentia, quâ ipſi in adoptionibus vulgò permittendis uti voluerunt: ne hiſce quiſpiam abuteretur: & domeſtica prava gubernatio in perniciem ac damnum Reſpublicæ vergeret. Proinde Juſtinianus hoc loco minorem natu à majoris adoptione repellit, & adoptantem adoptando plenâ pubertate majorem, id eſt, decem & octo annis præcedentem exigit. *l. ſi paterfamiliâs. 15.*
2 *in fin. l. arrogato. 40. §. 1. ff. hoc tit.* † Eiuſque hanc annectit rationem: quia adoptio naturam imitatur: & in his demum perſonis locum habet, in quibus etiam natura habere poteſt: neque tale monſtrum in Rempublicam introducendum, ut major patre filius, aut certè ætate illi æqualis, ſecundùm naturam videatur. *l. adoptio. 16. ff. eod. Heigius hîc num. 3. & Vulteius num. 10.* Unde Cicero in Oratione pro domo ſua ad Pontifices, exponens, non potuiſſe Clodium adoptari à Fonteio; *Factus es,* inquit, *eius filius contra fas, cuius per ætatem*

tem

tem pater esse potuisti. Dico apud Pontifices: nego, istam adoptionem Pontificio iure esse factam: primùm, quòd hæ vestræ sint ætates, ut is, qui te adoptavit, vel tibi loco filii per ætatem esse potuerit: deinde, quòd causa quæri soleat adoptandi, ut & is adoptet, qui, quod natura iam assequi non potest, & legitimo & Pontificio iure quærat: & ita adoptet, ut ne quid aut de dignitate generum, aut de Sacrorum religione minuatur: illud imprimis, ne qua calumnia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur: ut hæc simulata adoptio filii, quàm maximè veritatem illam suscipiendorum liberorum imitata esse videatur. Quæ maior calumnia est, quàm venire imberbem adolescentulum, benè valentem, ac maritum: dicere, filium Senatorem populi Romani velle se adoptare? &c. Hinc & Herodianus *lib. 5. (prout eum refert hîc Giphanius)* ridiculam vocat adoptionem, quâ Heliogabalus Imperator annos natus 14. adoptavit Alexandrum annos natum 12.

3 Ex isto autem axiomate, quo adoptio dicitur imitari naturam, hæc po-

Dd tissi-

tissimùm fluunt & dependent. I. Quòd
4 qui † naturâ liberos procreare nō possit, idem quoque adoptare nequeat, ut est castratus, *de quo in* §. *sed & illud. 9.*
5 *infr. h. t.* II. Quòd † fœmina, ut naturales liberos non habet in potestate; ita nec adoptare valeat. §. *fœminæ. 10. infr.*
6 *eod.* III. Quòd † filius adoptivus naturali cōparetur in nuptiis, in successionibus, &c. *ut latiùs indicabitur in* §. *in*
7 *plurimis. 8. j. eod.* IV. Quòd † sicut naturâ ad tempus filius esse non potest, ita nec adoptione. *l. quæsitum. 34. ff. h. titul.*
8 V. Quòd † is, qui uxorē ducere potest, quamvis eā nondum habeat, adoptare queat. *l. & q uxores. 30. ff. eod.* VI. Quòd
9 ut † frater procreari non potest, ita nec per adoptionem fieri. *l. nec apud. 7. C. de*
10 *heredib. instituend.* VII. Quòd † (*ut iam suprà diximus*) minor majorem nō possit adoptare: adeoq; adoptās adoptandum plena pubertate, id est, octodecim annis præcedere debeat, *per hunc*
11 §. *nostrum.* † Cui non refragatur, quòd anno 14. nuptias quis contrahere & generare possit, *uti s. tit. prox. in principio*
expli-

explicatum. Nam preterquam quòd rariùs accidit, ut ante illam plenę pubertatis ætatē liberi generentur: & † leges 12
noſtræ non ea, quę perrarò, ſed quę frequentiùs & ἐπὶ τὸ πλεῖςον fiunt, conſiderant. *l. 3. 4. & 5. ff. de legib. Hotom. hîc enunc. 3.* etiam hoc in adoptione amplius eſt, quàm in matrimonio, quòd electione res agitur: ideoq; opus eſt firmitate quadam judicii, quam aſſecutus cenſetur is, qui decimum octavum annum attigerit. § *ult. ſ. qb. ex cauſ. manumitt. non licet. Ant. Matthæus & Mynſ. hîc. n. 2. Schneid. n. 3. Oleman. ad lib. 1. Antinomiar. iur. civ. Giphan. diſp. 4. n. 18. & Arumæus Exercitat. Iuſtinian. 2. theſ. 22.*
Porrò † & vitricum adoptare ſive arro- 13
gare poſſe ſuum privignum, non valdè ambigitur: quoniam veriſimile eſt, affectione illum ſanctâ moveri ad privignum arrogandum. *l. nec ei. 17. §. 1. ibi, ſanctiſsimâ affectione ducti. & l. nonnunquam. 32. in fin. ff. hoc titul. Cuiac. lib. 2. obſervation. c. 38. Arumæus d. Exercitat. 2. theſ. 18. Treutler. volum. 1. diſp. 2. theſ. 9. ad lit. B.*

§. Licet. 5. & §. Et tam. 6.

Licet autem & in locum nepotis vel neptis, pronepotis vel proneptis, vel deinceps adoptare, quamvis filium quis non habeat.

§. Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare potest, quàm nepotem in locum filii.

Summaria.

1 Quibus casibus adoptio naturam non imitetur.
2 Cessante causa, cessat effectus.
3 An & quatenus duo singularia in unam eandemq; rem concurrere valeant.

IN istis §§. afferuntur duo casus, quibus adoptio naturam non imitatur.
1 tur.† Prior est, quo ille, qui nullum habet filium: adoptat tamen sibi nepotem, vel pronepotem, quod à natura planè remotum videtur. Siquidem
2 naturaliter † nepotem habere nequit, qui filio filiavé caret: cùm deficiente causa, deficiat quoque effectus. *l. adigere. 6. §. quamvis. ff. de iur. patronat. l. 1. in princip. C. de latin. libert. toll. c. etsi Christus. 26. circa fin. de iureiur. c. cùm cessante. 60. de appellat.* Verùm isthuic incõmodo ut occurratur: filium quis habere fingitur, hoc est, commentitio iure

jure nepotem, tanquam ex filio, adoptat. *l. adoptare. 37. & l. adoptionis. 43. ff. hoc tit.* † Etsi igitur à plerisque glossographis vulgò dicitur, duo singularia, sive duas fictiones in unam & eandem rem non concurrere: huic tamen pronunciato contrarium exemplum hîc est propositum, in quo quispiam fingitur habere filium, & ex eodem habere nepotem, *ut rectè hoc loco monuit Ant. Matthæus, & Ant. Contius lib. 1. lection. subsecivar. iuris civil. cap. 6.* Alter casus est, quo vel filius in locum nepotis, vel contra nepos in locum filii adoptatur. Quod itidem contra naturam videatur, ut videlicet unus idemque sit patri filius, alteri patri nepos, *tradente hîc Giphanio.* 3

§. Sed si quis. 7.

Sed si quis nepotis loco adoptet, vel quasi ex filio, quem habet jam adoptatum: vel quasi ex illo, quem naturalem in sua potestate habet: eo casu & filius consentire debet, ne ei invito suus heres adnascatur. Sed ex contrario, si avus ex filio nepotem det in adoptionem, non est necesse filium consentire.

Summaria.

1 In adoptione auctoritas illorum non est necessaria, inter quos agnationis jura constituuntur.
2 Cur in adoptione nepotis, filii quoq; cõsensu sit opus.
3 Consensus eorum, quorum interest, in quovis negocio exigitur.
4 Quare avus nepotem ex filiofamilias sine consensu patris, extraneo in adoptionem dare possit.

1 Etsi in adoptione regulariter necessaria non est auctoritas eorum, inter quos jura agnationis consequuntur, *ut disertè respondit Celsus in l. cùm adoptio. 7. ff. h. tit.* tamen qui nepotis loco adoptat, tanquam ex eo filio natum, quem antè in potestate habet: consentiente filio adoptare debet. *hoc §. nostro. l. cùm nepos. 6. & l. si*
2 *quis nepotem. 10. ff. eod.* Ratio, † cur & filii consensus exigatur, hoc loco additur: ne ei invito suus heres agnascatur. *l. in bello. 12. §. medio. ff. de captivis, & postliminio, &c.* Futurum enim est, ut nepos adoptatus, post avi obitum, recidat in filii, tanquam patris sui potestatem: adeoque filius invitus illum sit heredem suum habiturus. Itaque cùm isthæc res in filii præjudicium vergat: non malè eo consentiente explicatur.

Ipsi

Ipsi † enim naturali rationi & æquitati 3
consentaneum est, ut id, quod geritur, approbetur ab his, quorũ interest, quique lædi, ac proinde contradicere possunt. *l. nam ita Divus. 39. ubi Bart. & Bald. aliiq́ Dd. communiter. ff. h. t. l. etiam si patre. 29. §. fin. ff. de minor. l. de unoquoq́. 47. in pr. ff. de re iud. Myns. latiùs hîc n. 2. & 3.*
Cæterùm † è contrario avus nepotem 4
ex filiofamilias, etiam sine patris consensu, alteri dare in adoptionem potest. *hoc §. nostro. in fin.* Cuius rei hæc est ratio: quia nepos iste non solùm non fit suus: sed potiùs suus esse desinit: quoniam in alienam potestatem transit: ac propterea filio nullum præjudicium, sicut superiori casu, generatur.

§. In plurimis. 8.

In plurimis autem causis adsimilatur is, qui adoptatus vel adrogatus est, ei, qui ex legitimo matrimonio natus est, & ideo si quis per Imperatorem, vel apud Prætorem, vel Præsidem Provinciæ non extraneum adoptaverit, potest eundem in adoptionem alii dare.

Summaria.

1 Adoptivi similes sunt naturalibus & legitimis liberis; idque plurimis in causis.
2 In quibus filii naturales & adoptivi differant.

1 Quia adoptivi adsimilantur naturalibus ac legitimis liberis: conveniens est, nõ minùs adoptivos, quàm ex justo legitimoq; matrimonio natos aliis in adoptionem dari posse. *hoc §. & l. adoptare. 37. §. 1. ff. hoc tit.* dummodò illi adoptivi in potestatem adoptantis transierint, hoc est, vel arrogati fuerint, vel ab ascendentibus adoptati. *l. cùm in adoptivis. 10. C. eod. & expositum in §. sed hodie. s. h. t.* Id quod Justin. Imperator prudenter indicat hoc loco, his verbis: *non extraneum adoptaverit.* Etenim si extraneũ quis adoptaret: non transiret in eius potestatem: atque ideo eundem alteri in adoptionem dare non posset, *iuribus iam allegatis.* Sunt autem filii adoptivi & naturales similes (*assertore hic eodem Imperatore*) in plurimis causis. I. in adoptione; de qua similitudine modò dictum. II. in patria potestate; quæ

quæ in adoptivos & naturales est eâdem, *per principium huius tit.* III. in nuptiis; quia quemadmodum naturales, ita adoptivi conjungi non possunt. *§. ergo. 1. vers. & hæc adeò vera. s. de nupt.* IV. in rerum acquisitionibus. Nam ut naturales, ita & adoptivi patribus omnia acquirunt, adhibito tamen distinctionis fœdere, *de quo in § 1. infr. tit. per quas person. cuiq; acquirit.* V. in testamentis: quoniam ut naturales, ita & adoptivi, heredes instituendi, vel nominatim exheredandi sunt. § *adoptivi. 4. infr. de exheredat. liber.* VI. in hereditatibus legitimis. *§. 1. & 2. infr. de hereditatib. quæ ab intest. deferuntur.* VII. in edicto de in jus vocando. *l. patris. 7. & l. sequent. ff. de in ius vocand.* VIII. in privilegiis decurionum. *l. cùm adoptivum. 4. C. de decurionib. &c.* Differunt † tamen in quibusdam. I. in nuptiis. *§. inter eas. 2. vers. sed si qua per adoptionem. s. tit. proximo.* II. in jure cognationis. Filius enim naturalis utrinque est cognatus: adoptivus ab altera parte tantùm; hoc est, iis, qui à virili 2

ſtirpe deſcendunt. Et hoc eſt, quòd vulgò dicitur: adoptivum iis tantùm eſſe cognatum, quib. eſt agnatus. *l. qui in adoptionib. 23. ff. h. t. d. l. patris. 7. ff. de in ius voc. l. ſi qua mihi. 12. §. adoptiva. ff. de rit. nupt.* III. in excuſatione tutelæ; *infr. initio tit. de excuſation. tut. verſ. ſed adoptivi, &c. l. 2. §. adoptivi. ff. de vacat. & excuſ. muner.* IV. in vacationibus munerum civiliũ, & præmiis. *d. l. 2. d. §. adoptivus. ff. eod. Tacit. lib. 15. Gell. lib. 5. c. 19. ad fin. Baldũ & Giph. in hoc §. n.* V. in hac cõditione, ſi liberos reliquerit. Is namque, cui in tempus liberorũ tertia pars relicta eſt; non poterit adoptando, tertiam partem conſequi. *l. ſi ita quis. 51. §. fin. ff. de leg. 2.* VI. in eo, quòd naturales emancipati Prætoris beneficio gradum liberorum retinent: adoptivis verò nihil acquiritur. §. *minus ergo. 11. infr. de hereditatib. quæ ab inteſt. defer. Mynſinger. hîc n. 1.*

§. Sed & illud. 9.

Sed & illud utriuſq; adoptionis commune eſt, quòd & ij, qui generare non poſſunt (quales ſunt ſpadones) adoptare poſſunt. Caſtrati autem non poſſunt.

SUM-

SUMMARIA.

1 Generali ſpadonum appellatione qui contineantur.
2 Spadones caſtratis opponuntur: illiſque adoptare permittitur: his non item.
3 Ratio iſtius differentiæ.
4 Adoptio naturæ imago.
5 Leonis Imperatoris quanta auctoritas.

Quanquam generali ſpadonum appellatione cōtinentur & thlibiæ, qui attritos habent teſticulos, & thlaſiæ, qui fractos; & caſtrati, ſive eunuchi, quibus virilitas omnino ablata eſt *l. ſpadonum 128 & ibid. Alciat. Forner. & Gæddæus. ff. de verb. ſignificat. Anton. Auguſtin. lib. 3. emendation. c. 5. Cypræus in tract. de connubior. iur. part. 1. de ſponſalib. c. 9. §. 13. n. 2. & ſeqq.* hoc tamen loco ſpadones ſpecialiter intelliguntur, qui membris corporis integris ac incorruptis propter temporale aliquod vitium (putà ob naturæ frigiditatem; vel quòd diſtortus ſit ſeminis meatus, ut ſemen non rectè egeratur) procreare liberos nequeunt, tametſi rem veneream gnaviter exerceant. Atque † ita hi ſpadones caſtratis opponuntur. *hîc & in l. Pomponius. 6. § fin. & l. ſeq. ff. de ædilit. edict. l. ſi ſerva. 39. §. ult.*

§. ultim. ff. de iure dot. l. alumnos. 14. in fin. ff. de manumiss. vindict. Unde & illis adoptare permittitur, his nequaquam. *hoc §. & l. 2. §. 1. & l. arrogato. 40.*
3 *in fin. ff. hoc titul.* † Ratio autem huius differentiæ inter ſpadones & caſtratos nota eſt: quia in ſpadonibus ſpes aliqua generandi ſupereſt. Sublato quippe corporis vitio, quo gignendi vis impeditur, liberos ſuſcipere poſſunt. In caſtratis verò nulla eſt ſpes procreandæ ſobolis, neceſſariis ad generandum ipſos prorſus deficientibus. *Pac. cent. 1.*
4 *ἐναντιοφανῶν. quæſt. 32.* Et † ſic manifeſtum ſit, adoptionem imitari naturam, hujusque imaginem eſſe. §. *minorem. 4. ſ. hoc tit. l. filio. 23. in princ. ff. de liberis & poſthum. heredib. inſtit.* Si quis enim naturâ generare non poteſt, nec adoptare poteſt: neq; fictio legis porrigitur ad ea, quæ ſecundùm naturam ſunt impoſſibilia, *Aldobrandin. & Mynſinger.*
5 *hîc num. 2.* Huic † ſententiæ non obſtat auctoritas Leonis Imperatoris *in Novell. 26.* ubi Juſtinianum corrigit, adeoque caſtratis quoque, qui naturâ ad ge-

ad generandum inhabiles censentur, adoptandi jus largitur. Nam Leonis auctoritas non tanta est, ut textus juris civilis approbatos mutare vel emēdare valeat: cùm eiusdem Novellæ nondum sint probatæ, & pro authenticis receptæ. *Conrad. Olemann. ad lib. 1. Antimoniar. iur. civ. Giphanii, disp. 4. nu. 20. Vide, quæ notavimus in §. sunt & alia. 11. s. hoc tit. num. 59.*

§. Fœminæ. 10.

Fœminæ quoque adoptare non possunt: quia nec naturales liberos in sua potestate habent: sed ex indulgentia Principis ad solatium liberorum amissorum adoptare possunt.

SUMMARIA.

1 CUR fœminæ adoptare non possint.
2 Monarchia duos præesse, & unum eundemque in duorum esse potestate, absurdum est.
3 Quo casu mulieri adoptare liceat.
4 Hermaphroditus num adoptare & nuptias contrahere queat.
5 In dubio hermaphroditus pro mare habetur.

FOeminis adoptandi facultas non 1 competit: propterea quòd nec naturales liberos in sua potestate habent. *hoc §. & §. cæteri. infr. de hered. qualit.*

qualit. & different. l. mulierem. 5. C. h. t. Hujusq; ratio hæc redditur: quia in familia unus tantùm est Princeps, nempe ipse paterfamilias. *l. pronũciatio. 195. §. familiæ ff. de verb. significat.* & quia imperium domesticum est monarchia
2 quędam: † cui duos præesse; unũ item, eundemque in duorum esse potestate, absurdum est. *Aristot. lib. 1. polit. hunc q́;
3 referens hîc Giphanius.* † Hodie tamen mulier adoptare potest, permittente Principe, si liberos habuerit, eosque amiserit. *hîc & l. si suspecta. 29. §. quoniam ff. de inoff. testam. d. l. mulierem. 5. C. eod.* Verùm isthæc adoptio licèt filium faciat: non tamen facit filiumfamilias. Est enim impossibile, ut fœmina aliquem in potestate habeat. *d. §. cæteri. j. de hered. qualit. & differ.*

4 De hermaphrodito (qui olim androgynus dictus, ab ἀνὴρ & γύνη, & utroque sexu donatus est) dubitatur, an adoptare possit? Et posse, probabilius videtur; si sexus virilis in eo prævaleat, *sicuti docet hîc Ioannes Borcholt. per leg. quæritur. 10. ff. de statu homin.* Hinc & herma-

hermaphroditum, si in eo virilia prævaluerint, maritum fieri; si muliebria in eo exuberent, nubere posse statuendum est. Nam & is, qui virili sexu excellit, posthumum heredem instituere, & ad testamentum testis adhiberi potest: quod fœminis non licet. *l. sed est quæsitum. 6. §. ult. ff. de liber. & posth. l. repetundarum. 15. in fin. ff. de testib. latiùs Cypræus in tract. de connubior. iur. part. 1. de sponsalib. c. 9. §. 13. nu. 45. & 46.* ubi elegantissimum, nescio cujus Poetæ, Epigramma ænigmaticum refert:

Cùm mea me genitrix gravidâ gestaret in alvo:
Quid pareret, fertur consuluisse Deos.
Mas est, Phœb. ait: Mars, fœmina: Junoq;, neutrũ:
Cumq; forem natus, Hermaphroditus eram.
Quærenti lethum, sic Juno ait: occidet armis:
Mars, cruce: Phœbus, aquis: sors rata quæq; fuit.
Arbor obumbrat aquas, ascendo: decidit ensis,
Quem tuleram casu: labor & ipse super.
Pes hæsit ramis: caput incidit amne: feroq;
Fœmina, vir, neutrum, flumina, tela, crucem.

Cæterùm quòd in dubio hermaphroditus pro mare habeatur, post alios à se relatos, tradit Joh. Dauthius *in tr. de testam. in quarto substantiali. de instit. hered. n. 310. pag. 353.* 5

§. Illud

§. Illud proprium. II.

Illud proprium est adoptionis illius, quæ per Sacrum oraculum fit quòd is, qui liberos in potestate habet, si se adrogandum dederit, non solùm ipse potestati adrogatoris subiicitur, sed etiam liberi eius in eiusdem fiunt potestate, tanquam nepotes. Sic etenim Divus Augustus non antè Tiberium adoptavit, quàm is Germanicum adoptasset, ut protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Augusti nepos esse.

Summaria.

1 PLures inter adoptioem & arrogationem differentiæ.
2 Cur in arrogatione, non verò in adoptione, liberi omniaq; bona arrogati transeant in potestatem patris adoptivi.
3 Non exemplis, sed legibus judicandum.
4 Exempla, cum legibus convenientia, rectè in disciplinam juris introducuntur.

1 QUomodo adoptio & arrogatio inter se differant, constat ex iis, q̃ exposita sunt *s. ad §. 1. & seqq. hoc tit.* Nam I. adoptantur filiifamilias: arrogantur patresfamilias. II. Adoptio fit apud magistratum, qui legis actionem habet: arrogatio olim fiebat apud populũ comitiis curiatis, hodie apud Principem. III. Adoptantur puberes & im-

& impuberes: olim arrogari impuberes non poterant. IV. Arrogatione transit in potestatem patris adoptivi, non is tantùm, qui adoptatur, sed eius quoque liberi, si quos habet, omnesque eius fortunæ. *hoc §. nostro. l. si paterfamilias. 15. & l. arrogato. 40. ff. h. t. l. penult. §. testamento. ff. de bonor. possess. secund. tab.* In adoptione is duntaxat transit, qui adoptatur; non verò eius liberi. † Hi enim remanent in potestate patris naturalis. *d. l. arrogato. 40 ff. h. t.* 2
Ratio huius differentiæ perspicua est: quia in adoptione is, qui adoptatur, nec bona habet, nec liberos in potestate: cùm ipse sit in potestate patris, cuius liberum est arbitrium, unum potestate dimittere; & alios in potestate retinere. *l. liberum. 28. ff. eod.* At in arrogatione, qui arrogatur, est paterfamilias: ac proinde si ipse tanquam principalis in alienam transit potestatem; meritò eius quoq; liberi & bona transeunt, ut accessiones. *dict. leg. penultim. §. testamento. ff. de bonorum possess. secundùm tabul. l. cùm principalis. 178. ff.*

de regulis iuris. cap. accessorium. 42. eodem. in 6.

Porrò quod de arrogatione modò ex jure allatum est, Justinianus noster etiam exemplo hîc in fine confirmat, asserens, Augustum Cæsarem adoptato Tiberio, etiam Germanicum, adoptivum Tiberii filium, nepotem nactum esse, præcedente tamen adoptione Germanici, *de quo Suetonius in Tiberio & Tacit. lib. 1. & 4. annal.* Nam (*inquit Tacitus*) cogitaverat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum rei Romanæ imponere: sed precibus uxoris (*Liviæ*) evictus, Tiberium sibi ascivit. *Et Suetonius:* Romam reversus Tiberius adoptatus ab Augusto, coactus priùs ipse Germani-
3 cum fratris sui filium adoptare. † Ex hoc autem loco colligunt Interpretes: quamvis non exemplis, sed legibus judicandum sit. *l. nemo iudex. 13. C. de sentent. & interlocut. om. iud.* tamen
4 exempla, † cum legibus convenientia, rectè in disciplinam juris introduci: cùm nemo non videat, ex historiarum cogni-

cognitione ad jus nostrum magnum lumen accendi ab eruditioribus posse. *argument. l. Barbarius. 3. ff. de offic. prætor. l. 1. ff. de contrahend. empt. l. antiqui. 3. ff. si pars heredit. petat. l. Cicero. 39. ff. de pœn. l. ultim. ff. de legationib. & similium. Heigius hîc num. 5. Mynsinger. num. 4. 5. & 6.*

§. Apud Catonem. 12. & ultimus.

Apud Catonem bene scriptum refert antiquitas: servos, si à Domino adoptati sint, ex hôc ipso posse liberari. Unde & nos eruditi, in nostra constitutione etiam eum servum, quem Dominus actis intervenientibus filium suum nominaverat, liberum esse constituimus: licèt hoc ad jus filii accipiendum non sufficiat.

SUMMARIA.

1 Servus à Domino adoptatus, confestim liber efficitur: non tamen jus filii inde accipit: & quæ sit eius ratio.

2 Domino apud acta servum suum filium nominante, servus liber fit: huiusque ratio.

3 In ambiguis ea sumenda interpretatio, quæ facit, ut actus potiùs valeat, quàm pereat.

4 Acta quid significent.

5 Vtrùm adoptione ille, qui ignobilis est, efficiatur nobilis.

6 Status per adoptionem non mutatur.

7 Filius adoptivus non succedit patri in feudis: & nu. 27.

8 Nobilitas hodiè maximè nativitate æstimatur.

9 Adoptio non jus sanguinis, sed agnationis affert.
10 Libertinus ab ingenuo adoptatus, jura ingenuorum consequitur.
11 Adoptio dignitatem tribuit.
12 Qui propriè dicantur consanguinei.
13 Mulier nobilitatur genere mariti, huiusque privilegiis gaudet. Item, quis nobilis censeatur.
14 Adoptionis æmula & imitatrix est unio prolium.
15 Descriptio unionis prolium.
16 Eiusdem tria requisita.
17 In unionis negocio tutorum ac curatorum præsentia, per judicem suppleri nequit.
18 Quorum cognatorum præsentia desideretur.
19 Affinitas quomodo contrahatur.
20 Formalis solennitas omissa, totum actum vitiat.
21 An unionis actus subsistat, si ille, in cuius favorem solennitates sunt introductæ, his non servatis, nihilominus pacto unionis stare velit.
22 Quando in aliquo actu certa quædam solennitas requiritur ob favorem alicuius personæ: ille actus absque solennitate ista sustinetur, si tali personæ utilis reperiatur.
23 Favore alicuius introductum, in eius odium non est retorquendum.
24 Inducta in unum finem sive effectum, non debent operari contrarium.
25 Quæ in unione prolium veniant communicanda & dividenda.
26 Sumptus studiorum non conferendi.
27 An & quatenus liberi unionis pacto invicem uniti, participes fiant feudi, quod ante hanc unitionem possidebant.
28 Liberi uniti & adoptati paribus ambulant passibus.
29 Unio prolium quando expiret.
30 In pactis unionum conditionem semel impleri sufficit.
31 Quomodo hereditatis divisio sit instituenda, si post mortem alterutrius parentis, sine speciali pactionis lege, ad divisionem perveniatur.

1 ENodantur hoc loci succinctè duo manumissionis modi. I. quo servilis conditionis homo, si à Domino

mino ſuo adoptetur, hoc ipſo, etiam ſine alia manumiſſione, liber confeſtim efficitur. II. cùm Dominus actis intervenientibus ſervum filium ſuum nominavit. Prior ſpecies libertatem quidem, ſed non jus filii ſervo tribuit: eò quòd ſervus adoptari à Domino propriè non poſſit, *ut indicat l. ult. ff. de ſtat. homin. & l. ult. ff. hoc tit. VVeſenbec. hîc. num. 3. Borcholt. Giphanius, & Hotomanus enunciat. 2.* Ideò autem per adoptionem illam libertas protinus, ſine præcedente aliqua manumiſſione, ſervo collata intelligitur: tum quia aliâs adoptio iſthæc nullum prorſus effectum habet: tum quia ſpecie differentes poteſtates, patria ſcilicet & dominica, mutuò conſiſtere aut cohærere non poſſunt: nempe ut aliquis & veri filiifamilias, & veri ſervi vice fungatur. *Vulteius hîc & Mynſinger. n. 2.* † Altera ſpecies ſimili ratione nititur: quòd nimirum etiam nominatione filii, libertas conferatur: ne alioqui planè inutiliter illam factam quis exiſtimet: cùm ad jus filii, ſive (*uti loquuntur*) fi- 2

 liatio-

liationis ea minimè prosit. *l. unic. §. similiqúe modo. 10. C. de Latina libert. toll.* Unde vulgatum istud axioma: Si id, quod ago, non valet, ut ago: valeat tamen, ut valere potest: *de quo post Accursium hîc & Dd. videatur Alciat. lib. 1. parad. cap. 6. & Salomonius in l. Gallus. 29. §. quidam rectè. ff. de liberis & posth.*
3 Item † illud: In ambiguis eam capiendam interpretationem, quæ facit, ut actus valeat potiùs, quàm pereat. *l. quotiens. 12. & l. ubi est. 21. ff. de reb. dub. l. cogi. 16. in fine principii. ff. ad Senatusc. Trebel. l. in obscura. 179. ff. de R. I. Heigius hîc n. 5.*

Porrò hæ orationes; *actis intervenientibus, apud acta, ad acta, inter acta,* idem in jure valent, hoc est, coram magistratu in loco publico. *l. 2. & l. à sententia. 5. §. ultim. ff. de appellationib. l. honores. 7. in fin. ff. de decurionib. l. interrogatam. 24. C. de liberali cauf. d. l. unic. §. similiq; modo. 10. C. de Lat. libert. tollend. §. sed & si pater. 8. infr. tit. prox.*
4 Erant † enim acta (quæ etiam gesta dicuntur, & monumenta. *l. in donationib. 31. C. de donation. l. consulta. 23. C. de testamen-*

mentis.) ſcripta & commentarii publici, in quos ea, quæ vel in Conſiſtorio Principum, vel in auditorio præſidum aut magiſtratuum gerebantur, conjicerentur. *l. acta 45. cum l. ſeq. ff. de re iud. Giphanius in fin. huius §.*

Appoſitè hoc loco diſcutienda occurrit egregia quidem, ſed paulò difficilior quæſtio: † Utrùm plebeius à 5
nobili adoptatus, hodie nobilis efficiatur? Et negativa ſententia validioribus rationibus comprobata videtur. I. Nobilitatem pertinere ad ſtatum vel conditionem perſonæ in confeſſo eſt.
Atqui † ſtatus (qui in hiſce tribus, liber- 6
tate nimirum, civitate & familia conſiſtit, *ut dicetur inf. initio tit. de cap. deminut. nu. 3.*) per adoptionem ſpecificam non mutatur. *argument. §. ſed hodie. ſ. hoc titul. & l. penultim. C. eod.* Qui enim civis eſt, non fit peregrinus per adoptionem. *l. in adoptionem. 7. C. h. titul.* II. Adoptio ex ingenuo libertinum, vel ex libertino ingenuum non facit. *prædicta l. ult ff. de ſtat. hom. & d. l ult ff. h. t.* Ergo nec ex plebeio ſive ignobili facit

nobilem: tametsi favore libertatis, ex servo liber per adoptionem efficiatur. *hoc §. nostro. l. libertas. 112. & d. l. in ob-*
7 *scura. 179. ff. de reg. iur.* III. Filius † adoptivus in feudis patri non succedit. *c. 1. §. adoptivus. si de feudo defuncti content. sit inter dom. & agnat. vasalli. tit. 26. lib. 2. feudor.* Igitur adoptivus filius non est nobilis; alioquin in feudis patri succederet. IV. Aut nobiliorem naturæ virtutem, ad præclarè agendum innatã consideramus: & cùm habitus sit, ut evelli nequit, ita nec adoptione conferri alteri potest. *argum. §. sed natura-*
8 *lia. ſ. de iur. nat. gent. & civ.* † Aut nativitatem, qua nobilitas nunc maximè æstimatur, perpendimus. *l. nobiliores. 3. C. de commerciis & mercatoribus.* Et cùm adoptio naturam imitetur. *§. minorem.*
9 *4. ſ. h. tit.* † & non jus sanguinis, sed agnationis adferat. *l. qui in adoptionem. 23. ff. eodem.* huc effectum suum neutiquam extendet. *Atque ita docent Cuiacius in lib. singulari consultation. quæst. 56. Roberus disputat. Institut. 3. thes. 11. Hænonius in quæstionib. illustrib. disput. 2.*
thes.

thes. 19. Giphanius lib. 1. disputation. iur. civil. disput. 4. in Corollar. & ibid. in suis additionibus Olemannus nu. 26. & seqq. licèt novè aliter sentiat Arumaeus Exercitat. Iustin. 2. thes. 21.

Huic sententiæ non resistit *l. sciendum. 32. ff. de rit. nupt.* ubi † Marcellus 10
respondit, libertinum ab ingenuo adoptatum consequi jura ingenuorum. Ideoque falsum est, quod antè diximus, libertinum adoptatum non fieri ingenuum. Nam verus libertinus adoptatus jura quidem, hoc est, privilegia ingenuorum acquirit: sed tamen non fit ingenuus. Differunt enim, ingenuum esse, & ingenuorum jura nancisci, *ut apparet ex l. 2. C. de iur. aureor. annulor. &c.*

Minùs obstat *l. in omni. 13. & l. per adoptionem. 35. ff. h. tit. item l. Senatoris. 5. cum l. seq. ff. de Senatorib.* ubi adoptio dignitatem, adeoque etiam nobilitatem tribuere dicitur. † Quando- 11
quidem dignitas à conditione seu statu, ad quem nobilitas spectat, separanda est. *§. quib. autem dignitas. infr. de*

cap. deminut. l. falsa 33. §. sed si cui. 2. ff. de condit. & demonstrat.

Multò minùs adversatur *l. si is, qui nepotem. 44. ff. hoc titul.* ubi jura consanguinitatis adoptione quæruntur. Etenim illic per consanguinitatem intelligimus jus fraternitatis & agnatio-
12 nis: cùm † consanguinei propriè dicantur fratres ex eodem patre geniti: licèt magis generali nomine vocentur etiam cognati. Cæterùm agnati ultra fratres non propriè dicuntur consanguinei: sicut nec uterini, vel vulgò quęsiti: etiamsi eundem patrem certa opinione demõstrare possint. *§. vulgò quæsitos. 4. inf. de success. cognator. l. vulgò. 23. ff. de stat. homin.* Quòd verò is, qui in adoptionem datur, etiam cognatus fieri dicitur, *in d. l. qui in adoptionem. 23. ff. h. titul.* accipimus de cognatione civili. *l. si qua mihi. 12. §. adoptivæ. 4. ibi, & eæ demùm cognationes contrahuntur in adoptionibus, quæ legitimæ essent, id est, quæ agnatorum ius haberent. ff. de ritu nupt. l. 1. §. cognationem. 4. ff. unde cognat. Roberus loco præallegato.*

Deni-

Denique nihil refragatur *l. mulieres.* 13
13. C. de dignitatib. ubi disertè disponitur, mulierem nobilitari genere mariti, eiusque privilegiis gaudere. Id enim singulari Principum beneficio, in favorem matrimonii, ita constitutum est: proindeq; ad consequentiam non producendum. *l. quod verò. 14. & duab. ll. seqq. ff. de legib. &c.* Ubi obiter admonendum: quòd is nobilis sit, qui natus est ex patre nobili, & matre plebeia: quia mater per nuptias nobilitatem consequitur. *d. l. mulieres. 13. C. de dignitatib.* Econtrà verò natus ex patre plebeio & matre nobili, plebeius est. Mater enim per nuptias facta est plebeia. *arg. l. 1. C. d. t. Hæn. d. disp. 2. sub th. 19. in fin.*

Quia porrò adoptionis æmula & 14
imitatrix, passim hodie in Germania recepta unio prolium censetur: *Gail. lib. 2. observ. 125. Rickius in tract. de unione prolium. cap. 3. & 9. Adr. Gylman. in Symphoremate supplication. p. 3. vot. 13. Ius Provinciale VVürtemberg. part. 4. tit.* Von vergleichung vielerley Kinder/rc. *pag. 381.* ex illius agro in huius hortulū

satis

ſatis amœnum expatiari, & unum atque alterum floſculum delibare juvat.
15 Eſt † autem unio prolium nihil aliud, quàm pactum inter parentes, eorumq́; ex diverſo matrimonio utrinque procreatos, & procreandos liberos, de mutua invicem ſucceſſione, coràm competẽte magiſtratu, tutoribus, curatoribus, & proximis conſanguineis
16 præſentibus, ritè initum. † Ex qua deſcriptione colligere promptum eſt: ad hanc unionem tria principaliter requiri. I. ut ea coram ordinario magiſtratu fiat. II. ut tutores vel curatores (qui non habentibus priùs conſtituendi ſunt) necnon proximiores cognati adſint. III. ut judicialis cognitio ſubſequatur. Cæterùm illi omnes cauſas huius parificationis diligentiſſimè exquirent; ſummoque ſtudio omnium liberorum bona jam adnata explorabunt; ac vel primi, vel ſecundi matrimonii (circumſtantiis & rebus ita ſuadentibus) liberis aliquid præcipui ſive prælegati nomine aſſignabunt. *argum. l. nec ei permittitur. 17. §. & primùm. 2. l.*

nam

nam ita Divus. 39. ff. de adoptionibus. §. cùm autem impubes. 3. Instit. eod. Fürstl. Württemberg. Landtrecht. *d. tit.* von vergleichung vielerley Kinder/ꝛc. *in princip. & §.* Dieweil es dann/ꝛc. *pag. 383. & seq. Gail. d. libr. 2. observ. 125. num. 5. & 8. Rickius d. tract. de un. prolium. c. 6. num. 19. 23. & seqq.* Et quoniam summè semper est cavendum: ne quispiam lædatur: ideo † in hoc unionis negocio 17
tutorum ac curatorum præsentia adeò necessaria est, ut ne quidem per judicem ea suppleri possit: Fürstl. Württ. Landtr. *dict. tit.* von vergleichung/ ꝛc. *in princip. ibi*, Daß solche EinKindschafften anderst nicht bestehn / noch krafft haben mögen/ꝛc. *arg. principii, Inst. de auctorit. tutor. §. pupillus. 9. Institut. de inutilib. stipulat. l. obligari. 9. ff. de auctor. & consf. tut. l. magis puto. 5. §. non passim. 9. & §. si æs alienū. 14. ff. de reb. eor. qui sub tutel. l. 2. 4. 6. 11. 16. & similium. C. de præd. & al. reb. min. sine decreto non alien. &c.* Quemadmodum † & affinis absentem 18
cognatum repræsentare nequit. Eorum siquidem cognatorum præsentia exigi-

exigitur, qui vel paterno vel materno sanguine juncti sunt. F. W. Landtr. *d. tit.* von vergleichung vielerley Kinder/ꝛc. *in princip. ibi*, darzu auch jhrer Abgestorbenen / Vatters oder Mutter halb nächsten Freunden/ ꝛc. *Rickius d. cap. 6.*
19 *num. 9.* Affinitas † verò non sanguine contrahitur, sed justis duntaxat nuptiis, *l. non facilè. 4. §. sed quoniam. 3. & §. sciendum. 8. ff. de gradibus & affinibus.* Quin etsi postea cognoscatur: non damnosam, aut incommodam futuram unitionem istam: tamen propter absentiam tutorum, vel cognatorum ea non sustinetur, nec rata ac firma pronunciatur. Omnia enim illa, quæ ad unionem prolium desiderãtur, pro forma reputantur: ideoque præcisè & ad unguem servanda sunt: cùm omissa debita & formalis solennitas totum actum vitiet, & corrumpat. *argument. l. 1. §. 1. ibiqúe Dd. ff. de verbor. obligat. l. si unus. 12. C. de testament. Ioan. Iacob. Plebst. latè disput. 4. de iure topico VVirtemberg. thes. 117.*

At quid, si ille, cuius in solius favorem

rem solennia unionis requisita sunt introducta, his neglectis, sive non servatis, nihilominus pacto isti omninò, quia ipsi expediat, stare velit? Hoc utique casu & verius & æquius existimaverim; istum unionis actum robur & firmitatem suam obtinere debere, utcunque ritus solennes neglecti aut omissi fuerint. Jure namque cautum extat; † quòd, quandocunque actus 22
vel contractus in alicuius favorem requirit certam formam; licèt, eâ neglectâ, sit ipso jure nullus: tamen si tendat in eius commodum, cuius favore illa forma vel solēnitas introducta est, valere debeat. *l. non eò minùs. 14. C. de procuratorib. l. neq. tutoris. 7. C. de cōtrah. & committ. stipul. l. cùm hi. 8. §. eam transactionem. ff. de trans. l. si filius. 11. ff. de rit. nupt. l. Iulian. 13. §. si quis à pupillo. 29. ff. de act. empt. l. 2. ff. de acceptilat.* Quã regulam à Jasone traditã *in d. l. non eò minus. 14 C. de procur.* auream esse scribit ibidē Sichardus *n. 4.* ubi in specie tradit *n. 6.* id locum habere in statutis nostris municipalibus: & tandem in fine docet, id gene-

23 generaliter ubique valere. † Nam & generalis est regula: quod favore alicuius introductum est, non esse retorquendum in ipsius odium atque detrimentum. *l. nulla. 25. ff. de legib. l. quod favore. 6. C. eod. l. plures. 19. in fin. C. de fide instrument. c. quod ob gratiam. 61. de*
24 *reg. iur. in 6.* &, † inducta ad unũ finem sive effectum, nõ debere operari contrarium. *l. legata inutiliter. 14. ff. de adimend. vel transferend. legat. l. cùm tale. 72. §. fin. ff. de condic. & demonstrat. Gomez. tom. 1. var. resolut. c. 11. nu. 5. vers. tertia solutio, &c. Hartm. Pistoris quæst. 2. num. 42. lib. 2. Seraphinus de Seraph. in tract. de iurament. privileg. 33. num. 121. & privil. 74. num. 20. & alii, quos refert, probatq; Pruckmannus consil. 2. num. 20. & consil. 42. num. 26.* Atque ita in terminis inclytam Facultatem Juridicam in hac Tubingensi Academia consuluisse memini, *28. Ianuar. Anno 1606.*

25 Cæterùm, quæcunque ex successione respectivè paternâ & maternâ filiis sunt acquisita: ea omnia vi unionis istius regulariter veniunt communicanda,

canda, & utrinque æqualiter dividenda. At verò, quæ jure communi ab onere conferendi sunt exempta, & quę filii præcipua haberent in successione parentum, si hæc unio facta non esset: ea nunc quoque præcipere debebunt, neque fratribus unitis communicare tenebuntur, *auctore Rickhio d. tract. de unione prol. c. 5. num. 1.* Hinc † meritò 26
statuitur: neque libros, neque alias expensas seu sumptus, quos pater in studia vel honores Doctorales unius istorum filiorũ erogavit & impendit, conferri debere. *l. quæ pater. 50. ff. famil. ercisc.* cùm nec armatæ militiæ causa data conferri juris ratio patiatur. *l. si filiusfamilias. 4. C. famil. ercisc. VVesenbec. in paratit. ff. de dotis collat. nu. 3. Schneidevvin. ad §. quadam actones. n. 42. & seqq. Instit. de actionib. Hartman. pistor. lib. 1. quæst. iur. 19. Fachin. libr. 5. controvers. iur. c. 83. in pr. Sichard. ad l. filiæ. 18. C. famil. ercisc. Nic. Reusn. lib. 2. consultat. q. 8. n. 14. Chil. König. in pract. sua. c. 133. nu. 5. Eruditè Oleman. ad lib. 1. antinomiar. iur. civil. Giphanii. disp. 1. n. 35. & subseqq.*

27 Sed nunquid liberi isthoc pacto inter se invicem uniti, participes etiam fiant feudi, quod ante hanc unitionem possidebant, ambigitur? Et negantium opinio veritati magis accedit. Ubicunque enim feudorum consuetudinibus quid specialiter cautum reperitur, ibi legum Romanarum nulla auctoritas est. *capit. 1. titul. 1. libr. 2. feudorum.* Quare licèt jure communi & Romano adoptivi succedere possint. §. *sed hodie. 2. supr. hoc titul. l. 2. & l. cùm in adoptivis. 10. C. eod.* à feudorum tamen successione jure feudali arcentur, *per text. express. in tit. 26. §. adoptivus. lib. 2. Feud. & di-*
28 *ctum superiùs. num. 7.* † Quod idem obtinet in unitis: qui cum adoptatis pari gradu incedunt: maximè verò, cùm jus quoque Württembergicum de ea duntaxat loquatur hereditate, quam ipsum defert in rebus propriis & allodialibus: à quibus res feudales esse alienas, certo certius est. Quod tamen cum hac limitatione intelligi debet: nisi diversum vel investituræ literis sit

diser-

disertè comprehensum: vel loci consuetudine ac statuto introductum sit, ut & uniti valeant succedere in feudum: vel Principis auctoritate, consentiente feudi domino, eâ conditione unio facta fuerit; ut nullis extantibus proximioribus agnatis, in feudum illi quoque succedant. *argument. l. quod principis. 23. ff. de aqua & aqu. pluv. arcend. l. 2. & l. rescripta. 7. C. de precibus Imperator. offerend. Videatur Alvarott. ad dict. §. adoptivus. titul. 26. lib. 2. feudor. Sonsbec. part. 9. feud. numer. 64. VVesenbecius de feud. cap. 6. numer. 90.*

29 Denique ritè hac liberorum unitione peractâ, post mortem unius parentis ea protinus expirat: nec ultra paternam aut maternam hereditatem se regulariter extendit. Itaque statim post alterutrius obitum, divisio hereditatis, vel secundùm istam pactionem; vel, si in ea de hereditate dividendâ nihil sit dispositum, secundùm statutum juris municipalis instituenda est. Fürstlich Württembergisch

Landtrecht. *d. part. 4. tit.* Von vergleichung vielerley Kinder/ꝛc. §. Ferner auch zuwissen / ꝛc. *pag. 382. Rickius allegato tract. de unione prol. c. 7. nu. 1. & 2.* Enimverò unio, quæ solenniter facta fuit, non intercidit aut extinguitur, licèt liberi in secundo matrimonio geniti diem suum obeant: adeò, ut privigni vitrici sui hereditatem nihilominùs
30 capere queant. † Huiusque ratio in promptu est: quia sufficit, in pactis unionum conditionem semel impleri. *l. hæc conditio. 10. ff. de conditionib. & demonstrat. l. si quis heredem. 7. C. de instit. & substitut. l. cùm uxori. 4. C. quando dies legati vel fideicommissi cedit. Anton. Gabriel. tit. de fideicommiss. lib. 4. conclus. 7.*
31 *num. 224.* † Quòd si post mortem alterutrius parentis, sine speciali pactionis lege, ad divisionem hereditatis perveniatur: divisio secundùm jus municipale ita est instituenda: ut, pro numero liberorum, superstes parens vel semissem, vel trientem accipiat: hac tamen cõditione, ut liberis primi matrimonii protinùs proprietas cum usufructu

fructu restituatur. Fürstl. Württemb. Landtrecht. *d. tit.* von vergleichung vielerley Kinder. §. Da aber die Einkindtschafft. *& §. seq pag. 382. & seq. Plebst. praallegata disp. 4. thes. ultim. Reliqua, quæ ad hanc unionis prolium materiam spectant, ex sæpè citato Iacobi Rickii tractatu cognosci poterunt.*

QUIBUS MODIS JUS PATRIÆ POTESTATIS SOLVITUR, TIT. XII.

Principium Tituli.

Videamus nunc, quibus modis ij, qui alieno juri sunt subjecti, eo jure liberentur. Et quidem quemadmodum liberentur servi à potestate dominorum, ex iis intelligere possumus, quæ de servis manumittendis superiùs exposuimus. Hi verò, qui in potestate parentis sunt, mortuo eo, sui juris fiunt. Sed hoc distinctionem recipit: nam mortuo patre, sanè omni modo filii filiævé sui juris efficiuntur. Mortuo verò avo, non omninò nepotes neptesvé sui juris fiunt: sed ita, si post mortem avi in potestatem patris sui recasuri non sunt. Itaque si moriente avo pater eorum vivit, & in potestate patris sui est: tunc post obitum avi in po-

testate patris sui fiunt. Si verò is, quo tempore avus moritur, aut jam mortuus est, aut per emancipationem exiit de potestate patris: tunc ij, qui in potestatem eius cadere non possunt, sui juris fiunt.

SUMMARIA.

1 IVs totum consistit aut in acquirendo, aut in conservando, aut in minuendo.
2 Ratio cohærentiæ huius tituli cum superioribus.
3 Quibus modis potestas Dominica constituatur, quibus item perimatur.
4 Quot sint patriæ potestatis solvendæ modi.
5 Primus modus tollendæ patriæ potestatis, est mors: hujusque definitio.
6 Cur patria potestas morte tollatur.
7 Iura personalia cum persona extinguuntur.
8 Filiusfamilias mortuo patre, omnimodo fit sui juris: in nepote distinguitur.

1 TOTUM jus, *Ulpiano auctore*, consistit aut in acquirendo, aut in conservando, aut in minuendo. Aut enim hoc agitur, quemadmodum quid cuiusque fiat: aut quemadmodum quis rem vel jus suum conservet: aut quomodo alienet, aut amittat. *l.*
2 *ultim. ff. de legibus, &c.* † Quare cùm hactenus explicatum sit, quibus modis jus patriæ potestatis acquiratur sive constituatur: proximum est, ut etiam dispiciamus, quibus modis potestas ista acquisita iterum amittatur vel dissol-

dissolvatur. † Quemadmodum & priùs 3
causas dominicæ potestatis; nativitatem videlicet & captivitatem, de jure gentium; & sui ipsius venditionem, de jure civili; Justinianus exposuit. §. *servi autem. 4. I. de iur. personar.* postea modos, quibus illa potestas dominica perimatur, puta manumissionẽ, institutionem heredis, servi adoptionem, & filii nominationem in judicio, tradidit. §. *multis autem. I. de libertin.* §. *ultim. I. titul. proxim.* §. *1. infr. de heredib. instituend.*

Modi autem patriæ potestatis sol- 4
vendæ sex hîc enumerantur. I. Mors naturalis. II. Mors civilis. III. Dignitas. IV. Captivitas. V. Emancipatio.
VI. Adoptio. † Primus itaq; modus, 5
quo filius à nexu potestatis patriç liberatur, est *mors naturalis. hîc in pr. l. si ita esset. 15. ff. quando dies legator. vel fideicom. cedat.* Est verò mors seu ὁ θάνατος (*referente Gellio lib. 2. c. 8.*) ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, h. e. animæ & corporis dissolutio: vel, *ut Cicero interpretatur lib. 1. Tuscul. quæst.* discessus animæ à corpo-

6 re. Ratio, † cur patria poteſtas, quæ eſt juris, tollatur morte, quæ eſt facti, hæc eſt : quia patria poteſtas eſt jus in perſonam; ut & tutela, *de qua infr. tit. pro-*
7 *xim. & tit. 22. §. 3.* † Jura autem perſonalia cum perſona extinguuntur. *l. privilegia. 196. ff. de reg. iur. c. privilegium.*
8 *7. ibiq; Dynus. de reg. iur. in 6.* † Filius igitur mortuo patre, omnimodo fit ſui juris: nepos verò non fit omnimodo: ſed cum hac diſtinctione: ut, ſi recidat in poteſtatem ſui patris, non fiat ſui juris: ſi non recidat, ſui juris fiat. Unde quæritur, quando recidat, & quando non recidat? Et ait Imperator: tum recidere, ſi avo moriente pater & vivat, & ſit in poteſtate: non recidere, ſi pater vel ſit mortuus ante avum, vel ſaltem non ſit in poteſtate avi morientis. Tum enim recidere nepos in patris ſui poteſtatem nequit: vel quia non eſt, putà ſi pater eſt mortuus: vel quia non eſt in familia pater, putà jam emancipatus. *l. nepotes. 5. ff. de his, qui ſui vel ali. iur. & c. l. ſi quis nepotem. 10. & l. ſi pater. 41. ff. de adoptionib.*

§. Cùm

§. Cùm autem is. 1. §. Relegati. 2. & §. Pœnæ servus. 3.

Cùm autem is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur, civitatem amittit: sequitur, ut qui eo modo ex numero civium Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuo, desinant liberi in potestate eius esse. Pari ratione & si is, qui in potestate parentis sit, in insulam deportatus fuerit, desinit esse in potestate parentis. Sed si ex indulgentia Principis restituti fuerint: per omnia pristinum statum recipiunt.

§. Relegati autem patres in insulam, in potestate liberos retinent. Et ex contrario liberi relegati, in potestate parentum remanent.

§. Pœnæ servus effectus, filios in potestate habere desinit. Servi autem pœnæ efficiuntur, qui in metallum damnantur, & qui bestiis subjiciuntur.

SUMMARIA.

1 Secundus solvendæ potestatis patriæ modus est mors civilis: eiusque descriptio.
2 Deportati, aut pœnæ servi effecti, mortuorum loco habentur.
3 Deportare, & deportatio quid.
4 Deportatio in locum interdictionis aquæ & ignis successit: huiusque origo.
5 Olim civi Romano, quamvis facinoroso, neque vita, neque civitas, neque libertas adimi poterat.
6 Quare deportatione tam patris, quàm filii, patria potestas dissolvatur.
7 Effectus deportationis quamdiu maneat.
8 Distinctio inter restitutionem generalem sive communem, & plenam seu specialem.

9 Pœnæ servi qui dicantur.
10 Servitus pœnæ hodie sublata, eiusque in locum pœna triremium &c. substituta.
11 Relegatio quid.
12 Multæ inter relegationẽ & deportationem differentiæ.

A Morte naturali transit Justinianus ad civilem, adeoq; alterum solvendæ patriæ potestatis modum.
1 † Dicitur autem mors civilis, quâ quis civis Romanus è numero civium Romanorum tollitur, *Vulteius hîc numer. 1.* vel, quæ salvâ vitâ, civitatem & libertatem simul, vel etiam civitatem duntaxat, adimit. *§. 1. & 2. infr. de cap. deminut. Borcholt. h. circa princip.* Sicuti enim homines morte intereunt: ita maximâ aut mediâ capitis deminutione interire dicuntur. *hîc in verbis, perinde quasi eo mortuo, &c. l. verum est. 63. §. ultim. ff. pro socio. l. sed si alia. 5. in pr. ibi, quasi mortua sit. ff. de bonis damnat.*
2 † Quamobrem illi, qui deportati, aut pœnæ servi effecti sunt, civili jure mortuorum loco habentur, patriamque potestatem amittunt. *hoc §. & §. pœnæ servus. hoc tit. l. 1. §. penult. ff. de bonorum possession. cont. tabul. l. si necem. 4. §. si deportatus. ff. de bonis libertorum.*

torum. l. Gallus. 29. §. & quid, si tantùm. 5. ff. de liber. & posthum. † Est verò de- 3
portare nihil aliud, quàm hominem quasi extra portam civitatis dare, sive de civitate in locum aliquem certum, vel insulam ablegare, & quasi sententiâ ipsâ portare, ut reliquo orbe disclusus, ibi suorum delictorum pœnam luat: sicque deportatio est pœna, quâ propter aliquod capitale maleficium damnati, in insulam, ut perpetuò ibi sint, mittuntur, juraque civitatis perdunt. *l. inter pœnas. 6. ff. de interdict. & relegat. Videatur hîc post Aldobrandinum, Mynsingerus n. 2. Thadaeus Piso n. 3. & Schneidevvin. n. 6.* Unde & ἀπόλιδες dicuntur, qui pęnam isthanc sustinent. *l. 1. §. hi, quib. 2. ff. de legat. 3. l. sunt quidã. 17. §. 1. ff. de pœnis.* † Eaq; deportatio suc- 4
cessit in locum interdictionis aquæ & ignis. *l. 2. §. 1. ff. d. t. l. 3. ff. ad l. Iul. peculat. l. pen. §. ult. ff. de var. & extraord. cognit.*

Ubi non ignorandum, quòd olim jure Quiritum civi Romano, quãtumvis facinoroso, non solùm vita adimi nõ poterat: sed & † nemo invitus civita- 5
tem,

tem, aut libertatem amittebat, *ut scribit Cicero in Oratio. pro Balbo, pro Caecinna, & pro domo sua.* Ne tamen delicta prorsus remanerent impunita: rationem Romani excogitârunt, quâ noxios cives, salvis Majorum suorum cõstitutionibus, civitate pellerent. Igitur eis aquâ & igni interdixerunt: ut hisce subsidiis & elementis, vitae humanae maximè necessariis destituti, alias in terras migrare, aliamque in civitatem sese conferre cogerentur: in quam recepti, Romanam civitatem amittebant. Neque enim quisquam duarum civitatum poterat esse civis, *ut ex Cicerone hîc Balduinus & Borcholt. docent.* Et in isthac interdictione nominatim comprehendebatur: ne liceret eos, quibus aquâ & igni interdictum erat, tecto excipere: legeque Juliâ, de vi publicâ & privatâ, tenebantur, qui eos recepissent, celassent, tenuissent. *Paul. lib. 5. sentent. tit. 28. ad leg. Iul. de vi publ. & privat.* Hac itaque ratione Romani malos, Reiq; publicae perniciosos cives non palàm, sed vi ipsâ è civitate

tate expellebant. *l. ultim. ff. de legationib. Vide Lactantium lib. 2. divinar. institut. cap. 10. & Vacon. à Vacuna libr. 1. declaration. cap. 18. num. 7. cum seq.* Atque hęc aquæ & ignis interdictio mansit Romæ, usque ad Augustum Imperatorem, qui primus deportationem, loco interdictionis aquæ & ignis, in Rempublicam invexit. *Heigius hîc n. 3. & Piso num. 4. Cuiac. lib. 6. observat. c. 39. & dicetur in §. minor. 2. infr. de capit. deminut. num. 2.*

Quemadmodum autem, patre deportato, jus patriæ potestatis tollitur: ita & filio deportato, pater eum in potestate habere desinit. *hoc §. nostro, vers. pari ratione, &c. l. 1. C. de heredib. instituend.* Reciproca enim sunt patris & filii nomina atque jura: nec quicquam istorum ad peregrinos, & à civitate Romana exules pertinet. *l. in insulam. 6. & l. si pater. 9. C. de sentent. pass. & restitut.* Cæterùm † ratio, cur deportatione 6
tam patris, quàm filii, patria potestas tollatur, facilis est: quia ea potestas est juris civilis. *§. ius autem. 2. s. de pat. pot.*

Civitas

Civitas autem, & omnia civilia, deportatione amittuntur. *§. minor. 2. infr. de capitis deminut. dict. l. sunt quidam. 17. in fin. ff. de pœn. VVesenbec. & Giphanius hîc in princip.*

7 Planè deportationis effectus tamdiu manet, quamdiu ipsa durat pœna. Nam si deportatus à Principe, vel eo, cui deportandi jus ab eodem concessum est, veluti olim Præfecto urbi, & Præfecto Prætorio, delicti gratiam impetret. *d. l. 2. §. ff. de pœn. l. inter pœnas. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat.* pristina sua jura omnia, atque ita etiam patriam potestatem recuperat. *l. final. in princ. C. de sententiam passis, & restitutis. & hîc in vers. sed si ex indulgentia, &c.* Neque verò hoc loco cum Accursio *in verb. statum.* Pisone *num. 5.* Mynsingero *nu. 13.* & plerisque aliis Interpretibus distinguendum est; num Princeps verbo restituendi, an indulgendi utatur: ut hoc casu reditus saltem in patriam, & pœnæ remissio concedatur:
8 illo † casu & reditus, & dignitas, & existimatio, & liberi, & bona, & omnia resti-

restituta censeantur: sed potiùs cum Giphanio animadvertendum; utrùm generalis sive communis sit restitutio, an plena seu specialis. Illa pœnæ tantùm gratiam facit, reditumque in patriam largitur. *l. tutor. 4. l. si ademptis. 5. & aliquot seqq. Cod. de sentent. pass. & restitut. l. 2. ff. eodem. l. in metallum. 4. C. de bonis proscriptor.* Hæc & reditum & patriam potestatem, & cætera omnia restituit. *hoc §. in fin. l. in insulam. 3. ff. de sentent. pass. & restitut. l. 1. dict. leg. 2. l. 3. l. si pater. 9. & l. ultim. §. ult. C. eod. titulo.*

Quia porrò *suprà num. 2.* diximus: non solùm deportatos, de quibus hactenus explicatum: verùm etiam pœnæ servos amittere patriam potestatem: idcirco, qui servi pœnæ dicantur, paucis nunc videbimus. † Pœnæ servi sunt, qui in metallum damnantur, & qui bestiis subiiciuntur. *§. pœnæ servus. 3. hoc titulo.* Ideo autem ij, qui ad bestias vel metallum damnati sunt, pœnæ servi dicuntur: quia nullius planè, nisi supplicii 9
sui

sui servi sunt: quippe cui in perpetuum
sunt mancipati, & addicti; adeò, ut si
quid eis testamento datum vel lega-
tum fuerit, pro non scripto habeatur:
quasi non Cęsaris servo datum, sed pœ-
næ, *ait Marcianus in d.l. sunt quidam. 17.
in princ. ff. de pœnis.* Et ut rem vel tri-
bus expediamus, olim servi pœnæ di-
cebantur, qui summo supplicio sic ad-
dicebantur; ut, si liberi essent, liberta-
tem: sin servi, domini familiam quasi
abalienati amitterent: adeò, ut ne à
pœna quidem liberati, in veteris do-
mini potestatem redirent. *l. aut dam-
num. 8. §. est pœna. 4. cum. §§. seqq. & §.
penult. & l. qui ultimo. 29. ff. de pœn. l. ge-
neraliter. 24. §. si servus. 5. ff. de fideicom-
missar. libertat. l. frustra. 8. C. de sentent.*
10 *pass. Hotoman. h. enunciat. 5.* † Cæterùm
hodie isthæc pœnę servitus sublata est.
*Novell. 22. c. 8. & hinc sumpta authent.
sed hodie. C. de donationib. inter vir. &
uxor.* successitque in eius locum pœna
triremium, operis publici, & carceris
perpetui, *ut testatur Carrer. in sua pract.
criminal. num. 121. capic. decis. 153. nu. 3.*

Milleus

Milleus in pract. crim. num. 3. & 40. Foller. in pract. crim. can. num. 8. hosq; referens Iulius Clarus lib. 5. sentent. § fin. qu. 67. num. 4. & 7.

Verum enimverò quæ hucusque de deportatione, itemque servitute pœnæ, quòd videlicet patriam potestatem tollant, exposuimus: eadem in relegatione minimè obtinent. *§. relegati. h. tit. l. relegati. 4. & l. relegatorum. 7. §. sive ad tempus. 3 ff. de interdict. & relegat.* † Est autem relegatio pœna, qua 11
alicui certa civitas vel provincia, ob aliquod delictum, interdicitur: & quâ aliquando etiam ille ab his, qui habent insulas, in certam insulam mittitur, ad certum tempus, vel in perpetuum. *d. l. relegatorũ. 7. ff. eod. Schneidevv. h. num. 8. Mynsing. num. 15.* † Sunt igitur 12
deportationis & relegationis multæ differentiæ. I. Deportatio civitatem, adeoq; patriam potestatem, & omnia juris civilis beneficia adimit: relegatio non item. *d. l. sunt quidam. 17. §. ult. ff. de pœn. d. l. relegati. 4. ff. de interdict. & relegat. & hoc §. nostro.* Quare & Ovi-

 dius,

dius, *lib. 2. de tristib.* se non esse exulem sive deportatum & peregrinum, sed mansisse civem Romanum, quamvis esset relegatus, canit:

Adde, quòd edictum, quamvis immite, minaxq;
Attamen in pœnæ nomine lene fuit:
Quippe relegatus, non exul dicor in illo;
Parcaq; fortunæ sunt tibi verba meæ.

II. Deportatio tantùm in perpetuum fieri potest: relegatio & ad tempus, & in perpetuum. *dict. leg. relegatorum. 7. §. hæc est differentia. & l. relegatus. 18. ff. de interdict. & relegat. scitè Cuiac. lib. 6. observation. cap. 25.* III. Deportatio existimationem consumit: relegatio minuit. *l. penultim. §. 2. & 3. ff. de var. & extraordinar. cognitionibus.* IV. Deportatus bona sua amittit: relegatus non similiter, nisi per sententiam ei specialiter adempta fuerint. *dict. leg. 4. & dict. l. relegatus. 18. ff. de interdict. & relegat. l. deportatorum. 8. C. de pœnis.* V. Deportatus, si egrediatur provinciam, in quam deportatus fuit, capite punitur: at relegatus ad tempus, si intra illud tempus revertatur, relegatur in per-

in perpetuum: si verò in perpetuum est relegatus, reversus deportatur, *l. relegati. 4. ff. de pœnis. De quibus, aliisque differentiis consulantur hîc Accursius in verb. retinent. Schneidevvin. numer. 9. Thadæus Piso. num. 8. & Antonius Peregrinus libr. 3. de iure fisci. titulo 5. per totum.*

§. Filiusfamilias. 4.

Filiusfamilias si militaverit, vel si Senator vel Consul factus fuerit, remanet in potestate patris. Militia enim, vel Consularis dignitas de patris potestate filium non liberat. Sed ex constitutione nostra summa Patriciatus dignitas illicò, imperialibus codicillis præstitis, filium à patria potestate liberat. Quis enim patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum potestatis suæ nexibus filium liberare: imperatoriam autem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab aliena eximere potestate?

SUMMARIA.

1 Tertius dissolvendæ patriæ potestatis modus, est patriciatus dignitas.
2 Patricii qui olim fuerint, & qui hodie dicantur.
3 Iure novissimo omnis dignitas, quæ à curia liberat, nexum patriæ potestatis dissolvit.
4 An monachismus patriam potestatem tollat.
5 Doctura dignitas num filium patria potestate eximat.

TErtius modus, quo filius eximitur patriâ potestate, est *dignitas.* Et quidem sola dignitas patriciatus, filiofamilias collata. *l. ultim. C. de consulibus, & non spargendis, &c.* non etiam militia, seu senatoria consularisvé dignitas, filium à nexu patriæ potestatis liberat. *hoc §. nostro. & l. si maritus. 7. C. de patr. potest.* Unde apparet, non esse repugnantia, Reipublicæ servire, & patriæ potestati subjectũ esse, *l. si consul. 3. ff. de adoptionib.* ubi Paulus mirabiliter respondit: filiumfamilias, qui Consul, aut Præses est, apud semetipsum & emancipari, & in adoptionem dari posse. † Loquitur autem hîc Justinianus non de Patriciatu isto Romano, quem olim à primis illis Parentibus & Senatoribus, à Romulo conscriptis, oriundi sibi adscribebant: sed de illo, qui à Principe tantùm concedi potest, antiquitati prorsus incognito, *ut tradit hîc Mynsinger. n. 2.* Quare Patricii dicuntur hoc loco Consiliarii Imperatorum, quòd quasi patres sint ipsorum, *d. l. ultim. C. de consulib.*

& hîc

& hîc in verb. quē ſibi patrem elegit, &c. Hinc perbellè Auſonius ad Eutropium, deplorantem damnationem & publicationem bonorum, ſcribit:

Direptas quid plangis opes, quas natus habebit?
Non aliter poteras Principis eſſe Pater.

Etſi verò Juſtinianus hoc loci ſolummodo agit de Conſiliariis Imperatoris, tanquam ſummi Principis: ut protinus, atque quis in Collegium Conſiliariorum Imperatoris legitur, patriâ poteſtate liberetur: idem tamen hodie de Conſiliariis cuiuſvis Principis, Ducis, Comitis, Civitatis liberæ, aut Status alicuius Imperialis dici poterit: propterea quòd quiſque ſtatus Imperialis in ſuo territorio eandem vim ac poteſtatem habere dicatur, quam Imperator habet in Imperio Romano, *teſte hîc Vulteio nu. 3.* † Porrò jure noviſ- 3
ſimo etiam dignitas Coſulatus, Conſularitatis, Prçfecturæ Prçtorianæ, Prçfecturç Urbicariæ, Magiſterii militum, & Epiſcopatus, & generaliter omnis omnino dignitas, à curia ſive curiali conditione liberare valens, vinculum

potestatis patriæ dissolvit. *Novell. 81.* Quæ autem dignitas à curiali conditione aliquem liberet, explicat Justinianus *in l. ultim. C. de decurionibus. & Novell. 70.*

4 Addunt Doctores plerique, quòd etiam Monachismus patriam potestatem tollat: eò quòd monachus ingressu monasterii in potestatem Abbatis coniiciatur; & ab huius, non verò à patris sui naturalis, nutu & arbitrio dependeat: atque adeò monasterio soli acquirat. *Authent. ingressi. C. de SS. Eccles. gloss. in l. si ex causa. 9. §. Papinianus. 4. in verb. cùm statum. ff. de minorib. Angelus hîc nu. 5. Mynsinger. & Schneidevvin. nu. 7. Gomez. tom. 1. var. resolut. cap. 3. nu. 20 in fin. Forster. disput. Institut. 3. thes. ultim. & alii.* Quod tamen non placet Cuiacio, qui putat, integram esse patri vindicationem filii, qui inconsulto patre se monasterio devovit, *in paratit. C. de emancipationibus liberorum.*

5 De Doctoratus dignitate, num filium

lium nexibus patrię potestatis eximat, vehementer dubitatur? Et si veritas theorica attendatur, verior negantium opinio videtur. Etenim patriam potestatem jure dissolvi, palàm est. Nullum autem jus reperitur, quo cautum sit, Doctoratus dignitatem Sacra paterna perimere: neque liberum est, jus aliquod fingere, ubi jus planè deficit. Eò verò minùs hoc affirmandum est: quoniam ut maximè apud Romanos dignitas Docturæ fuerit incognita: tamen cùm apud veteres etiam Romanos potestas de jure respondendi concedi solita fuerit ab Imperatoribus, cujus in locum successit mos ille creandi Doctores juris; neque inveniamus, potestate illâ concessâ, quem liberari à potestate patriâ: argumento dignitatis hac in re uti non debemus. *Atque ita, post Iasonem in l. patre furioso. 8. in fin. ff. de his, qui sui, vel alieni iur. sunt. docet Vulteius hîc numero sexto. ubi subiicit, se non negare, communiorem esse Doctorum sententiam: quòd dignitas Doctoratus à patria*

 pote-

potestate liberet. Eadem de re videantur Bartol. in l. item in potestate. 3. in fin. ff. de his, qui sui vel alien. iur. Baldus in l. si maritus. 7 C. de patr. potest. Porcius, Thadæus Piso, Schneidevvinus, & Heigius hîc num. 5. & noviter Giphanius lib. 1. disputat. iur. civil disput. 4. thes. 18. & ibidem Olemannus num. 22.

§. Si ab hostibus. 5.

Si ab hostibus captus fuerit parens. quamvis servis hostium fiat, tamen pendet jus liberorum propter jus postliminii: quia hi, qui ab hostibus capti sunt, si reversi fuerint, omnia pristina jura recipiunt, idcircò reversus etiam liberos habebit in potestate: quia postliminium fingit eum, qui captus est, in civitate semper fuisse. Si verò ibi decesserit: exinde, ex quo captus est pater, filius sui juris fuisse videtur. Ipse quoq; filius, neposvé, si ab hostibus captus fuerit similiter dicimus propter jus postliminii, jus quoque potestatis parentis in suspenso esse. Dictum est autem postliminium à limine, & post. Unde eum, qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum rectè dicimus. Nam limina, sicut in domo finem quendam faciunt: sic & Imperii finem esse limen veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & termi-

nus,

nus, ab eo postliminium dictum est, quia ad idem limen revertebatur, quod amiserat. Sed & qui captus victis hostibus recuperatur, postliminio rediisse existimatur.

SUMMARIA.

1 QVartus modus distrahendæ potestatis patriæ, est captivitas.
2 Captivitate quis servus efficitur.
3 Postliminium quid, & unde.
4 Fictio legis Corneliæ quare introducta.
5 Fictio postliminii & fictio legis Corneliæ hodie locum non habent, nisi in bello, inter Christianos & infideles gesto.
6 Inter Christianos captus, libertatem non amittit: sed præstito victori λυτρῳ, veniam recedendi impetrat, omniaque jura salva habet.

QUARTUS modus, per quem 1
liberi è Sacris paternis eximuntur, est *captivitas*. Patre enim ab hostibus ita capto, ut non revertatur, liberi fiunt sui juris: aut liberis ita captis, pater suam potestatem amittit. Huiusq; ratio est perspicua: quia † ca- 2
ptivitate quis fit servus. § *servi. J. de iur. personar.* §. *item ea, quæ ex hostibus.* 17. *infr. de rerum divis.* At liberos tantum, non servos, esse in potestate patria, cõstat *ex princip. titul. J. de patr. potestat.* Præterea servus non est civis Romanus. Jus autem potestatis patriæ civiũ

Romanorum proprium esse explor tum est. § *ius autem. 2. J. dict. titul. Vu teius ad §. cùm autem. J. h. titul. num.* Verùm si incertum sit, reversurine il sint, vel non: jus patriæ potestatis tan diu in suspenso est, donec vel sint r versi, vel apud hostem mortui: ac pr inde ait hîc Imperator, captivita pendere potiùs jus patriæ potestati quàm extingui: idque propter jus pos liminii, & spem reditus. Planè si reve si fuerint, omnia pristina jura, puta c vitatem, familiam, patriam potest tem, liberos, agnatos, bona, sive e rum dominium recipiunt: quia pos liminium fingit eos, qui ita capti fu re, semper in civitate fuisse. *hoc §. n stro. l. postliminii. 5. §. 1. l. in bello. 12. 1. l. retrò. 16. ff. de capt. & postlimin. r vers.*

3 Est autem postliminium (*definito Paulo*) jus amissæ rei recipiendæ ab e traneo, & in statum pristinum restitu endæ, inter nos ac liberos populos r gesque, moribus, legibusque const tutum. Nam quod bello amisimus, a

etian

etiam citra bellum: hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminio recipere. Idque naturali æquitate introductum est: ut, qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is, ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet. *l. postliminium. 19. in princip. ff. eod. titul.* Dictumque postliminium est, à post & limine: quòd ad idem limen revertatur captus, unde exierit, *secundùm Imperatorem hic, & Ciceron. in Top.* Porrò si quis apud hostes decesserit: eodem, quo captus est, momento mortuus fingitur: atque adeò filii ipsius ab eo ipso captivitatis tempore, sui juris fuisse intelliguntur. *hoc §. nostro, vers. si verò ibi decesserit, &c. l. in omnibus. 18. ff. de captiv. & postlimin. revers.* Et † hæc altera est fictio, quæ dicitur fictio legis Corneliæ: ut illa prior dicitur fictio postliminii. Atque hæc legis Corneliæ fictio maximè inducta est, propter testamenta captorum ab hoste. Etenim cùm quispiam apud hostes moriebatur, qa in servitute decedebat, nō poterat relinquere heredē. Id cùm 4
ple-

plenum videretur iniquitatis, le Cornelia receptum est; ut, qui ita ob set, ab eo tempore, quo captus ess obijsse fingeretur: quo tempore cũ fuerit liber, heredes tam ab intesta quàm ex testamento, si quod ante c ptivitatem fortè reliquit, ex hac fict ne habere censetur. *§. fin. inf. quibus n est permiss. fac. test. l. lex Cornelia. 28. de vulg. & pupill. substit. l. 1. C. de pos minio revers. & VVesenb. in paratit. eod. tit. num. 8.*

5 Cæterùm prædictæ fictiones ho non, nisi in bello inter Christianos infideles sive Christiani nominis h stes gesto, locum habent: inter Chri anos verò ipsos nequaquam. Quar Turcis & Persis, similibusvé gentib captus, si revertatur, jure postlimi omnia sua jura recuperat, perinde que si semper in civitate mansisset pòst decesserit apud hostes, statim captus est, decessisse fingitur. Atq; hi benè traditum est: interim dum ap hostes is vivit, bonis ipsius curator dandum esse. *l. ab hostib. 15. in fine pr*

ci

cipii. ff. ex quibus caussis maiores, &c. l. muto. 6. in fine. ff. de tutelis. l. in possessionem. 6. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. cùm cognatos. 3. & l. seq. C. de postliminio revers. &c. † Ast inter Christianos 6
captus libertatem nõ amittit: sed præstitâ victori pecunia seu λύτρῳ (quòd barbari ransonem vocant) veniam recedendi impetrat, omnesque res suas salvas habet. *Alciat. in l. hostes. 118. n. 3. ff. de verbor. signific. Covarruv. in c. peccatum. de regul. iur. in 6. part. 2. relect. §. 11. num. 6. Boër. decis. 178. num. 2. & 3. Dambouder. in praxi rer. crim. c. 82. nu. 7. & 8. Boss. in pract. crim. de captura. nu. 75. & seq. Heigius in hoc §. num. 14. Peregrin. lib. 3. de iure fisci. titul. 3. num. 3. ubi plures citat. Et ea de re latiùs inf. in d. §. item ea, quæ ex hostibus. 17. ff. de rerum divis. num. 7. & seq.*

§. Præterea. 6.

Præterea emancipatione quoque desinunt liberi in potestate parentum esse. Sed emancipatio antea quidem vel per antiquam legis observationem procedebat, quæ per imaginarias venditiones, & intercedentes manumissiones celebrabatur.

batur, vel ex imperiali rescripto. Nostra autem providentia etiam hoc in melius per constitutionem reformavit: ut fictione pristina explosa, recta via ad competentes judices vel magistratus parentes intrent: & filios suos, vel filias, vel nepotes, vel neptes, ac deinceps, à sua manu dimittant. Et tunc ex edicto Prætoris in bonis hujusmodi filii, vel filiæ, vel nepotis, vel neptis, qui quævé à parēte manumissus, vel manumissa fuerit, eadem jura præstantur parenti, quæ tribuuntur patrono in bonis liberti. Et præterea si impubes sit filius, vel filia, vel cæteri: ipse parens ex manumissione tutelam ejus nanciscitur.

SUMMARIA.

1 Quintus perimendæ patriæ potestatis modus, est emancipatio.
2 Eius definitio, etymologia, & divisio.
3 Emancipatio legitima quid sit.
4 Anastasiana emancipatio quid.
5 Quid sit emancipatio Iustiniana.
6 Qui sint effectus manumissionis.
7 Quid de consuetudine habeatur pro emancipatione.

1 QUINTUS tollendæ patriæ potestatis modus, est *emancipatio*: quæ definiri poterit patrii nexus relaxatio, utriusq; & patris emancipantis, & filii emancipandi consensu
2 interveniente: † dictaque est emancipatio, quasi è manu traditio, *teste Alciato, in l. pupillus. 239. ff. de verb. sign. n. 2. & Hei-*

& Heigio hîc numer. 2. vel quasi è manu seu potestate patris dimissio, *docente hîc Thadæo Pisone numer. 2.* Ea triplex perhibetur: legitima, Anastasiana & Justinianéa. † Legitima est, quæ 3
ex lege XII. tabularum originem sumpsit: quâ lege patri dabatur potestas ter vendendi filium. Etenim à primo emptore manumissus, in patris potestatem recidebat: idemque fiebat, si rursus venditus, & manumissus esset. Post tertiam verò venditionem, secutâ manumissione, à patre liber erat. Ita namque lex concepta fuit: *Si pater filium ter venundedit, filius à patre liber esto. Vlpian. in fragment. Inst. tit. 10.* Sed quoniam ista lex XII. tabularum nimis erat dura: ideò Iurisconsulti rationẽ patriæ potestatis solvendæ compendiariam quæsiverunt, & tandem hanc formulam excogitarunt: ut pater simulatè sive imaginariè ac dicis causa, ter filium suum alicui ad id apposito, hancq; fabulam edocto, apud magistratum venderet: qui toties emptum hominem manu suâ mitteret,

quo-

quoties illi venditus fuiſſet : atque ita ter venditus ac manumiſſus filius, ſui jam juris ac poteſtatis eſſet. Ubi tamen obſervandum : filium quidem maſculum tribus emancipationibus de poteſtate patris exire : fœminas verò, vel nepotes ex filio, unâ emancipatione de patris vel avi exire poteſtate, & ſui juris effici. *Quemadmodum ea omnia copioſiùs exponit Caius lib. 1. Inſtit. tit. 6. Theophil. Hotoman. Borcholt. Mynſinger. Vulteius, & cæteri Interpretes plerique ad hunc §. Boëtius in Topic. Ciceron. lib. 3. Briſſon. lib. 1 antiquitat. c. 11. Alciat. Parerg. lib. 2. c. 20. & lib. 3. c. 11.*

4 Anaſtaſiana emancipatio eſt, quam Anaſtaſius Imperator introduxit. Ille imaginarias iſtas venditiones, ſicque perplexam & ſuperſtitioſam legitimæ emancipationis formulam ſuſtulit, ſtatuitque, ut liberi emancipentur apud competentem judicem, ad cuius juriſdictionem actus emācipationis pertinet: poteſtate tamen priùs ab Imperatore impetratâ, eiusque hac de re reſcripto apud eundem judicem ſive magi-

magistratum edito, ac prolato: *l. pen. C. de emancipationib. liberor.*

Justinianéa denique emancipatio est, cujus Justinianus author existit: secundùm cuius constitutionem parentes, qui liberos emancipare desiderant, non ampliùs necesse habent Imperatorem adire, eique super ea re libellum supplicem offerre: sed rectâ viâ ad competentes judices vel magistratus intrant; & filios suos, vel filias, nepotes, vel neptes, vel deinceps emancipant, his, similibusvé verbis: *Hunc ego filium emancipo, aut hunc ego filium à mea manu dimitto. hoc §. nostro, vers. nostra autem providentia, &c. & l. fin. C. d. titul.* 5

Effectus porrò emancipationis potissimùm hi sunt. I. Solutio patriæ potestatis: ita ut filius postea suo nomine liberè contrahere, testari, atque omnia agere possit, sicut paterfamilias. *Mynsinger. hîc num. 6. Schneidewin. & Piso num. 8.* II. Quòd filius plenum dominium, id est, proprietatem & usumfructum, in bonis adventitiis ac- 6

quirat: exceptâ dimidiâ parte usufructus, quæ ipsi patri, velut in præmium emancipationis, reservatur. *§. hoc quoque. 2. vers. ideoq́. infr. per quas pers. cuiq́; acquirit. l. cùm oportet. 6. §. pen. C. de bonis quæ liberis, &c.* III. Quòd eadē jura post emancipationem præstentur parenti in bonis filii, quæ tribuuntur patrono in bonis liberti, *per hunc §. vers. & tunc ex edicto, &c.* proindeq́; parens, exemplo patroni, ad bona emancipati filii demortui vocetur. *l. 1. & tot. tit. ff. si à parente quis manumissus sit.* & tutelam quoq; impuberis filii emancipati nanciscatur. *l. quò tutela. 73. ff. de reg. iur. l. 1. ff. de legit. tutorib. tot. tit. infr. de legitima patronor. tutel. & hîc in fine.*

7 Præterea & illud non omittendum: quòd de cōsuetudine quorundam locorum hoc pro emancipatione habeatur: si quis liberorum seorsim à patre degat: si consensu eiusdē sibi soli negocietur: aut matrimonio contracto, suas sibi res gerat: quamvis judicialis contestatio non accesserit: *ut post alios, à se citatos, hîc tradit Heigius num. 15. & seq.*

nec

nec non Dauthius in tr. de testament. tit. qui testament. fac. poss. num. 158. & seq. pag. 206. Qua de re inspiciantur etiam Zasius in l. utrùm turpem. 107. n. 4. ff. de verb. oblig. Sichard. in l. ubi adhuc. 29. num. 16. C. de iur. dot. Schurff. consil. 80. num. 3. cent. 1. & cons. 20. n. 19. cent. 2. & Schneidevvin. ad §. sed & si pater. 8. infr. hoc tit. num. 4. & subseqq. aliiq; suprà citati ad princip. tit. de nupt. n. 34.

§. Admonendi. 7.

Admonendi autem sumus, liberum arbitrium esse ei, qui filium, & ex eo nepotem vel neptem in potestate habebit: filium quidem de potestate dimittere, nepotem verò vel neptem retinere, & èconverso filium quidem in potestate retinere, nepotem verò vel neptem manumittere, vel omnes sui juris efficere. Eadem & de pronepote, & pronepte dicta esse intelligantur.

SUMMARIA.

1 QVi filium & nepotem in potestate habet, potest vel utrumque, vel alterutrum emancipare.
2 Quilibet rei suæ moderator & arbiter.
3 Injuriam non facit alicui, qui beneficium non confert.
4 In iis, quæ liberæ alicuius voluntati relinquuntur, ratio non exigenda.
5 Romanæ libertatis firmissima fundamenta; sui quemque juris & dimittendi, & retinendi, esse dominum.

1 AIT hoc loco Justinianus: eum, qui filium & nepotem in potestate habet; rectè vel utrumque, vel utrum volet, emancipare posse. *l. liberum. 28. ff. de adoptionibus.* Eiusque
2 multiplex solet dari ratio: † tum quia suæ quisque rei liberrimus moderator est, atque arbiter. *l. in re manda-*
3 *ta. 21. C. mandati.* † Tum quia non facit alicui injuriam, qui beneficium non confert, *l. iniuriarum. 13. §. si quis de honorib. 4. ff. de iniur. Tiraquell. de retraict.*
4 *lignagier. §. 1. gloss. 8. num. 42.* † Tum quia in illis, quæ liberæ sunt voluntatis, ratio non est exquirenda, cur hoc, aut illud fiat, aut minùs; etiamsi res meliùs transigi potuisset: cùm nuda voluntas sufficiat. *argument. §. per traditionem. 40. infr. de rerum divisione. l. usufructuarius. 44. ff. de usufruct. l. Proculus. 26. ff. de damno infect.* Quò spectat etiam illud, quod M. Tullius *in Oration. pro Cæcinna, & L. Cornelio Bal-*
5 *bo* scribit: † Fundamenta esse firmissima Romanæ libertatis, sui quemque juris & dimittendi, & retinendi esse domi-

dominum, *prout eum hîc citant Mynsinger. num 3. & Heigius num. 5.*

§. Sed & si pater. 8.

Sed & si pater filium, quem in potestate habet, avo vel proavo naturali secundum nostras constitutiones super his habitas, in adoptionem dederit: id est, si hoc ipsum actis intervenientibus apud competentem judicem manifestaverit, præsente eo, qui adoptatur, & non contradicente, nec non eo præsente, qui adoptat: solvitur quidem jus potestatis patris naturalis: transit autem in hujusmodi parentem adoptivum, in cujus persona & adoptionem esse plenissimam antea diximus.

SUMMARIA.

1 Sextus modus tollendæ vel potiùs mutandæ potestatis patriæ, est adoptio.
2 Istius adoptionis requisita.
3 Filius adoptandus tacens, & non contradicens, pro consentiente habetur: & quare.
4 Præsens in judicio si taceat, consensisse videtur.

SEXTUS modus, quo filius egreditur potestatem patriam, est *adoptio:* quando videlicet paterfamilias filium suum avo, vel proavo materno, aut paterno, à cujus sacris alioqui per emancipationem ipse exemptus est, in adoptionem tradit, *de qua* 1

adoptionis specie nonnihil attigimus in §. sed hodie. 2. I. de adopt. Quamvis isto modo patria potestas mutetur potiùs, quàm tollatur. Nam transit filius à potestate unius, puta patris naturalis; in potestatem alterius, puta patris ado-
2 ptivi, cui datur adoptandus. † Ad hanc autem adoptionem, ut vim habeat mutandæ potestatis, tria sunt necessaria. I. Ut adoptans sit avus vel proavus. *hîc, et d. §. sed hodie. vers. si verò pater, &c. I. de adoptionib. l. penult. C. eod.* II. Ut adoptio coram competente magistratu, sive apud acta fiat. Sic enim fit adoptio, vel coram magistratu, ut hæc: vel coram Principe, ut arrogatio. *§. 1. I. de adoption.* III. Consensus tam adoptantis, quàm eius, qui adoptatur. *hoc §. nostro. & l. in adoptionib. 5. ff. de adopt.*
3 Ubi notandum; † quòd filius adoptandus tacens, & non contradicens, pro consentiente habeatur. Hujusque ratio plana est: quoniam is celebrari patitur adoptionis actum ad se pertinentem, & vel maximè in judicio, in quo tralatitium est, ex † præsentia &
4
taci-

taciturnitate consensum induci, tametsi aliud non probetur. *l. qui patitur. 18. & l. qui fide. 53. ff. mandati. cap. 2. de appellat. in 6. l. qui tacet. 142. ff. de regulis iuris. c. qui tacet. 43. ubi Dynus & Peck. de reg. iur. in 6. Heigius hîc n. 4. & Mynsingerus num. 10.*

§. Illud autem. 9.

Illud autem scire oportet, quòd si nurus tua ex filio tuo conceperit, & filium postea emancipaveris, vel in adoptionem dederis, prægnante nuru tua: nihilominus quod ex ea nascitur, in potestate tua nascitur. Quòd si post emancipationem vel adoptionem conceptus fuerit: patris sui emancipati, vel avi adoptivi potestati subiicitur.

SUMMARIA.

1 NEpos ante filii emancipationem conceptus, nascitur in potestate avi, non filii.

2 In his, qui ex justo matrimonio nascuntur, conceptionis tempus inspicitur.

3 Ex filio jam emancipato conceptus, non in avi naturalis, sed in patris sui, vel avi adoptivi potestate nascitur.

4 Filius conceptus priusquam pater Senatu moveretur, Senatoris filius dicitur.

DUo Imperator hîc breviter exponit. Prius est: † nepotem 1
ante filii emancipationem con-

ceptum, in avi potestate nasci, non in filii: atque ita conceptum, neque dum editum, pro eo haberi, atque si in lucem jam tum productus fuisset. Cujus
2 ratio est: quia † in his, qui ex justis nuptiis nascuntur, conceptionis tempus spectatur. *argum. tit. ſ. de ingenuis. verſ. & è contrario, &c. l. cùm legitimæ. 19. & l. qui in utero. 7. & 26. ff. de ſtat. homin. l. verum eſt. 3. ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. Vulteius h. num. 1.* Alterum priori
3 contrarium est: conceptum † nempe ex filio emancipato, non in avi naturalis, sed in patris sui, vel avi adoptivi potestate nasci. Quod etiam Pomponius significat, *in l. ſed etiam. 14. ff. de adoptionibus.* Eiusque eadem est ratio: quia tempore conceptionis filius jam esset
4 emancipatus, *Giphanius hîc.* Hinc † & conceptus, antequàm pater eius Senatu motus est, quasi Senatoris filius intelligitur. *l. emancipatum. 7. §. 1. ff. de ſenatoribus. Plura huius rei exempla vide apud Mynſinger. h. num. 3. & ſeqq. nec non Tiraquell. de retraict. lignagier. §. 1. gloſſ. 9. num. 77. & ſeq.*

§. Fina-

§. Finalis.

Et quidem neque naturales liberi, neque adoptivi ullo penè modo possunt cogere parentes, de potestate sua eos dimittere.

SUMMARIA.

1 EMancipatio utriusque tum patris, tum filii, consensum requirit.
2 Nulli hominum jus suum detrahendum.
3 Invito beneficium non datur.
4 Quibus casibus pater filium emancipare cogatur.
5 Potestate suâ qui abutitur, eâdem privari meretur.
6 Quibus casibus filius etiam invitus emancipari possit.

QUandoquidem emancipatio ex utriusque, & patris, & filii, arbitrio pendet. *l. penult. C. de emancipationibus liberor.* satis evidens est; quòd, sicut pater invitum ac recusantem filium dimittere ex sua potestate nequit, *Novell. 89. cap. 11.* ita nec filiusfamilias ullo modo patrem invitum & reluctantem cogere possit, ut ipsum emancipet, suique juris efficiat. *l. non potest. 31 ff. de adoptionib. l. si cui legatum. 92. ff. de condic. & demonstrat. l. penult. in fin. ff. unde liberi. & monitum s. ad princip. tit. de nupt. num. 35.* † Tum quia nulli hominum jus suum detrahendum est. *l. 2. ff. de his, qui sui, vel alie-*

ni iuris sunt. † Tum quia invito alicui beneficium non datur. *l. invito. 69. ff. de reg. iur.* Quin nec Princeps rescripto suo facere potest, ut pater vel avus invitus emancipare compellatur. *l. nec avus. 4. C. de emancipationibus liberor.*
4 Enimverò † sunt certi quidam, jureq; definiti casus, quibus pater filium emancipare cogitur. I. Si pater filium contra pietatem duriùs tractet. *l. ult. ff. si à parente quis manumiss. Ioan. Mercer.*
5 *lib. 2. opinion. c. 22.* † Qui enim potestate suâ abutitur; eâdem privari meretur. *§. 2. vers. sed & maior. s. de his, qui sui, vel alie. iur. sunt. d. l. 2. ff. eod. can. privilegium. 69. caus. 11. q. 3.* II. Si pater leno filias prostituat, aliamvé peccandi necessitatem imponat. *l. si lenones. 12. C. de Episcopali audient. l. ult. C. de spectaculis.* III. Si pater legatum, sibi ea conditione relictum, ut filium emancipet, acceperit. *d. l. si cui legatum. 92. ff. de condic. & demonstrat.* IV. Si quis à prædone adoptatus sive arrogatus minor 25. annis, petat se restitui in integrum. *l. denique. 3. §. si quis minor. 6. ff. de mino-*

minorib. 25. annis. V. Si impubes arrogatus, postea pubes factus ostendat, arrogationem sibi esse inutilem. *l. nonnunquam. 32. & l. seq. ff. de adoptionib.* Ex † contrario sunt quoq; casus, quib. 6
patri filium suum vel invitum emancipare permittitur. Nam quib⁹ ex caussis *(quæ recensentur in Novell. 115. cap. 3.)* filius potest exheredari: ex iisdem ipse, quantumvis repugnans, justè potest emancipari: quia ista duo æquiparantur. *l. quidam cùm filium. 132. ibiq; Bart. & reliqui Dd. ff. de verb. obl. Iason hîc ad Porc. & Angel. n. 2. in fin. Mynsinger. n. 3. & fusiùs Heigius n. 12. & seq.*

Laus tibi summe Pater: tibi gloria, summe Redemptor:
Sit tibi spiranti gratia summa DEO.

FINIS.

CATA-

AUCTORUM, QUI hiſce in Commentariis ſparſim citantur.

A.

ABbas Panormitanus.
Adrianus Gylmanus.
Adrianus Pulvæus.
AEgidius Hunnius.
AEgidius Boſsius.
Aimo Cravetta.
Albericus Gentilis.
Albericus de Roſate.
Alexander ab Alexandro.
Alexander de Imola.
Alexander Carerius.
Ambroſius B.
Ammianus Marcellinus.
Andreas Alciatus.
Andreas Oſiander.
Andreas Fachineus.
Andreas Tiraquellus.
Andreas Gail.
Andreas Barbatias.
Angelus Aretinus.
Antonius Auguſtinus.

Anto-

Antonius Matthæus.
Antonius Goveanus.
Antonius de Butrio.
Antonius Guibertus Costanus.
Antonius Contius.
Antonius Gomezius.
Antonius Gama.
Antonius Capicius.
Antonius Gabrielius Romanus.
Antonius Rosellus.
Aristoteles.
Aristophanes.
Arius Pinelus.
Arnoldus de Reyger.
Ascanius Clementinus Amerinus.
Aufrerius.
Augustinus de Arimino.
Aurelius Augustinus.
Aurelius Victor.
Aulus Gellius.
Ausonius.
Azo Bononiensis.

B.

Baldus de Vbaldis.
Baldus Novellus.
Bardesanes Syrus.

Barna-

Barnabas Brissonius.
Bartholomæus Blarerus.
Bartholomæus Socinus.
Bartholomæus Salicetus.
Bartolus de Saxo ferrato.
Basilius B.
Basilius Monnerus.
Benedictus Aretius.
Boëtius.

C.

Caius Iulius Solinus.
Calphurnius.
Carolus Molineus.
Carolus Ruinus.
Carolus Sigonius.
Caßiodorus.
Catellianus Cotta.
Chilianus König.
Christophorus Porcius.
Christophorus Stürtius.
Conradus Mauserus.
Conradus Olemannus.
Conradus VVolfius.
Constantinus Harmenopolus.
Cornelius Tacitus.

Cynus

Erasmus

Erasmus Sarcerius.
Ernestus Cothmanus.
Euripides.
Eusebius Cæsariensis.

F.

Fabius Quintilianus.
Faustus Manichæus.
Felinus Sandæus.
Felix Bidembachius.
Fernandus Vasquius.
Franciscus Accursius.
Franciscus Aretinus.
Franciscus Connanus.
Franciscus Hotomanus.
Franciscus Balduinus.
Franciscus Duarenus.
Franciscus Ripa.
Franciscus Curtius Iunior.
Franciscus Sarmientus.
Franciscus Bursatus.
Franciscus Mantica.
Franciscus Sonsbeccius.
Franciscus Vivius.
Fridericus Pruckmannus.
Fridericus Tilemannus.

Gabriel

G.

H.

Homerus.
Hostiensis.
Hubertus Giphanius.
Hugo Donellus.

I.

Iacobus Andreæ.
Iacobus Heerbrandus.
Iacobus Alvarottus.
Iacobus Cuiacius.
Iacobus Menochius.
Iacobus Curtius.
Iacobus Tomingius.
Iacobus Ravardus.
Iacobus Rickius.
Iacobus Schegkius.
Iason Maynus.
Ioachymus à Beust.
Ioachymus Mynsingerus.
Innocentius.
Iodocus Damhouderius.
Iohannes Andreæ.
Iohannes Magirus.
Iohannes Rosinus.
Iohannes Avenarius Egranus.
Iohannes Buxtorffius.
Iohannes VVigandus.

Iohan-

Iohannes Brentius.
Iohannes Georgius Sigvvartus.
Iohannes Bugenhagen, Pomeranus.
Iohannes Chrysostomus.
Iohannes Calvinus.
Iohannes Althusius.
Iohannes Schneidevvinus.
Iohannes Borcholten.
Iohannes Halbritterus.
Iohannes Gœddæus.
Iohannes Corasius.
Iohannes Sichardus.
Iohannes à Reberteria.
Iohannes Cephalus.
Iohannes Vincentius Hondedeus.
Iohannes Stobæus.
Iohannes Faber.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Baptista à Villalobos.
Iohannes Brunellus.
Iohannes Baptista de S. Blasio.
Iohannes Vaudus.
Iohannes Gozadinus.
Iohannes Henricus Voltzius.
Iohannes Crotus.
Iohannes Boschews Neustrius.

Iohannes Gropperus.
Iohannes Sleidanus.
Iohannes Gutierrez.
Iohannes Oldendorpius.
Iohannes Iacobus Rieppius.
Iohannes Thomas Freigius.
Iohannes Burghardus Stadtmannus.
Iohannes Calderinus.
Iohannes Fichardus.
Iohannes VVernherus.
Iohannes Iacobus Plebstius.
Iohannes Dauthius.
Iohannes Mercerius.
Iosephus, Historicus.
Iosephus Mascardus.
Irnerius.
Isiodorus.
Isychius Hierosolymitanus.
Iulius Capitolinus.
Iulius Clarus.
Iulius Paulus.
Iulius Pacius.

L.

Lambertus Danaus.
Lanfrancus de Oriano.
Laurentius Kirchovius.

Lan-

Laurentius de Pinu.
Leopoldus Hackelmannus.
Levinus Lemnius.
Licinius Ruffinus.
Lucas Osiander, Senior.
Lucas Osiander, Iunior.
L. Cœlius Lactantius, Firmianus.
Ludolphus Schraderus.
Ludovicus Bebio.
Ludovicus Romanus.
Ludovicus Gilhausen.
Ludovicus à Peguera.
Ludovicus Carrerius.
Ludovicus Russardus.

M.

Macrobius.
Mansuerius.
Marcus Tullius Cicero.
Marcus Varro.
Marcus Marinus Brixianus.
Marcus Antonius Peregrinus.
M. Valerius Martialis.
Marius Salomonius.
Martinus Lutherus.
Martinus Chemnitius.
Martinus Bucerus.

Martinus Navarrus.
Matthæus VVesenbecius.
Matthias Hafenrefferus.
Matthias Castricius.
Melchior Klingius.
Melchior Iunius.
Menander.
Michaël Beringerus.
Milleus.
Moldradus.
Musonius.

N.

Naumachius.
Nicolaus Hemmingius.
Nicolaus Everhardi à Midelburgo.
Nicolaus Reusnerus.
Nicolaus Vigelius.
Nicolaus Sudorius.
Nicolaus Boërius.
Nicolaus Ruckerus.
Nonius Marcellus.

O.

Origines.

P.

Paulus Cypræus.
Paulus de Castro.

Prudentius.
Publius Ovidius Naso.
Publius Terentius.
Publius Virgilius Maro.

R.

Robertus Bellarminus Politianus.
Robertus Maranta.
Rolandus à Valle.

S.

Salustius.
Seraphinus de Seraphinis.
Sextus Pompeius Festus.
Simon Schardius.
Simon Pauli Suerinensis.
Sipontinus.
Socinus Senior.
Socrates.
Speculator.
Stephanus Bertrandus.
Stephanus Forcatulus.
Stephanus de Malescot.
Stephanus Szegedinus.
Strabo.
Suetonius.
Sylvester Aldobrandinus.
Sylvester Pierius.

Tertul-

T.

V.

W.

X.

Z.

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,
quæ in hisce Commentariis continentur.

Prior numerus paginam; posterior summarium designat.

A.

Adoptio

Adul-

Argu-

B.

Capti-

Cura-

E.

Emptio

Forni-

H.

Iosephus

Liber-

Matri-

Paren-

P.

Postli-

Sponsus,

Uxo-

ERRATA.

Pag. 30. lin. 2. post *ditione*, adde *sit.* p. 44. l. 21. sociâ rei. p. 60. l. 1. fatear. p. 72. l. 23. jure. p. 82. l. 9. patrem. p. 127. l. 7. Geminiano. p. 137. l. 14. solvantur. p. 143. l. ult. n. 90. p. 203. l. 11. dicto p. 211. l. 5. jussus. p. 219. l. 11. polliceatur. p. 252. l. 1. dele *frater*. p. 254. l. 3. post *quòd* adde *hanc*. p. 255. l. 17. consororini. p. 266. l. 24. ad revelandum. p. 288. l. ult. ex. p. 297. l. 15. nonnunquam. p. 327. l. 13. causæ. p. 329. l. 14. subiiciat. p. 368. l. 7. ac abiiciatur. p. 375. l. 24. vulgò. p. 379. l. 10. haberet. p. 424. l. 12. Baldus. p. 427. l. 8. Antinomiar. p. 430. l. 11. adoptionem. p. 481. l. 17. retinere. l. 19. pronepote.

ΤΕΛΟΣ.

